

BETÆNKNING I

afgivet af den af handelsministeriet den 1. februar 1954
nedsatte næringslovkommission

BETÆNKNING NR. 360
1964

OVERSIGT OVER INDHOLDET

	Side
Næringslovkommissionens nedsættelse	5
Tilrettelæggelsen af kommissionens arbejde	7
Kap. I Næringsretlige problemers hidtidige behandling	10
Kap. II Næringsloven - Næringsbrevet	12
Kap. III Én-butik systemet og afsætningsretten	29
Kap. IV Bestillingsoptagelse, omførsel, torvehandel m. v.	35
Kap. V Mesterbetegnelsen - Grossererbetegnelsen	49
Kap. VI Speditør — Vognmand — Auktionsholder - Vekselerer - Ejendoms- handler	58
Kap. VII Den nye retstilstand	66
 Bilag 1 Udkast til forslag til næringslov	 73
Bilag 2 Beretning af 4. marts 1964 fra næringslovkommissionens udvalg ved- rørende ejendomsmæglere og ejendomshandlere	83
Bilag 3 Hovedpunkter af næringslovgivningen i andre lande	93
Bilag 4 Notat fra handelsministeriet om etableringsbestemmelserne i de to europæiske markedsområder	105
Bilag 5 Monopoltilsynets skrivelse af 15. juni 1961 vedrørende mesterbeteg- nelsen	109
Bilag 6-29 Henvendelser til kommissionen	112
Bilag 30 Udviklingen i visse detailhandelsbranchers struktur og effektivitet (responsum fra professor, ekon. dr. Arne Rasmussen)	160
Indholdsfortegnelse	204

NÆRINGSLOVKOMMISSIONENS NEDSÆTTELSE

Efter regeringens bestemmelse blev der den 1. februar 1954 under handelsministeriet ned-sat en næringslovkommission på 31 medlemmer.

Handelsministeriets daværende departements-chef H. Jespersen blev udnævnt til formand for kommissionen, medens professor, dr. jur. Poul Andersen blev udnævnt til næstformand.

Kommissionen fik iøvrigt følgende sammen-sætning:

Fra folketinget:
folketsmand, grosserer Anker Lau, Venstre,
folketsmand, nuværende fiskeriminister

A. C. Normann, Det radikale Venstre,
folketsmand, fhv borgmester Axel Ivan
Pedersen, Socialdemokratiet,
folketsmand, fhv. handelsminister, borgme-
ster Ove Weikop, Det konservative Folke-
parti,

udpeget af handelsministeren:

kontorchef G. Backhaus,
professor, nuværende økonomiminister

dr. oecon. Kjeld Philip,
afdelingschef P. Villadsen,
indstillet af Andelsudvalget:

redaktør A. Axelsen Drejer,
indstillet af Fællesforeningen for Danmarks
Brugsforeninger:

førstedirektør Ebbe Groes,
indstillet af De samvirkende danske Landbo-
foreninger:

fhv. folketsmand, gårdejer S. Grue-Sørensen,
indstillet af De samvirkende Købmandsfor-
eninger i Danmark, De danske Handelsfor-
eningers Fællesorganisation og Dansk Textil
Union:

direktør Chr. Grøn,
overretssagfører, dr. jur. O. K. Magnussen,
købmand Knud Aagaard,

indstillet af Håndværksrådet:

kommitteret Erik Hansen,
oldermand, bagermester Georg Jensen,

indstillet af Industrirådet:
kontorchef Johannes Hansen,
direktør W. Reinhard,

indstillet af Danske Husmødres Forbruger-
råd:

landsretssagfører, fru Annette Jacobi,
indstillet af Arbejderbevægelsens erhvervs-
råd:

forretningsfører Carl Jensen,
direktør Kaj Nielsen,

indstillet af indenrigsministeriet:
kontorchef, nuværende amtmand Fl. Martensen-
Larsen,

indstillet af Statens husholdningsråd:
forstander, fru Elisabeth Reinstrup,

indstillet af Provinshandelskammeret:
konsul, købmand K. Sidenius,
indstillet af Foreningen af politimestre
i Danmark:

politimester P. Stavnsrup,
indstillet af fiskeriministeriet:

fiskehandler Albert Svendsen,
indstillet af Det kooperative Fællesforbund i
Danmark:

direktør Evan Sølvkjær,
indstillet af Grosserer-Societetets Komité:

direktør A. Thaulow,
indstillet af Københavns magistrat:

direktør Sigurd Thorsen og
indstillet af De samvirkende danske Hus-
mandsforeninger:
husmand Emanuel Vestbo.

Den 11. juni 1960 udnævntes afdelingschef
P. Villadsen til formand for kommissionen i
stedet for departementschef H. Jespersen, der i
april 1960 var afgået ved døden.

Den 23. november 1962 udnævntes departe-
mentschef Otto Müller til medlem af og for-
mand for kommissionen i stedet for afdelings-
chef P. Villadsen, der i september 1962 var
afgået ved døden.

Under samme dato udnævntes afdelingschef
Knud Agbo til at tiltræde kommissionen som
handelsministeriets tilforordnede.

Til sekretær for kommissionen blev ved den-
nes nedsættelse udpeget kontorchef K. G. Rønn,
handelsministeriet.

Den 30. juni 1960 afløste ekspeditionssekretær Jens Selmer, handelsministeriet, kontorchef Rønn som sekretær for kommissionen.

Under samme dato udnævntes ekspeditionssekretær A. Rønsted, handelsministeriet, der siden kommissionens nedsættelse har bistået med sekretærarbejde, til sekretær.

I øvrigt er der under kommissionens arbejde sket følgende ændringer i kommissionens sammensætning:

Den 7. maj 1954 afløste direktør, landsrets-sagfører Chr. Saugman efter indstilling af Gros-serer-Societetets Komité direktør A. Thaulow som medlem af kommissionen.

Den 7. februar 1955 udnævntes efter indstilling af Industrirådet underdirektør Ernst Klæbel til medlem af kommissionen i stedet for kontorchef Johannes Hansen, der var afgået ved døden.

Den 21. juli 1955 afløste politimester C. Arbøl efter indstilling af Foreningen af politimestre politimester Stavnstrup som medlem af kommissionen.

I perioden fra 5. november 1955 til 3. december 1960 har rådsformand, frk. Ingfred Juul Andersen efter indstilling af Statens Husholdningsråd været medlem af kommissionen i stedet for forstander, fru Elisabeth Reinstrup.

Den 29. juni 1957 afløste professor H. Winding Pedersen økonomiminister, dr. oec. Kjeld Philip som medlem af kommissionen.

Den 11. juli 1957 afløste folketingsmand, nuværende handelsminister Hilmar Baunsgaard fiskeriminister A. C. Normann som medlem af kommissionen.

Den 11. juni 1960 afløste murermester Melchior Kjeldsen efter indstilling af Håndværksrådet kommitteret Erik Hansen som medlem af kommissionen.

Under samme dato afløste direktør Henry Pedersen efter indstilling af Provinshandelskammeret konsul K. Sidenius som medlem af kommissionen.

Under samme dato afløste boelsmand Peter Jørgensen efter indstilling af De samvirkende

danke Husmandsforeninger husmand Emanuel Vestbo som medlem af kommissionen.

Den 11. juli 1960 udnævntes efter indstilling af fiskeriministeriet fiskehandler K. Schilder Knudsen til medlem af kommissionen i stedet for fiskehandler Albert Svendsen, der var afgået ved døden.

Den 14. november 1960 udnævntes efter indstilling af Håndværksrådet kontorchef Tage Uhrskov til medlem af kommissionen i stedet for oldermænd, bagermester Georg Jensen, der var afgået ved døden.

Den 7. juli 1961 afløste kontorchef N. J. Blom-Hanssen efter indstilling af indenrigsministeriet amtmand Fl. Martensen-Larsen som medlem af kommissionen.

Den 11. maj 1962 afløste folketingsmedlem, fru Grethe Philip handelsminister Hilmar Baunsgaard som medlem af kommissionen.

Den 5. december 1962 udnævntes efter indstilling af Københavns magistrat kontorchef B. Behnke til medlem af kommissionen i stedet for direktør Sigurd Thorsen, der var afgået ved døden.

Den 10. december 1963 udnævntes efter indstilling af Arbejderbevægelsens erhvervsråd forretningsfører Henry Knudsen til medlem af kommissionen i stedet for forretningsfører Carl Jensen, der var afgået ved døden.

Under kommissionens arbejde har i kommissionsmøderne som suppleanter - udnævnt af handelsministeren — deltaget direktør Svend Gade, højesteretssagfører E. Groth-Andersen, fuldmægtig F. Hjorth Hansen, fru Marie Hansen, nu afdøde hovedkasserer Harald Heie, sekretariatschef Charles Jensen, sekretær Villy Kortsen, fuldmægtig Henrik Netterstrøm, sekretariatschef Kristian Nielsen, købmand Valdemar Nielsen, rådsformand, fru Viola Nørlev, M. F., kontorchef Robert Riis, professor, dr. jur. & phil. Alf Ross, folketingsmand, nuværende landbrugsminister Karl Skytte, ekspeditionssekretær K. V. Stang, kontorchef H. Søgaard-Knudsen og fhv. borgmester Wm. Villumsen.

TILRETTELÆGGELSEN AF KOMMISSIONENS ARBEJDE

Kommissionen har haft til opgave at overveje og udarbejde forslag til en revision af næringsloven af 28. april 1931 og den sig dertil sluttende lovgivning med henblik på en tilpasning af loven til nutidens krav - derunder en ønskelig udvikling af sund konkurrence og øget produktivitet.

Kommissionen har ved sin sammensætning adskilt sig fra tidligere kommissioner om næringslovgivning derved, at man i denne kommission har haft repræsentanter for forbrugerne, for medarbejderne i virksomhederne og for videnskaben, dels den juridisk-administrative, dels den samfundsøkonomiske. Herved har man tilstræbt en så alsidig belysning af problemerne som muligt.

I den samlede kommission er afholdt ialt 30 møder. Kommissionens første møde blev afholdt den 4. marts 1954, hvorefter man i kommissionen holdt en indledende generaldebat den 21., 22. og 23. april 1954. Debatten blev fortsat i møder den 29. og 30. juni 1954. På et møde den 23. november 1955 blev der nedsat et arbejdsudvalg til på grundlag af forhandlingerne i kommissionens indledende møder at udarbejde udkast til nye bestemmelser om de i næringslovens afsnit I omhandlede næringer.

Det blev vedtaget, at formanden skulle lede forhandlingerne i arbejdsudvalget samt i øvrigt at lade næstformanden, Arbøl, Groes, Erik Hansen, Annette Jacobi, O. K. Magnussen, Philip, Reinhard, Saugman, Sølvkjær og Thorsen indtræde i udvalget. I 1957 afløstes Philip af Winding Pedersen, i 1960 Erik Hansen af Uhrskov og da Thorsen afgik ved døden i 1962 indtrådte Behnke i udvalget.

Arbejdsudvalget har i tiden fra 30. oktober 1956 til 20. september 1963 ialt afholdt 32 møder og har på disse møder udarbejdet en række lovudkast, der har været gennemdrøftet i kommissionens plenarmøder.

Efter at kommissionen i dagene den 22., 23. og 24. januar, 26., 27. og 28. februar og 12., 13. og 14. november 1957 havde forhandlet om de forslag, der var blevet udarbejdet i arbejdsudvalget, blev kommissionens arbejde på ny afbrudt bl. a. under hensyn til usikkerheden omkring resultaterne af de europæiske markedsforhandlinger.

Som følge af de problemer for dansk næringsliv, som Danmarks indtræden i frihandelsområdet (EFTA-konventionen) kunne rejse, blev arbejdet i kommissionen ikke genoptaget i 1958 og 1959, og på grund af den daværende formands sygdom og død kom arbejdet i kommissionen først på ny i gang ved et møde den 22. september 1960.

På dette tidspunkt nedsatte handelsministeriet efter indstilling fra kommissionen 4 specialudvalg med den opgave at gennemgå og til kommissionen at afgive indstilling om de af næringslovens afsnit II omfattede særlige næringer: revisorer, mæglere, vejere og målere samt ejendomsmæglere og ejendomshandlere, medens det ikke ansås for nødvendigt at nedsætte særlige udvalg angående translatørernes og dispachørernes forhold.

Kommissionens arbejde blev på ny afbrudt i eftersommeren 1962, da kommissionens anden formand afgik ved døden. Ved årsskiftet 1962/63 blev arbejdet genoptaget og intensiveret med henblik på, at betænkning snarest kunne afgives.

Om de af næringslovens afsnit II omfattede særlige næringer har kommissionen besluttet at afgive en særlig betænkning, der for de af disse næringers vedkommende, som har været behandlet i specialudvalg, vil blive udarbejdet på grundlag af de af de pågældende udvalg til kommissionen afgivne beretninger.

Herefter vil den foreliggende betænkning, der er kommissionens hovedbetænkning, alene omfatte de problemer, der knytter sig til området for den nuværende næringslovs afsnit

I og III, dens bestemmelser om ejendomshandlere samt til den sig til disse dele af næringsloven sluttende anden lovgivning.

Kommissionen har sluttet sit arbejde med udarbejdelse af det som bilag 1 trykte udkast til forslag til ny næringslov.

Grundlaget for kommissionens arbejde har særligt været de næringsretlige problemers hidtidige behandling, for hvilken der redegøres i det første kapitel, samt i øvrigt foreliggende materiale vedrørende den række af næringsretlige problemer, der har givet anledning til kommissionens nedsættelse, og for hvilke der redegøres i de følgende kapitler.

De problemer, der har givet anledning til de mest indgående og langvarige drøftelser, og hvor tilmed de divergerende opfattelser i kommissionen særligt har gjort sig gældende, er problemerne omkring én-butik systemet i næringslovens § 26. Disse problemer omhandles i kapitel III. I kapitel II behandles en række af de øvrige næringsretlige spørgsmål, der har givet anledning til nærmere overvejelser, og som især vedrører området for næringsloven, herunder andelsforeningers næringsretlige stilling, næringsområdet og næringsadkomsten, herunder de almindelige betingelser for erhvervelse af næringsbrev, henholdsvis for personer og for selskaber, og næringsbrevets bortfald. I kapitel IV gennemgås de særlige regler om bestillingsoptagelse og salg ved omførsel og i kapitel V gennemgås spørgsmålet om, hvilken erhvervsmæssig betydning, der bør tillægges håndværkets mesterprøver, de øvrige problemer i forbindelse med mesterbetegnelsen samt bestemmelserne om Grosserer-Societetets Komité. Endelig gennemgås i kapitel VI bestemmelserne om speditørers, vognmænds, auktionsholderes, vekseleres og ejendomshandleres næringsvirksomhed.

I kapitel VII har man fundet det naturligt afsluttende at sammenholde lovudkastets bestemmelser med dels bestemmelserne i den gældende næringslovgivning, dels bestemmelserne i anden dansk lovgivning, der berøres af næringsloven, såsom prøvekollektionsloven, fondsbørsloven, beværterloven, lukkeloven, bogføringsloven, konkursloven, købeloven, kommissionsloven og pantelånerloven. Endvidere vil der i dette kapitel blive redegjort for lovudkastets bestemmelser sammenholdt med bestemmelserne i EFTA-konventionen og i EEC-traktaten.

Som bilag 2 til betænkningen er trykt den

fra det særlige udvalg vedrørende ejendomsmæglere og ejendomshandlere modtagne beretning, der er grundlag for bestemmelserne i lovudkastets § 23.

I bilag 3 er en række andre landes næringslovgivning gennemgået i hovedtræk og med særligt henblik på de områder, der for de i kommissionen behandlede næringsretlige problemer kan være af betydning.

Da de næringsretlige problemer omkring de europæiske markedsdannelse på flere måder har grebet ind i kommissionens arbejde, har man i handelsministeriet udarbejdet en redegørelse for indholdet af EFTA-konventionens (Stockholmkonventionen) og EEC-traktatens (Romtraktaten) bestemmelser på dette område. Denne redegørelse er trykt som bilag 4.

Til belysning af dansk detailhandels struktur og udvikling samt af effektiviteten inden for de forskellige virksomhedsformer har man ønsket at tilvejebringe nærmere oplysninger. En redegørelse for disse problemer er derfor efter anmodning fra kommissionen udarbejdet af professor ved Handelshøjskolen i København, ekon. dr. Arne Rasmussen. Redegørelsen er trykt som bilag 30.

Kommissionen har under sit arbejde gjort sig bekendt med - og i det omfang det er fundet muligt taget hensyn til - indholdet af en række henvendelser fra interesserede organisationer og enkeltpersoner.

En række af disse henvendelser - de fleste rettet direkte til kommissionen - er trykt som bilag 6-29 til betænkningen. Det drejer sig om skrivelser fra nedennævnte:

- Bilag 6: Københavns Slagterlaug, Slagtermesterforeningen for København og Omegn og Danske Slagtermestres Landsforening, den 14. maj 1954.
- Bilag 7: Dansk Kvindesamfund, den 15. november 1954.
- Bilag 8: Motorbranchens Fællesraad, den 31. januar 1956.
- Bilag 9: Højesteretssagfører Bent Jacobsen som advokat for en række symaskinefirmaer, den 14. november 1956.
- Bilag 10: Forlaget Fremad, den 13. december 1956.
- Bilag 11: Den danske Forlæggerforening, den 14. december 1956.
- Bilag 12: Landsretssagfører Erik Pontoppidan som advokat for Gyldendal, den 17. december 1956.
- Bilag 13: Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark, den 19. december 1956.
- Bilag 14: Landsforeningen Danske Vognmænd, den 21. januar 1957.
- Bilag 15: »Bymæssige Kommuner«, den 10. april 1957.

- Bilag 16: Landsretssagfører Feodor Nielsen som advokat for Foreningen af Leverandører af Gartneriartikler ved Københavns Engros Grønttorv, den 20. juni 1957.
- Bilag 17: Kunsthandlerforeningen af 1943, den 27. august 1957.
- Bilag 18: Landsretssagfører S. Heltberg som advokat for Bladhandler-Forbundet, den 6. november 1957.
- Bilag 19: Havefrøhandlerforeningen for Danmark, den 26. april 1958.
- Bilag 20: Danmarks Detail-Grossist Sammenslutning af 1933, den 28. april 1958.
- Bilag 21: Fællesrepræsentationen for Danske Bladhandlere, den 8. maj 1958.
- Bilag 22: Indenrigsministeriet, den 9. februar 1961.
- Bilag 23: A/S Københavns Telefon-Kiosker, den 24. januar 1962.
- Bilag 24: Landsorganisationen af Danmarks Detailfiskehandlere, den 10. september 1962.
- Bilag 25: Højesteretssagfører Felix Vang som advokat for Foreningen for rejsende Uldhandlere i Danmark, den 26. april 1963.
- Bilag 26: Landsforeningen for bedre Hørelse, den 22. januar 1964.
- Bilag 27: Statens Husholdningsråd og Forbrugerrådet, den 14. april 1964.
- Bilag 28: Den danske Forlæggerforening, den 14. april 1964.
- Bilag 29: Repræsentantskabet for Fondsbørsens medlemmer, den 14. april 1964.

Kommissionens indstilling er, som det fremgår af foranstående, udtrykt i lovudkastet, bilag 1, medens motiveringen for indstillingen vil fremgå af de følgende kapitler.

Anker Lau og Ove Weikop ønsker at gøre følgende bemærkninger:

Den strukturændring, som foregår i det danske og i det internationale erhvervsliv, kræver ubestrideligt tilpasning og modernisering i en række love, herunder naturligvis også i næringsloven. Det vil derfor være nødvendigt at se nærværende lovudkast i sammenhæng med andre love, som betinger det danske erhvervslivs udvikling i den kommende tid.

Den overgangstid, som udkastet forudsætter, må derfor efter vor mening benyttes til overvejelser, der tager sigte på at løse de finansielle og beskatningsmæssige problemer, og i øvrigt alle de problemer udviklingen nødvendiggør.

Uanset de indgående drøftelser, der har fundet sted i kommissionen, kan der - når sagen til sin tid kommer til behandling i Folketinget - selvsagt være en række større eller mindre problemer, som vi må forbeholde os vor stilling til.

Betænkningen er ikke underskrevet af kommissionens næstformand, professor, dr. jur. Poul Andersen, der på grund af sygdom har været forhindret i at deltage i det afsluttende arbejde og derfor ikke har haft mulighed for at tage endelig stilling til kommissionens indstilling.

København i juli 1964.

C. Arbøl.	G. Backhaus.	B. Behnke.
N. J. Blom-Hanssen.	A. Axelsen Drejer	Ebbe Groes.
S. Grue-Sørensen.	Chr. Grøn.	Annette Jacobi.
Peter Jørgensen.	Melchior Kjeldsen.	Ernst Klæbel.
Henry Knudsen.	K. Schilder Knudsen.	Anker Lau.
O. K. Magnussen.	Otto Müller. (formand)	Kaj Nielsen.
Axel Ivan Pedersen.	Henry Pedersen.	H. Winding Pedersen.
Grethe Philip.	W. Reinhard.	Elisabeth Reinstrup.
Chr. Saugman.	E. Sølvkjær.	Tage Uhrskov.
O. Weikop.	Knud Aagaard.	

A. Rønsted. Jens Selmer.

Kapitel I

NÆRINGSRETSLIGE PROBLEMERS HIDTIDIGE BEHANDLING

Litteratur.

1. Næringsretlige spørgsmål og de i forbindelse hermed forekommende problemer har været indgående behandlet såvel i den juridiske litteratur som i kommissioner og udvalg.

Af samlede fremstillinger findes:

Poul Andersen: Næringsretten i hovedtræk (3. udg. 1944).

Forinden forelå:

Otto Müller: Om laugsvæsen og bevillinger til næringsbrug efter den danske lovgivning (1840).

J. H. Deuntzer: Kort fremstilling af den danske næringsret (2. udg. 1890).

J. H. Olivarius: Fremstilling af reglerne om erhvervelse af næringsadkomst og om næringsadkomstens ophør (1912), Fremstilling af de gældende regler om fri næring (1913), Bemærkninger om håndværks- og fabriksnæring (1913) og Bemærkninger om handelsnæring (1914).

C. C. Heilesen: Den danske næringsret i hovedtræk (1916).

N. J. L. Buch: De næringsretlige regler om håndværk og industri (1932) og Skematisk vejledning i næringsret (1933).

I øvrigt foreligger der en række lovkommentarer, således bl. a.:

Otto Müller: Forklaringer og anmærkninger til loven om håndværks- og fabriksdrift (1858).

H. Jespersen: Danske næringslove med noter (1922).

Carsten Arbøl: Næringsloven (3. udg. 1951 ved A. V. Hansen, P. Brondt og H. Jørgensen).

C. Chr. Givskov: Næringsloven med kommentarer (2. udg. 1951).

Herudover kan om næringsretlige spørgsmål særligt henvises til C. Arbøl i Juristen 1937, pag. 417 ff., C. E. Rothe i Ugeskrift for retsvæsen 1885, pag. 641 ff. (omløben med va-

rer), H. Jespersen i Sagførerbladet 1932, pag. 29 ff., i Nordisk administrativt tidsskrift 1932, pag. 204 ff. og i Juridisk tidsskrift 1933, pag. 28 ff., H. Jøndrup: Betragtninger vedrørende nogle næringsspørgsmål (1951) og Varesalg uden for butikker (1956), begge udgivet af De danske Handelsforeningers Fællesorganisation, O. K. Magnussen i Ugeskrift for retsvæsen 1933, pag. 317 ff., samt T. Spang-Hanssen i Ugeskrift for retsvæsen 1927, pag. 184 ff. (Geografiske grænser for begrebet »handel« i næringsloven).

Retspraksis.

2. Endvidere er der inden for det næringsretlige område en betydelig vejledende retspraksis. For denne praksis fra årene umiddelbart efter næringsloven af 1931 er der redegjort udførligt i de teoretiske fremstillinger og i lovkommentarerne.

For de senere års retspraksis på dette område er der af kommissionens sekretariat til brug for kommissionens arbejde udarbejdet en oversigt, hvorfra nogle af de ledende domme er omtalt i forbindelse med vedkommende spørgsmåls behandling i betænkningen.

Næringsloven af 1857.

3. Ved kgl. resolution af 3- april 1840 blev det overladt til Københavns kommunalbestyrelse at undersøge, hvilke forandringer, der måtte anses tilrådelige i laugslvgivningen i København, og til sagens behandling nedsattes en komité, om hvis sammensætning den kgl. resolution gav nærmere regler. Denne komité udarbejdede to forslag, et om handelsnæring (1844) og et om håndværks- og fabriksforholdene (1847).

Efter at junigrundloven havde bestemt, at alle indskrænkninger i den fri og lige adgang til erhverv skulle fjernes ved lov, bestemtes

det imidlertid at søge at få gennemført en ensartet næringsordning for hele landet.

Herefter blev det overdraget daværende overretsassessor Otto Müller, der havde været medlem af komiteen af 1840, at udarbejde et udkast til næringslov for landet og købstæderne. På grundlag af de af Otto Müller herefter udarbejdede »udkast til lov om borgerlig næring i København og købstæderne«, og »udkast til lov om håndværks- og fabriksdrift samt handel og værthushold på landet«, forelagdes for rigsdagen et samarbejdet forslag til en fælles næringslov for såvel by som land. Forslaget blev fremsat den 1. oktober 1857 og vedtaget den 18. december 1857. Loven stadfæstedes den 29. december 1857 og trådte i kraft den 1. april 1858, dog med overgangsbestemmelser for tiden indtil 1. januar 1862.

Næringsfriheden gennemførtes ved loven på den måde, at adgang til at udøve bunden næring, navnlig håndværk, fabriksvirksomhed og handel, kun blev knyttet til betingelser, som i almindelighed enhver opfyldte. Handelslaugene ophævedes helt og håndværks- og fabrikslaugene mistede deres »udelukkende ret«, men kunne i øvrigt vedblive at bestå. Ligeledes bortfaldt købstadsprivilegiet.

Næringslovkommissionen af 1890.

4. Da ønsker om ændringer i næringsloven igen fremkom i betydeligt omfang, blev der i henhold til kgl. resolution af 23. maj 1890 på ny nedsat en kommission til forberedelse af en revision af næringslovgivningen. Om kommissionens opgave blev anført:

»Den omhandlede kommissions opgave måtte således blive at forberede en revision af den nugældende næringslovgivning, altså af næringsloven af 29. december 1857 tillige med samtlige ældre og yngre bestemmelser, der stå i forbindelse med næringsloven. Den nævnte lovgivning kommer således naturlig til at angive området for kommissionens virksomhed; skal denne imidlertid bære frugt, kan det ikke sættes som kommissionens mål at søge næringslovgivningen fuldstændig omordnet efter nye grundprincipper, hvorimod det må blive i alt fald kommissionens væsentligste opgave at underkaste den bestående næringslovgivnings enkelte bestemmelser en indgående kritik og at fremsætte forslag til sådanne nye bestemmelser eller til sådanne ændringer i de gældende bestemmelser, hvorved den bestående ordning kunne frigøres for de ulemper, som på de forskellige næringsområder i så mange retninger have vist sig at være følelige.«

På grundlag af en af kommissionen den 13. juli 1893 afgiven betænkning fremsattes der i de følgende år, senest i rigsdagssamlingen 1900-1901, gang på gang forslag til ændring af næringslovgivningen, men disse forslag blev ikke gennemført.

Næringslovkommissionen af 1921.

5. Imidlertid fremkom stadig fra erhvervene ønsker om ændringer i næringsloven og ved lov nr. 222 af 15. april 1921 bestemtes det at nedsætte en ny kommission til at undersøge og overveje spørgsmålet om samt fremkomme med forslag til en revision af næringsloven af 1857 og den sig dertil sluttende lovgivning.

Denne kommission blev nedsat ved kgl. resolution af 11. maj 1921 og afgav under 13. oktober 1926 den betænkning, som danner grundlag for den nuværende næringslov nr. 138 af 28. april 1951. Denne trådte i kraft den 1. april 1932 og har - med enkelte ændringer - siden været gældende.

I kommissionen havde man ikke ønsket at opretholde forbudet mod forening af næringsbrev på håndværk og handel eller forbud mod, at handlende har flere butikker i samme kommune, men dette mødte modstand inden for handelens og håndværkets organisationer, og loven har opretholdt disse forbud. Derimod ophørte med loven den tidligere sondring mellem forskellige næringsadkomster på handel, ligesom næringsbrev på industrinæring meddeles uden den tidligere specialisering. Kvinder blev i næringsretlig henseende sidestillet med mænd, men en person, der lever i ægteskab, kan ikke få næringsbrev, hvis den anden ægtefælle har næringsbrev. Endvidere gav loven nye bestemmelser om personlige henvendelser for opnåelse af bestillinger, om omførsel af varer og om frivillige løsøreauktioner.

Fra håndværkets side havde man ønsket indførelse af fagprøver som betingelse for erhvervelse af næringsbrev på håndværk, ligesom detailhandelen ønskede, at dokumenteret kendskab til bogføring og handel i almindelighed skulle være en forudsætning for at få næringsbrev på handel. Flertallet i kommissionen var imod disse ønsker, og loven imødekom ikke disse, bortset fra § 22, hvorefter betegnelsen »mester« i forbindelse med angivelse af en håndværksvirksomhed kun må benyttes af fagligt uddannede håndværkere.

Kapitel II

NÆRINGSLOVEN - NÆRINGSBREVET

Området for en ny næringslov.

6. I kommissionen har der været enighed om i en ny næringslov at foreslå i § 1 at samle bestemmelserne om *lovens område* og at foreslå, at loven stort set får samme område som den gældende næringslov.

Dog foreslås det, at man ikke i loven medtager virksomhed som revisor, translator, dis-pachør, skibsmægler, varemægler, ejendoms-mægler samt vejer og måler, idet der i vidt omfang for disse næringer gælder særlige bestemmelser, der ikke naturligt hører hjemme i en almindelig næringslov. Bestemmelser om disse næringer foreslås derfor optaget i særlige love.

Man har ment som hidtil at måtte undlade i selve loven at definere, hvad der forstås ved næring, og hvad der forstås ved handel, håndværk og industri. Disse begreber synes efterhånden at stå relativt fast.

7. Det har været noget omtvistet, hvilken *betydning* det har, at en virksomhed henføres under næringsloven, men i hvert fald vil en sådan virksomhed, bortset fra særlige, udtrykkeligt nævnte undtagelser, kun kunne udøves i henhold til næringsbrev og kun under iagttagelse af de i loven givne forskrifter, herunder om fast forretningssted, bestillingsoptagelse m.v.

Falder virksomheden uden for lovens område, kræves der derimod ikke næringsbrev. Ved en under anke værende østre landsrets dom af 7. november 1963 er det antaget, at selvom forlagsvirksomhed, der ikke er forbundet med handel eller trykkeri, ikke omfattes af næringslovens § 1, skal et forlag ved omførsel til salg af egne skrifter respektere næringslovens bestemmelser om omførsel m.v.

Kommissionen finder imidlertid, at fremtidig bør det være således, at en virksomhed, der ikke kræver næringsbrev, heller ikke skal følge de øvrige forskrifter i loven.

8. For at en virksomhed vil kunne omfattes af loven, må den kunne henføres under *selvstændig næringsvirksomhed* som handlende, håndværker, industridrivende, speditør, vognmand, auktionsholder, vekselerer eller ejendomshandler.

Når det foreslås som hidtil i loven at fastsætte, at den pågældende næringsvirksomhed skal være selvstændig, er det for herved at tydeliggøre, at virksomhed i andens tjeneste falder udenfor loven.

Ved næringsvirksomhed i lovens forstand må som hidtil forstås en virksomhed, der er af en vis varighed, erhvervsmæssig, og som udføres for andre. Virksomheden må ikke stride mod lov og ærbarhed, som f. eks. hæleri eller handel med varer, det er forbudt at forhandle. Virksomheden skal være af i hvert fald nogen varighed, således at enkelthandlinger ikke omfattes af loven. At virksomheden skal være erhvervsmæssig vil sige, at den direkte eller indirekte skal tilsigte økonomisk fordel. F. eks. er et billigt reklamesalg en næringsvirksomhed, ligesom det er uden betydning, at virksomheden faktisk ikke betaler sig. Udenfor falder derimod virksomhed, der hverken direkte eller indirekte tilsigter indtjening af en gevinst. At virksomheden skal udføres for andre vil sige, at den skal udføres med henblik på tilfredsstillelse af andres behov. Udenfor falder således produktion og køb såvel til eget personligt brug som til brug i egen erhvervsvirksomhed.

Ved *handel* forstås afsætning af i salgsøjemed indkøbte varer. Virksomhed med mod et ekspeditionsvederlag at ombytte varer falder således ikke ind under begrebet handel i lovforslaget. Ligeledes falder omsætning af fast ejendom som hidtil udenfor begrebet.

Næringslovgivningens handelsbegreb er således ikke det samme som f. eks. købelovens, hvorefter en handlende er enhver, der gør sig

til bedrift at afhænde dertil indkøbte varer, at drive vekselrer- eller bankforretning, forsikringsvirksomhed, kommissionshandel, forlagsvirksomhed, apotek, bekvæmhed, håndværk eller fabrik, at overtage udførelse af bygnings- eller anlægsarbejder eller at befordre personer, gods eller meddelelser.

Håndværk og *industri* omfatter produktion i salgsøjemed.

For så vidt angår forståelsen af de andre af loven omfattede virksomheder kan henvises til de nærmere definitioner heraf i de pågældende paragraffer.

9. *Udenfor lovens område* falder herefter — i øvrigt som hidtil — en række arter af næringsvirksomheder, der er reguleret ved anden lovgivning, f. eks. bank- og sparekassevirksomhed (lovbekendtgørelse nr. 169 af 15. juni 1956 - lovbekendtgørelse nr. 8 af 15. januar 1960), bekvæmhed (lovbekendtgørelse nr. 24 af 21. januar 1964), biografvirksomhed (lov nr. 117 af 13. april 1938), forsikringsvirksomhed (lov nr. 147 af 13. maj 1959), virksomhed som advokat (lovbekendtgørelse nr. 286 af 1. juli 1963), apoteker (lovbekendtgørelse nr. 248 af 2. juli 1962), detektiv (lov nr. 63 af 3. marts 1948), dykker (lov nr. 50 af 5. marts 1958), dyrlæge (lov nr. 58 af 4. marts 1964), fremmedfører (bekendtgørelse nr. 59 af 20. marts 1936), jordemoder (lov nr. 90 af 31. marts 1953), landinspektør (lov nr. 220 af 31. maj 1963), lods (lovbekendtgørelse nr. 230 af 3. juni 1960), læge (lovbekendtgørelse nr. 236 af 9. august 1955), pantelåner (lov nr. 272 af 6. maj 1921), sygeplejerske (lov nr. 127 af 25. maj 1956) og tandlæge (lov nr. 190 af 11. juni 1954).

Udenfor loven falder endvidere eksempelvis bogføringsvirksomhed, bogforlagsvirksomhed, landbrug (der ikke tillige er håndværk eller handel), gartneri, fiskeri og rederi, rejsebureauvirksomhed og ægteskabsbureauvirksomhed samt virksomhed som arkitekt, bedemand, befragter, biavler, bladudgiver, bybud, fodplejer, fjerkræavler, ingeniør, skibsagent, skopudser, skærslipper, skønhedsplejer, vinduespolerer og vognvasker.

For så vidt angår de af en gruppe af de ikke-statsautoriserede revisorer og af skibsagenterne fremsatte ønsker om, at deres virksomhed bliver i hvert fald omfattet af næringsloven og bunden næring, kan henvises til kommissionens betænkning om revisorer, mæglere m. v.

Det foreslås som hidtil at holde også du-

plikering og maskinskrivning uden for loven, idet man ikke har ment, at man burde imødekomme et ønske om at henhøre sådan virksomhed under loven og i øvrigt *give* nærmere bestemmelser for udøvelsen af denne næring.

De nuværende bestemmelser i næringsloven om adgang til administrativ udvidelse af lovens område har aldrig været benyttet og foreslås derfor udeladt i en ny næringslov.

10. Det må anses for en selvfølge, at kun virksomhed, der udøves på *dansk territorium*, er omfattet af loven. Således som hidtil antaget må derfor handel på udenlandsk skib i rutefart til dansk havn falde udenfor loven, så længe skibet er uden for dansk søterritorium. Derimod må almindelige folkeretlige betragtninger føre til, at staten er berettiget til at kræve sine næringsretlige regler respekteret også på søterritoriet. Dette synspunkt kan dog ikke føre til, at der i alle tilfælde kræves dansk næringsadkomst til udøvelse af handelsnæring på søterritoriet, idet det næppe vil være berettiget at kræve, at et udenlandsk skib skulle underkastes danske næringsretlige regler under forbisejls på dansk søterritorium. På tilsvarende måde vil det heller ikke, selv om et udenlandsk (eller et dansk skib) anløber dansk havn, være muligt at kræve reglerne anvendt, hvis sejlsaden på dansk søterritorium kun er af ganske uvæsentlig betydning i forhold til den samlede rejse, f. eks. et besøg af skib fra Gdynia/Amerika ruten.

Kommissionen finder derimod, at man som hidtil i administrativ praksis bør kræve næringsloven anvendt om bord på skibe uanset flag, der befordre passagerer fra dansk havn tilbage til samme eller anden dansk havn, eller som besejler ruter, som har et af sine endepunkter i Danmark, når sejlsaden udelukkende foregår på dansk søterritorium, når rutens væsentligste udstrækning ligger på dansk søterritorium, eller når ruten må anses som værende af ringe eller helt uden betydning som led i videregående trafik, og i hovedsagen må anses etableret med henblik på udflugtsrejser til og fra Danmark. Adkomst vil også i alle tilfælde udkræves, hvis ruten udgår fra dansk havn, og virksomheden drives for dansk regning, eller skibet sejler under dansk flag.

Fra denne hovedregel må dog som hidtil gælde undtagelse for ruter, hvis skibe er hjemmehørende i det land, hvor ruten har sit andet endepunkt, såfremt næringsvirksomheden udøves af en statsborger eller et selskab i det pågældende land.

Inden for næringslovens område har man tidligere fulgt den praksis at kræve næringsbrevet udfærdiget i skibets hjemstedskommune. Denne regel, der har medført, at man ikke har krævet næringsbrev for udenlandske skibe, synes ikke rimelig begrundet. Det naturlige må være, at den adkomststedende myndighed må kunne føre et vist tilsyn med virksomheden, hvorfor det ikke kan anses for praktisk, at næringsbrev til et skib, der sejler mellem Helsingør og Helsingborg, udfærdiges f. eks. i Frederikshavn som skibets hjemstedskommune. Praktiske hensyn taler derfor for i alle tilfælde at kræve adkomst erhvervet i en af de danske havne, som berøres af ruten.

11. Med hensyn til *andelsvirksomheder* har man indgående forhandlet om, i hvilket omfang disse bør være omfattet af loven.

Andelsforeninger eller andelsselskaber er sammenslutninger med det formål at skaffe medlemmerne varer eller andre fornødenheder eller at forarbejde og afsætte medlemmernes produkter.

Disse foreninger og selskaber karakteriseres navnlig ved, at udbyttefordelingen sker på grundlag af medlemmernes omsætning med foreningen, og at der er åbent for tilgang af nye medlemmer. Medlemmernes hæftelse beror på vedtægterne; i en del tilfælde er de personlig ansvarlige for foreningens eller selskabets forpligtelser, men ofte er de uden personligt ansvar.

I § 2 i lov nr. 73 af 23. maj 1873 om forandring i og tillæg til lov om håndværks- og fabriksdrift m.m. af 29. december 1857 var det bestemt, at forbrugsforeninger er underkastet lovgivningens bestemmelser om handel, når foreningens virksomhed er af en sådan beskaffenhed, at den må betragtes som en næringsdrift.

Denne bestemmelse blev praktiseret således, at brugsforeninger — og andre indkøbsforeninger, såsom foderstof- og gødningsforeninger — der alene fordelte varer til medlemmerne og fordelte udbyttet til medlemmerne i forhold til disses omsætning med foreningen, ikke var undergivet næringslovgivningens regler. Det tilsvarende antoges at gælde foreninger, som fremstiller varer alene til deres medlemmer, f. eks. en andelscementfabrik.

Endvidere bestemtes i loven af 1873, at forbrugsforeninger, der ikke var pligtige til at erhverve borgerskab eller næringsbevis, forinden de begyndte deres virksomhed, skulle meddele øvrigheden oplysning om deres love og

vedtægter, samt om, af hvilke personer medlemmerne bestod. Sådanne oplysninger var myndighederne berettiget til at forlange for at kunne påse lovligheden af forbrugsforeningernes virksomhed.

Det antoges, at myndighederne kunne give private personer, der måtte klage over, at forbrugsforeninger drev ulovlig næring, oplysning om foreningernes vedtægter.

12. Såvel fra handels- som håndværksside fremkom der klage over, at andelsforeninger - produktions- og forbrugsforeninger - der havde til hensigt at gøre konsumenterne til leverandører og dermed berøve handlende og håndværkere - mellemstanden - deres kundekreds, var i stand til at unddrage sig de almindelige næringsretlige bestemmelser, skønt de reelt drev handel eller håndværk.

Spørgsmålet blev indgående drøftet allerede i næringslovkommissionen af 1890, der fandt, at foreninger, der har det formål ved fortsat virksomhed at indkøbe eller producere varer, der ikke er genstand for frihandel, for atter at afsætte eller fordele disse fra åben bod eller lignende forretningslokale til foreningens medlemmer og derved at få skaffet disse en pengefordel, i næringsretlig henseende bør stilles lige med selskaber med begrænset ansvar, der driver bunden næring, uanset at denne virksomhed kun udøves i forhold til en begrænset kreds af kunder.

Under forhandlingerne i næringslovkommissionen af 1921 var der særdeles afvigende opfattelser med hensyn til dette spørgsmål, idet en del af medlemmerne — uden derfor på nogen måde at ville bestride andelsbevægelsens samfundsmæssige betydning - som en slags retfærdighedshandling mod de almindelige næringsdrivende (derunder også aktieselskaber) principielt ønskede alle andelsforeninger og -selskaber sidestillet med almindelige næringsdrivende foretagender, medens på den anden side andre medlemmer principielt mente, at de »rene« andelsforetagender ifølge deres organisation, formål og virkemåde er af en sådan særlig karakter, at de burde holdes helt uden for loven.

Kommissionen foreslog imidlertid bestemmelser, der i det væsentlige fulgte den tidligere praksis, hvorefter fritagelsen for at løse næringsbrev omfatter brugsforeninger og andre andelsforeninger, der alene fordeler varer inden for medlemmernes kreds, og foreninger, der bearbejder, forædler eller sælger medlem-

mernes produkter, dog at sidstnævnte foreninger skal løse næringsbrev med hensyn til den del af deres virksomhed, der består i detail-salg fra butik uden for medlemmernes kreds.

Under lovforslagets behandling i folketinget foreslog et mindretal sålydende bestemmelse:

»Brugsforeninger og andre andelsforeninger er i næringsretlig henseende og med hensyn til erhvervelse af næringsbrev underkastet de samme regler som selvstændige erhvervsdrivende og aktieselskaber«.

Mindretallet motiverede denne formulering med, at det måtte anses for urimeligt ikke at give al næringsdrift en ensartet behandling fra det offentliges side (rigsdagstidende 1930/31 tillæg B, spalte 1870).

Imidlertid følger de nugældende bestemmelser i næringsloven kommissionens ovenfor anførte forslag. Herefter er fritagelsen for at løse næringsbrev i alle tilfælde betinget af, at den del af overskuddet, der ikke anvendes i veldædigt øjemed eller henlægges til foreningens formue, fordeles mellem medlemmerne i forhold til deres andel i omsætningen. Sådanne andelsforeninger skal, hvis de fordeler varer fra butik eller lign. fast udsalgssted, foretage anmeldelse til myndighederne.

Fællesforeninger af andelsforeninger er ligeledes fritaget for at løse næringsbrev, for så vidt de selv opfylder ovennævnte betingelser herfor. Dette betyder, at f. eks. Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger ikke er forpligtet til at løse næringsbrev, fordi nogle af brugsforeningerne handler med ikke-medlemmer.

13. Under forhandlingerne i kommissionen har man nu igen overvejet andelsforeningernes stilling i næringsretlig henseende, og synspunkter, som de der blev gjort gældende i den sidste kommission, har på ny været fremme.

Man har særligt set på brugsforeningerne, men også været opmærksom på de væsentlige dele af andelsbevægelsen, der omfatter andelsmejerierne og andelsslagterierne og øvrige produktions-, forædlings- og salgsforeninger. I forbindelse hermed har man fra andelsbevægelsens side henledt opmærksomheden på, at der er store grupper af andelsforeninger, for hvis vedkommende det synes formålsløst, om der skulle løses næringsbrev, eller om næringslovgivningens bestemmelser iøvrigt skulle finde anvendelse. Til denne gruppe hører adskillige såkaldte lokalforeninger under bestående hovedselskaber, f. eks. til forsyning af foderstoffer, kunstgødning m. m., nemlig sådanne, hvor

der ikke udøves en selvstændig daglig virksomhed med oplagring og udbringning af varerne, men hvor den lokale virksomhed begrænser sig til, at i mange tilfælde en tillidsmand for den lokale medlemskreds foretager indsamling af bestillinger på varerne og fremsender disse bestillinger til det pågældende hovedselskab, som derefter i øvrigt foretager udbringning af varerne direkte til medlemmerne. Endvidere er som eksempel på andelsforeninger, der efter virksomhedens omfang og art frembyder væsentlige afvigelser fra, hvad der i øvrigt kan siges at være ydre fællestræk for egentlig næringsvirksomhed, nævnt vandværker, som en 7–8 mennesker er fælles om, og fryseboksanlæg og vaskeanlæg, omfattende en kreds af husmødre. Det karakteristiske for andelsforeninger som de nævnte er i de fleste tilfælde, at medlemskredsen er af et begrænset omfang og navnlig afgrænset til et rent lokalt område, hvilket i sig selv indebærer, at virksomheden bliver af et begrænset omfang. Endvidere drejer det sig i sådanne tilfælde om en fælles varetagelse af en bestemt afgrænset funktion, der i sig selv ikke er udtryk for en selvstændig erhvervsvirksomhed, men udgør et direkte led i de enkelte medlemmers hjemlige arbejde og interesseområde.

14. Man har under forhandlingerne om dette spørgsmål været inde på andelsforeningernes stilling i anden erhvervslovgivning.

Ligesom den nuværende næringslovgivning indeholder som bekendt også skattelovgivning særlige bestemmelser om brugsforeninger og produktions- og salgsforeninger.

Ligeledes fastsættes det i § 1, stk. 2, i aktieselskabsloven (lovbekendtgørelse nr. 313 af 28. august 1952), at loven ikke finder anvendelse på sådanne selskaber med begrænset ansvar, hvis virksomhed består i at forskafe medlemmerne genstande til forbrug eller at afsætte produkter af medlemmernes virksomhed eller på anden lignende måde at virke til fremme af medlemmernes fælles økonomiske interesser, såfremt den nævnte virksomhed alene er begrænset til medlemmernes kreds, og udbyttet fordeles til medlemmerne i forhold til deres andel i selskabets omsætning.

I lukkeloven (nr. 221 af 27. maj 1950) forstås ved butikker også andelsforeningers udsalgs- og udleveringssteder, jfr. § 1, stk. 2. Efter § 2 i monopolloven (nr. 102 af 31. marts 1955) finder denne lov anvendelse også på andelsforeninger. Ligeledes omfatter konkurren-

celoven (lovbekendtgørelse nr. 145 af 1. maj 1959) vel også andelsforeninger, idet § 1 omfatter den, der sælger eller til salg udbyder varer. Også lærlingeloven (nr. 261 af 2. oktober 1956) antages at omfatte andelsforeninger.

De særlige regler om stempelafgift og tinglysningsafgift, der forhøjes til det dobbelte ved overdragelse af fast ejendom til aktieselskaber m.v., gælder også ved overdragelse af fast ejendom til andelsforeninger.

I § 27 i beværterloven (lovbekendtgørelse nr. 24 af 21. januar 1964) fastsættes, at næringsdrivende, der ønsker at sælge stærke drikke, skal gøre anmeldelse herom til myndighederne, og at disse forskrifter finder tilsvarende anvendelse med hensyn til brugsforeninger. En særrregel, der har betydning for brugsforeninger, findes i § 26, stk. 8, vedrørende markettenderier, jfr. herom i afsnit 142.

15. Man har i kommissionen ment, at andelsforeninger, hvis virksomhed falder inden for den sædvanlige definition af næringsvirksomhed (brugsforeninger med salg til ikke-medlemmer), som hidtil direkte må omfattes af næringsloven, og dette vil være tilfældet, såfremt det i selve lovens tekst - som foreslået - angives, at loven »gælder for selvstændig næringsvirksomhed«.

Fra andelsudvalgets og brugsforeningernes side i kommissionen har man givet tilslutning til at foreslå en bestemmelse i loven, hvorefter denne gælder for andelsforeninger i det omfang, deres virksomhed udadtil fremtræder som næringsvirksomhed. Dette er sket ud fra forudsætningen om at ophæve det nuværende forbud imod, at handlende har flere udsalgssteder i samme kommune samt forbudet mod forening af næringsbrev på handel og håndværk. Herefter har brugsforeningerne ikke mere behov for en særstilling i disse henseender og samtidig opnås herved også på dette punkt en forenkling af næringslovgivningen.

Den således foreslåede formulering tilsiger at tydeliggøre, at kun andelsforeninger, som udadtil fremtræder som næringsvirksomhed, falder ind under loven. Således vil i almindelighed andelsmejerier og andelsslagterier være omfattet af loven. Ligeledes vil en andelsforening (brugsforening), der driver virksomhed fra butik, i almindelighed være omfattet af loven, også selvom der kun handles med medlemmer, medens visse andre andelsvirksomheder, der ikke drives fra butik, f. eks. forannevnte

foderstof- og gødningsforeninger og i nogle tilfælde vaskerier, falder udenfor.

Ligeledes vil en række andelsvirksomheder, såsom fryserier, kartoffelcentraler m. v., i alle tilfælde falde uden for loven, fordi sådan næringsvirksomhed overhovedet ikke omfattes af denne.

En følge af den foreslåede nyordning vil det være, at også andelsforeninger, når de som regelmæssig og væsentlig bestanddel af deres handelsvirksomhed sælger varer til andre næringsdrivende til videresalg eller forarbejdning, bliver pligtige at indtræde som medlemmer af Grosserer-Societetet.

16. For så vidt angår det *offentliges næringsvirksomhed*, har det givet anledning til megen tvivl, om der bør være adgang til at drive sådan virksomhed udover til fyldestgørelse af egne fornødenheder.

Før den gældende næringslov stillede det sig noget tvivlsomt, om stat og kommune kunne drive bunden næring.

Næringslovkommissionen af 1921 foreslog, at stats- og kommunale institutioner skulle have fri adgang til at sælge visse varer, som allerede da ofte solgtes af kommunerne samt en del af de daværende frihandelsvarer m. v., men at yderligere næringsdrift af offentlige institutioner og lign. kun kunne optages efter særlig tilladelse fra handelsministeriet. Sådan tilladelse skulle kunne meddeles for et tidsrum af 5 år, for så vidt det skønnedes at være af betydning for tilfredsstillelse af befolkningens livsfornødenheder til en rimelig pris.

Under lovforslagets behandling i folketinget i 1930/31 rejste der sig imidlertid modstand mod denne bestemmelse. Mindretallet ønskede, at offentlige institutioner overhovedet ikke fik ret til at drive næring, og til 2. behandling i folketinget blev der i udvalgsbetænkningen stillet ændringsforslag om den regel, som nu findes i § 12, hvorefter spørgsmålet er åbent.

Om den nuværende bestemmelse i næringslovens § 12 udtalte handelsministeren under forhandlingerne i folketinget:

»Kommunernes næringsretlige forhold bliver nu som hidtil et forhold, der må afgøres af kommunerne og indenrigsministeriet i overensstemmelse med de bestemmelser, der findes i kommunallovne. Således var det, således bliver det, og der er ingenting at ændre ved det«.

Om kommuner kan drive næring, må derfor nu afgøres ikke på grundlag af næringsloven,

men i henhold til kommunallovne og kommunalretlige grundsætninger. I kommunallovne indeholdes imidlertid intet herom.

Staten og navnlig kommuner kan dog siges ved hæld at have vundet ret til at drive gas- og vandværker etc. Det antages, at en kommune i hvert fald ikke kan anses for berettiget til at drive en næringsvirksomhed udelukkende i gevinstøjemed.

I kommissionen er der enighed om at foreslå, at den nuværende retstilstand i så henseende ikke ændres.

Såfremt en kommune herefter vil være berettiget til at drive næring, kræves der efter kommissionens opfattelse ikke næringsbrev hertil.

17. Et særligt spørgsmål er, om og i hvilket omfang *koncessionerede virksomheder* omfattes af udtrykket »offentlige institutioner«, og dermed også skal være uberørt af loven.

Efter den gældende næringslov er det i praksis antaget, at et koncessioneret jernbaneselskab, der i henhold til den gældende lovs § 64 ikke skulle have næringsbrev til jernbanedriften, måtte løse næringsbrev for at kunne drive vognmandsnæring. Ligeledes er det antaget, at der kræves næringsbrev til en af det offentlige tiladte kørsel med byomnibus. En virksomhed, der drives og kun kan drives i henhold til tilladelse fra stat eller kommune (offentlig koncession), er således i almindelighed omfattet af den gældende næringslov.

Dette har man imidlertid i kommissionen overvejet at ændre, f. eks. ved at foreslå, at både spørgsmålet om offentlige institutioners og om koncessionerede virksomheders næringsvirksomhed ikke berøres af loven. Dette ville kunne motiveres ved, at der, forinden offentlig koncession gives, i øvrigt antages at finde en prøve sted af virksomhedens indehavers kvalifikationer, der som regel er videregående end de almindelige forskrifter i næringslovgivningen, og at det offentlige oftest vil kunne føre kontrol med udøvelsen af en koncessioneret virksomhed.

Imidlertid har man også i denne henseende fundet det mest hensigtsmæssigt at foreslå den nuværende retstilstand bevaret.

18. Der er i kommissionen enighed om, at de nugældende bestemmelser om næringsvirksomhed i den *øvrige lovgivning* eller i administrativt fastsatte regler, herunder politivedtægter og sundhedsvedtægter, fortsat skal gælde.

Herved har man særligt haft for øje de gæl-

dende regler i sundheds- og levnedsmiddelovgivningen, herunder bl. a. lov nr. 174 af 28. april 1950 om levnedsmidler m. m., lov nr. 150 af 11. maj 1954 om kvalitetskontrol med fisk og fiskevarer, lov nr. 423 af 12. april 1949 om indenrigs kødkontrol, lov nr. 217 af 16. juni 1958 om slagtning, forhandling, udførsel og indførsel af fjerkræ m. v. samt bestemmelser i de enkelte kommuners sundhedsvedtægter - f. eks. om anmeldelse til eller godkendelse fra statslige eller kommunale myndigheder, forinden en virksomhed med tilvirkning, opbevaring, transport og forhandling i erhvervsøjemed af levnedsmidler kan påbegyndes.

Som andre eksempler på bestemmelser i sundhedsvedtægter, der må gælde uanset en ny næringslov, kan nævnes bestemmelser om, at handel med næringsmidler bortset fra torve- og gadehandel kun må ske fra særlige forretningslokaler, at absolut renlighed skal iagttages i udsalgssteder, at der i ejendomme, i hvilke der tilberedes eller forhandles levnedsmidler, **skal** være særlig toiletinstallation, og at forretningslokalet i øvrigt skal være udstyret på bestemt måde.

Som eksempel på bestemmelser i politivedtægter, der må gælde uanset en ny næringslov, kan fra den af justitsministeriet i juli 1961 udsendte normal-politivedtægt for købstæder særligt nævnes, at henvendelser om salg af varer eller om optagelse af bestillinger eller lign. henvendelser ikke må finde sted, når forbud herimod er opslået af ejendommens ejer eller lejlighedens indehaver, at ingen uden politiets tilladelse må tage stude på en gade for at sælge varer eller i øvrigt drive forretning, at gadehandel med blomster, frugt, kartofler og andre grøntsager ikke må finde sted fra andre vogne end håndvogne, og at gadehandlerens navn og bopæl skal være angivet tydeligt på vogne, der benyttes til gadehandel. Tilsvarende bestemmelser findes også i den københavnske politivedtægt.

Man har været opmærksom på vestre landsrets dom af 28. august 1959 (U.f.R. 1959 pag. 924), der antager, at næringslovens § 50, stk. 1, sammenholdt med § 40, ikke udelukker, at der også ved bestemmelse i sundhedsvedtægten kan fastsættes indskrænkninger i adgang til torvehandel, herunder forbud imod handel med visse varegrupper - fisk og slagtet fjerkræ.

Det er kommissionens opfattelse, at det også fremtidig må være således, at næringslovgivningen ikke er til hinder for, at der udfra sundhedsmæssige hensyn i sundhedsvedtægter eller

med hjemmel i levnedsmiddellovgivningen kan fastsættes indskrænkninger i de næringsdrivendes rettigheder i henhold til næringslovgivningen. Sådanne regler vil kunne angå bestemmelser om samhandel med forskellige varer, begrænsninger i omførsel af levnedsmidler samt i handel med levnedsmidler på torve, dyrskuer, markeder og lign. samt fra automater. På tilsvarende måde kan der ud fra politimæssige hensyn i politivedtægter fastsættes indskrænkninger i de næringsdrivendes rettigheder i henhold til næringslovgivningen. Om sådanne indskrænkninger lovligt er fastsat må bero på en konkret afvejelse i hvert tilfælde, og i tvivlstilfælde må den endelige afgørelse heraf henhøre under domstolene.

Næringsbrevet — Næringsområdet.

19. Der er i næringslovkommissionen enighed om at foreslå, at de af loven omfattede næringer ligesom efter gældende lov kun må udøves, når en række nærmere angivne krav er opfyldt, og når myndighederne har haft adgang til en forudgående prøvelse af, om kravene er opfyldt, og som bevis herfor har udfærdiget et såkaldt »næringsbrev«.

Under forhandlingerne i kommissionen har den tanke været fremme, at man måske kunne afskaffe næringsbrevet og i stedet alene ved generelle forskrifter fastsætte betingelser for udøvelsen af næringsvirksomhed, herunder foreskrive at de næringsdrivende, forinden en virksomhed blev påbegyndt, skulle give anmeldelse til folkeregisteret. Dette ville betyde en meget væsentlig forenkling af administrationen. Man har imidlertid ikke fundet en sådan ordning gennemførlig, idet det næppe vil være tilstrækkeligt, at forskrifterne sanktioneres ved straf og næppe muligt for folkeregistrene at kontrollere, om de anmeldte næringsdrivende opfylder de for udøvelsen af næringen foreskrevne betingelser. Også den næringsdrivende, der ofte må investere betydelig kapital i virksomheden, må være interesseret i på forhånd - ved næringsbrevet — at få afgjort, om han opfylder betingelserne for at kunne udøve næringen. Hertil kommer betænkelighederne ved de undersøgelser, der kan blive påkrævet, hvis der ikke i virksomheden skal findes et næringsbrev, der klart kan vise, hvem indehaveren er, og hvem man kan holde sig til. Dette vil have betydning såvel for myndighederne som for forbrugerne og for leverandørerne til vedkommende næringsdrivende. Endvidere benyttes næringsbrevet ofte til påtegninger om særlige

rettigheder for indehaveren (mesterbetegnelsen, handel med stærke drikke o.s.v.).

Det har været den almindelige opfattelse, at man bør bevare den siden 1932 gældende *fællesbetegnelse* »næringsbrev« for de almindelige næringsadkomster. Tidligere havde man betegnelsen »borgerbrev« for næringsadkomst for mænd i købstæderne og i øvrigt betegnelsen »næringsbevis«.

20. Ligeledes er der enighed om at foreslå, at den forvaltningsmyndighed (*næringsmyndighed*), der skal - og er eneberettiget til at - udfærdige næringsbrev, når betingelserne herfor er opfyldt, som hidtil skal være politimesteren på det sted, hvor eller hvorfra næringsvirksomheden agtes drevet, i København dog magistraten.

Det antages, at retten til at få næringsbrev i givet fald vil kunne gennemføres ved domstolene.

21. Den ret, næringsbrevet og tidligere anden næringsadkomst giver til at drive næring, har altid været stedligt begrænset til det såkaldte »næringsområde«. Således gav borgerbrev adgang til at drive næring i købstaden og næringsbevis adgang til at drive næring inden for vedkommende jurisdiktion (politikreds).

Ved den gældende lov blev næringsområdet overalt kommunen. Dette område er et væsentligt mindre område end politikredsen, og man ophævede da også samtidig pligten for de næringsdrivende til at anmelde flytning inden for området.

I næringslovkommissionen er der enighed om at foreslå, at næringsområdet atter overalt bliver politikredsen, svarende til vedkommende næringsmyndigheds embedsområde. Dette vil i almindelighed medføre en udvidelse af næringsområdet. Dette gælder dog ikke for kommuner, der falder sammen med politikredsen, hvilket f. eks. er tilfældet for Københavns vedkommende. Samtidig må så gives en overgangsbestemmelse om, at næringsbreve, hvis gyldighedsområde er kommunen, fremtidig skal gælde i hele politikredsen.

Det afgørende for i hvilket næringsområde, den næringsdrivende skal have næringsbrev, må være beliggenheden af forretningsstedet, det sted hvor eller hvorfra virksomheden drives. Den næringsdrivende vil kunne have næringsbreve såvel på flere næringer som i flere næringsområder. Dette vil f. eks. være nødvendigt, hvis en virksomhed har kontor i ét område og

fabrik i et andet. Ofte vil det være tvivlsomt, i hvilket omfang næringsbrev i et næringsområde giver ret til at udøve en del af virksomheden i andre områder. Det er i så henseende antaget, at f. eks. rene lagerlokaler og udstillingslokaler frit kan have uden for vedkommende næringsområde. Om automater henvises til afsnit 51.

22. Den gældende bestemmelse, hvorefter *virksomheden* ikke må *påbegyndes*, forinden næringsbrevet er udfærdiget, er der enighed om bør bevares.

Efter denne bestemmelse er det ikke tilstrækkeligt for at kunne drive næring, at man opfylder betingelserne og har anmodet om at få næringsbrev. Næringsbrevet skal være udfærdiget. På den anden side er der næringer, der ikke kan drives, selv når næringsbrevet er udfærdiget, idet der hertil foruden næringsbrev kræves f. eks. en særlig autorisation, således som det er tilfældet for el-installatører, gas- og vandmestre, kloakmestre og skorstensfejemestre.

Denne bestemmelse medfører imidlertid, at aktieselskaber ikke vil kunne påbegynde virksomheden, før registrering har fundet sted, idet de ikke kan få næringsbrev, forinden der foreligger attest fra aktieselskabs-registeret om, at selskabet er registreret. I praksis begynder et selskab imidlertid ofte virksomheden straks efter stiftelsen, og der kan hengå ret lang tid, før selskabet bliver registreret. Herved kommer et aktieselskab ofte til, inden det er registreret, at drive virksomhed i strid med næringsloven, omend der i praksis ikke rejses tiltale for sådanne overtrædelser.

For fremtidig at gøre det muligt for et selskab lovligt at påbegynde virksomheden straks efter stiftelsen foreslår man, at det i loven udtrykkeligt anføres, at når et aktieselskab under stiftelse er anmeldt til aktieselskabs-registeret, kan det drive virksomhed, indtil næringsbrevet efter registreringen kan udstedes til selskabet.

De almindelige betingelser for personers erhvervelse af næringsbrev.

23. Næringsfriheden gennemførtes i 1857 ved, at adgang til at udøve næring i henhold til særlig adkomst (bunden næring), navnlig handel, håndværk og industri, kun blev knyttet til betingelser, som i almindelighed enhver opfyldte.

Dansk indfødsret har stedse været en betingelse for at udøve næring her i landet. Også

efter den gældende næringslov skal en person - medmindre handelsministeriet dispenserer - for at kunne få næringsbrev have dansk indfødsret, men personer, der ikke har dette, vil dog, hvis de opfylder de øvrige betingelser herfor, kunne få næringsbrev, for så vidt og i det omfang adgang hertil er åbnet ved traktatmæssig aftale eller ved en af handelsministeriet udfærdiget bekendtgørelse.

Herefter har handelsministeriet senest ved bekendtgørelse af 13. juni 1961 fastsat, at udlændinge, der opfylder de øvrige i næringslovens § 3 opstillede betingelser, kan erhverve næringsbrev, for så vidt de har statsborgerret i et af følgende lande: Amerikas forenede Stater, Belgien, Bolivia, Burma, Canada, Chile, Columbia, Czechoslovakiet, Den dominikanske Republik, Den sydafrikanske Union, Finland, Frankrig, Grækenland, Guatemala, Indien, Iran, Island, Italien, Jugoslavien, Liberia, Liechtenstein, Nederlandene, Norge, Pakistan, Peru, Polen, Rumænien, Schweiz, Siam, Sovjetrusland, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tunis, Tyrkiet, Ungarn, Uruguay og Østrig.

Bekendtgørelsen omfatter alle de lande, hvis statsborgere Danmark traktatmæssig er forpligtet til at give samme ret til at få næringsbrev som danske. Der er ikke senere afsluttet og bekendtgjort traktater, der giver andre landes statsborgere sådan ret.

Man har nu overvejet helt at opgive kravet om dansk indfødsret for at få næringsbrev, men er afstået herfra og har i det hele ment at måtte foreslå, at der i en ny næringslov i så henseende optages bestemmelser som de nuværende. Man har herved haft for øje, at et sådant krav om dansk indfødsret ikke kan være stridende mod EFTA-konventionen, EEC-traktaten eller lignende traktater, idet sådanne efter lovttekstens formulering af undtagelsesbestemmelsen, når de er lovligt bekendtgjort, selvstændigt hjemler statsborgere fra de af vedkommende traktat omfattede lande ret til at få næringsbrev på lige fod med danske.

24. Efter gammel administrativ praksis krævedes der allerede før den gældende lov fast ophold her i landet for at få næringsadkomst. Nu kræves *bopæl her i landet*. Dog antages det, at en person, der uden at have egentlig bopæl her, vedblivende lovligt opholder sig her, kan få næringsbrev. Også bopæl på Færøerne anses for tilstrækkeligt, selv om loven ikke gælder for Færøerne. Derimod har det aldrig været foreskrevet, at den næringsdrivende skulle have bo-

pæl på næringsstedet eller inden for næringsområdet.

I kommissionen er der enighed om at foreslå bopælskravet opretholdt, dog således at der fortsat, når omstændighederne taler derfor, skal kunne dispenseres herfra. Samtidig mener man dog at måtte foreslå, at den næringsdrivende, der ikke har bopæl her i landet, hovedsagelig af judicielle grunde skal have pligt til for virksomheden her at ansætte en bestyrer, der opfylder bopælskravet og de øvrige betingelser for at få næringsbrev.

25. Det har hidtil været stillet som betingelse for at få næringsbrev, at den pågældende er *fylt 21 år og ikke umyndiggjort*.

I kommissionen har der været enighed om at foreslå også dette krav opretholdt som rent selvfølgeligt, men man har ment at kunne foreslå den generelle undtagelse herfra, at umyndige personer kan få næringsbrev, såfremt de i henhold til myndighedsloven får tilladelse til på egen hånd at udøve den pågældende næring. Har værge og pupilauctoriteter fundet det forsvarligt at tillade en umyndig at drive næringsvirksomhed, skønner man det ikke påkrævet, at der skal foretages en fornyet prøvelse fra næringsmyndighedernes side.

For det tilfælde, at den umyndige, f. eks. et lille barn, ikke kan få tilladelse til på egen hånd at drive f. eks. en arvet virksomhed, må særlig tilladelse fortsat indhentes, for at næringsbrev kan udstedes, således at virksomheden kan drives af værge for den umyndige.

26. Spørgsmålet om det berettigede i udover myndighed - som tilfældet er efter den gældende lov - at kræve *borådighed* for at få næringsbrev var allerede genstand for ikke ringe tvivl ved næringslovens tilblivelse i 1857, og næringslovkommissionen af 1921 foreslog da også i almindelighed dette krav opgivet. Under lovens behandling på rigsdagen blev kravet imidlertid opretholdt, navnlig efter erhvervsorganisationernes henstilling. Kravet, der altid kun har sigtet til urådighed på grund af konkurs, antages ikke at være til hinder for, at en person, hvis ægtefælle er under konkurs, får næringsbrev.

Under forhandlingerne i kommissionen har der været enighed om at foreslå, at dette krav om borådighed opgives, men dog ikke for at få næringsbrev som auktionsholder, vekselerer og ejendomshandler. Man finder ligesom den tidligere kommission, at kravet, hvor særlige for-

hold ikke gør sig gældende, dels kan virke mindre naturligt, dels ikke har større praktisk betydning; det udelukker nemlig ikke personer, hvis bobehandling er sluttet, eller personer, der har opnået tvangsakkord eller frivillig akkord, fra at få næringsbrev. Hertil kommer, at dette krav vil kunne virke vilkårligt, idet det ofte beror på særlige omstændigheder - f. eks. ønske om afkræftelse - eller tilfældigheder, om en konkurs erklæres.

27. De tidligere stillede *vandelskrav* blev lempet først ved næringsloven af 1931 og dernæst ved lov af 15. marts 1939 for helt at blive ophævet ved lov af 18. juni 1951, der knæsatte det princip, at et strafbart forhold ikke medfører tab af borgerlige rettigheder. Efter kommissionens opfattelse vil vandelskrav for at få næringsbrev herefter selvsagt fortsat ikke kunne stilles, omend det fra flere sider med betydelig vægt er fremført, at det for visse næringer er et savn, at der nu intet krav stilles om, at den, der får næringsbrev, ikke må have gjort sig skyldig i nærmere angivne strafbare forhold af en sådan karakter, at der er grund til at antage, at den pågældendes næringsvirksomhed ikke vil blive drevet på en for kunderne forsvarelig måde.

Man har dog ud fra disse betragtninger i kommissionen været enige om at foreslå, at de nu for ejendomshandlere og ejendomsmæglere gældende bestemmelser, hvorefter reglerne i straffelovens § 78, stk. 2, om udelukkelse fra at udøve virksomhed, såfremt et strafbart forhold begrunder en nærliggende fare for misbrug af stillingen eller hvervet, finder anvendelse for den af disse udøvede virksomhed, udvides til også at omfatte speditører, vognmænd, auktionsholdere og vekselerere. De hensyn, der har motiveret disse reglers anvendelse på ejendomshandlere og ejendomsmæglere, gør sig gældende med samme styrke for disse andre næringsdrivende, som i deres virksomhed kommer i besiddelse af store værdier, der ikke tilhører dem selv.

28. Det gamle forbud mod *forening af næringsbrev på handel og håndværk* inden for samme kommune er der enighed om at foreslå ophævet ud fra ganske samme synspunkter som førte til, at allerede kommissionen af 1921 fremsatte sådant forslag, nemlig at forbudet ikke er »så tidssvarende, at der er anledning til at søge opretholdt en sådan hindring for, at energiske og driftige næringsdrivende udvider og afrunder deres forretning på en naturlig og

organisk måde ved f. eks. at forene skrædderivirksomhed og herreekviperingshandel, papirhandel og trykkeri o.s.v. Hertil kommer, at forbudet i sin nuværende form, hvor det ikke omfatter fabriksnæring, (hvortil der efter flertallets opfattelse ej heller kan være tale om at udvide det), er ret irrationelt og lidet effektivt, og yderligere, når mænd og kvinder - som efter udkastet tænkt - sidestilles i næringsretlig henseende, må antages fremtidig mere og mere at ville tabe sin betydning«.

Tillades det fremtidig at forene næringsbrev på handel og håndværk, vil dette betyde store lettelser for administrationen. Man vil kunne nøjes med ét næringsbrev fælles for handel, håndværk og industri og derved fjerne den usikkerhed med hensyn til grænserne mellem de enkelte næringer, som den gældende lov rummer, og som har givet anledning til, at et meget betydeligt antal sager har måttet behandles af næringsmyndighederne, ministeriet og erhvervsorganisationerne og i adskillige tilfælde også af domstolene.

29. Allerede i næringslovkommissionen af 1921 var der enighed om det ubegrundede i at give gifte kvinder en ringere retsstilling i næringsretlig henseende end mænd. Dette førte imidlertid alene til ophævelse af den siden 1857 bestående ordning, hvorefter gifte kvinder i almindelighed var udelukket fra at få næringsadkomst. I forbindelse hermed overvejes, hvorvidt det som betingelse for at give gifte kvinder næringsbrev skulle kræves, at de havde særeje, men man fandt det ikke rimeligt ved at stille et sådant krav til den gifte kvinde at give hende en særstilling i forhold til den gifte mand, ligesom dette spørgsmål i givet fald mest rationelt måtte behandles i lovgivningen om det formueretlige forhold mellem ægtefæller.

Under rigsdagsforhandlingerne fik man imidlertid den nugældende og indispensable såkaldte »ægteskabsregel«, hvorefter en person, der lever i ægteskab - uanset om der er særeje - kun kan få næringsbrev, for så vidt den anden ægtefælle ikke allerede måtte være i besiddelse af et sådant, ligegyldigt om dette er af anden art og i anden kommune.

Umiddelbart efter kommissionens nedsættelse rettede Dansk Kvindesamfund, bilag 7, henvendelse om ophævelse af denne regel som urimelig og i strid med det almindeligt anerkendte princip om menneskers frie og lige adgang til erhverv.

Bestemmelsen, der særligt har tilsigtet, at man ikke ved hjælp af en adgang for ægtefællen til at løse næringsbrev kunne omgå forbudet mod, at en handlende har mere end ét udvalg i samme kommune og forbudet mod, at handel og håndværk forenes, synes altid at have været for vidtgående; det måtte have været tilstrækkeligt at bestemme, at en ægtefælle ikke kunne få næringsbrev på handel i samme kommune som den anden ægtefælle, og at ægtefæller, der har næringsbrev på henholdsvis handel og håndværk, ikke måtte drive deres virksomheder i samme kommune.

Efter at der i kommissionen er opnået enighed om at ophæve forbudet mod forening af handel og håndværk og at ophæve — i hvert fald efter en overgangsperiode - forbudet mod, at en handlende har mere end ét udvalgssted i samme kommune, må en opretholdelse af denne »ægteskabsregel« siges at savne en egentlig begrundelse.

Herefter, og da denne regel i det hele må siges at være utidssvarende, er der i kommissionen enighed om, at tiden nu er inde til at foreslå, at reglen fuldstændig ophæves.

30. Efter den gældende næringslov kan *tjenestemænd* og disses ægtefæller kun få næringsbrev, når de godtgør, at de betingelser, der måtte være opstillet i så henseende i tjenestemandsløven og de dertil svarende kommunale regulativer, er opfyldte.

Næringslovkommissionen af 1921 skønnede, at et eventuelt forbud i så henseende naturligt ville have sin plads i tjenestemandsløven som et led i aftalen mellem det offentlige og tjenestemændene om udnyttelsen af deres arbejdskraft, men foreslog en bestemmelse som den nugældende efter ønske fra erhvervsorganisationerne. Fra erhvervsside er det anført, at tjenestemænd i kraft af deres faste løn og pensionsret har en særlig konkurrencemæssig fordel, der bør kunne føre til, at de udelukkes fra at få næringsbrev. Fra det offentliges side kan for sådan udelukkelse anføres, at en tjenestemand bør udnytte hele sin arbejdskraft i tjenesten, og at en afhængighed af private kunder kan være uheldig for udøvelsen af pligten som tjenestemand.

Tjenestemandslovgivningen indeholder intet forbud mod, at tjenestemænd får næringsbrev, men foreskriver, at en tjenestemand kun kan have beskæftigelse uden for tjenesten, for så vidt og i det omfang det er foreneligt med tjenesten, og at skriftlig anmeldelse skal gives, in-

den tjenestemanden kan påbegynde en forretnings- eller erhvervsvirksomhed. Den pågældende myndighed vil herefter kunne forbyde virksomheden, såfremt den skønnes uforenelig med tjenesten.

I kommissionen er der enighed om at foreslå, at bestemmelserne om tjenestemænd ikke optages i en ny næringslov, da bestemmelserne ikke har noget selvstændigt næringsretligt indhold. Spørgsmålet må efter kommissionens opfattelse afgøres ved lovgivningen om tjenestemænd.

31. Den tidligere bestemmelse i bogføringsloven, om at *bogføringspligtige* næringsdrivende ikke kunne få næringsbrev, forinden de havde afleveret deres forretningsbøger til autorisation, er bortfaldet ved den ny bogføringslov (lov nr. 178 af 5. juni 1959).

Betingelserne for selskabers erhvervelse af næringsbrev.

32. Den i det væsentlige siden næringsloven af 1857 gældende regel om, at i *ansvarlige interentselskaber* og *kommanditselskaber* skal samtlige fuldt ansvarlige deltagere have næringsbrev, er der i kommissionen enighed om at bevare.

Efter denne bestemmelse udstedes næringsbrevet ikke til interentselskabet eller kommanditselskabet som sådant, men til hver enkelt ansvarlig deltager. I kommanditselskaber behøver en kommanditist altså ikke at have næringsbrev.

Det er antaget, at det ikke er nødvendigt, at de ansvarlige interentsenter alle har samme næringsbrev - det er tilstrækkeligt, at de har et næringsbrev, der dækker den virksomhed, interentselskabet udøver. Det antages, at der ikke er noget til hinder for, at et interentselskab f. eks. driver el-installationsvirksomhed, selvom kun én af deltagerne har den hertil fornødne autorisation.

33. Aktieselskaber kunne efter 1857-loven få næringsadkomst, hvis der i deres vedtægter intet ulovligt indeholdtes, og disse meddeltes øvrigheden til stadfæstelse. Der stilledes i øvrigt ingen betingelser for sådanne selskabers adgang til at få næringsadkomst og heller ikke krav om, at lederne helt eller delvis skulle opfylde de personlige betingelser for at få næringsadkomst.

For at modvirke omgåelse af de næringsret-

lige regler blev det imidlertid i den gældende lov bestemt, at aktieselskaber og andre selskaber med begrænset ansvar kan få næringsbrev, når direktørerne — uanset om der efter aktieselskabsloven skal være sådanne - og flertallet af bestyrelsesmedlemmerne opfylder de personlige betingelser herfor. Medens det efter 1857-loven antoges, at selskaber - i modsætning til personer — ikke havde nogen egentlig ret til at få næringsadkomst, antages en sådan forskel mellem personers og selskabers stilling ikke at foreligge efter den gældende lov.

Næringsbrev er nødvendigt, hvis et aktieselskab vil drive bunden næring, og dette uanset om alle direktører, bestyrelsesmedlemmer og aktionærer har næringsbrev.

Bestemmelserne om, at vedtægterne intet ulovligt måtte indeholde og skulle meddeles øvrigheden til stadfæstelse, fandt man ikke nødvendigt at opretholde i den gældende lov.

Forinden aktieselskaber og andre selskaber med begrænset ansvar får næringsbrev, er det praksis, at de skal være optaget i henholdsvis aktieselskabs-registeret og handelsregisteret.

I det af aktielovkommissionen udarbejdede foreløbige udkast til forslag til en ny lov om aktieselskaber er det fastsat, at direktører og bestyrelsesmedlemmer skal være myndige, ikke ude af rådighed over deres bo og opfylde nærmere angivne vandelsbetingelser. Direktører, som ikke bestyrer forretningsafdelinger i udlandet, og enten formanden for bestyrelsen eller flertallet af bestyrelsens medlemmer skal have bopæl her i landet.

I en ny næringslov har man fundet det upåkrævet, at der, for at aktieselskaber kan få næringsbrev, stilles særlige betingelser udover dem, der i aktieselskabsloven stilles, for at aktieselskaber kan blive optaget i aktieselskabs-registeret.

For så vidt angår næringsbrev til andre selskaber med begrænset ansvar, mener man fortsat hertil at måtte kræve, at flertallet af bestyrelsesmedlemmerne og, hvis direktører findes, tillige disse skal opfylde de personlige betingelser for at få næringsbrev.

34. Ved *kommandit-aktieselskab* forstås et erhvervsdrivende kommanditselskab, i hvilket et aktieselskab med hele sin kapital er kommanditist.

Da denne selskabsform eventuelt kunne benyttes til omgåelse af næringslovens bestemmelser, fandtes det hensigtsmæssigt i den gældende lov at fastsætte, at kommandit-aktiesel-

skaber skal opfylde de samme betingelser som aktieselskaber for at få næringsbrev.

Allerede af den grund, at der her i landet ikke findes - og så vidt vides i mange år ikke har været - noget kommandit-aktieselskab, har man anset det for uformødent, at en ny næringslov indeholder udtrykkelige bestemmelser om sådanne selskaber. Skulle sådanne selskaber imidlertid blive stiftet, må disse i næringsretlig henseende sidestilles med aktieselskaber.

35. Efter den gældende lov finder bestemmelsen om næringsbrev til aktieselskaber tilsvarende anvendelse på *stiftelser* og lignende institutioner, hvis vedtægter åbner dem adgang til at drive næringsvirksomhed.

Spørgsmålet om næringsbrev til *foreninger* og lignende har givet anledning til tvivl, men det er antaget, at når virksomheden omfattes af vedtægterne, vil næringsbrev kunne udfærdiges, for så vidt der er tale om et lovligt bestående foretagende, og betingelserne herfor i øvrigt er til stede.

I kommissionen er der enighed om, at »foreninger, stiftelser og andre selvejende institutioner« skal kunne få næringsbrev, når flertallet af bestyrelsesmedlemmerne og, hvis direktører findes, tillige disse opfylder de personlige betingelser for at få næringsbrev.

36. Efter den gældende lov kan *udenlandske aktieselskaber*, der har indregistreret filialer i aktieselskabs-registeret samt andre udenlandske selskaber med begrænset ansvar få næringsbrev for deres herværende filialer, for så vidt og i det omfang adgang hertil er åbnet ved traktatmæssig aftale eller ved en af handelsministeren udfærdiget bekendtgørelse eller særlig tilfaldelse. Handelsministeren har ikke udnyttet myndigheden til ved bekendtgørelse at *give* disse udenlandske selskaber en videregående adgang til at få næringsbrev end den, de har i medfør af næringsloven i forbindelse med traktatmæssige aftaler.

Spørgsmål om næringsbrev til udenlandske selskabers filialer forelægges handelsministeriet til afgørelse af, hvorvidt der hertil er hjemmel i traktatmæssig aftale. Det antages, at afgørelsen af disse spørgsmål vil kunne prøves ved domstolene.

For så vidt angår adgangen for såvel udenlandske aktieselskabers filialer som andre udenlandske selskabers filialer til at få næringsbrev, har man fundet det rigtigst at foreslå, at de i denne henseende hidtil gældende bestemmelser

opretholdes, ligesom der er enighed om, at filialbestyrere som hidtil skal opfylde de personlige betingelser for at få næringsbrev.

37. Efter den gældende næringslov må lige- som efter aktieselskabsloven *udenlandske aktieselskabers* filialer kun drive *afsætning til* næringsdrivende, i hvis forretning der er anvendelse for vedkommende varer. Denne bestemmelse antages at gælde, hvad enten filialen har næringsbrev på handel, håndværk eller industri.

I kommissionen er der enighed om, at dette forbud mod, at sådanne filialer driver detailhandel, bør ophæves, idet det må anses for at være sagligt ubegrundet, ligesom dets anvendelse over for filialer af selskaber hjemmehørende i EFTA-landene vil kunne stride mod EFTA-konventionens bestemmelser. I tilfælde af dansk tilslutning til EEC måtte forbudet ophæves, for så vidt angår filialer af selskaber hjemmehørende i EEC-lande, efterhånden som EEC-traktatens bestemmelser sættes i kraft på de enkelte erhvervsområder.

38. Det er opfattelsen, at selskaber ligesom efter den gældende lov kunne få næringsbrev ikke blot som handlende, håndværker og industridrivende, men også som speditør, vognmand, auktionsholder og vekselere.

Derimod mener man, at særlige betegnelser, som f. eks. mesterbetegnelsen inden for håndværket, som hidtil kun vil kunne gives personer, der har næringsbrev, og ikke selskaber.

Næringsbrevets bortfald — Næringsrettens ophør.

39. Næringsbrevet bortfalder ved indehaverens *død*, og retten i henhold til næringsbrevet falder således ikke i arv.

Efter 1857-loven havde en enke ret til uden nyt næringsbevis at fortsætte mandens virksomhed, indtil hun giftede sig på ny, men en sådan bestemmelse blev ikke optaget i den nuværende næringslov.

Med hensyn til dødsboers adgang til i afviklingsøjemed at fortsætte afdødes virksomhed, hvorom der intet var fastsat i 1857-loven, bestemmes det i den gældende lov, at dødsboet i indtil ét år fra dødsfaldets indtræden kan fortsætte afdødes forretning i likvidations-, overdragelses- eller lignende øjemed. I særlige tilfælde kan de stedlige myndigheder efter for-

handling i hvert enkelt tilfælde med de interesserede stedlige erhvervsorganisationer forlænge étårsfristen. I boer, der skiftes privat, skal, medmindre der dispenseres herfra af den stedlige myndighed, antages en bestyrer. De stedlige myndigheders afgørelser i disse sager kan indankes for handelsministeriet.

Der er således adgang for et dødsbo til en egentlig fortsættelse af virksomheden, indtil den bringes til ophør eller overføres til en ny indehaver. Virksomheden vil kunne holdes i gang ikke blot ved realisation, men f. eks. ved supplering af lager eller ved udførelse af nye arbejder. Det er antaget, at en i uskiftet bo siddende ægtefælle i denne henseende har samme ret, som boet ville have.

I kommissionen er der enighed om at foreslå, at næringsbrevet som hidtil skal bortfalde ved indehaverens død, og at de nuværende bestemmelser om boets adgang til at fortsætte virksomheden i det væsentlige bevares og tydeliggøres, således at det udtrykkeligt anføres, at en i uskiftet bo siddende ægtefælle har samme ret som boet. Man finder det dog ikke påkrævet at foreskrive ansættelse af bestyrer i boer under privat skifte.

Bestemmelsen om, at de af de stedlige myndigheder i disse spørgsmål trufne afgørelser kan indankes for handelsministeriet, finder kommissionen, bør erstattes af en almindelig bestemmelse om, at afgørelser efter loven, der træffes af politimesteren, i København magistraten, kan indbringes for handelsministeren.

40. Efter den gældende lov ligesom efter 1857-loven medfører *konkurs* ikke, at næringsretten ophører, men selv om fallenten selv benytter sit næringsbrev, har et konkursbo en tilsvarende adgang som et dødsbo til at fortsætte virksomheden. Afvikling af likvidationsboer kan derimod kun ske på grundlag af indehaverens næringsbrev.

Der er i kommissionen enighed om at bevare denne retstilstand. For så vidt angår auktionsholdere, vekselere og ejendomshandlere, som man finder fortsat ikke bør kunne få næringsbrev, hvis de er under konkurs, foreslår man dog, at næringsbrevet for disse bortfalder, hvis de erklæres konkurs.

41. Der er i kommissionen enighed om, at opgivelse af *bopæl* her i landet som hidtil bør være ophørsgrund for næringsretten, dog med adgang til dispensation. Næringsretten bør i al-

mindelighed være afhængig af tilknytning til landet gennem ophold her.

Dispensation vil kunne — og bør vel oftest — betinges af antagelse af en bestyrer, der opfylder bopælskravet og de øvrige betingelser for at få næringsbrev, og som kan repræsentere den næringsdrivende i alle virksomheden vedrørende forhold, herunder også i søgsmålstilfælde.

42. Medens *umyndiggørelse* efter 1857-loven ikke medførte bortfald af næringsadkomst, er efter den gældende lov umyndiggørelse ophørsgrund for næringsretten, dog med adgang til dispensation.

Motiveringen herfor er den antagelse, at der ofte vil være grund til at befrygte, at en umyndiggjort næringsdrivende ved fortsat at drive forretning ikke alene vil kunne skade sig selv, men også godtroende personer, med hvilke han indlader sig i forretningsforbindelse.

Den, der efter at være blevet umyndiggjort ønsker at fortsætte sin virksomhed i henhold til næringsbrev, skal således have både værgens, pupilautoriteternes og handelsministeriets tilladelse.

I kommissionen er der enighed om, at næringsretten — som nu — bør ophøre, hvis næringsbrevets indehaver umyndiggøres, men man finder, at det må være tilstrækkeligt til at fravige en sådan bestemmelse, at den umyndige får værgens og pupilautoriteternes samtykke til at fortsætte virksomheden, medens handelsministeriets tilladelse ikke skønnes påkrævet.

Svarende til de foreslåede bestemmelser om umyndiges adgang til at få næringsbrev, foreslås det derfor, at næringsbrev kun bortfalder ved umyndiggørelse, såfremt der ikke i henhold til myndighedsloven gives den pågældende tilladelse til på egen hånd at udøve næring.

I § 19 i bekendtgørelse nr. 64 af 12. marts 1930 angående værgens beføjelse og pligter er det foreskrevet, at værgen i tilfælde, hvor den umyndige ved værgemålets indtræden er indehaver eller medindehaver af en forretning, skal drage omsorg for dennes hensigtsmæssige afvikling, eller, hvis han anser det for at være til den umyndiges bedste, at forretningen fortsættes, gøre indstilling herom til overøvrigheden.

Af hensyn til en hensigtsmæssig afvikling af en forretning, som tilhører en umyndiggjort, vil det efter omstændighederne kunne være rimeligt, at forretningen i henhold til det til den umyndiggjorte udfærdigede næringsbrev med

pupilauctoriteternes samtykke fortsættes af vær-
gen en vis kortere tid efter umyndiggørelsen.

Man har derfor ment at burde foreslå, at en
værge for en umyndiggjort får en tilsvarende
adgang som et dødsbo og et konkursbo til at
fortsætte den umyndiggjortes virksomhed uden
erhvervelse af næringsbrev.

43. Spørgsmålet om *straf* som ophørsgrund
for næringsretten er gennem tiderne blevet af-
gjort på forskellig måde.

Efter 1857-loven blev en næringsadkomst
forbrudt, dersom indehaveren idømtes offent-
ligt arbejde, hvorved man forstod straf- og for-
bedringshusarbejde, men ikke tvangsarbejde. I
den gældende lov bestemtes oprindeligt, at nær-
ingsretten bortfaldt, såfremt den pågældende
ved dom fandtes skyldig i en i den offentlige
mening vanærende handling eller, for så vidt
angik tiden efter ikrafttræden af straffeloven
af 1930, frakendtes de borgerlige rettigheder.
Ved lov nr. 88 af 15. marts 1939 ændredes
disse bestemmelser, således at næringsretten
bortfaldt, hvis den pågældende idømtes straf af
fængsel for forsætlig overtrædelse af straffe-
lovens kap. 19 (forbrydelser vedrørende be-
vismidler) eller kap. 28 (berigelsesforbrydel-
ser) eller straf af fængsel i 4 måneder eller
derover for nogen anden forsætlig lovovertræ-
delse. Disse bestemmelser blev imidlertid op-
hævet ved lov nr. 286 af 18. juni 1951.

Nu er det de almindelige bestemmelser i
borgerlig straffelov om andre retsfølger end
straf, der finder anvendelse.

Efter straffelovens § 79, stk. 1, 1. pkt., kan
den, som udøver en af de i § 78, stk. 2, om-
handlede virksomheder (hvortil særlig offent-
lig autorisation eller godkendelse kræves), ved
dom for strafbart forhold frakendes retten til
fortsat at udøve den pågældende virksomhed
eller til at udøve den under visse former, så-
fremt det udviste forhold begrunder en nær-
liggende fare for misbrug af stillingen. Ifølge
bestemmelsens 2. pkt. gælder det samme, når
særlige omstændigheder taler derfor, om ud-
øvelsen af anden virksomhed.

Det kan anføres, at domstolene ved afgørel-
sen af, om »særlige omstændigheder« taler for
frakendelse i medfør af straffelovens § 79, stk.
1, 2. pkt., efter justitsministeriets opfattelse vil
tage i betragtning, om der på det foreliggende
område er tale om virksomheder, der efter de-
res karakter er beslægtet med virksomhed af
den i § 79, stk. 1, 1. pkt., omhandlede art.

Efter kommissionens opfattelse vil særlige

vandelskrav for at bevare næringsretten herefter
ikke kunne stilles. For så vidt angår retten til
at drive næring som speditør, vognmand, auk-
tionsholder, vekselerer og ejendomshandler,
hvor den pågældendes vandel efter kommis-
sionens opfattelse må være af særlig betydning,
lægger man dog vægt på, at de pågældende
indehavere af næringsbrev bliver omfattet af
straffelovens § 79, stk. 1, 1. pkt., idet særlige
omstændigheder netop på disse områder vil
kunne tale for frakendelse af næringsretten i til-
fælde af strafbart forhold.

44. Bestemmelserne om bortfald af nærings-
ret finder i øvrigt tilsvarende anvendelse over
for *aktieselskaber* og andre selskaber med be-
grænset ansvar, herunder andelsselskaber. Dog
er reglerne for disse selskaber strengere i den
henseende, at selskabets næringsret bortfalder,
hvis det ophører med at opfylde de betingelser,
der stilles for at få næringsbrev, d.v.s. selv om
de pågældende ændringer i direktørernes eller
bestyrelsesmedlemmernes forhold ikke medfører
tab af disses personlige næringsret, således som
ved konkurs.

I kommissionen er der enighed om at foreslå,
at disse bestemmelser bevares uændret, og at
der også som nu gives handelsministeren hjem-
mel til at dispensere fra bestemmelserne.

45. Medens det efter 1857-loven var såle-
des, at næringsadkomster i tilfælde af opsi-
gelse skulle forsynes med påtegning herom,
er det i den gældende næringslov bestemt, at
næringsbreve - såvel opsagte som af anden
grund bortfaldne — skal tilbageleveres den
myndighed, der har udfærdiget dem. Nær-
ingsbrevets bortfald er dog ikke knyttet til til-
bageleveringen.

I øvrigt kan næringsretten efter den gæl-
dende lov generhverves, hvis det inden 2 år
efter rettens bortfald godtgøres, at de pågæl-
dende ophørsgrunde ikke længere er til stede.

Der er i kommissionen enighed om at fore-
slå, at de særlige regler om opsigelse og om
generhvervelse af næringsbrev udgår af lov-
givningen som næppe værende af væsentlig
praktisk betydning. Endvidere finder man af
tilsvarende grunde, at pligten til at tilbagelevere
næringsbrevet bør bortfalde, dog bortset fra
næringsbreve som speditør, vognmand, auk-
tionsholder, vekselerer og ejendomshandler,
hvor der er tale om en næringsvirksomhed i
lighed med de virksomheder, der kræver sær-
lig beskikkelse efter den gældende lovs afsnit

II, og hvor der skønnes at kunne foreligge fare for misbrug.

Næringsbrevet.

46. Der er enighed om, at indehaveren og det område, for hvilket et næringsbrev gælder, som hidtil skal angives i næringsbrevet.

Endvidere er der enighed om, at et næringsbrev, der udstedes efter en af handelsministeren i medfør af loven givet dispensation, kan begrænses og betinges, og at dette i så fald skal angives i næringsbrevet. Man mener derimod ikke, der er grund til at bevare den gældende bestemmelse, hvorefter sådanne næringsbreve kun kan udfærdiges for indtil 5 år ad gangen. Man finder, at indholdet af en begrænsning eller en betingelse skal være fastsat af ministeren, selv om det er den underordnede myndighed, der udfærdiger næringsbrevet.

47. Medens man nu for at drive handel og industri kun behøver at løse ét næringsbrev for hver af disse næringer i hver kommune, hvor næringen udøves, skal der i øjeblikket for håndværk løses et særskilt næringsbrev for hver enkelt håndværksnæring, hvorved bemærkes, at der for tiden er ikke mindre end 71 selvstændige håndværksfag, hvortil kommer det almindelige næringsbrev på håndværk. Den, der vil forene flere håndværksnæringer, må således nu betale afgift for næringsbrev til hver næring.

Man finder det rigtigst, at næringens art i næringsbrevet fremtidig angives på en af følgende måder: 1) Handlende, håndværker og industridrivende. 2) Speditør. 3) Vognmand. 4) Auktionsholder. 5) Vekselerer og 6) Ejendomshandler.

Efter dette forslag er der således i denne henseende tale om en rationalisering, der indebærer også betydelige besparelser for de erhvervsdrivende, idet disse fremtidig kun behøver at betale for ét næringsbrev, selv om de ønsker at drive industri eller et eller flere håndværksfag i forbindelse med handel.

48. Det foreslås i øvrigt at ændre næringsafgifterne til registreringsgebyrer, et rimeligt ekspeditionsgebyr, der alene skal dække de med udfærdigelsen af næringsbreve og duplikateksemplarer af disse forbundne udgifter. I konsekvens heraf foreslås det, at betalingen, der efter den gældende lov tilfalder kommunen, fremtidig, bortset fra København, skal tilfalde

staten. Det forudsættes, at der om størrelsen og opkrævningen af dette ekspeditionsgebyr vil blive forhandlet mellem handelsministeriet, justitsministeriet og Københavns magistrat.

49. Der er i kommissionen enighed om at foreslå, at næringsdrivende, der har fast forretningssted, skal have deres næringsbrev eller et af vedkommende myndighed udstedt duplikateksemplar heraf ophængt på et sted, der er iøjnefaldende for kunderne. Man mener endvidere herved tilstrækkeligt at kunne sikre det ønske, forbrugerne har om altid at kunne se, hvem der driver en forretning, der eventuelt kun er forsynet med en eller anden anonym betegnelse.

Derimod er det ikke som i den gældende lov fundet nødvendigt fortsat at foreskrive, at indehaverens navn eller for selskaber virksomhedens firma skal findes angivet ved indgangen til forretningslokalet. Kravet overholdes ikke i praksis, og der skønnes ikke at være særlige hensyn, der taler for at bevare dette krav. Ligeledes foreslås det heller ikke fremtidigt at kræve angivelse af forretningens art, idet det som regel af forretningens ydre vil fremgå, hvilken slags forretning, der er tale om. Kravet om, at der i aktieselskaber m. v. i forretningslokalet skal være angivet samtlige bestyrelsesmedlemmers og direktørers navne, foreslås også opgivet.

Forretningsstedet.

50. Såvel bestemmelserne om industridriven- des og håndværkeres afsætningsret som bestemmelserne om handelsnæring i den gældende lov forudsætter, at afsætningen sker fra værksteder, butikker eller andre faste forretningssteder.

Medens det ved højesterets dom af 22. december 1959 (U.f.R. 1960 pag. 154) er antaget, at en som transportabel butik indrettet lastbil, der daglig efter forud bekendtgjort tidsplan holdt på en række private grunde, ikke var et »fast udsalgssted«, har højesteret ved dom af 8. marts 1956 (U.f.R. 1956 pag. 440) antaget, at et i 3 dage til tæppesalg benyttet hotellokale var »fast udsalgssted«.

Kommissionen foreslår nu, at det i en ny næringslov bestemmes, at varer kun må afsættes fra fast forretningssted, og at fast forretningssted er varige udsalgssteder, fabriks- og værkstedslokaler. Om automater henvises til afsnit 51.

Afsætning vil herefter i almindelighed ikke kunne foregå fra f. eks. hotelværelser, idet sådanne ikke vil kunne anses for »varige« udsalgssteder.

Om undtagelse fra forskriften om, at salg skal ske fra fast forretningssted, kan henvises til reglerne for omførsel af varer til salg, jfr. afsnit 91.

Automater.

51. Omfanget af salg fra automater er stadig stigende og vil formentlig fortsat være dette. Ikke mindst må man vente en stærk udbredt anvendelse af salgsautomater under en ny næringslov, der enten ikke eller i hvert fald ikke i samme omfang som den gældende lov kommer til at indeholde bestemmelser, der begrænser de erhvervsdrivendes næringsretlige adgang til at afsætte varer fra automater.

På denne baggrund mener kommissionen det nødvendigt at foreslå en ny bestemmelse, hvorefter enhver automat altid skal være forsynet med indehaverens navn (firma) og forretningsadresse. Firmaet, det navn hvorunder virksomheden drives, skal angives på automaten, i alle tilfælde hvor dette er forskelligt fra indehaverens navn.

Man har endvidere overvejet den gældende bestemmelse om, at handlendes automater skal være opstillet »i umiddelbar forbindelse med« vedkommende udsalgssted, og herunder været opmærksom på højesterets dom af 8. maj 1962 (U.f.R. 1962 pag. 481), hvorefter to automater, der af en købmandsforretning i et ejendomskompleks med »butikstov« var opstillet ved indkørselsvejen ca. 80 m fra forretningen, fandtes anbragt på en sådan måde og i en sådan afstand fra forretningen, at de ikke fyldte gjorde kravet om at være opstillet i umiddelbar forbindelse med udsalgsstedet.

I denne forbindelse kan for så vidt angår spørgsmålet om salgssteders tilknytning til en butik også henvises til højesterets dom af 12. oktober 1938 (U.f.R. 1938 pag. 1038), der antog, at en benzintank på torvet i Grindsted efter de foreliggende forhold var tilbehør til en butik i en tilstødende gade, således at der ikke forelå overtrædelse af § 26 (én-butik systemet), skønt samme person var indehaver af butikken og tanken.

Kommissionen finder, at det fremtidig bør være således, at automater anses som faste forretningssteder, medmindre de er opstillet »i

tilknytning til« andet fast forretningssted, idet de da anses for en del af dette.

Efter dette forslag vil handlende, håndværkere og industridrivende være berettigede til at afsætte varer fra flere automater, og dette uanset om de ikke i øvrigt måtte have noget fast forretningssted. I den eventuelle overgangsperiode, hvor forbudet mod at have flere faste udsalgssteder i samme kommune måtte blive opretholdt, vil en handlende i den kommune, hvor han har butik, dog kun kunne opretholde automater »i tilknytning til« butikken. Herved lempes det hidtidige strenge krav om, at automaten skal være opstillet »i umiddelbar forbindelse med« udsalgsstedet.

Under henvisning til østre landsrets dom af 8. maj 1957 (U.f.R. 1957 pag. 879), der antager, at næringsbrev på handel kun giver ret til opstilling af automater i den kommune, hvori næringsbrevet er løst, har Bladhandler-Forbundet over for kommissionen (bilag 18) foreslået, at det i en ny næringslov bestemmes, at næringsbrev for handlende berettiger til opstilling af automater i henhold til koncession fra en statsvirksomhed - her tænkes særligt på D.S.B. - uden at der kræves næringsbrev i de kommuner, hvor automaterne opstilles.

Kommissionen har ikke ment at kunne gå ind for en imødekommelse af Bladhandler-Forbundet's ønske, hvorved for så vidt angår koncessionerede virksomheder kan henvises til afsnit 17. En lettelse vil det dog være, at næringsområdet efter kommissionens forslag skal være politikredsen, der er et væsentligt større område end kommunen.

Frihandel — Frihåndværk — Friindustri.

52. Bestemmelserne i 1857-loven om frihåndværkere og frihandlende er i begrænset omfang med visse ændringer optaget i den gældende næringslov. Efter bestemmelserne i dennes § 25 kan selvstændig virksomhed som håndværker og industridrivende drives uden næringsbrev, såfremt der ikke benyttes fremmed medhjælp og kun afsættes egne produkter. Efter § 27 kan selvstændig virksomhed som handlende med salg fra butik eller andet fast forretningssted drives uden næringsbrev, såfremt der ikke benyttes fremmed medhjælp, og såfremt der ikke forhandles andre varer end sådanne, som efter den af vedkommende kommunalbestyrelse eller i landkommuner vedkommende amtsråd udstedte og af handelsministeriet stadfæstede vedtægt er genstand for fri-

handel. Det drejer sig om visse næringsmidler, der hidrører fra dansk jordbrug, husdyrhold, fiskeri eller jagt, brød, husflidsprodukter, pottemager-, rebslager- og træskomagerarbejder samt blomster, brænde, tørv (alt af dansk oprindelse) samt tråd, sæbe, legetøj, tændstikker, aviser, ugeblade og tidsskrifter. Påbegyndelsen af frihandel skal skriftligt anmeldes til næringsmyndigheden.

Baggrunden for bestemmelserne om adgang til at drive handel, håndværk eller industri uden næringsbrev har bl. a. været at gøre det muligt for en person, der - f. eks. som følge af en idømt straf - ikke opfyldte betingelserne for at få næringsbrev og måske havde vanskeligt ved at få beskæftigelse hos andre, at skaffe sig et beskedent udkomme. Kommissionen mener at kunne foreslå en ophævelse af disse bestemmelser, som der ikke er det samme behov **for**, efter at der - siden 1951 - ikke stilles særlige vandelsbetingelser for at få næringsbrev. Hertil kommer, at det efter den foreslåede nye næringslov vil blive både lettere og billigere at erhverve næringsbrev. Man finder således, at der ikke fortsat vil være tilstrækkelig anledning til på denne måde at *give* en række mindre erhvervsdrivende en sådan særstilling, men

man finder, at de, der nu driver sådan næring uden næringsbrev, bør have ret til uden næringsbrev at fortsætte denne virksomhed uforandret.

53. I forbindelse med en ophævelse af bestemmelserne om frihandel **vil** de gældende bestemmelser i næringsloven om særlige næringsvedtægter blive unødvendige, og man foreslår derfor samtidig disse ophævet.

54. Opdelingen i 1857-loven af handlende i generelle og specielle grupper (grosserer, købmand, detaillist — høker, vinhandler, tømmerhandler, materialist) blev ikke opretholdt i den gældende lov og har ikke mere nogen næringsretlig betydning. Kun for engroshandelens vedkommende forekommer i dag de særlige regler i næringslovens §§ 92 og 93. I kommissionen har man derfor i denne henseende alene nærmere overvejet det berettigede i at opretholde disse bestemmelser, og dette har givet anledning til en dyberegående gennemgang af de næringsretlige spørgsmål i forbindelse med Grosserer-Societetets virksomhed, hvorom henvises til kap. V.

Kapitel III

ÉN-BUTIK SYSTEMET OG AFSÆTNINGSRETEN

55. Medens forordning af 4. august 1742 om Commerciens for Danmark og Norge ikke indeholdt bestemmelser om detailhandlers udsalg, bestemtes i § 16 i anordning af 23. april 1817 angående handelsberettigelse m. v., der i det væsentlige trådte i stedet for 1742-forordningen, følgende:

»Ingen Detailhandler må have Udsalg på mere end eet Sted.«

En tilsvarende forbudsbestemmelse var fastsat i flere laugsartikler, således i art. 9 i urtekræmmernes af 10. juni 1693 og i art. 13 i isenkræmmernes af 15. juni 1807.

Efter plakat af 12. november 1792 var det i København tilladt enhver håndværksmester at falholde og sælge det af ham fremstillede arbejde såvel i det hus, hvori han boede og holdt værksted, som i en butik, når han enten på et offentligt sted, hvor intet fra politiets side derimod var at erindre, eller i et andet hus kunne forskaaffe sig samme.

Ved plakat af 5. juli 1825 fik fabrikanter ret til på stedet at sælge deres produkter, dog måtte de ikke have mere end eet udsalgssted.

56. Tilsvarende bestemtes i § 23 i næringsloven af 1857:

»Haandværkere og Fabrikanter i Kjøbstæderne ere berettigede til at falholde deres Varer fra Værksted, Fabrik, Bopæl eller aabne Boutikker i Staden. De paa Landet bosatte Haandværkere og Fabrikanter kunne have eet Udsalgssted, enten ved Bopælen eller Værkstedet; Fabrikanter kunne derhos tillige have Udsalg i Kjøbstæderne. Endvidere skal det være tilladt Fabrikanter og Haandværkere at falholde såvel Andres Frembringelser, forsaavidt de henhøre til deres Fag, som ogsaa, under samme Betingelse, brugte Sager. Derhos skal enhver Haandværker eller Fabrikant have Ret til at forhandle de Varer, som ved den Behandling, der er Gjenstand for hans Næringsbrug, have undergået en væsentlig Forandring, uanset at Productet iøvrigt henhører under Andres Næringsbrug, samt til at afhænde de Maskiner, Redskaber og Materialier, som henhøre til Faget, til andre Mestere og Fabrikanter af samme Fag. Det staaer de paa Landet bosatte Haandværkere frit for at lade deres Varer

sælge ved offentlig Auction paa Landet, men ikke i Kjøbstæderne.«

I § 34 bestemtes:

»Det er ikke nogen Detailhandler tilladt at have Udsalg fra andre Steder end fra aaben Boutik; dog er dette ei anvendeligt paa den, der tillige har Ret til Handel i Stort . . . . . Ingen Handlende er berettiget til at have Boutik paa flere Steder i samme Commune.«

Denne sidste bestemmelse indeholdtes ikke i det da på rigsdagen fremsatte næringslovforslag, men kom ind under forhandlingerne i folketinget. Her forkastedes bestemmelsen ved den første afstemning med 31 stemmer mod 28, men ved et påfølgende navneopråb vedtoges den med 37 stemmer mod 31.

57. I det forslag til lov om næringsdrift, der blev udarbejdet af den af indenrigsministeriet i henhold til kgl. resolution af 21. maj 1890 til forberedelse af en revision af næringslovgivningen nedsatte kommission var i § 14, stk. 1, fastsat:

»Ingen Haandværker, Fabrikant eller Handlende maa, selvom han forener flere Næringsbrug, have mere end een aaben Bod i den Næringskreds, i hvilken han har Adkomst.«

Denne formulering bibeholdtes under rigsdagsbehandlingen af forslaget, dog med den ændring, at handlende - foruden fra butik - kunne sælge fra pakhus og oplagsplads.

Kommissionen af 1890 foreslog endvidere en uændret opretholdelse af håndværkeres og fabrikanters afsætningsret og anførte herom i almindelighed, at formålet hermed var at sætte de pågældende i stand til at udøve en sådan afsætningsret, der slutter sig som et naturligt supplement til deres egentlige virksomhed. Kommissionen anførte videre, at hvis denne afsætning derimod bliver hovedreglen, er målet forfejlet, og kommissionen havde derfor haft under overvejelse, om det ikke ville være rigtigt at tilføje, at den her tilladte handel ikke

måtte overskride grænserne for en »biforretning«. Kommissionen opgav dog at tage et sådant forbehold, idet det erkendtes, at begrebet »biforretning«, der ellers ikke forekommer i næringslovgivningen, er af alt for vag beskaffenhed til, at det kan benyttes som skelnemærke mellem den tilladelige og den utilladelige handel. Derimod fandt kommissionen udtrykkeligt at kunne foreskrive, at afsætningsretten kun tilkommer den, der virkelig udøver sin håndværks- og fabriksnæring.

58. Bestemmelserne om håndværkeres og industridrivendes afsætningsret udvidedes i det udkast til næringslov, der blev udarbejdet af næringslovkommissionen af 1921. Herom anførte kommissionen:

»Den Industridrivende og Haandværkere ifølge Næringsloven tilkommende Ret til at sælge deres egne og deres Fagfællers Produkter m. v. er udvidet til at omfatte Genstande, der udgør Dele af eller Tilbehør til det paagældende Fags Frembringelser, samt sædvanemæssig Emballage for de Ting, som de paagældende Næringsdrivende i øvrigt er berettigede til at sælge. Den nugældende Begrænsning i Retten til at sælge Maskiner, Redskaber og Materialer, der benyttes i Faget, at de kun maa sælges til Industridrivende og Haandværkere af samme Fag, er ikke opretholdt. Efter Retspraksis er Industridrivendes og Haandværkeres Afsætningsret betinget af, at de udøver deres Fag eller dog en Del af dette, et Forhold, som det er fundet rimeligt at opretholde.«

I overensstemmelse hermed fik vi de nuværende bestemmelser i næringslovens §§ 23 og 24.

I kommissionens lovudkast var der derimod ikke optaget bestemmelser, om at handlende kun måtte have én butik i hver kommune.

Kommissionen bemærkede herom:

»Det i Næringslovens § 34 indeholdte, dog kun udenfor de sønderjydske Landsdele (Lov nr. 326 af 28. juni 1920 § 5) gældende Forbud mod, at Handlende har Butik flere Steder i samme Kommune, er ikke optaget i Lovforslaget. Erfaringen synes at have vist, at denne Bestemmelse ikke i nævneværdig Grad har svaret til sin Hensigt, idet Stormagasinerne faktisk har været i Stand til uden at overtræde Loven at etablere saa mange Udsalg, som de har ønsket. I de sønderjydske Landsdele, hvor Næringslovens § 34 som nævnt ikke gælder, menes Adgangen for Handlende til at etablere flere Butikker i samme Kommune kun at være blevet benyttet i meget ringe Omfang.«

Den nuværende bestemmelse i § 26, hvorefter »en Handlende ikke er berettiget til at have mere end eet fast Udsalgssted i vedkommende Kommune«, kom derimod ind i loven under forhandlingerne på rigsdagen i samlingen 1930-31, jfr. ændringsforslag nr. 27 i den af folketingets udvalg den 20. marts 1931

afgivne betænkning over næringslovforslaget (RT. 1930-31, tillæg B, sp. 1877).

Om de synspunkter, der kom frem under de forhandlinger på rigsdagen, der førte til, at denne forbudsbestemmelse i næringslovgivningen stadig er opretholdt, kan henvises til de udførlige forhandlinger i folketing og lands ting i rigsdagssamlingen 1930-31.

Tilhængerne af en sådan forbudsbestemmelse frygtede bl. a., at en ophævelse af bestemmelsen ville føre til, at storkapitalen — ikke mindst den udenlandske — fuldstændig skulle udrydde de små selvstændige næringsdrivende, som samfundet måtte være bedst tjent med, da disse langt mere end funktionærer og arbejdere i de store virksomheder må følge den økonomiske udvikling. I anden række forudså man, at en gros handelen og industrien ville blive hårdt ramt, idet udenlandske kædeforretninger ikke ville købe deres varer gennem de danske grossister eller de danske håndværkere eller danske industridrivende. Hertil kom især den betydning, det måtte have for det enkelte menneske at have sit erhverv i så stor selvstændighed som muligt.

Fra den anden side anførtes bl. a., at en ophævelse af denne bestemmelse kun var en ajour føring af en allerede bestående tilstand, da den vidtskuende og vidtspændende næringsdrivende alligevel altid fandt veje, hvorved storforretninger lovligt kunne drives, f. eks. inden for den lovlige afsætningsret, ved forpagtning, gennem aktieselskabsdrift eller ved handel med det store udsalgsantal spredt i nabokommuner, men med samme konkurrencemæssige virkning over for den mindre, selvstændige næringsdrivende.

Handelsminister Hauge bemærkede afslutningsvis bl. a., at man herved faktisk på dette område opretholder de nuværende bestemmelser og fortsatte:

»Viser det sig, at det er nødvendigt, at Erhvervs livet kræver, at der skal oprettes flere Butikker af et Selskab eller en enkelt Mand, ja, saa findes der Udveje til det, ligesom man har fundet Udveje til at gøre det hidtil.«

59. Bestemmelsen har naturligvis givet anledning til, at mange tvivlsspørgsmål både under den tidligere og under den nuværende næringslov har været forelagt domstolene. Der foreligger således en række vejledende domme vedrørende omgåelse af forbudet mod flere udsalgssteder i samme kommune.

I højesterets dom (U.f.R. 1900 pag. 854) fandtes en detailhandler, som i henhold til egen næringsadkomst drev forretning fra åben butik i København og på Frederiksberg, at være interesseret i 14 andre i disse kommuner drevne forretninger på en sådan måde, at han derved måtte anses for at have overtrådt § 34 i 1857-loven. De 14 forretninger blev drevet enten på andre personers næringsadkomster eller på aktieselskabers næringsadkomst. Enkeltpersonerne var domfældte i familie med og aktieselskaberne havde han foranlediget oprettet, fordi han på grund af § 34 ikke selv kunne drive de pågældende forretninger, men i realiteten drev han selv dem alle. Familiemedlemmerne fik kun småbeløb, og flere af dem havde intet med forretningerne at gøre, men disse såvel som aktieselskaberne hæftede for vedkommende forretningsunderskud og havde ret til overskudet.

I højesterets dom (U.f.R. 1905 pag. 87) antoges det, at en handlende, der selv under eget navn drev høkerforretning i København, var rådig over og interesseret i 6 andre høkerforretninger i København, således at de måtte betragtes som hans egne, og § 34 i 1857-loven derved overtrådt. De 6 forretninger fremtrådte som tilhørende dels aktieselskaber, dels enkeltpersoner, men domfældte havde uindskrænket og ukontrolleret ledelsen af driften af alle forretningerne, således at han navnlig besørgede vareindkøb, fastsatte udsalgspriserne, antog og afskedigede personale, bestemte deres løn, opgjorde regnskabet og modtog kassebeholdningerne. Yderligere havde et par af leverandørerne forklaret, at domfældte stod som køber af varen til de forskellige forretninger, og at de anså ham for personlig ansvarlig for betalingen.

I højesterets dom (U.f.R. 1934 pag. 501) antoges 2 personer at have overtrådt § 26 ved at have omgået forbudet heri, idet de, der hver for sig med næringsbrev som handlende drev forretning i København, tillige ejede en aldeles overvejende del af aktierne i et aktieselskab, der ligeledes drev forretning i København. Dommen lægger særlig vægt på de pågældendes faktiske deltagelse i driften af aktieselskabets forretning og anledningen til aktieselskabets stiftelse. Før aktieselskabets stiftelse havde den ene ejer selskabets forretning, som han havde købt af den anden, der havde ladet penge stå i den. Selskabet blev stiftet, da ejeren af den forretning, selskabet blev indehaver af, købte en ny forretning. De vigtigste varer til forretningerne blev indkøbt i fællesskab.

I højesterets dom (U.f.R. 1934 pag. 660) blev en fader og søn fundet skyldige i overtrædelse af § 26. De pågældende, der hver for sig med næringsadkomst som handlende drev detailhandel i København, rådede tillige sammen med dem nærtstående eller af dem afhængige personer over den væsentligste del af aktiekapitalen i nogle aktieselskaber, der ligeledes drev detailhandel med faste udsalgssteder her. Fader og søn havde den væsentligste indflydelse på driften og den væsentligste fordel af denne, og sønnen leverede en stor del af de varer, der forhandleddes. Bestyrelsesmedlemmerne i selskaberne var personer, der stod fader og søn nær eller var afhængige af dem.

I højesterets dom (U.f.R. 1937 pag. 447) blev en manufakturhandler og 2 sagførere frifundet for overtrædelse af § 26. Manufakturhandleren, der gennem en årrække havde drevet detailhandel med manufakturvarer i København, var tiltalt for samtidig reelt at have drevet detailhandel med herreekviperingsartikler fra et andet fast forretningssted i København. Gennem en bekendt var han kommet i forbindelse

med en næringsdrivende, der, fordi han var straffet, ikke kunne fortsætte sin virksomhed. Forretningen blev da ved manufakturhandlerens støtte omdannet til aktieselskab, af hvis kapital manufakturhandleren tegnede $\frac{6}{7}$, den tidligere ejers hustru og de 2 sagførere resten. Manufakturhandleren var eneprokurist i selskabet med bemyndigelse til at træffe alle økonomiske dispositioner, den ene sagfører var formand for og manufakturhandlerens datter medlem af bestyrelsen. Manufakturhandleren, der foruden udbytte af sine aktier fik 300 kr. om måneden, førte tilsynet med den daglige drift. De to sagførere havde sammen med manufakturhandleren deltaget i stiftelsen af aktieselskabet, hvori den ene var formand og den anden revisor. Retten fandt, at den pågældende ikke havde en sådan interesse i herreekviperingshandelens drift, at den kunne sidestilles med interesse i egen forretning.

I højesterets dom (U.f.R. 1938 pag. 725) frifandtes 2 personer for overtrædelse af § 26. Efter at det ved byretten var fastslået, at 2 medlemmer af en familie havde en sådan interesse i en række forretninger, at der forelå overtrædelse af næringslovens § 26, solgte disse forretningerne uden udbetaling til forskellige bekendte, som indtrådte i indkøbsforeninger, der med de to som lønnede formænd foretog indkøb og udførte bogføringen m. v. for forretningerne, og hvis udgifter fordeltes på medlemmerne i forhold til omsætningen. Da der måtte gås ud fra, at forretningernes afhændelse var reel, fandtes de to ikke nu at have en sådan interesse i disse, at den kunne sidestilles med interesse i egne udsalg, og overtrædelse af næringslovens § 26 forelå derfor ikke. 3 af 8 dommere fandt dog, at § 26 var overtrådt.

To af de seneste trykte landsretsdomme om dette spørgsmål er østre landsrets dom (U.f.R. 1943 pag. 643), der antog, at der forelå en omgåelse af forbudet i § 26 i et tilfælde, hvor en handlende havde solgt forskellige forretninger uden udbetaling til forskellige ham nærtstående eller af ham afhængige personer, således at han havde den væsentlige interesse i og indflydelse på driften af forretningerne, samt østre landsrets dom (U.f.R. 1960 pag. 1090), der vedrørte en materialhandler, hvis hustru ejede 49.000 kr. af kapitalen i et aktieselskab med en kapital på 50.000 kr., der også drev materialhandel i samme by. Materialhandleren fandtes at have en så væsentlig interesse i og indflydelse på ledelsen af selskabet, at der for hans vedkommende forelå en overtrædelse af § 26, og hustruen fandtes skyldig i overtrædelse af § 3, stk. 2, da selskabet ikke i næringsretlig henseende havde nogen selvstændig tilværelse i forhold til hende.

Endvidere foreligger en vestre landsrets dom af 10. november 1960, hvorved en købmand i en mindre by blev dømt for overtrædelse af § 26. Den pågældende havde næringsbrev som handlende, og drev detailhandel i byen samtidig med, at han i sommermånederne i 1958 og 1959 på en andens navn drev et udsalg i en anden lille by i samme kommune. For denne anden betalte han alle udgifter vedrørende erhvervelse af næringsbrevet, og sommerudsalget lod han passe af sin hustru og en hos ham ansat kommis.

Demæst foreligger en vestre landsrets dom af 19. juni 1962 også vedrørende en købmand i samme by som den lige foran omtalte sag. Han havde næringsbrev som handlende i denne kommune og samtidig med at han drev forretning i byen, lod han i sommermånederne sin svigerfader og sin søster drive henholdsvis en strandprovanteringsforretning og en

iskiosk i samme kommune, således at begge disse forretninger blev passet af købmandens hustru, medens svigerfaderen og søsteren, der havde erhvervet næringsbrev til de pågældende forretninger, kun oppebar en ringe del af overskudet, og ikke deltog i forretningernes daglige drift samt indkøbene og regnskabsføringerne. Landsretten frifandt med een dommers dissens for overtrædelse af § 26, selv om det antoges, at virksomhederne reelt havde været drevet af hustruen for hans regning, og at svigerfaderen og søsteren havde været uinteresserede såvel i den daglige drift som i udbyttet. Købmandens medvirken til ordningens gennemførelse ansås således ikke for at være i strid med § 26, hvorved landsretten dog bemærkede, at der, som tiltalen var rejst, ikke kunne tages stilling til, om forholdet måtte være strafbart efter andre bestemmelser i næringsloven. Herved tænkes formentlig på »ægtefællereglene«.

60. Også spørgsmålet om omfanget af håndværkeres og industridrivendes afsætningsret har givet anledning til, at et meget betydeligt antal sager har måttet behandles af næringsmyndighederne, ministeriet og erhvervsorganisationerne, og i adskillige tilfælde også af domstolene.

Der har f. eks. foreligget mange grænsetilfælde, hvor det har været vanskeligt at afgøre, om den pågældende »udøver faget«. Herunder er det antaget, at næringsdrivende, der til stadighed driver virksomhed med udførelse af reparationer af de til vedkommende fag hørende genstande, »udøver faget«. Videre er det antaget, at det ikke er nødvendigt, at faget udøves i tilknytning til hvert enkelt udsalgssted, eller at faget udøves i den kommune, hvori udsalgssted eventuelt måtte være beliggende, men både i den eller de kommuner, hvor faget udøves, og i den eller de kommuner, hvor udsalg etableres, skal der løses næringsbrev.

Spørgsmålet om, hvorvidt en vare bør henføres til det af en håndværker eller industridrivende udøvede fag, giver også til stadighed anledning til tvivl. Afgørelsen heraf beror på, om varens fremstilling fagligt henhører under den af vedkommende næringsdrivende eller hans fagfæller drevne fremstillingsvirksomhed. Både håndværkere og industridrivende er således uberettigede til at afsætte varer, som ikke henhører til de fag, de pågældende faktisk udøver, medmindre der er tale om dele af eller tilbehør til fagets frembringelser, maskiner, redskaber og materialer, der benyttes i faget, eller genstande, der udgør sædvanemæssig emballage for de pågældende produkter. Udenlandske fabrikater, henhørende til vedkommande fag, antages at kunne sælges i samme omfang som indenlandske fagfællers produkter.

Til belysning af spørgsmålet om industridrivendes og håndværkeres afsætningsret fore-

ligger en meget righoldig praksis, for hvilken der bl. a. er redegjort ad § 24 i Carsten Arbøll: »Næringsloven«.

61. I den nuværende kommission, der skal udarbejde forslag til en revision af næringslovgivningen med henblik på en tilpasning af næringsloven til nutidens krav - derunder en ønskelig udvikling af sund konkurrence og øget produktivitet - har man naturligt i særlig grad drøftet netop disse problemer om én-butik systemet og afsætningsretten.

Til brug for kommissionens overvejelser om disse spørgsmål har man som nævnt fra professor ved Handelshøjskolen i København, ekon. dr. Arne Rasmussen modtaget den som bilag 30 optrykte redegørelse om dansk detailhandels struktur og udvikling samt om effektiviteten inden for de forskellige virksomhedsformer.

Medens der allerede tidligt i kommissionen var overvejende stemning for - især dog imod butikshandelens synspunkter - at afskaffe enhver begrænsning i omfanget af håndværkeres og industridrivendes afsætningsret i forbindelse med, at der gives adgang til disse næringers udøvelse på grundlag af et for handel, håndværk og industri fælles næringsbrev, har der været stærkt divergerende opfattelser med hensyn til, hvorvidt § 26's begrænsning af de handlendes udsalgssteder til ét i hver kommune bør afskaffes.

62. For ophævelsen af forbudet imod, at handlende har flere butikker i samme kommune, er anført, at man kun herved kan nå den i kommissionens kommissorium angivne ønskelige udvikling af sund konkurrence og øget produktivitet, og at forbudet er irrationelt og i øvrigt ikke foreneligt med den ellers påtænkte forenkling af næringslovgivningen. Man finder det uforsvarligt, såfremt det ikke ved en fri adgang til ekspansion gennem etablering af filialer sikres, at dansk erhvervslivs effektivitet og konkurrenceevne styrkes, hvilket der med de stadig friere økonomiske forbindelser med andre lande, bl. a. som følge af markedsdannelserne, nu er et særligt behov for.

Også ud fra et forbrugersynspunkt er det gjort gældende, at forbudet hindrer udfoldelse af fuld konkurrence i detailhandelen til gavn for prisdannelsen. Det må være rimeligt, at købmændene kan konkurrere på lige fod med industriudsalg og andelsforeninger og have det forbrugernes betjening fornødne antal udsalg.

63. Under drøftelserne i kommissionen er for bevarelsen af én-butik systemet anført, at dette har historisk hævd og indeholder en naturlig regulering af erhvervsudøvelsen. Det er herunder også fremhævet, at én-butik systemet ikke har hindret dansk butikshandel i at drive effektive og tidssvarende forretninger. Man mener, at det nuværende forbud fremdeles vil kunne bremse særlig udenlandske kæders fremtrængen i Danmark. Der udtrykkes bekymring for, at en ophævelse af forbudet vil give anledning til, at nye kædeforretninger vil blive oprettet gennem udenlandsk kapitalinvestering, og når udenlandske virksomheder så først har vundet markedet, vil priskonkurrencen i væsentlig grad kunne blive elimineret, ligesom dansk industris omsætning og beskæftigelsesmuligheder vil blive reduceret til fordel for udenlandsk industri.

64. For muligt forligsmæssigt at forene foranstående synspunkter har man i kommissionen forhandlet om et forslag, hvor såvel handlen som håndværkeres og industridrivendes afsætning fra butik nyttes til en ordning, hvorefter antallet af tilladte detailudsalg - også for andelsforeninger - i en kommune sættes i forhold til kommunens indbyggertal. Man mente, at gennemførelsen af et sådant forslag på den ene side ville åbne en vis frihed for initiativ, og dog samtidig på den anden side betyde et værn mod en uhammet konkurrence fra udenlandske koncerners side; et værn, som savnes i dag, hvor næringsloven kun yder sådan beskyttelse, for så vidt virksomheden etableres på grundlag af næringsbrev på handel, men derimod ikke, hvis det sker på grundlag af næringsbrev på håndværk eller industri.

Efter indgående forhandlinger i kommissionen har man imidlertid måttet konstatere, at der ikke ville kunne opnås en sådan tilslutning til denne såkaldte skala-løsning, at et forslag af denne karakter kunne indgå i betænkningen som et forslag fra kommissionen.

65. Man har herefter søgt på anden måde at forene synspunkterne og er herved nået til det i lovudkastet, bilag 1, indeholdte forslag, der bygger på en løsning af disse problemer ved hjælp af en overgangsordning, hvorefter én-butik systemet som hovedregel bevares til 1. januar 1970. Efter denne dato skal systemet helt falde bort, hvorefter der bliver fri adgang for alle næringsdrivende til at afsætte alle slags varer fra et ubegrænset antal butikker. Der er

således ikke tale om nogen løfteparagraf, der kræver et senere lovgivningsinitiativ, men det fremgår af lovteksten, at én-butik systemet ophæves 1970.

Efter forslaget skal der dog allerede, så snart den nye lov træder i kraft, ske visse lempelser. Således som der er redegjort for i afsnit 29 falder ægtefælle-reglen straks bort, hvorved der åbnes adgang for begge ægtefæller til at få næringsbrev. Ligeledes vil man straks indføre den såkaldte sommerhus-regel, hvorom der første gang over for kommissionen blev fremsat forslag af foreningen »Bymæssige Kommuner«, bilag 15. Efter forslaget går bestemmelsen ud på, at i kommuner, som i udpræget grad benyttes til sommer- og weekend-ophold, kan politimesteren tillade næringsdrivende at have én filial i tidsrummet 1. marts-1. november.

En bestemmelse af tilsvarende karakter findes allerede i lukkeloven, der i § 2, stk. 3, bestemmer, at politiet i kommuner, der i udpræget grad benyttes til sommer- og weekendophold, med tilslutning fra vedkommende kommunalbestyrelse kan tillade, at lukketiden om lørdagen for butikker, hvorfra der forhandles nærings- og nydelsesmidler, udskydes indtil kl. 18 inden for tidsrummet 15. maj-15. september. Man har dog ikke foreslået i næringsloven — som i lukkeloven — at foreskrive, at kommunalbestyrelsen skal give tilslutning til en sådan filialetablering. Når man endvidere afvigende fra lukkeloven har fastsat tidsrummet til 1. marts-1. november, er det for ikke at hindre, at en sådan filial eventuelt holdes åben i skolerens påske- og efterårsferie.

Endvidere foreslås straks indført en bestemmelse om, at næringsdrivende, der opnår tilslutning af en kommunalbestyrelse til drift af telefonkiosker, kan have det antal kiosker, som tilladelsen giver ret til. Forslaget om denne bestemmelse er foranlediget af henvendelsen fra A/S Københavns Telefonkiosker, bilag 23, der ikke ser sig i stand til lovligt at drive selskabets hidtidige virksomhed, hvis det bliver forpligtet til at overholde én-butik systemet. Når man har imødekommet selskabet, er det også ud fra ønsket om at bevare de nuværende telefonkiosker, for hvilke der er et naturligt behov.

66. Et afgørende punkt i forslaget er imidlertid, at det er opbygget således, at de hidtil gældende begrænsninger i håndværkeres og industridrivendes afsætningsret straks vil bortfalde for alle sådanne virksomheder, der kun har ét udsalgssted i kommunen. De pågældende hånd-

værkere og industridrivende vil herefter kunne forhandle enhver art af varer fra dette udsalgssted.

Dette vil således med det samme betyde en stor lettelse i forbindelse med administrationen af næringsloven, jfr. foran afsnit 60, idet langt de fleste håndværkere og industridrivende kun har ét udsalgssted i kommunen.

Kun de håndværks- og industrivirksomheder, der har flere udsalgssteder i samme kommune, vil indtil 1970 være undergivet de hidtidige begrænsninger i afsætningsretten.

67. Da én-butik systemet, der har bestået i over 100 år, er blevet en fast bestanddel af vor distributionsstruktur, finder man, at det vil være naturligt med en overgangsordning, som kan give de erhvervsdrivende, der i særlig grad får deres konkurrencevilkår ændret, en rimelig tid til at indrette deres forretningsmæssige dispositioner på den tilstand, der vil indtræde, når én-butik systemet falder bort.

Rimeligheden af en overgangsordning må også ses på baggrund af de byggerestriktioner, der har været gældende i en årrække og stadig består. Der har i lang tid kun været fri adgang til ombygninger og moderniseringer af butikker, når udgiften ikke oversteg 5.000 kr., medens der ved indretning af butikker i nye beboelsesejendomme har været mulighed for at anvende indtil en trediedel af etagearealet til forretningslokaler. Beløbsgrænsen på 5.000 kr. er dog nu sat op til 50.000 kr. - svarende til, hvad der var gældende allerede i 1951 - under forudsætning af, at ombygningen udføres som vinterbyggeri. Det vil derfor være rimeligt at give detailhandelen mulighed for at gennemføre de af konkurrencemæssige grunde ønskelige moderniseringer m. v., en mulighed, der vil være særlig stor, dersom disse restriktioner bortfalder.

Ideen med at løse erhvervsøkonomiske problemer ved hjælp af en overgangsordning kender man også andre steder fra; således findes

overgangsregler inden for det europæiske markedsfællesskab og EFTA f. eks. for så vidt angår afvikling af told, kvantitative restriktioner, gradvis liberalisering af kapitalbevægelser og gradvis indførelse af etableringsfrihed etc.

68. Kommissionen forventer i øvrigt, at der i årene fremover fra statens side søges tilvejebragt de bedst mulige forudsætninger for en effektivisering af detailhandelen.

I denne henseende tillægges de konsulenttjenester, der er oprettet af en række organisationer inden for detailhandelen, væsentlig betydning, og man går derfor ud fra, at der i årene fremover som støtte i medfør af lov nr. 207 af 16. juni 1962 om teknologiske institutter og konsulentvirksomhed på de årlige finanslove stilles de midler til rådighed for detailhandelsorganisationernes konsulenttjenester, som vil være nødvendige for at imødekomme det behov, detailhandelen har herfor.

69. Repræsentanter for Butikshandelens Fællesråd, Provinshandelskammeret og Industrirådet har i samme forbindelse i kommissionen i særlig grad henledt opmærksomheden på, at de rådende finansieringsmuligheder ved nyetableringer samt ombygninger og moderniseringer af bestående virksomheder ikke synes på rimelig måde at kunne tilgodese behovet og vil derfor lægge vægt på, at disse søges forbedret.

Fra denne side i kommissionen mener man, at der med henblik herpå bør gennemføres foranstaltninger, som under passende former - som hjælp til selvhjælp - kan støtte de bestræbelser, der af detailhandelens organisationer udfoldes med henblik på at tilvejebringe finansieringsmuligheder ved nyetablering og modernisering af detailhandelen. En sådan støtte vil eventuelt kunne ske i form af en statslig garantiordning i tilknytning til de af detailhandelen oprettede finansieringsinstitutter, som kan opretholdes også efter overgangsperiodens udløb.

Kapitel IV

BESTILLINGSOPTAGELSE, OMFØRSEL, TORVEHANDEL m.v.

70. I en række tilfælde kan erhvervsdrivende lovligt henvende sig til private kunder endda på disses bopæl for at sælge varer. Enten sker dette i form af bestillingsoptagelse, især på bøger, støvsugere og symaskiner eller ved omførsel af selve varerne, særligt danske næringsmidler og husflidsvarer.

Selv om det således i visse tilfælde næringsretligt vil være lovligt direkte på eget initiativ at henvende sig til vedkommende kunde, kan dette dog være hindret eller direkte forbudt af andre bestemmelser, særligt bestemmelser om næringsmidler i sundhedsvedtægter og om orden m. v. i politivedtægter. (Eksempelvis kan nævnes, at det i mange byers politivedtægter bestemmes, at henvendelser om salg af varer eller om optagelse af bestillinger eller lign. henvendelser ikke må finde sted, når forbud herimod er opslået af ejendommens ejer eller lejlighedens indehaver).

Fra flere sider i kommissionen er der givet udtryk for ønsket om, at en »sanering« af bestemmelserne i næringslovens § 26 følges af en »sanering« af næringslovens bestemmelser om bestillingsoptagelse og om omførsel. Man har herefter i kommissionen nøje overvejet de gældende bestemmelser om bestillingsoptagelse og omførsel og ment at kunne gå ind for en nyordning også på dette område.

Bestillingsoptagelse.

71. Ved bestillingsoptagelse forstås i almindelighed modtagelse af ordre på en vare, uden at denne samtidig leveres.

Optagelse af bestillinger gennem skriftlige og telefoniske henvendelser eller gennem annoncering og lign. har altid været anset for en normal forretningsform, og i næringslovens § 28 bestemmes det da også, at handlende, industridrivende og håndværkere, der er næringsberettigede her i landet, fra deres forretningssted gennem skriftlige eller telefoniske henvendel-

ser, avertissementer og lign. kan søge bestillinger på varer, som omfattes af deres afsætningsret, og at dette gælder, selv om vedkommende kunde bor uden for den eller de kommuner, i hvilke de ordresøgende har næringsbrev.

Det er den almindelige opfattelse, at sådan - ikke personlig - henvendelse om bestilling fortsat skal være tilladt. Da de næringsdrivende imidlertid må antages fremtidig ikke ved næringsloven at blive pålagt begrænsninger i afsætningsretten, da den nuværende begrænsning i denne ret til bestillingsoptagelse, at det kun må ske fra vedkommende forretningssted, forekommer mindre rimelig og i øvrigt vanskeligt lader sig håndhæve, og da sådan ret til bestillingsoptagelse må anses for en selvfølge, foreslås det, at der i en ny næringslov ikke gives særlige bestemmelser herom.

Personlige henvendelser.

72. Helt anderledes ligger forholdet, når der er tale om såkaldte personlige henvendelser til private for at opnå bestillinger.

Ved personlige henvendelser i modsætning til henvendelser, som omhandlet i afsnit 71, menes, at den næringsdrivende selv eller ved repræsentant personligt kommer til stede hos kunden, uanset om det er i dennes hjem, forretning eller andet sted, f. eks. på offentlig gade.

Før den gældende næringslov kunne en næringsdrivende frit optage bestillinger ved personlig henvendelse, når prøver ikke medførtes. Optagelse af bestillinger efter forevisning af prøve var ligeledes frit tilladt i købstæderne, men kunne på landet - bortset fra landbrugs- og landbohusflidsprodukter og håndværkeres og industridrivendes afsætning af egne produkter - kun ske hos næringsdrivende, der selv var berettigede til at forhandle vedkommende varer.

Næringslovkommissionen af 1921 fandt

imidlertid, at medens adgangen til optagelse af bestillinger fra fast forretningslokale gennem skriftlige og telefoniske henvendelser måtte anses for at være en normal forretningsform, så kunne personlige henvendelser ved privatfolks døre og lign. efter den stedfundne udvikling inden for næringslivet i almindelighed ikke anses for en normal eller for omsætningsens trivsel og forbrugernes tarv påkrævet afsætningsform. Man fandt, at sådanne personlige henvendelser ofte er til ikke ringe ulempe for befolkningen og skade for retssikkerheden, hvortil kommer, at de foreviste prøver eller afgivne løfter ikke sjældent langt fra svarer til de senere leverede varer, uden at køberen dog er i stand til at bevise dette eller indlade sig i retssag herom.

73. Efter forslag af den daværende kommission fik man derfor den nu gældende hovedregel, hvorefter det er forbudt at optage bestillinger ved personlig henvendelse, og dette uanset at prøve ikke forevises. Herfra undtages dog henvendelser, der sker efter vedkommende kundes anmodning. Denne anmodning kan være såvel skriftlig, mundtlig, herunder telefonisk, som fremsat i annoncer eller lign., men der må være tale om en forudgående og positiv anmodning, og personlige henvendelser for at opnå sådan anmodning må antages at være omfattet af forbudet.

Endvidere er fra hovedreglen - forbudet - undtaget henvendelser vedrørende varer, der kan omføres til salg og trykte skrifter, hvortil også henregnes bøger. Ligeledes vil sådanne henvendelser kunne rettes til næringsdrivende, herunder andelsforeninger og offentlige institutioner, og jordbrugere og fiskere, i hvis virksomhed der er anvendelse for de pågældende varer.

Under forhandlingerne på rigsdagen kom tillige den såkaldte »støvsuger-paragraf« ind i loven. Herefter kan handelsministeriet tillade næringsdrivende ved personlig henvendelse at søge bestilling optaget på industriprodukter til anvendelse i forretninger eller hjem, når disses virkninger og ydeevne bedst kan belyses ved direkte demonstration. Denne bestemmelse tilsigtede at muliggøre salget af støvsugere, der hidtil var foregået efter forudgående demonstration for kunden i hjem eller forretning. Sådanne tilladelser er givet til bestillingsoptagelse på støvsugere, symaskiner og i enkelte tilfælde lynafledere.

Forståelsen af disse bestemmelser om, hvor-

når bestillingsoptagelse er lovlig, har gennem årene givet anledning til megen tvivl og til belysning af de vanskeligheder, der i så henseende har foreligget, kan fra de senere år nævnes følgende domsafgørelser:

Ved højesterets dom af 11. marts 1953 (U. f. R. 1953 pag. 428) fandtes forskrifterne om bestillingsoptagelse overtrådt i tilfælde, hvor en virksomhed, der i henhold til næringsbrev foretog rensning af tøj, kunststopning og småreparationer, rettede personlige henvendelser om tilbud om sådant arbejde og - hvor tilbudet modtoges - tog tøjet med sig for efter endt behandling at tilbagelevere det og opkræve betalingen. (3 af 9 dommere fandt dog, at forholdet ikke var omfattet af § 29).

Ved højesterets dom af 15. januar 1954 (U. f. R. 1954 pag. 231) fandtes næringslovens § 29 ikke overtrådt ved i forbindelse med omførsel af husflidsprodukter i henhold til vandrebrev under besøg at modtage bestilling på og levere fabriksfremstillede varer, idet dette kun skete efter udtrykkelig anmodning fra kunderne. En påstand om overtrædelse af næringslovens § 2 fandtes efter beskrivelsen af tiltaltes forhold ikke at kunne tages under påkendelse. (3 af 9 dommere fandt dog, at § 29 var overtrådt).

Ved vestre landsrets dom af 1. oktober 1954 (U. f. R. 1955 pag. 131) ansås det stridende imod næringslovens § 29, stk. 2, at man (med ca. 300 medhjælpere) ved personlig henvendelse til haveejere optog bestillinger på udenlandske havefrø til senere levering. Det var hævdet, at »jordbrugere« måtte omfatte havebrug af enhver art, jfr. bilag 19.

74. Under forhandlingerne i kommissionen har der været enighed om, at det fortsat bør være tilladt at rette personlige henvendelser om bestillinger, når der foreligger en forudgående anmodning fra vedkommende detail-kunde, men man ønsker, at det udtrykkeligt præciseres, at der i så tilfælde kun er tale om optagelse af bestilling på varer til senere udbringning fra fast forretningssted.

Anderledes ligger det med hensyn til spørgsmålet om, i hvilket omfang man fremtidig bør tillade, at der rettes personlig henvendelse til private, der ikke har ønsket dette. I kommissionen har man lagt vægt på, at sådanne henvendelser af hensyn til privatlivets fred bør begrænses mest muligt. Man har derfor overvejet, om adgang til bestillingsoptagelse bør indskrænkes i forhold til de gældende bestemmelser, og i forbindelse med disse overvejelser har man nøje gennemgået den række skriftlige henvendelser, kommissionen har modtaget netop om disse næringsretlige bestemmelser.

Således har man modtaget henvendelser fra Motorbranchens Fællesråd (bilag 8), fra højesteretssagfører Bent Jacobsen som advokat for en række symaskinefirmaer (bilag 9), fra Forlaget Fremad (bilag 10), fra Den danske For-

læggerforening (bilag 11 og 28), fra landsretssagfører Erik Pontoppidan som advokat for Gyldendal (bilag 12), fra Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark (bilag 13), fra landsretssagfører S. Heltberg som advokat for Bladhandler-Forbundet (bilag 18), fra Havefrøhandlerforeningen for Danmark (bilag 19) og fra Statens Husholdningsråd og Forbrugerrådet (bilag 27).

75. Man har overvejet, om det burde forbydes næringsdrivende at rette (uanmodede) telefoniske henvendelser til private for at opnå bestilling på varer eller på udførelse af håndværksmæssigt eller industrielt arbejde. Særlig har repræsentanterne for forbrugerne været interesseret i et sådant forbud. Man har dog ikke ment at kunne fremsætte sådant forslag bl. a. under hensyn til, at telefoniske henvendelser ikke er af så generende art som personlige henvendelser, og at det af bevismæssige grunde vil være vanskeligt at håndhæve et sådant forbud.

76. Der har i kommissionen været enighed om, at der fortsat bør være adgang til at rette uanmodet personlig henvendelse for optagelse af bestilling til erhvervsdrivende, i hvis virksomhed der er anvendelse for de pågældende varer, og til private på varer, der kan omføres til salg - naturalprodukter m. v. - og på dagblade, ugeblade og tidsskrifter - abonnements-tegning.

77. Derimod har spørgsmålet om uanmodede personlige henvendelser direkte til forbrugerne for optagelse af bestillinger på bøger givet anledning til særlige overvejelser.

Fra flere sider i kommissionen har man ment, at det fortsat - ligesom i Norge og Sverige - bør være tilladt med sådanne bestillingsoptagelser, uden at der foreligger en anmodning herom fra kunden. Der er herved henvist til de foran nævnte henvendelser, kommissionen har fået fra forlagene, idet man fra denne side i kommissionen særlig må lægge vægt på, at kolportage må anses for ønskelig af hensyn til folkeoplysningen, at store værker af kulturel betydning efter det for kommissionen oplyste ikke vil kunne udkomme, hvis der ikke er adgang til kolportage, og at der for mange bøgers vedkommende kan blive tale om en fordyrelse, fordi de ikke vil kunne sælges i så stort et op-

lag, hvis der ikke er en sådan adgang til kolportage. Disse synspunkter gælder således særlig større leksika, større illustrerede populærvenskabelige værker, større udgivelser om folkebevægelserne, faglige og tekniske håndbøger etc.

Fra anden side gøres det heroverfor gældende, at der ikke for bøgernes vedkommende foreligger forhold, der i denne henseende adskiller sig væsentligt fra forholdene for andre varer, og at der ligesåvel for bøger som for f. eks. industrivarer - jfr. nærmere i afsnit 78 — ofte er tale om henvendelser til stor gene for forbrugerne. Både fra politiets og fra forbrugernes side er der i kommissionen peget på, at netop bestillingsoptagelse på større bogværker giver anledning til mange beklagelser. Dels er kunderne senere skuffet over, at de er blevet nødt til at købe netop dette værk fremfor et andet, som de ikke ved bestillingsoptagelsen vidste forelå, dels føler kunderne sig ofte presset til - ved underskrift på afbetalingskontrakt — at købe værker, de hverken har råd til eller brug for. I øvrigt har Husholdningsrådets og Forbrugerrådets repræsentanter i kommissionen stillet sig tvivlende over for kolportagens betydning for folkeoplysning og kulturspredning, idet man fra denne side i kommissionen har indtryk af, at kolportagesalget langt fra er indskrænket til værker, der kan berettigede til en sådan karakteristik, ligesom der ofte på denne måde sælges værker i et udstyr, der i denne henseende er ganske unødigt.

Man har i kommissionen overvejet, om det ville være muligt at forene disse modstående synspunkter på en sådan måde, at man kunne tilgodese på den ene side forlagernes og befolkningens berettigede interesser i bøgernes distribution og på den anden side forbrugernes og myndighedernes ønsker om, at salg af bøger ikke sker på grundlag af personlige henvendelser. Imidlertid har man ment, at dette ikke vil være naturligt inden for næringslovens bestemmelser. Man foreslår derfor, at det efter næringsloven fortsat bør være tilladt at rette uanmodede personlige henvendelser om optagelse af bestillinger på bøger, men i forbindelse hermed går man fra kommissionens side ind for, at der gennem anden lovgivning søges tilvejebragt bestemmelser, der begrænser de påpegede uheldige virkninger af sådant salg af bøger. Herunder er bl. a. peget på, at man, selv om man har underskrevet en bestillingsseddel, frit skulle kunne træde tilbage fra aftalen inden for en vis kortere frist.

78. Kommissionen har på samme måde drøftet den række af henvendelser, man har modtaget om, at der fortsat må være adgang til for så vidt angår støvsugere og symaskiner at rette uanmodet personlig henvendelse til private.

I kommissionen er der peget på det ønskelige i, at sådanne tilladelser må blive givet til »varige forbrugsgoder«, idet det danske marked er relativt lille, hvilket medfører, at produktionen af sådanne varer let får et højt omkostningsniveau, hvorved varerne bliver vanskeligere at sælge. Når man tilstræber en produktion i større kvanta og herigennem til billigere priser, mener man, at dette **vil** kunne støttes af en sådan afsætningsform. I kommissionen er der imidlertid overvejende stemning for, at man ikke udvider adgangen til at optage bestillinger ved uanmodede personlige henvendelser, men tværtimod, at denne adgang ophæves også for så vidt angår støvsugere og symaskiner. Man finder, at der ikke, som samfundsforholdene er i dag, er behov for at rette sådanne henvendelser, der er forstyrrende for privatlivets fred. Forbrugerne får, når en vare sælges på denne måde, kun den vare at se, som agenten medbringer, således at forbrugerne ikke har det frie valg, de har i butikkerne og altså ikke bliver orienteret om, hvilke andre mærker der findes af den pågældende art vare. Hertil kommer, at udviklingen har vist, at salget af køleskabe, røremaskiner, vaskemaskiner og fjernsynsapparater ikke synes at være hæmmet af, at der ikke for så vidt angår disse varer har kunnet rettes uanmodede personlige henvendelser til forbrugerne.

Kommissionen foreslår derfor, at adgangen til at rette uanmodet personlig henvendelse for så vidt angår symaskiner og støvsugere afskaffes, dog at man af hensyn til de firmaer, der har tilrettelagt deres salg på denne måde og af hensyn til repræsentanterne har ment, at de meddelte tilladelser bør bevare deres gyldighed i en overgangsperiode indtil 1. januar 1970.

79. Man har således heller ikke fundet det rimeligt at imødekomme ønsket om, at det må blive tilladt at rette uanmodet personlig henvendelse til private med henblik på at opnå bestillinger på motorkøretøjer til senere levering.

80. Anderledes ligger forholdet derimod for så vidt angår ønsket om, at det tillades at rette uanmodet personlig henvendelse til haveejere for at opnå bestillinger på udenlandske havefrø.

Som det vil fremgå af afsnit 91 foreslår kom-

missionen, at den begrænsning, der nu er, i hvilke naturalprodukter der kan omføres til salg, nemlig at de skal være danske, ophører, således at også sådanne udenlandske naturalprodukter **vil** kunne omføres. Da frø må anses for et naturalprodukt af jordbrug, **vil** udenlandsk havefrø efter forslaget kunne omføres til salg, og dermed også være omfattet af forslaget om, at det tillades at rette uanmodet personlig henvendelse om bestilling på de varer, der kan omføres til salg, jfr. afsnit 76. Derved er Havefrøhandlerforeningens ønske imødekommet.

81. Kommissionens opmærksomhed er blevet henledt på det ønskelige i, at en håndværker kan rette henvendelse til f. eks. ejerne af rækkehusene for at tilbyde reparation af bl. a. tag, tagrender, vinduer eller lign.; dette vil ikke blot være af praktisk betydning for håndværkeren, men også af betydning for husejerne, der på denne måde må forventes at kunne få sådanne arbejder udført på en mere praktisk måde, end hvis de enkelte husejere skal henvende sig til hver sin håndværker.

Man har derfor ment det rigtigt at foreslå de nuværende bestemmelser lempet, således at det bliver tilladt håndværkere at rette uanmodede personlige henvendelser med tilbud om håndværksarbejde, der udføres på stedet, men dog kun, såfremt sådant håndværksarbejde kun kan udføres på stedet.

Det må i denne forbindelse erindres, at tilbud om arbejdsydelser, der ikke har karakter af håndværksarbejde f. eks. rulning, slibning, tæppebankning og vinduespolering i hvert fald fremtidig vil falde uden for loven og derfor frit kunne fremsættes, medmindre forskrifter i politi- og sundhedsvedtægter er til hinder herfor.

82. I øvrigt har kommissionen ved gennemgangen af de gældende bestemmelser om bestillingsoptagelse fundet, at der ikke er behov for at opretholde forskrifterne om, at personer, der på denne måde søger bestillinger, som legitimation skal medføre deres næringsbrev eller for repræsentanters vedkommende en fuldmagt.

Ligeledes finder man, at bestemmelserne om, at optagelse af bestillinger ved personlig henvendelse ikke må forbindes med præmieuddeling eller lign., ikke bør opretholdes i næringsloven. Sådanne bestemmelser vil derimod eventuelt kunne optages i konkurrenceloven.

Bestillingsoptagelse for udenlandsk regning.

83. Med hensyn til handelsrej sendes adgang til ved personlig henvendelse at optage bestillinger for udenlandsk regning har der siden 1839 været særlige forskrifter.

De første bestemmelser herom, der blev indført ved forordning af 8. juni 1839 angående fremmedes handelsberettigelse, indførtes for at forebygge, at de i kongeriget bosatte handlende led afbræk ved fremmede, som indfandt sig her i landet for at søge at afsætte varer. Særligt bestemtes, at de fremmede handlende eller handelskommissionærer kun måtte drive virksomhed i København og i købstæderne, at de hos toldkammeret på det første toldsted, hvortil de ankom, skulle erhverve et adgangsbevis, at de ved løsningen heraf skulle forevise attester fra øvrigheden på deres hjemsted oplysende, for hvis regning de handlede, at adgangsbeviset skulle forevises for politiet, som påtegnede det, og at de i hver købstad, hvor de ville udføre handelsforretninger, skulle forevise adgangsbeviset for såvel toldkammeret som for politiet og få det påtegnet.

I rigsdagssamlingen 1907-08 og i en række af de følgende samlinger blev der fremsat forslag til lov om ændringer i forordningen fra 1839, men forslagene blev ikke gennemført.

Ved lov nr. 69 af 29. marts 1924 blev den i forordningen af 1839 fastsatte kendelse for adgangsbeviser forhøjet fra 160 kr. til 400 kr. for hovedadgangsbeviser og fra 80 kr. til 200 kr. for tillægsbeviser. Samtidig blev handelsministeren bemyndiget til at fastsætte nærmere regler for udøvelsen af tilsynet med overholdelsen af forordningen. Man tilsigtede herved at bringe de da over 80 år gamle afgifter op på en under hensyn til den i de forløbne år stedfundne udvikling og de økonomiske forhold mere hensigtsvarende højde samt at gøre tilsynet med overholdelsen af forordningens regler mere effektivt.

Ved lov nr. 108 af 9. april 1926 blev der givet handelsministeren bemyndigelse til at nedsætte afgifterne for adgangsbeviser til 300 kr. for et hovedadgangsbevis, når beviset havde gyldighed for 1 år, og til 100 kr., når det havde gyldighed for 45 dage. For tillægsbeviser kunne afgiften nedsættes til det halve af afgiften for et hovedadgangsbevis. Dette skete under hensyn til den siden marts 1924 stedfundne betydelige stigning i kronens købeevne, og da man derved ville imødekomme klager over afgiftens højde samt under hensyn til de fra tysk side tilbudte nedsættelser af forskellige for den danske land-

brugseksport særligt byrdefulde todsatser. Ved bekendtgørelse nr. 195 af 10. juli 1926 blev afgiften for adgangsbeviser nedsat i overensstemmelse med den givne bemyndigelse.

Samtidig udstedtes bekendtgørelse nr. 204 af 10. juli 1926 angående tyske handelsrejsendes behandling i Danmark. Der var med Tyskland ført forhandlinger om spørgsmålet, og den danske regering forpligtede sig til ad administrativ vej at sætte følgende lempelser i kraft: De tyske handelsrejsende blev fritaget for personligt fremmøde på kontrolstederne. Anmeldelse skulle alene ske på et enkelt kontrolsted på hver plads. Man frafaldt kravet om, at anmeldelse skulle ske inden forretningsvirksomhedens påbegyndelse, men det var tilstrækkeligt, at anmeldelse skete senest 24 timer efter ankomsten. Udøvelse af virksomhed i Københavns grænsedistrikt (Frederiksberg, Hellerup og Gentofte) og i købstædernes grænsedistrikter ville ikke blive betragtet som en overtrædelse.

Samtidig forpligtede regeringen sig til inden udgangen af 1926 for rigsdagen at fremsætte forslag om yderligere lempelser i forpligtelsen til at fremvise adgangsbeviset på hver plads, hvor forretningerne gøres, således at pligten helt eller i alt væsentligt bortfaldt, ligesom de handelsrejsendes virksomhedsområde skulle udvides ud over de egentlige købstæder.

Der blev herefter ved lov nr. 138 af 1. juli 1927 om handelsrejsende for udenlandske firmaer givet nye regler om forholdet, og samtidig blev forordningen af 1839 ophævet. De ved denne lov indførte regler svarer til de af næringslovkommissionen af 1921 foreslåede bestemmelser angående handelsrejsende for udenlandske firmaer. Bestemmelserne byggede i princippet på de da gældende regler, hvorefter de pågældende skulle legitimere sig for toldvæsenet og der erhverve et adgangsbevis. Næringslovkommissionen havde iøvrigt foreslået, at udenlandske handelsrejsende skulle være berettiget til at optage bestillinger hos næringsdrivende over hele landet, og det fremsatte lovforslag var i overensstemmelse hermed, men blev ændret på rigsdagen, således at det fastsattes, at de alene måtte drive virksomhed i København, købstæderne og visse stationsbyer og handelspladser på landet, der har købstadmæssig karakter og mindst 2.000 indbyggere.

Bestemmelserne i loven af 1. juli 1927 blev optaget i næringsloven af 1931 og er således fortsat gældende, dog at adgangsbeviser siden 1953 er udstedt uden gebyr.

84. Herefter er hovedreglen nu, at der kræves adgangsbævis, såfremt der ved personlig henvendelse søges bestillinger for udenlandsk regning, at sådan bestillingsoptagelse kun må finde sted i København, købstæderne og visse større stationsbyer og handelspladser og at den kun må ske over for næringsdrivende, i hvis forretning der er anvendelse for vedkommende varer. De pågældende skal medføre adgangsbæviset og repræsentanter endvidere en fuldmagt.

Fritaget for at løse adgangsbævis er personer, der driver næring her i landet i henhold til en næringsadkomst, der berettiger til salg af vedkommende varer, og som ikke er i restance med betaling af skat.

Adgangsbævis kan kun meddeles personer og ikke selskaber. Selskaber som sådanne kan således ikke virke som handelsrejsende for udenlandske firmaer, og det nytter ikke i så henseende, at et selskabs direktør eller andre personer i deres egenskab af funktionærer i selskabet løser adgangsbævis eller opfylder betingelserne for fritagelse for at løse adgangsbævis.

85. Under forhandlingerne i kommissionen har der været enighed om, at sådan virksomhed også bør kunne drives af selskaber, og at virksomheden bør kunne udøves overalt i landet.

Med hensyn til bestemmelserne om adgangsbævis og fuldmagt er det fra Grosserer-Societetets side påpeget, at en overholdelse af disse bestemmelser ofte er forbundet med uforholdsmæssige praktiske vanskeligheder, f. eks. når en importagent, som det forekommer, repræsenterer et halvt hundrede udenlandske firmaer. Kommissionen finder herefter ligeledes, at adgangsbæviset bør afskaffes, og at det heller ikke er påkrævet med særlige bestemmelser om sådanne repræsentanters fuldmagt.

Dette har ført til et forslag, hvorefter der ikke fremtidig gives særlige regler for optagelse af bestilling for udenlandsk regning. For sådan virksomhed bør i så fald gælde samme bestemmelser som for optagelse af bestilling for dansk regning. En sådan retstilstand vil også være bedst stemmende med forpligtelserne efter EFTA-traktaten.

Omførsel.

86. Medbringer sælgeren eller dennes repræsentant ved den personlige henvendelse om salg de varer, han søger at afsætte, eller afsættes varer i øvrigt fra ikke-fast udsalgssted, f. eks.

gadehandel fra vogn, foreligger der omførsel.

Det bemærkes dog f. eks., at ombæring af varer til salg i teatre, på sportspladser og lign. fast afgrænsede områder ikke anses som omførsel.

Udenfor det næringsretlige begreb omførsel falder selvsagt også udbringning af bestilte varer. Naturligvis vil det altid være sådan, at kunden skriftligt eller mundtligt kan bestille varer hos den handlende, som denne derpå udbringer til kundens bopæl. Man har også antaget, at sådan bestilling ikke behøver at omfatte forudbestilte varer, som f. eks. når man bestiller ensartede varer hjem i udval.

87. Før den gældende næringslov var sådan omførsel af varer til salg som hovedregel forbudt. Undtaget var landbrugs- og landbohusflidsprodukter og lign., når disse var opkøbt på landet, samt omførsel af hvedebrød på landet. I købstæderne kunne politimesteren i forening med kommunalbestyrelsen tillade omførsel af andre varer.

Efter den gældende næringslov er omførsel fortsat som hovedregel forbudt. Undtaget er omførsel af naturalprodukter af dansk jordbrug (land-, skov- og havebrug), husdyrhold og fiskeri, og dette uanset om disse varer af sælgeren er indkøbt til forhandling. Ved erhvervelse af vandrebrev, jfr. afsnit 88, er der også adgang til omførsel af næringsmidler, der hidrører fra dansk jordbrug, husdyrhold, fiskeri eller jagt, brød, husflidsprodukter samt blomster, sand, brænde og tørv alt af dansk oprindelse. I øvrigt kan aviser, ugeblade og tidskrifter frit sælges på gader og pladser. Endvidere er det almindeligt antaget, at omførsel, der sker efter vedkommende kundes anmodning, er tilladt. Oftest forekommer dette på den måde, at kunderne - almindeligvis landboere - anmoder byernes faste handlende om på deres tur ud i landet også at komme til dem for at tilbyde varer fra det udvalg, de har med i vognen, og som forevises kunden, jfr. i øvrigt østre landsrets dom af 25. maj 1932 (U. f. R. 1932 pag. 860), der antog, at en købmand kunne omføre varer til salg til faste kunder.

Til naturalprodukter henføres efter nuværende praksis f. eks. korn, grøntsager, kartofler, kvæg, grise, fjerkræ, mælk, fløde, kød og fisk.

Næringsmidler kan i modsætning til naturalprodukter være bearbejdet, men ikke et hvilket som helst industrielt fremstillet produkt, der kan spises, omfattes heraf. På den anden side er det i retspraksis antaget, at bestemmelsen

ikke er begrænset til varer, det er muligt - eller har været muligt - at fremstille inden for den private husholdning. Til »næringsmidler« må f. eks. henføres røget og saltet, kogt og stegt kød og fisk, pølse, leverpostej og iscreme. Ved østre landsrets dom af 22. februar 1963 er det endvidere antaget, at også sild i glas og dåse og pose- suppe omfattes af begrebet »næringsmidler«. Brød antages at omfatte wienerbrød, sandkager og småkager, men ikke lagkager, roulader og konditorkager.

Fortolkningen af ordet »husflidsprodukter« har givet anledning til megen tvivl, og handelsministeriet har i cirkulære nr. 66 af 14. april 1953 givet en nærmere vejledning. Husflidsproduktion er en produktion, der ikke fordrer håndværksmæssig eller industriel uddannelse, og som drives uden benyttelse af hertil antagen medhjælp og sædvanlig som bierhverv. Varer, der er fremstillet som led i en industri- eller håndværksmæssig erhvervsvirksomhed, kan ikke anses som husflidsprodukter. Uden for husflidsvarernes område falder i særdeleshed varer, der er fremstillet ved maskinel masseproduktion med dertil antaget arbejdskraft. Sædvanlig vil kun varer af forholdsvis primitiv karakter kunne anses som husflidsvarer.

I næringsvedtægten kan det i øvrigt bestemmes, at visse af de varer, der må omføres i henhold til vandrebrev, inden for vedtægtens område frit må omføres, og at visse andre varer — fortrinsvis daglige husholdningsforbrødenheder af dansk oprindelse og udenlandsk frugt — må omføres i henhold til vandrebrev.

Endelig kan handelsministeriet tillade, dels at perler, ædelstene, kunstværker og lign. genstande kan omføres til salg til handlende og til sådanne andre næringsdrivende, i hvis forretning de pågældende genstande føres eller benyttes, dels for et begrænset tidsrum at personer eller selskaber til salg omfører andre genstande, i særdeleshed trykte skrifter og lign.

Sådanne tidsbegrænsede tilladelser er også givet invalider eller på anden måde svækkede personer, som dårligt kan klare sig i det almindelige erhvervsliv til at omføre f. eks. børstenbinder- og ståltrådvarer, kunstige blomster og snørebånd. Endvidere er der givet markedsrejsende tilladelse til på markeder, dyrskuer og festpladser at omføre f. eks. legetøj, galanterivarer, pølser, chokolade- og sukkervarer. Der er også givet tilladelse til forhandling af postkort, turistkort og bøger, der beskriver seværdigheder, til passagerer i busser, der bruges til turistture i København.

Til samfund inden for folkekirken gives også sådan tilladelse til omførsel af religiøse skrifter.

Vandrebrev.

88. Forbilledet for de nu gældende bestemmelser, hvorefter personer, der har vandrebrev, kan omføre varer, er bl. a. det tyske »Wander-gewerbeschein«. Det tilsigter at tilvejebringe en fastere og mere betryggende ordning af denne særlige handelsform. Særligt har disse bestemmelser taget sigte på gadehandelen, som man herved ville bringe ind under fastere former bl. a. ved oprettelse af stadepladser.

Kun personer - ikke selskaber eller foreninger - kan få vandrebrev - gældende for det amt (i København kommunen), hvor de bor - og betingelserne herfor er som hovedregel dansk indfødsret, bopæl her i landet og myndighed. Indtil straffelovsændringen i 1951 kunne vandrebrev i øvrigt nægtes, når det skønnedes, at omstændighederne, derunder vandel og helbredstilstand, kunne befrygte, at vandrebrevet ville give anledning til misbrug eller andet uheldigt forhold. Omførselsretten i henhold til vandrebrev bortfalder på samme måde som retten til at drive næring i henhold til næringsbrev, samt når bopælen i amtet ophører, ligesom vandrebrevet i tilfælde af misbrug eller andet uheldigt forhold ved dom kan sættes ud af kraft.

Vandrebrev giver kun adgang til som medhjælp at benytte ægtefælle og hjemmевærende børn og børnebørn over skolepligtig alder.

89. Under drøftelserne i kommissionen har der været enighed om, at udbringning af bestilte varer naturligvis fortsat skal være tilladt — det er jo ikke en omførsel til salg — og i øvrigt at omførsel til detailsalg som hovedregel skal være forbudt, og dette uanset om der foreligger anmodning fra kunden eller ej. Man er dog opmærksom på, at visse varekategorier fortsat bør kunne omføres til salg til forbruger.

Man finder det uheldigt, at kriteriet for, om omførsel må ske, er, at der foreligger en anmodning fra kunden. Det er svært at bevise, at en sådan anmodning har foreligget, og bestemmelsen kan omgås ved, at den næringsdrivende foretager et besøg, der er lovligt, og herunder skaffer sig en anmodning om omførsel af varer, der ellers ikke vil kunne omføres. Man vil derimod få mulighed for bedre at kunne håndhæve bestemmelserne, når det

fastsættes, at der kun må omføres visse bestemte varer, og at dette gælder, uanset om der foreligger en anmodning.

Kommissionen finder i øvrigt, at omførelse af varer til detailsalg oftest ikke længere vil være påkrævet eller ønskelig af hensyn til befolkningens forsyning med varer. Dette gælder dog måske ikke forbrugere, der bor langt fra fødevarerbutikker, og som derfor må have en let adgang til at købe varer, der på grund af deres relativt korte holdbarhed skal indkøbes, umiddelbart før forbruget finder sted. Særlige forhold gør sig også gældende for landboerne, der ofte er stærkt bundet af deres arbejde og ikke har tid til med små mellemrum at gå i butikker og derfor må anse omførelse af varer for en lettelse.

Endvidere kan omførelse af varer bl. a. også have sin berettigelse deri, at den skaber en udvej for folk uden driftskapital til at skaffe sig et beskedent udkomme, ligesom den ambulante handel ofte er en nødkanal for salg af let forderkelige varer, som forbrugerne herigennem måske vil kunne få billigere end ellers.

Dette er baggrunden for, at der nu i kommissionen har været enighed om, at omførelse af varer til salg til forbruger fortsat i begrænset omfang bør kunne finde sted. Herefter har spørgsmålene om, hvorvidt vandrebrevs-ordningen skal bevares og om hvilke varer, der skal kunne omføres, givet anledning til nærmere overvejelser.

90. I kommissionen har man nærmere overvejet, om det i de tilfælde, erhvervsmæssig omførelse bør tillades, vil være nødvendigt at kræve, at dette fortsat kun kan ske i henhold til vandrebreve.

Man har ment, at politimæssige grunde taler for en bevarelse af vandrebrevene. Mindre berigelsesforbrydelser og sædelighedsforbrydelser kan udøves i ly af omførelsevirkomhed, hvorfor vandrebrevene kan være en lettelse for politiets arbejde. I hvert fald kan man ikke tænke sig, at personer uden fast tilknytning til landet skal have adgang til frit at foretage omløben med varer her.

Man har overvejet, om vandrebreve fremtidig skulle gælde i hele landet, men fra politiets side har man i så fald ønsket, at vandrebrevsindehaverne skulle anmeldes til vedkommende politimester, når de omførte varer i en anden politikreds end den, hvori vandrebrevene måtte være udstedt. Dette har man fra anden side fundet

for omstændeligt, og i denne forbindelse peget på, at vandrebreve ikke giver nogen garanti for overholdelse af sundhedsforskrifter m. m., og at det ikke forekommer rimeligt, når danske naturalprodukter, som f. eks. pærer, æbler og bær - som nu - kan omføres uden vandrebreve, medens omførelse af mindre udsatte udenlandske frugter, som f. eks. appelsiner og nødder kræver vandrebreve.

Efter at politimesterforeningens repræsentant i kommissionen under disse drøftelser ikke har fundet det nødvendigt at bevare vandrebrevene, mener man at kunne foreslå, at vandrebreve ikke fortsat bør kræves til omførelse af visse varer til forhandling.

I denne forbindelse foreslår kommissionen endvidere, at omførelse fortsat kun må foretages af personer med bopæl her i landet, men at det varesortiment, der kan omføres til salg, ændres.

91. Kommissionen finder det rigtigst, at de varer, der skal kunne omføres til salg til forbruger, begrænses til naturalprodukter af jordbrug, husdyrhold og fiskeri, brød, mælk, fløde, konsumis, ost, smør og margarine samt sådanne naturalprodukter, der er konserveret ved frysning, rygning eller saltning. Man medtager således ikke som hidtil kun danske naturalprodukter. Dels synes man, det ikke er tilstrækkeligt sagligt motiveret, at udenlandske naturalprodukter ikke kan omføres, dels vil en sådan begrænsning til danske varer muligt kunne anfægtes efter bestemmelserne i EFTA-konventionen. Efter forslaget vil herefter udenlandske naturalprodukter som f. eks. udenlandsk frugt kunne omføres, medens sådan frugt nu kun kan omføres med hjemmel i næringsvedtægten. Efter at lov nr. 127 af 28. marts 1951 har undertaget mælkevogne fra margarinelovens forbud mod salg af margarine fra ambulant udsalg, er det ved vestre landsrets dom af 23. juni 1953 (V. L. T. 1953 pag. 289) antaget, at margarine kan forhandles fra mælkevogn uden forudgående bestilling; derfor medtages margarine blandt de varer, der kan omføres uden næringsbrev. Begrænsningen i det varesortiment, der kan omføres, består i, at der af næringsmidler, der hidrører fra dansk jordbrug, husdyrhold, fiskeri eller jagt, og som efter den gældende lov kan omføres, kun medtages mælk, fløde, konsumis, ost, smør og frosne, røgede, saltede samt friske naturalprodukter. Endvidere foreslås adgangen til at omføre husflidsprodukter ophævet.

Da det under den nuværende retstilstand er

blevet noget udflydende, hvad man forstår ved »naturalprodukter«, har man i kommissionen nærmere overvejet, hvorledes dette begreb fremtidig bør afgrænses. Det er i så henseende den almindelige opfattelse, at naturalprodukter kun bør være rene naturprodukter, der ikke har gennemgået bearbejdning, såsom formaling eller anden findeling, brænding, ristning, tørring, polering eller anden form for mekanisk behandling. Derimod vil slagtning, udskæring, filetering eller rensning ikke betage produktet karakteren af et naturalprodukt.

92. I forbindelse med disse forslag har kommissionen nærmere overvejet henvendelserne fra Landsorganisationen af Danmarks Detailfiskehandlere, bilag 24, og fra højesteretssagfører Felix Vang som advokat for Foreningen for rejsende Uldhandlere i Danmark, bilag 25.

Landsorganisationen af Danmarks Detailfiskehandlere ønsker, at de ambulante fiskehandlere foruden naturalprodukter af fiskeri samt frosne, røgede og saltede fiskevarer fortsat må få ret til at omføre tilbehør til fiskevarer, som f. eks. sennep, remoulade og rasp samt fiskehermetik af dansk oprindelse. Organisationen har herved særligt henvist til, at da de ambulante fiskehandlers vogne i h. t. kvalitetsloven med fisk og fiskevarer (lov nr. 150 af 11. maj 1954) jfr. fiskeriministeriets bekendtgørelse af 2. maj 1960, er underkastet strenge krav, vil der næppe kunne rejses sundhedsmæssige indvendinger mod, at den kommende næringslov tillader omførsel af disse varer.

Fiskeriministeriets repræsentant i kommissionen, der er formand for landsorganisationen, har nærmere redegjort for disse ønsker og herunder peget på, at det strider mod den tendens mod liberalisering, som kommissionen i øvrigt tilstræber, når kommissionen foreslår, at de ambulante handlende ikke fremtidig må omføre de næringsmidler, som de har ret til at omføre i dag. Det påpeges, at der her er et særligt hensyn at tage til disse handlende, der ofte driver en meget beskednen handel med ringe omsætning. Når man ved torvehandel kan og fortsat skal kunne sælge disse næringsmidler, finder de ambulante handlende det urimeligt, at ikke også de får lov til at fortsætte denne handel. Endvidere gøres det gældende, at de ambulante handlende ved at kunne omføre tilbehør til fiskevarer, dansk fiskehermetik og lign. dog er i stand til at ernære sig og familien, men skal disse varer fratages dem, vil det blive endog meget sløjt med fortjenesten, og de vil ikke

fortsat kunne bestå. Hertil kommer, at hvis de ambulante handlende ikke kan fortsætte som hidtil, vil det ikke være muligt for f. eks. landhusholdere at forsyne sig med frisk fisk og fiskevarer. I øvrigt kan man fra denne side ikke se, at der af ordensmæssige hensyn eller lign. kan være grund til at indskrænke omførselen, således som det er tilfældet inden for andre områder. Dels kommer den ambulante fiskehandler alligevel direkte til forbrugerne med fisk, hvilket disse i hvert fald på landet også ønsker, dels er det den almindelige opfattelse, at det også for forbrugerne er en lettelse, at de varer, der normalt indkøbes hos en fiskehandler, også kan købes hos den ambulante fiskehandler. Man kan heller ikke altid henvise til, at disse varer kan fås i en butik i den nærmeste by, idet mange mindre byer ikke har fiskebutikker.

Under drøftelserne af dette spørgsmål i kommissionen har det - bortset fra hos repræsentanterne for husholdningsrådet og forbrugerrådet - været den almindelige opfattelse, at disse ønsker ikke bør imødekommes. Man finder dog, at de personer, der nu i henhold til vandrebrev omfører sådanne næringsmidler, skal have lov til at fortsætte deres virksomhed uændret.

Forbrugernes repræsentanter har i denne forbindelse gjort opmærksom på, at der dog i landdistrikter for mange forbrugere er et behov for omførsel af fødevarer og har derfor henstillet, at de grupper af levnedsmidler, der tillades omført, ikke beskrives for snævert eller således, at der skabes en tilstand, der virker uforståelig for såvel forbrugere som for de handlende.

93. Med hensyn til henvendelsen fra Foreningen for rejsende Uldhandlere i Danmark har man ikke kunnet imødekomme ønsket om, at adgangen til erhvervelse af vandrebrev opretholdes og udvides, men man har ment at måtte foreslå en overgangsbestemmelse, hvorefter personer, herunder de rejsende uldhandlere, der forud for en ny lovs ikrafttræden i henhold til vandrebrev har forhandlet husflidsvarer eller andre varer, der ikke fremtidig vil kunne omføres, fortsat skal have ret til at omføre disse varer. For så vidt det af den pågældende forening er anført, at husflidsproduktionen ikke kan omsættes gennem den almindelige handel fra faste forretningssteder, og at der stadig er behov hos det købende publikum for at købe varer hos uldhandlere, kan man henvise til, at der i kommissionen er enighed om i

en ny næringslovgivning fortsat at have en bemyndigelse for handelsministeren til at kunne give personer og selskaber m. v. tilladelse til for et begrænset tidsrum ad gangen at omføre nærmere angivne varer til salg; en bestemmelse der også vil kunne komme rejsende uldhandlere til gode.

94. Før næringsloven af 1931 kunne en kunstner selv omføre sine værker, jfr. Viborg landsoverrets dom af 13. maj 1878 (U. f. R. 1878 pag. 1069).

Efter nuværende opfattelse antages imidlertid udførelsen af f. eks. et maleri at kræve håndværksmæssig uddannelse, og herefter vil personlige henvendelser - også af kunstneren selv — for at sælge f. eks. malerier og raderinger ikke kunne finde sted.

Dette har givet anledning til nærmere overvejelser i kommissionen, hvor man vel finder det rimeligt, at forbudet mod personlige henvendelser omfatter f. eks. kunsthandlere, men hvor man mener, at kunstneren selv bør have adgang til personlige henvendelser med henblik på salg af egne frembringelser.

Man foreslår derfor, at kunst ikke anses som håndværk i næringsretlig forstand, hvorefter kunstneren selv vil kunne omføre sine værker.

Derimod kan man ikke imødekomme ønsket fra Kunsthandlerforeningen af 1943 (bilag 17) om, at kunst ikke anses for en vare. Enhver handel med malerier og andre kunstværker vil således fortsat være omfattet af næringsloven og omførsel heraf efter forslaget forbudt, selv om der foreligger en anmodning fra kunden.

95. Med hensyn til omførselsbestemmelserne er der i øvrigt i kommissionen enighed om, at omførsel ikke fremtidig bør være betinget af, at fremmed medhjælp ikke anvendes, idet dette må være uden praktisk betydning, når omførselen kan ske uden næringsadkomst. Endvidere har man ment, at den gældende bestemmelse om, at salg af varer ved omførsel ikke må forbindes med præmieuddeling eller lignende, må henføres til konkurrencelovgivningen. Derimod mener man at måtte opretholde en bestemmelse, hvorefter sælgerens navn og adresse på tydelig måde skal være angivet på vogn, skib, telt eller andet lignende ikke fast udsalgssted.

Den nuværende bestemmelse om, at der ikke kræves næringsadkomst til salg på gader og pladser af aviser, ugeblade og tidsskrifter, foreslås opretholdt.

Man foreslår i øvrigt, at det i loven udtryk-

keligt forbydes at omføre andre varer til salg til forbruger, end de der netop angives lovligt at kunne omføres uden næringsbrev, hvorimod det i henhold til næringsbrev fortsat vil være lovligt til erhvervsdrivende at omføre til salg varer, der er anvendelse for i vedkommendes virksomhed.

To af kommissionens medlemmer - *Arbøl* og *Winding Pedersen* - foreslår dog, at omførsel til detailsalg, som hidtil, tillades, når der - som det ofte forekommer på landet — foreligger anmodning eller ønske herom fra kunden, f. eks. om at den handlende med sit varesortiment i sin varebil aflægger besøg hos ham på forud fastsatte tider for at sælge fra varebilen. Sådant salg er der i øvrigt i kommissionen enighed om bør være omfattet af det foreslåede forbud mod omførsel.

Stadepenge.

96. Den nuværende hjemmel til i næringsvedtægten at bestemme, at der skal svares en afgift for benyttelse af faste stadepladser, er motiveret ved, at gadehandelens delvis ændrede karakter gjorde det rimeligt, at der for stadepladser, som har lige så stor værdi som - eller større værdi end — butiklokaler, krævedes en afgift. Man fandt det naturligt, at kommunen, der leverer stadepladser på en måske med stor omkostning erhvervet grund, til gengæld får et bidrag til dækning af sine udgifter, og at den gadehandlende, som måtte have en betydelig indtægt ved benyttelse af kommunens stadepladser, kom til at betale en til andre handlendes butiksløje i nogen grad svarende afgift.

I kommissionen har man ikke ment, at sådanne bestemmelser om afgift for stadepladser fremtidig naturligt vil høre hjemme i næringsloven.

Opkøb ved omvandring.

97. Efter den gældende lov skal personer, der ved omvandring ønsker at drive erhvervmæssigt opkøb af varer, som hovedregel have vandrebrev.

I henhold til sådant vandrebrev til opkøb kan ved omvandring opkøbes ikke blot varer, der kan omføres til salg i henhold til vandrebrev, men også alle andre varer. Opsamling af kasserede genstande eller modtagelse af varer som gave kræver ikke vandrebrev.

På denne måde opkøbte varer vil kun kunne sælges ved omførsel efter de almindelige be-

stemmelser herom, jfr. afsnit 87, og videresælges varerne fra butik eller andet fast forretningssted, kræves næringsbrev eller eventuel bevilling til handel med brugte genstande i henhold til lov nr. 272 af 6. maj 1921 om pantelånvirksomhed og handel med brugte genstande.

Motiveringen for bestemmelsen om vandre-brev til opkøb ved omvandring er den samme som for bestemmelsen om vandre-brev til omførsel af varer til salg, idet dog her politimæssige hensyn ganske særligt gør sig gældende. Det har f. eks. været en lettelse for politiet, når man træffer en omstrejfende med formodede tyvekoster da straks over for en eventuel påstand om, at varerne er opkøbt, at kunne kræve vandre-brevet forevist.

Selv om man i kommissionen har fundet det ønskeligt fortsat at have bestemmelser som disse, har man imidlertid i konsekvens af den i øvrigt foreslåede afskaffelse af vandre-breve også ment at måtte foreslå disse bestemmelser ophævet. Det må dog være en selvfølge, at opkøb som led i en handelsvirksomhed altid vil nødvendiggøre, at opkøberen har næringsbrev.

Torve, markeder og dyrskuer.

98. Ved torvehandel forstås sædvanlig sådan handel som — bortset fra markeder — finder sted til forud fastsat tid på dertil bestemte, almindeligt tilgængelige torve og pladser.

Om, der er tale om et marked, vil bero på et skøn bl. a. over, om handelen foregår under sådanne former, at der er almindelig adgang til tilbud og efterspørgsel af de fremstillede varer, og i et sådant omfang, at handelen ikke alene tjener til det pågældende steds forsyning. Markeder finder sædvanligvis sted på åbne pladser, hvor folk kommer sammen netop for at handle.

Dyrskue er offentlig udstilling af husdyr - heste, kvæg, får, geder, svin, fjerkræ, kaniner og bier — hvor der også kan finde handel sted som på et marked.

Ved § 37 i næringsloven af 1857 ophævedes al »Torvetvang«, d.v.s. de bestemmelser, hvorefter landboerne bl. a. kun måtte sælge visse varer på købstædernes torve, jfr. Danske Lov 3-13-26, men derimod bevaredes retten for landboerne til at sælge på købstædernes torve, omend der ikke indførtes fri adgang til at drive handel på torve.

99. Efter de gældende næringsretlige bestemmelser, der ikke omhandler dyrskuer, kan

på markeder og torve her i landet bosatte personer - altså uanset om de ikke har indfødsret, eller om de har fast forretningssted i kommunen — uden næringsbrev eller vandre-brev forhandle de almindelige husdyr - uanset om disse er danske — danske husflidsprodukter samt andre varer, der kan omføres til salg.

Endvidere giver loven hjemmel til i næringsvedtægten at fastsætte bestemmelser om stade- penge og om opkøb med videresalg for øje. Før næringsloven af 1931 antoges stadepenge kun at kunne opkræves, hvor der fra ældre tid fandtes særlig hjemmel hertil. Bestemmelserne om opkøb med videresalg for øje skyldes hensynet til et af hovedformålene med denne handel, nemlig at bringe forbrugerne i direkte forbindelse med tilførslerne af fødemidler m. v. fra landet.

Endelig er det bestemt, at tid og sted for afholdelse af torvehandel fastsættes af kommunalbestyrelsen efter samråd med politimesteren (politidirektøren).

Med hensyn til de bestemmelser, der således kan fastsættes af kommunalbestyrelse og politimester, er det almindeligt antaget, at der ikke kan gøres indgreb i den ved næringslovgivningen hjemlede ret til torvehandel.

I vestre landsrets dom af 1. april 1936 (U. f. R. 1936 pag. 765) antoges, at stadepenge for torvehandel i en købstad skal fastsættes ens for udenbys og indenbys boende og med et beløb, der står i passende forhold til udgifterne til renholdelse af torv og lign. Da dette ikke var tilfældet i denne sag, fandt landsretten, at det måtte antages, at byrådets beslutning herom »i det væsentlige har haft til formål at lægge hindringer i vejen for den ved næringslovens § 50 hjemlede ret til torvehandel«, og derfor ansås beslutningen for ugyldig.

I vestre landsrets dom af 17. april 1937 (U. f. R. 1937 pag. 797) antoges, at et byråd ikke ved sin beslutning om at flytte torvehandelen fra »Storetorv« til det mindre og mere afsides beliggende »Hjultorv« havde overskredet sin ret i henhold til næringslovens § 49 til at fastsætte stedet for afholdelse af torvehandel.

I østre landsrets dom af 19. november 1957 (U. f. R. 1958 pag. 169) fandtes bestemmelserne om torvetid, som kommunen skal fastsætte i medfør af næringslovens § 49, at omfatte spørgsmålet om, hvorvidt medlemmer af »Det frie torvs stadelejerforening« skulle have adgang til det nye grønttorvs areal i København på samme tider som medlemmer af »Andelsforeningen Københavns en gros grønttorv«.

I vestre landsrets dom af 28. august 1959 (U. f. R. 1959 pag. 924) antoges, at næringslovens § 50, stk. 1, sammenholdt med § 40, ikke udelukker, at der også ved bestemmelse i sundhedsvedtægten kan fastsættes indskrænkninger i adgang til torvehandel, herunder forbud mod handel med visse varegrupper - fisk og slagtet fjerkræ.

100. Der er i kommissionen enighed om at opretholde retten til torvehandel og at opretholde de væsentligste af bestemmelserne om torvehandel, men med den udvidelse, at de også skal gælde dyrskuer, og den ændring, at der bliver adgang til at forhandle samme varer på torve som på markeder og dyrskuer.

Det spørgsmål kan rejses, om det under hensyn til torvehandelens særlige motivering og karakter ville være rigtigst fortsat at opretholde forskrifterne, om at kun her i landet bosatte personer har adgang til torvehandel, og om at kun danske produkter kan forhandles på torve m. v. I kommissionen er der enighed om at foreslå, at enhver på torve, markeder og dyrskuer fremtidig skal kunne forhandle husdyr, næringsmidler, der hidrører fra jordbrug, husdyrhold og fiskeri samt danske husflidsprodukter. I modsætning til nu medtages således udenlandske naturalprodukter og næringsmidler af den nævnte art.

Man finder det ubetænkeligt at tillade, at danske husflidsprodukter, der ellers ikke ønskes omfört til salg, må sælges ved torvehandel, på markeder og ved dyrskuer. Ved husflidsprodukter forstår man herved som hidtil genstande, til hvis fremstilling der ikke kræves håndværksmæssig eller industriel uddannelse, og som er fremstillet uden anden medhjælp end ægtefælle og hjemmeværende børn og børnebørn.

Hjemmel til fastsættelse af bestemmelser om opkøb til videresalg finder man ikke naturligt hører hjemme i næringsloven og foreslås ikke medtaget i en ny næringslov, under hvilken der herefter ikke ses at blive behov for næringsvedtægter.

Købestævner og udstillinger.

101. Med hensyn til næringsvirksomhed på købestævner og udstillinger kan handelsministeriet efter næringsloven undertage fra bestemmelserne i denne og i øvrigt fastsætte nærmere regler for, i hvilket omfang salg må finde sted.

Afholdelse af rene demonstrationsudstillinger, hvorpå der ikke foregår salg, herunder optagelse af bestillinger, falder derimod helt uden for næringsloven.

Det kan eksempelvis anføres, at denne bestemmelse i loven ikke er fundet anvendelig på en i forbindelse med købestævnet i Fredericia i en derværende restaurant af en enkelt person afholdt udstilling, hvor der også blev optaget ordrer.

Motiveringen for, at der i næringsloven er hjemmel for handelsministeriet til nærmere at regulere næringsvirksomheden på købestævner og udstillinger, var et forslag fra håndværkets side om, at al direkte salg på disse steder skulle forbydes. Inden for kommissionen af 1921 var man enige i den til grund for dette forslag liggende tanke, at der ikke gennem købestævner og udstillinger bør påføres de stedlige næringsdrivende en periodisk og ekstraordinær direkte konkurrence, men man fandt, dels at dette dog sædvanligvis ville kunne forebygges ved forhandling med indehaverne af udstillingslokalerne, dels at et ganske ubetinget forbud mod salg på købestævner og udstillinger i visse tilfælde kunne være uheldigt.

Når handelsministeriet i medfør af denne bestemmelse giver tilladelse til, at personer eller virksomheder, der deltager i udstillinger, optager bestillinger på de af dem udstillede varer, gives tilladelsen sædvanligvis på vilkår, at der i udstillingen kun deltager personer og virksomheder, som på grundlag af næringsbrev eller anden lovlig hjemmel driver næring her i landet samt udenlandske firmaer, at udstillerne kun optager bestillinger på varer, som omfattes af udstillernes næringsret, dog at de udenlandske udstillere uden erhvervelse af adgangsbevis eller næringsadkomst her i landet kan optage bestillinger på de af dem udstillede varer, at bestillinger fra private kunder kun modtages, hvis den af udstilleren udøvede virksomhed sædvanlig omfatter direkte salg af varer af den pågældende art til forbrugere, og da alene til udstillerens sædvanlige detailpriser, at udstillerne — uanset om disse i henhold til næringslovens almindelige regler måtte kunne foretage salg på udstillingen med samtidig overlevering af varerne — alene optager bestillinger, således at direkte overlevering af varerne først finder sted efter udstillingens afslutning, at der i forbindelse med bestillingsoptagelsen ikke modtages forudbetaling, og at udstillerne ikke på udstillingen har lager af varer udover det, der direkte indgår i udstillingen.

102. I mange brancher er det sædvanligt, at de handelsrejsende søger bestillinger optaget ved direkte henvendelser til næringsdrivende, i hvis forretning der er anvendelse for de pågældende varer, og i brancher hvor den handelsrejsende må omføre meget omfangsrige prøvekollektioner — varer, der søges optaget bestilling på — er det sædvane at leje lokaler — hyppigt i hoteller — i de byer, der besøges, og dér arran-

gere en udstilling af sine prøvekollektioner og indbyde byens næringsdrivende til at besøge denne og eventuelt afgive bestilling.

Ved et par domme efter den nuværende næringslov blev det imidlertid antaget, at optagelse af bestillinger ved sådanne udstillinger ikke lovligt kunne finde sted, men da man fandt det rimeligt, at der ikke blev lagt hindringer i vejen for denne praksis, der ikke syntes at kunne gå andre erhvervsdrivendes interesser for nær, blev optagelse af bestillinger ved sådanne udstillinger legaliseret ved lov nr. 69 af 28. februar 1950 om handelsrejsendes udstilling af deres prøvekollektioner.

I denne lov gives der handlende, håndværkere og industridrivende og repræsentanter for sådanne næringsdrivende ret til at afholde udstilling af deres prøvekollektioner og til i udstillingslokalet - også efter almindelig butikslukketids indtræden — at optage bestillinger uden næringsbrev hertil i den kommune, hvor udstillingen afholdes. Det er en betingelse, at udstillingslokalet kun må holdes åbent for og bestillinger kun modtages fra næringsdrivende, som anvender de pågældende varer i deres virksomhed, og sådanne udstillinger må ikke afholdes i butikker m. v., der omfattes af lukke-loven. Derimod kan sådanne udstillinger, uanset beværterlovens § 11, stk. 3, afholdes i lokaler, der hører til beværtninger og gæstgiverier, bortset fra de almindelige serveringslokaler.

103. Man foreslår fra kommissionens side i det hele, disse bestemmelser opretholdt, således at handelsministeren for så vidt angår næringsvirksomhed på købestævner og udstillinger på samme måde som hidtil kan undtage fra bestemmelserne i næringsloven, og at handlende, håndværkere og industridrivende samt repræsentanter, der søger at opnå bestillinger, uden tilladelse og uden at løse flere næringsbreve kan holde de forannævnte udstillinger.

I øvrigt må også de bestemmelser i loven af 28. februar 1950, der har relation til lukkelov og beværterlov, optages i en ny næringslov, men det foreslås tillige, at det enten i næringsloven eller ved en ændring af beværterloven tillades, at mannequinopvisninger kan afholdes også i beværtningers og gæstgiveriers almindelige serveringslokaler, idet der herfor skønnes at være et væsentligt behov, jfr. nærmere herom i afsnit 142.

Auktion.

104. I lovgivningen forekommer ikke nogen

definition af, hvad auktion er, men i almindelighed antages det, at auktion er et salg, der under konkurrence med mulighed for bud og overbud søges gennemført ved, at sælgeren offentligt opfordrer en ubestemt kreds af personer til på forud fastsat tid og sted i hinandens påhør at give bindende bud på varen, hvorefter denne normalt overdrages den højstbydende.

Det kan formentlig være tvivlsomt, om de bydende skal være til stede samtidig, når blot de har adgang til at blive bekendt med hinandens bud. Derimod er det i retspraksis - højesterets dom af 5. marts 1945 (U. f. R. 1945 pag. 435) — antaget, at salg af haveprodukter og frugt ved det siden 1933 her i landet benyttede »hollandske ur«, hvorved der ikke er lejlighed til at give overbud, ikke omfattes af lovgivningens auktionsbegreb.

(Hollandsk ur - først anvendt ved hollandske grøntsagsauktioner — er et urlignende elektrisk apparat, der har en viser, som bevæger sig langs en faldende talrække, som markerer priserne. Har viseren nået en pris, en køber vil give, kan køberen ved et tryk på en knap standse viseren, hvorefter et lysende nr. på en tavle angiver, hvem køberen er).

Næringsloven har i §§ 51 og 52 ligesom tidligere i § 6 i lov nr. 73 af 23. maj 1873 særlige regler om handlendes, håndværkeres og industridrivendes ret til at sælge varer ved frivillig auktion.

Efter § 51 kan disse næringsdrivende, når de i henhold til næringsbrev i det sidst forløbne år har drevet og stadig driver næringen fra fast forretningslokale, ved frivillig auktion i den eller de kommuner, i hvilke de har fast forretningslokale »søge afsætning for de dem tilhørende varer, som de i øvrigt er berettigede til at forhandle«. Denne bestemmelse er videreført fra 1873-loven, der dog ikke krævede, at det netop skulle være i det sidst forløbne år, at de pågældende havde drevet næring på stedet.

Bestemmelsen antages også at finde anvendelse på personer, der i henhold til bevilling til handel med brugte genstande, ønsker at af-sætte varer ved frivillig auktion.

I § 51, stk. 2, anføres, at uden for loven falder — foruden auktioner over fast ejendom, tvangsauktioner og andre i henhold til særlig lov stedfindende auktioner — realisation ved auktion af døds-, konkurs- og likvidationsboers varebeholdninger, auktionssalg i velgørende øjemed, første bortsalg af her i landet strandede varer, for så vidt salget sker ved auktion, samt andet salg ved auktion af genstande, der ikke af den pågældende er erhvervet i salgsojemed

eller i samme øjemed er fremstillet ved industriel eller håndværksmæssig virksomhed.

Bortsalg ved auktion af industrielle eller håndværksmæssige produkter, der af den pågældende er købt eller fremstillet med auktionssalg for øje, kan efter § 52 ikke ske, medmindre handelsministeriet tillader dette. Bestemmelsen omfatter derimod ikke f. eks. frimærker, der er indkøbt med auktionssalg for øje. Videre foreskriver § 52, at fogeden eller, hvis der er en særlig beskikket auktionar, da denne skal påse, at den, for hvis regning auktion begæres afholdt, opfylder betingelserne for at lade de pågældende varer sælge ved auktion.

I modsætning til § 51 afviger § 52 fra den tidligere ordning. Man fandt det uheldigt såvel for befolkningen som for de næringsdrivende med det i 1920-erne opblomstrede auktionssalg af genstande, der blev fremstillet eller samlet sammen i det øjemed at kaste dem på markedet ved opreklamerede auktioner.

105. Under forhandlingerne i kommissionen har der været enighed om, at handlende, håndværkere og industridrivende skal kunne sælge deres varer ved auktion i den politikreds, hvori de har næringsbrev, og man har i øvrigt ikke fundet det påkrævet, at der som hidtil skal særlig tilladelse til auktionssalg af håndværksmæssige eller industrielle varer, der af sælgeren er købt eller fremstillet med auktionssalg for øje.

Man har således ment, at ønsket fra Kunsthandlerforeningen af 1943 (bilag 17), om at 1-års fristen ophæves, vil kunne imødekommes.

Man har fundet det overflødigt i næringsloven at foreskrive særlige pligter for fogeden eller auktionslederen til at påse adkomsten til at sælge de pågældende varer ved auktion, idet man finder, at det i så henseende må være tilstrækkeligt med de bestemmelser herom, der findes i auktionslederloven, jfr. afsnit 128.

Ligeledes finder man det ikke påkrævet at anføre, hvilke auktioner, der falder uden for loven, da det anses for selvfølgeligt, at auktioner i henhold til andre love falder udenfor. Blandt de auktioner, der afholdes i henhold til særlig lov, og som falder uden for næringslovgivningen, skal - foruden tvangsauktioner, der afholdes i medfør af bestemmelserne i retsplejeloven og de sig dertil sluttende love og bekendtgørelser og alle auktioner over fast ejendom — nævnes auktioner i henhold til midlertidig lov nr. 246 af 9. maj 1917 om landboforeningers og husmandsforeningers auktioner m. m. som ændret ved lov nr. 80 af 4. marts 1949, lovekendtgørelse nr. 297 af 7. december 1955 om afholdelse af frivillig offentlig auktion over husdyr, lov nr. 451 af 22. december 1939 om salg af fersk fisk m. v. ved offentlig auktion, lov nr. 383 af 4. december 1963 om salg af skind og huder ved offentlig auktion og lov nr. 71 af 7. april 1899 om salg af indenlandske haveprodukter og indenlandsk frugt ved offentlig auktion, jfr. lov nr. 151 af 15. april 1930 om tillæg til denne lov, og lov nr. 197 af 20. maj 1933 om tillæg til samme lov.

MESTERBETEGNELSEN - GROSSERERBETEGNELSEN

Mesterbetegnelsen og næringsloven.

106. Før 1857 var det almindeligt, at en håndværker for at drive sit erhverv skulle være optaget i vedkommende laug, og for at blive dette måtte han have aflagt en mesterprøve, der atter forudsatte, at svendeprøven var bestået.

Ved næringsloven af 1857 bortfaldt den »udelukkende ret«, som hidtil var tilkommet håndværkslaugene, og adgangen til håndværksvirksomhed stod derefter åben for enhver, der opfyldte de almindelige betingelser for at få næringsbevis. Næringsfriheden var indført, og de obligatoriske svende- og mesterprøver ophevet.

107. I næringslovkommissionen af 1890 var man inde på spørgsmålet om på ny at indføre en obligatorisk mesterprøve, men det var da den almindelige opfattelse, at en prøve af en så omfattende karakter, at den kunne betegnes som mesterprøve, ikke burde kræves aflagt som betingelse for udøvelsen af håndværksnæring. Derimod fandt et flertal i kommissionen, at man burde opfylde håndværkets krav om, at den i 1857 skabte frie adgang til udøvelse af håndværksvirksomhed dog blev betinget af aflæggelse af en prøve, der viste, at den pågældende besad »duelighed« til selvstændig udførelse af sædvanlige arbejder i faget. Det var dog ikke tanken, at denne prøve skulle fordres for at arbejde som svend i faget, selv om den efter sit indhold var en svendeprøve. Mindretallet bemærkede heroverfor, at kravet om en sådan prøve i alle tilfælde ville blive en indskrænkning i den i over en menneskealder anerkendte frie og lige adgang til erhverv, og at der ikke kunne påvises afgørende grund for at indføre en sådan indskrænkning.

108. Under drøftelserne i næringslovkommissionen af 1921 ønskede håndværket på ny indførelse af tvungen fagprøve som betingelse

for erhvervelse af næringsbrev på håndværk. Kommissionens flertal fandt imidlertid, at udviklingen siden forhandlingerne i den tidligere kommission havde vanskeliggjort indførelsen af sådanne prøver, og nærede afgørende betænkelighed ved indførelsen af en tvangsmæssig ordning på dette område.

Kommissionen foreslog i stedet, at der blev givet adgang til at tillægge de håndværkere, der havde bestået en fagprøve - svendeprøve - eneret til betegnelsen »mester« i forbindelse med angivelse af vedkommende fag.

Det blev herefter dette forslag, der kom til at ligge til grund for de nuværende bestemmelser om »mester«-navnet i næringslovens § 22, hvorefter handelsministeren kan foreskrive, at betegnelsen »mester« i forbindelse med angivelse af en håndværksvirksomhed alene tilkommer personer, der - foruden at have erhvervet næringsbrev på den pågældende næring — har bestået en i henhold til loven om lærlingeforholdet anordnet læreprøve i vedkommende fag eller ved en af ministeriet godkendt prøve eller på anden som fyldestgørende anerkendt måde har godtgjort at besidde færdighed i faget.

Dette er sket ved handelsministeriets bekendtgørelse nr. 118 af 30. marts 1932.

109. Forinden lærlingeloven af 1937 foreskrev de særlige svendeprøver, havde Fællesrepræsentationen for dansk Håndværk og Industri (i dag: Håndværksrådet) i over 40 år gennemført frivillige svendeprøver.

På initiativ af Håndværksrådet blev der fra begyndelsen af 1940'erne tillige indført frivillige mesterprøver, der blev administreret af rådets mesterprøveudvalg i samarbejde med den for hvert fag oprettede faglige mesterprøvekommission. Prøven skulle omfatte dels en praktisk håndværksprøve, bestående i tegning og fremstilling af en »mesterprøve«, dels en teoretisk prøve med mundtlig eksamen i fagets

materiallære og varekundskab samt håndværkeret og skriftlig eksamen i bogføring og regnskabsmæssig og faglig kalkulering (overslagsberegning).

I almindelighed har der dog ikke været knyttet praktisk håndværksprøve til de frivillige mesterprøver. Dog har frisørerne haft en ganske lille praktisk prøve, og skrædderne kræver prøve i tilskæring, der ikke falder ind under svendeprøvens krav, ligesom malerfaget har krævet en videregående skoleuddannelse som forudsætning for at gå op til mesterprøven.

Hvert fag har sit regulativ, godkendt af handelsministeriet. Undervisningen til prøven foregår på de tekniske skoler og opnår herved statstilskud efter de for disse skoler gældende regler.

Håndværksrådets formål med disse frivillige mesterprøver var først og fremmest at give håndværkerne adgang til dygtiggørelse og særlig på det forretningsmæssige område til gavn for virksomhedens økonomiske drift, men endvidere at bane vejen for en ændring af næringslovens bestemmelser om benyttelsen af mesterbetegnelsen, således at aflæggelse af en mesterprøve blev gjort til betingelse herfor.

Tilslutningen til disse frivillige mesterprøver, der har været størst hos bogtrykkere og tømrere, synes at have været forholdsvis begrænset. Det kan nævnes, at der i 1955 og 1959 blev aflagt henholdsvis 161 og 119 prøver.

Håndværkets nuværende forslag om mesterbetegnelsen.

110. Også fra Håndværksrådets repræsentanter i den nuværende næringslovkommission har der været rejst spørgsmål om at foreslå, at der skulle aflægges en svende- eller mesterprøve som betingelse for at udøve håndværksnæring. Man har herved henvist til, at man i Norge efter indgående overvejelser og efter kommunale ønsker har opretholdt bestemmelser, hvorefter det er en betingelse for at få næringsbrev, at vedkommende har bestået svendep prøve, har haft 6 arbejdsår i faget, eller 2 år efter bestået svendep prøve, og har bestået prøve i bogholderi og faglig kalkulation. Endvidere anføres, at det over for Håndværksrådet er oplyst, at der i alle fællesmarkedets 6 landes næringslovgivning er stillet kvalifikationskrav — svendep prøve og mesterprøve — for at kunne løse næringsbrev på håndværk. Da fællesmarkedets etableringsbestemmelser tillader medlemslandene at opretholde de kvalifikationskrav, der forlanges

af egne borgere over for de andre landes borgere, vil Danmark formentlig ikke kunne gøre noget for at ændre disse nationale bestemmelser i de andre lande. Trods denne forskel i etableringsmulighed inden for fællesmarkedslandene efter en eventuel dansk tiltræden, vil Håndværksrådets repræsentanter ikke stille et mindretalsforslag om svende- og mesterprøve som betingelse for at udøve håndværksnæring i Danmark, da man ikke mener, der er politisk mulighed for noget sådant, men blot henlede opmærksomheden på de problemer, en sådan forskel i de nationale næringsretbestemmelser vil kunne rejse.

Håndværksrådets repræsentanter har herefter med tilslutning fra anden side stillet forslag om, at retten til betegnelsen »mester« betinges af bestået mesterprøve. Interessentskaber skal efter Håndværksrådets opfattelse kunne få denne mesterbetegnelse, når alle interessenter opfylder betingelserne, ligesom et aktieselskab også må kunne få mesterbetegnelsen, dersom direktøren eller direktørerne opfylder betingelserne.

Forslaget indebærer, at der bliver 2 kategorier af håndværksvirksomheder:

- 1) Virksomheder, der drives - af ufaglærte eller faglærte, der ikke har mesterprøven - med næringsbrev, der ikke er påtegnet fag, men alene lyder på »handlende, håndværker og industridrivende«. Et sådant næringsbrev kan løses af enhver uden hensyn til uddannelse og i henhold hertil kan udøves enhver art af handels-, håndværks- og industrinæring.
- 2) Virksomheder, der drives af faglært med næringsbrev som under 1), der er påtegnet mesterbetegnelsen i forbindelse med angivelse af det fag, hvori den pågældende har bestået Håndværksrådets mesterprøve eller anden tilsvarende uddannelse.

111. Fra forslagsstillernes side ønskes betegnelsen »mester« forbeholdt de selvstændige håndværkere, der udover den egentlige svendep prøve har dokumenteret særlig faglig indsigt og videregående færdigheder ved at bestå en såkaldt obligatorisk mesterprøve. Man ønsker ikke at begrænse næringsfriheden, men man vil have eneret for dem, der består prøven, til betegnelsen »mester«. Når man har ment, at der til betegnelsen »mester« må stilles yderligere krav udover svendep prøve, skyldes det, at der til udøvelse af virksomhed som mester foruden håndværksmæssig kunnen må kræves kendskab til erhvervsret, kalkulation, bogføring m. m. Forslaget hviler i øvrigt på det synspunkt, at mesterbetegnelsen kan være til nyttig vejled-

ning for forbrugerne og en naturlig anerkendelse af indsats for dygtiggørelse. Håndværksrådet mener i øvrigt, at en mesterprøve vil være en fordel både for de svende, der arbejder i virksomheden, og for virksomhedens kunder. Kendskab til ledelse, tilrettelægning, planlægning af arbejdet og køb og salg (lagerets størrelse etc) vil have stor indflydelse på virksomhedens omkostninger, og dermed også på virksomhedens kundepriser. Svendeakkordfortjenerne vil blive bedre i en godt ledet virksomhed, hvilket også må have stor samfundsmæssig betydning.

Den obligatoriske mesterprøve er tænkt som en videreførelse af den frivillige mesterprøve, og Håndværksrådet har allerede med dette for øje etableret en mesterskole i København, der er suppleret med afdelinger rundt om i landet, og således at Håndværksrådet både ejer og leder disse skoler.

Undervisningen på disse skoler strækker sig over 83 aftener à 2½ til 3 timer fordelt indenfor 2 vintre på 4 semestre med 2 ugentlige undervisningsaftener. Hvert semester afsluttes med en prøve i de discipliner, som der undervises i, og efter at have gennemgået alle 4 semestre, vil deltagerne modtage Håndværksrådets diplom. Kursusafgiften er foreløbig ansat til ca. 1.000 kr., hvortil kommer bøger m. v., jfr. dog det om lovforslaget om handelsskoler, tekniske skoler samt maskinmester- og maskinistiskoler, nedenfor anførte.

De omhandlede discipliner er hovedsagelig inden for selskabsret, forsikringsret, bogholderi, kalkulation og konkurrencedygtighed, prisdannelse, arbejderbeskyttelse, arbejdsforenkling og værkstedsindretning, arbejdsinstruktion, forhandlings- og samtaleteknik, produktionsplanlægning og kontororganisation, formgivning og produktudvikling, indkøbstilrettelæggelse, salg og reklame, kundebetjening, eksport og underleverandørsystem, lærlingeforhold, håndværkeret og arbejdsmarkedet og organisationsforhold. Nærmere herom kan ses i den af Håndværksrådet udgivne redegørelse for konsulenttjenesten 1962/63.

Håndværksrådets mesterskole dækker ikke helt og fuldt den foreslåede ny mesterprøve, men er kun forsøgsundervisning.

Der er plan om også at give undervisning på dagskole særlig som led i den videregående uddannelse på tekniske skoler m. v., som det i dag er tilfældet med den frivillige mesterprøve.

Man har overvejet muligheden for at side stille denne undervisning med den videregående

de undervisning på de tekniske skoler, og Håndværksrådet har over for undervisningsministeriet rejst spørgsmål, om der vil kunne ydes statsstøtte til mesterundervisningen.

Sådan støtte vil eventuelt kunne ydes indenfor rammerne af det lovforslag om godkendelse af handelsskoler, tekniske skoler samt maskinmester- og maskinistiskoler og tilskud m. v. til disse skoler, som for tiden er til behandling i folkettinget*).

112. Ved overvejelserne af et forslag som det således fremsatte må man have for øje, at selv om ca. 60.000 håndværkere og mindre industridrivende er tilsluttet Håndværksrådet, er dog dele af håndværket ikke tilsluttet Rådet, og disse kredse må naturligvis have samme mulighed for i givet fald at opnå mesterbetegnelsen som Håndværksrådets egne. Håndværksrådet vil være indforstået hermed. Endvidere at særlige konsekvenser kan være knyttet til den forlængelse af håndværkets uddannelsestid, som forslaget kan medføre. Det foreslåede pensum synes at forudsætte en omfattende undervisning, og da svendeuddannelsen tager 4-5 år, bliver det således en langvarig — og også bekostelig — uddannelse, der vil blive krævet af en håndværksmester.

Det kan i denne forbindelse anføres, at den tanke har været fremme, om man kunne slå svendeprøven sammen med den påtænkte mesterprøve, eventuelt således at et pensum som det, der nu kræves til den toårige aften-mesterskole, skulle gennemgås på en seks ugers afsluttende dagskole for lærlinge og derved indgå i svendeprøven.

Hovedspørgsmålet i forbindelse med forslaget er imidlertid, om betegnelsen »mester« er af en sådan karakter, at den bør beskyttes i det omfang, som forslaget forudsætter.

Man har inden for erhvervslivet betegnelser, der som f. eks. advokat, apoteker og landinspektør angiver en offentlig bemyndigelse til en virksomhed, og som derfor ikke offentligt må benyttes af andre, end de der har bemyndigelsen, jfr. straffelovens § 131, ligesom f. eks. også nogle af sådanne betegnelser, der karakteriserer et bestemt erhverv, såsom læge og tandlæge er særligt beskyttet. Betegnelser af denne karakter vil i almindelighed dække særlige erhverv, hvis udøvere besidder specielt faglige tekniske forudsætninger.

Betegnelsen »revisor« er f. eks. trods ønsker

*) Nu lov nr. 191 af 4. juni 1964.

herom ikke blevet beskyttet, men dette er alene sket for betegnelsen »statsautoriseret revisor«, idet man herved har fundet i tilstrækkelig grad at have tilgodeset såvel publikums som de statsautoriserede revisors interesser.

Såvel i dette tilfælde, som i almindelighed hvor en virksomhed kræver offentlig bemyndigelse, vil der være pålagt erhvervets udøvere en række forpligtelser over for det offentlige. Også dette vil kunne motivere, at ikke andre må benytte samme betegnelse.

Imidlertid kender man ikke til en sådan beskyttelse af betegnelser for udøvere af de almindelige handels-, industri- eller søfartserhverv, f. eks. købmand, fabrikant eller skibsreder.

Spørgsmålet må være, om mesterbetegnelsen ikke på det nugældende lovgrundlag må siges at være indgået således i almindelig sprogbrug, at en særlig eneret til benyttelsen af denne betegnelse vanskeligt kan gives på et grundlag, som vil give mesterbetegnelsen et indhold, der afviger fra det tidligere, og som samtidig må antages at blive forbeholdt en snævrere kreds.

Mesterbetegnelsens erhvervmæssige betydning.

113. Betydningen af at kunne benytte mesterbetegnelsen, resp. være afskåret fra at benytte denne betegnelse, vil være forskellig fra fag til fag.

I en række håndværksfag er mesterbetegnelsen i den almindelige bevidsthed formentlig alene udtryk for, at den pågældende er selvstændig næringsdrivende, f. eks. slagtere og bagere. I fag som f. eks. urmagerfaget, hvor forbrugerne ofte selv føler sig ude af stand til at foretage en kvalitetsbedømmelse, bliver det sikkert tillagt en kvalitetsgaranti, at virksomhedens indehaver opfylder betingelserne i dag for at være mester, d.v.s. at den pågældende er faglært. Ligeledes vil kunderne i mange bygningsfag, hvor der ofte entreres om leverance eller arbejde af større omfang, og hvor kvaliteten først kan konstateres på et senere tidspunkt, sædvanligvis have en særlig interesse i at entrere med virksomheder, hvis faglige kunnen de mener at kunne have tillid til og derfor netop særlig søge håndværksmestre.

Sammenfattende kan vel siges, at mesterbetegnelsen i almindelig sprogbrug må dække en selvstændig næringsdrivende inden for håndværket, der har gennemgået fagets teknisk faglige uddannelse, og at publikum i vidt omfang

vil foretrække at lade et håndværksarbejde udføre af en sådan mester fremfor af en ikke-mester.

De erhvervmæssige konsekvenser af forslaget må afhænge af hvor vid eller snæver en kreds, der efter forslaget fremover vil kunne opnå mesterbetegnelsen, og dette vil atter afhænge af, hvor omfattende den såkaldte obligatoriske mesterprøve vil blive.

Man kan næppe se bort fra, at forslaget vil medføre, at der vil blive færre selvstændige mestre end efter de nuværende regler i næringslovens § 22, idet mange svende må påregnes ikke at ville tage mesterprøven, selv om prøvens omfang efter Håndværksrådets ønske ikke må blive så stor, at svendene skræmmes fra at aflægge prøven.

Selv om den foreslåede nyordning ikke tilsigter en begrænsning i næringsfriheden, vil den således meget vel kunne få konsekvenser i så henseende i kraft af den eksklusivitet, der vil være knyttet til opnåelsen af mesterbetegnelsen.

Hertil kommer, at det er den almindelige opfattelse, at mesterbetegnelsen efter sin karakter af praktiske grunde næppe vil kunne gives selskaber m. v., men kun personer, og at håndværksvirksomheder, der drives af selskaber eller foreninger, derfor kun vil kunne drives med næringsbrev, alene som »handlende, håndværker og industridrivende.«

For så vidt man fra håndværkets side har påberåbt sig, at bestemmelser om mesterbetegnelse, som de foreslåede, findes i en række andre lande, må det anføres, at det over for kommissionen er oplyst, at det ikke ventes, at f. eks. den gældende vesttyske håndværkerret, der i princippet har mesterprøven som forudsætning for næringsudøvelsen, vil kunne forblive uændret i fællesmarkedet, selv om det må anses for sandsynligt, at uddannelsesformerne med undtagelse af mesterprøven vil kunne be-

II 4. Det spørgsmål må også overvejes, om forslaget vil kunne få videregående erhvervmæssige konsekvenser ved den betydning, det kan have for adgangen til de faglige organisationer, at den pågældende har mesterbetegnelsen.

Gøres medlemskab af de enkelte mesterorganisationer og dermed af fagenes arbejdsgiverorganisationer betinget af aflæggelse af mesterprøven, vil den obligatoriske mesterprøve vanskeliggøre udøvelsen af håndværksnærings i det

omfang, medlemskab af disse organisationer for de enkelte håndværkere giver særlige rettigheder eller fordele. Herom kan i øvrigt nærmere henvises til en af kommissionen fra mønopoltilsynet indhentet udtalelse af 15. juni 1961, der er optrykt som bilag 5 til betænkningen.

Overgangsproblemer.

115. I forbindelse med forslaget til nyordningen er det forudsat, at der gives overgangsbestemmelser, hvorefter personer, som ved nyordningens ikrafttræden har ret til at føre mesterbetegnelsen, bevarer denne ret, og hvorefter der inden 5 år efter nyordningens ikrafttræden opnås ret til mesterbetegnelsen på samme grundlag som før nyordningen.

Sådanne overgangsbestemmelser er formentlig uundgåelige, selv om Håndværksrådet har været inde på, at det ikke vil være nødvendigt med en overgangstid til opnåelse af ret til betegnelsen efter de nugældende regler, da erhvervet som sådan kan udøves på grundlag af næringsbrev, der ikke behøver at være påtegnet »mester«. Overgangsbestemmelserne vil imidlertid uvægerligt give anledning til vanskeligheder og til, at en eventuel nyordning først efter adskillige år vil kunne virke efter sin hensigt.

For alle de nuværende mestre og for mestre fra den 5-årige overgangsperiode vil det betyde en særlig og ikke saglig begrundet erhvervsmæssig fordel at have mesterbetegnelsen, og for forbrugerne vil nyordningen ikke i lang tid fremover kunne give den tilsigtede vejledning, idet mange eller langt de fleste mestre vil være mestre, der ikke har aflagt den obligatoriske mesterprøve.

Hertil kommer, at man må antage, at der i overgangsperioden på de 5 år vil blive en særlig øget tilgang af mestre efter de gamle lettere betingelser og dermed umiddelbart efter 5 års periodens udløb en tilsvarende mindskelse af tilgangen.

116. I kommissionen råder der en positiv indstilling over for de af Håndværksrådet udfoldede bestræbelser på bl. a. gennem den etablerede, særlige mesterundervisning at give selvstændige håndværkere og svende, der påtænker at etablere egen forretning, en supplerende uddannelse i sådanne discipliner, som i særlig grad vil kvalificere til at lede egen virksomhed. Kommissionen deler den opfattelse, at der i forbindelse med den kommercielle og

tekniske udvikling råder et betydeligt behov inden for håndværket for gennem en sådan supplerende uddannelse at dygtiggøre selvstændige håndværkere i den særlige opgave at varetage de ledelsesmæssige funktioner i virksomhederne.

Kommissionen finder det imidlertid overvejende betænkeligt at søge disse bestræbelser fremmet gennem den af repræsentanterne for håndværket foreslåede ordning, hvorefter retten til betegnelsen »mester« betinges af bestået mesterprøve, idet en sådan ordning — også når henses til det gennem en årrække bestående grundlag for erhvervelsen af mesterbetegnelsen — kan indebære risiko for en forskelsbehandling inden for håndværket i henseende til erhvervsudøvelse, som ikke kan anses for rimeligt begrundet i næringsretlig henseende.

Under hensyn til karakteren af den påtænkte mesterprøve, sammenholdt med den omfattende svendeprøve, finder man det ikke tilstrækkeligt begrundet at udelukke de personer, der har taget svendeprøve, fra retten til mesterbetegnelse, og samtidig give denne ret alene til dem, der har taget mesterprøve. Ændres imidlertid mesterprøvens karakter, således at denne bliver mere omfattende og dermed vanskeligere at bestå, gør der sig på den anden side den betænkelighed gældende, at det antal, der kan og vil bestå prøven, kan blive så stærkt begrænset, at man ud fra konkurrencemæssige hensyn må være betænkelig ved at gå ind for, at retten til mesterbetegnelsen betinges af en sådan prøves aflæggelse.

Man har herefter ment i den kommende næringslov at måtte foreslå en bevarelse af de nuværende bestemmelser om mesterbetegnelse, men med den ændring, at kun personer, der har bestået svendeprøve eller har tilsvarende uddannelse, vil kunne få faget påtegnet deres næringsbrev. Herved vil håndværk kunne udøves enten med et næringsbrev som »handlende, håndværker og industridrivende« eller med sådant næringsbrev med påtegning indeholdende angivelsen af fag og betegnelsen »mester«.

Efter dette forslag mener man i det væsentlige at kunne videreføre den nuværende næringsretlige tilstand på dette område; en tilstand, der i det store og hele har virket tilfredsstillende. Dog finder man, at der ikke er behov for, at ufaglærte får mulighed for påtegning af et bestemt fag på det foreslåede nye næringsbrev som »handlende, håndværker og industridrivende«.

Det er den almindelige opfattelse i kommissionen, at det i denne henseende må være det ønskelige - som nu — at have én gruppe håndværkere, der omfatter de ufaglærte, og en anden, der omfatter de faglærte, hvad enten disse har bestået en mesterprøve eller ej. Derimod finder man det betænkeligt, om man i næringsretlig henseende skulle have én gruppe håndværkere, der omfatter de ufaglærte og faglærte, der alene har bestået svendeprøven, og en anden gruppe, der omfatter de faglærte, der har bestået mesterprøven.

Håndværksrådets repræsentanter i kommissionen har lagt vægt på den positive indstilling, som kommissionen i øvrigt har givet udtryk for overfor Håndværksrådets bestræbelser på at give selvstændige håndværkere en supplerende uddannelse i ledelsesmæssige discipliner og en ajourføring af mesterundervisningen, men vil uanset de anførte betæneligheder principielt anse det for ønskeligt og rimeligt at søge gennemført Håndværksrådets forslag om, at retten til mesterbetegnelsen betinges af bestået mesterprøve.

Grossererbetegnelsen.

117. Inden for industri og handel findes ikke betegnelser, der er eller ønskes beskyttet på samme måde som mesterbetegnelsen. Dog er betegnelsen »grosserer« efter § 93, stk. 3, i den gældende næringslov forbeholdt medlemmer af Grosserer-Societetet samt sådanne handlende, der i henhold til 1857-loven har borgerskab som grosserer. Handlende, der uden for København driver grossistvirksomhed, kan få tilsvarende ret, såfremt de får deres næringsbrev påtegnet herom og betaler en afgift.

Bestemmelsen er kommet ind i loven efter indstilling fra næringslovkommissionen af 1921 og motiveres bl. a. med, at en sådan beskyttelse af betegnelsen »grosserer« ville kunne lette kontrollen med, at københavnske grossister indmelder sig i Grosserer-Societetet.

Såvel beskyttelsen af denne betegnelse, som det tvungne medlemskab af Grosserer-Societetet har imidlertid, som anført i afsnit 54, givet anledning til, at kommissionen nærmere har gennemgået og drøftet de næringsretlige spørgsmål, der knytter sig til næringslovens bestemmelser om Grosserer-Societetet.

Grosserer- Societetet.

118. Grosserer-Societetet er stiftet ved for-

ordningen af 4. august 1742 om Commerzien for Danmark og Norge .

Forordningen bestemte i § 11:

»De virkelig indskrevne Groshandlere, som derpaa have vundet Borgerskab og eie Skibe og Skibs-Parter (uden hvilke at eie, ingen for Groshandlere maae indskrives), samt andre Indvaanere, som ved Kiøbmandskab ere opvante, vedligeholde Contoirer og udenlands Correspondence, og ligeledes eie Skibe og Skibs-Parter (hvilke det ikke bør vægres som Grossererere at indskrives, om de for den Tid ikke egentlig ere Borgere, naar de kun lige ved andre svare af saadan borgerlig Næring) maae paa de Steder, hvor de ere boende, og der Huse, Contoirer og Correspondence have, udsælge de i 10 § anførte Varer i det mindste i efterskrevne Quantiteter.....
.....Saadanne indskrevne Groshandlere maae mellem sig selv udvælge en Formand og 2 Ældste, som de i forekommende Tilfælde kunde henholde sig til; Og maae Formanden, som bør have deres Navne optegnede, lade dem samtigen saavel som alle, der paa hvert Sted handle en Gros, eller saadanne af dem, som ham got synes, tilsige, paa Børsen i sit Huus eller andensteds at møde, for enten at fremsætte det, som er til Handelens Beste, eller og i andre Tilfælde med dem at overlægge; dog at enhver beholder fuldkommen Frihed uden nogen Slags Tvang eller indbyrdes Forbindtlighed sin Handel for sig selv at drive, ligesom han vil, saalænge derved intet foretages imod denne eller andre Anordninger.«

Formålet med oprettelsen af grossererkorporationen i 1742 var at skabe »et organ«, til hvilket man kunne gå for at få de oplysninger om storhandelens forhold, som regeringen måtte kunne ønske sig.

Grosserer-Societetet reorganiseredes i 1790, og denne reorganisation fik sit officielle stempel ved anordningen af 23. april 1817, ved hvilken Grosserer-Societetets Komité på 13 medlemmer blev oprettet.

Medens handelslaugene i øvrigt fuldstændig ophævedes ved næringsloven af 1857, blev Grosserer-Societetet opretholdt tilligemed de da herom gældende bestemmelser.

I bemærkningerne til lovforslaget fra 1857 anføres til støtte herfor:

»Det er demæst en bekjendt Sag, at man i det nærværende, af Hovedstadens Grossererere bestaaende Samfund har et Medium, gennem hvilket den præsumtivt meest dannede og med Handelsforholdene i det Store bedst bekjendte Deel af Hovedstadens Handelsstand kan optræde, for sig selv, saavel til Varetagelse af sine egne Interesser, der ingenlunde altid falde sammen med Detailhandlernes, som for at afgive Erklæringer og Oplysninger, til Veiledning for Domstolene og de forskellige Regjeringsautoriteter. At det maa være særdeles vigtigt at bevare en saadan Autoritet, kan ikke betvivles, og sikkrest vil det naturligtviis være at bevare samme med den Organisation og Sammensætning, under hvilken den nu

eengang har erhvervet sig almindelig Agtelse, saavel hos Regjering som Medborgere.«

Flere af de bestemmelser om Grosserer-Societetet, der gjaldt i 1857, gælder endnu. Således gælder i dag - foruden bestemmelserne i næringslovens §§ 92 og 93 - anordningen af 23. april 1817 angående handelsberettigelse m.v., der i § 12 bestemmer:

»Ved Grosserersocietetet i Kjøbenhavn skal forordnes en Komite, der foruden Formanden og Ældste, hvilke sidste dog bortfalde, naar de nuværende fratræde, skal bestaa af 12 Medlemmer, hvilke skal iagttage de Pligter, der paaligger hele Societetet, samt afgive de Betænkninger, Erklæringer og Responsa, som Kollegierne, Øvrighedene eller Domstolene maatte fordre, eller som private Personer maatte forlange i dem vedkommende Retssager. Hvorledes denne Komite nu og i Fremtiden skal organiseres, er bestemt ved Reskript til Magistraten i Kjøbenhavn.«

samt plakaten af 10. februar 1818, der bestemmer:

»Det skal gjøres alle Grosserere i Kjøbenhavn til Pligt at indtræde i Grosserersocietetet og at erlægge aarligt et saadant Kontingent, som til Udgifternes Bestridelse findes fornødent efter Grossererkomiteens nærmere Bestemmelse.«

Endvidere bestemmer kgl. resolution af 6. april 1842:

»Det tillades Grossererne i Kjøbenhavn for Fremtiden selv at vælge Medlemmene af deres Komite, og at Komiteens Medlemmer selv vælge Komiteens Formand, dog at Grosserersocietetets Komite, hvergang et Valg til Medlem af Komiteen eller til Formand for samme er sket, derom har at meddele Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet Underretning.«

Også denne bestemmelse er stadig gældende, og meddelelse om komiteens sammensætning sendes hvert år til handelsministeriet.

I reskript af 8. maj 1863 er det af indenrigsministeriet antaget, at det efter bestemmelserne i næringslovgivningen ikke kan fordres som betingelse for meddelelsen af grossererborgerskab, at vedkommende skal have indmeldt sig i Grosserer-Societetet, samt at spørgsmålet om, hvorvidt der ifølge plakaten af 10. februar 1818 er pligt til at indtræde i societetet, efter sin natur må høre under domstolenes afgørelse.

Stadig gældende lovbestemmelse om Grosserer-Societetet og Grosserer-Societetets Comité er i øvrigt bekendtgørelse nr. 172 af 3. august 1914:

»Angaaende, at det paa derom af Handelsministeriet nedlagt Forestilling ved Kongelig Resolution af 13. Juli d. A. er bestemt, at Medlemsantallet for Grosserer-Societetets Comité i Kjøbenhavn fra 1. September 1914 at regne fastsættes til 17.«

119. Allerede i næringslovkommissionen af 1921 gav spørgsmålet om Grosserer-Societetets næringsretlige stilling, navnlig det tvungne medlemskab for københavnske grosserere, anledning til en del overvejelser. Fra én side blev det hævdet, at der fortsat ikke var grund til at gøre forandring heri, medens der fra anden side var betænkelighed herved, idet man stillede sig tvivlende over for, hvorvidt de særlige forhold, der foreligger for societetet, dels komiteens betydningsfulde responderende virksomhed, dels forpligtelsen til den ret kostbare vedligeholdelse af børsbygningen, kunne siges at begrunde og nødvendiggøre bevarelsen af det tvungne medlemskab.

Næringslovkommissionen af 1921 foreslog imidlertid bestemmelser, der i det væsentlige kom til at svare til den tidligere ordning, dog således at der blev åbnet adgang til ophævelse af de for Grosserer-Societetet fra gammel tid gældende særlige forskrifter, for så vidt Grosserer-Societetets Comité selv måtte ønske det. Endvidere foreslog kommissionen, at medlemskontingentet skulle godkendes af handelsministeren, at handelsministeren fik adgang til at gøre undtagelse fra det tvungne medlemskab, samt som foran nævnt, at forbeholde betegnelsen »grosserer« for Grosserer-Societetets medlemmer.

Det blev dette forslag, der blev gennemført ved bestemmelserne i den gældende næringslovs §§ 92 og 93, idet der dog ikke heri blev givet handelsministeren den foreslåede ret til at fritage de københavnske engroshandlende for at indtræde som medlemmer i societetet. Motiveringen herfor var, at en sådan dispensationsadgang måtte være uforholdsmæssig, når medlemmernes kontingent skulle godkendes af ministeren.

Kontingentet for Grosserer-Societetets medlemmer er for året 1964 af handelsministeren godkendt til 300 kr., hvorved bemærkes, at komiteen over for ministeren har anført, at den i tilfælde, hvor københavnske grosserere har vanskelighed ved at betale kontingentet, selv sagt udviser den største forståelse.

I øvrigt blev den nuværende bestemmelse i § 93 om adgang for handlende uden for København til ved anmeldelse til politimesteren at få ret til at benytte betegnelsen »grosserer« først indføjet i lovforslaget under rigsdagsbehandlingen.

Spørgsmålet om adgangen til at ophæve de for Grosserer-Societetet fra gammel tid gældende forskrifter har givet anledning til tvivl.

I denne anledning har Grosserer-Societetets

Komité under 17. september 1934 fra professor, dr. jur. Poul Andersen indhentet et responsum, hvori anføres:

»Udtrykket „de paagældende Bestemmelser“ omfatter for en naturlig Forstaaelse ikke blot de Bestemmelser, der er ældre end Næringsloven, men også selve Næringslovens Bestemmelser vedrørende Grosserer-Societetet. I Næringslovkommissionens Betænkning s. 71 ad §§ 89-92 hedder det ganske vist, at „der er aabnet Adgang til Ophævelse af de for Grosserer-Societetet fra gammel Tid gældende særlige Forskrifter“; men heri kan ikke indlægges, at kun de Forskrifter, der ikke er blevet optaget i Næringsloven, f. eks. An. af 23. April 1817 om Grosserer-Societetets Komite og dennes responderende Virksomhed, skulde kunde ophæves eller ændres af Ministeren og Komiteen i Forening. Heller ikke kan den Omstændighed, at Næringsloven i Overskrifterne til Paragraferne 92 og 93 sondrer mellem „Grosserer-Societetet“ og „Grosserer-Societetets Medlemmer“, medføre, at Ministeren skulde være udelukket fra at ophæve eller ændre de i § 93 indeholdte Regler. Disse Regler svarer netop, som det også siges i Næringslovkommissionens Betænkning s. 71, i Hovedsagen til „de for Grosserer-Societetet fra gammel Tid gældende Forskrifter“.

Ministeren maa da også efter Indstilling fra Grosserer-Societetets Komite kunne ophæve og ændre Bestemmelsen i § 93, 2. Stk., 1. Punktum, jfr. 1. Stk., hvorefter Handlende, „der som regelmæssig og væsentlig Bestanddel af deres Handelsvirksomhed sælger Varer til andre Næringsdrivende til Videresalg eller Forarbejdning“, er forpligtet til at indtræde som Medlemmer af Grosserer-Societetet. Uden en Indstilling fra Komiteen vil derimod hverken Bestemmelsen om det tvungne Medlemskab eller de  vrige Bestemmelser vedrørende Grosserer-Societetet kunde ophæves eller ændres, undtagen ved Lov, og Handelsministeren kan ikke fastsætte andre ændringer, end de af Komiteen indstillede, eller fastsætte nogle af de indstillede ændringer og forkaste andre. Der skal med andre Ord være fuld enighed mellem Ministeren og Komiteen.....«

120. Også nu har man i kommissionen drøftet spørgsmålet om det berettigede i at oprettholde de gældende bestemmelser for Grosserer-Societetet, og på ny har spørgsmålet om det tvungne medlemskab for københavnske grosserere, der også omfatter selskaber og foreninger, givet anledning til meningsudvekslinger, idet der fra nogle af kommissionens medlemmer principalt har været ønsket en ophævelse af societetets særstilling.

Grosserer-Societetet har imidlertid selv ønsket at bibeholde de nugældende bestemmelser, og til støtte for societetets synspunkter har societetets formand i en skrivelse af 23. november 1956 til næringslovkommissionens daværende formand, departementschef H. Jespersen, anført:

»N r den københavnske engroshandel s  enigt ønsker at bevare det lovbundne medlemskab af societetet, skyldes det en række reale grunde ud over dette, at man er bet nkkelig ved at forlade en organisationsform, som i mere end to århundreder har bevist sin levedygtighed.

Under et frivilligt medlemskab kan Grosserer-Societetets Komite ikke forvente at kunne støtte sig på en medlemskreds, der omfatter alle Københavns engros-firmaer (for tiden ca. 7.000). Sandsynligvis vil societetet få en snævrere medlemskreds og muligvis vil også en række brancheforeninger blive medlemmer. Dette vil utvivlsomt bevirke, at komiteen vil være tvunget til at tage hensyn til enkelte medlemmers, herunder brancheforeningers, rent subjektive syn på de forskellige sager. Komiteen vil derfor næppe kunne fortsætte sin responderende virksomhed, der nyder anseelse i kraft af, at komiteen er i stand til at afgive rent objektive udtalelser om handelscoutumer og andre forhold. Denne uafhængighed af enkelte medlemmers og brancheforeningers særinteresser har i øvrigt betydning overalt, hvor komiteen skal forhandle med myndighederne, og samfundsmæssige hensyn tages. Objektivitet og uafhængighed er naturligvis ligeledes en nødvendig forudsætning for, at komiteen kan drive den lange række af voldgiftsretter, som er etableret på Københavns B rs. (Den almindelige Bedømmelses- og Voldgifts-Ret på Københavns B rs, Københavns Bedømmelses- og Voldgifts-Udvalg for Korn- og Foderstofhandelen, Københavns Bedømmelses- og Voldgifts-Udvalg for Sm rhandelen, Københavns Bedømmelses- og Voldgifts-Udvalg for Fr handelen, Københavns Voldgifts-Udvalg for Jern- og Metalbranchen, Københavns Bedømmelses- og Voldgifts-Udvalg for Kaffehandelen, Københavns Bedømmelses- og Voldgifts-Udvalg for Kolonialvarehandelen og Københavns Bedømmelses- og Voldgifts-Udvalg for Melhandelen).

Ved overgang til frivilligt medlemskab vil der endvidere opstå et problem med hensyn til b rsbygningen, som Kong Frederik den VII ved skøde af 7. september 1857 overdrog til Grosserer-Societetet. Ifølge dette skøde har Grosserer-Societetet pligt til bestandig at vedligeholde b rsbygningens nuværende arkitektoniske ydre. B rsbygningen tælles blandt Nordeuropas skønneste bygningsværker, og vedligeholdelsen er meget kostbar. I de sidste 15 år er der således til egentlig vedligeholdelse brugt ialt 1,2 mill. kr., og for året 1957 regnes der med et beløb på 200.000 kr. Desuden har kgl. bygningsinspektør, professor K. Gottlob, der fører tilsyn med b rsbygningen, meddelt, at en gennemgribende restaurering af sandstensfigurerne, der smykker Børsens langsider og gavle, er påkrævet og må gennemføres snarest gørligt. Selv med de betydelige fonds, som Grosserer-Societetets Komite råder over, vil det ikke være muligt at opfylde denne vedligeholdelsespligt, hvis komiteens medlemsindt gter svingter.

Ved en eventuel overgang til frivilligt medlemskab vil der endvidere opstå en række problemer vedrørende de mange legater og fonds, som Grosserer-Societetets Komite administrerer, dels med hensyn til, hvem der er berettiget til at modtage ydelser fra disse legater og fonds og dels med hensyn til, hvorvidt komiteen kan magte økonomisk at administrere midlerne. Det drejer sig om administration af ialt ca. 12,5 mill. kr. fordelt på ca. 150 legater med forskellige fundatser, og komiteen modtager i administrationsbidrag kun ca. 15.000 kr.  rligt, hvilket på

langt nær dækker administrationsomkostningerne. Og så med hensyn til pensioneringen af Grosserer-Societetets Komité's sekretariat vil der opstå betydelige vanskeligheder ved overgang til frivilligt medlemskab, idet en del af det ældre personale har en ordning om en pension i forhold til de pågældendes grundløn, hvortil der senere er ydet dyrtidstillæg, og komiteen har i mange år ydet pensionister et dyrtidstillæg til denne pension. Dette dyrtidstillæg udbetales over driftsregnskabet, hvilket ikke vil kunne lade sig gøre, hvis indtægterne svigter.

Jeg vil endvidere gerne slå fast, at medlemskontingenter, som Grosserer-Societetets Komité opkræver, kun er 160 kr. om året, og for en grossistvirksomhed er der således tale om et beløb af ringe størrelsesorden. Kontingenter er jo også beskeden i forhold til, hvad der i øvrigt her i landet betales til organisationer og faglige sammenslutninger af medlemmerne.

Af interesse er endvidere den kendsgerning, at Grosserer-Societetets Komité's 17 medlemmer bliver

valgt ved forholdstals beregning ved en meget demokratisk valgmetode, der sikrer, at de forskellige interesser, der måtte herske inden for medlemmernes kreds, kan blive repræsenteret i komiteen.

Må jeg til slut nævne, at Grosserer-Societetet jo ikke indtager nogen særstilling ved sit lovbundne medlemskab. For eksempel sagførerne har ifølge retsplejelovens § 139 - „samtlige sagførere udgør et samfund" - pligt til at være medlem af dette samfund, og noget tilsvarende gælder lægerne.

Også i udlandet er lovpligtig medlemskab i handelskammerne særdeles hyppig - på det europæiske fastland må det således siges at være det almindelige.«

121. I kommissionen har der været enighed om at foreslå, at bestemmelserne i næringslovens §§ 92 og 93 optages i en ny næringslov i nogenlunde samme skikkelse.

SPEDITØR   VOGNMAND - AUKTIONSHOLDER VEKSELERER - EJENDOMSHANDLER

Speditører.

122. Ved spedition forstås efter næringslovens § 61 besørgelse af forsendelse af varer eller gods i eget navn for andres regning og i forbindelse hermed eventuelt toldklarering og kørsel med vedkommende varer eller gods.

Speditionsforretninger etableres især på steder med større transportlinier eller transportknudepunkter, og især hvor transportmidler skifter, således at en direkte ubrudt forsendelse ikke kan finde sted, men omladning er nødvendig, f. eks. mellem skib og bane eller mellem vogn og bane eller mellem skib og vogn.

Ifølge § 36 i 1857-loven var egentlige speditionsforretninger fri næring, men under forhandlingerne i næringslovkommissionen af 1921 fremsatte Københavns speditørforening gennem Grosserer-Societetets Komité ønske om, at virksomheden som speditør under hensyn til erhvervets stigende betydning og med henblik på udelukkelse af uheldige elementer fra standen måtte blive bunden næring.

Kommissionen af 1921 skønnede herefter, at speditionsvirksomhedens omfang og betydning begrundede, at den blev betinget af næringsbrev, og at dens særlige karakter formentlig gjorde det naturligt at kræve borådighed for udfærdigelse af næringsbrev.

I forbindelse med speditørens forsendelse af gods påtager denne sig ofte at udføre selve transporten ved egne transportmidler, og dette kan gøres, uden at der tillige skal løses næringsbrev som vognmand, idet kørsel med vedkommende gods er medtaget i definitionen af speditionsnæring.

Endvidere søger speditøren ofte som led i forretningen for ind- og udklarering af godset, men det er udtrykkeligt i loven anført, at toldklarering som sådan er fri næring.

Om spedition kan i øvrigt henvises til Max Reiter: Speditionsaftalen (1963).

123. I kommissionen er der nu enighed om,

at speditører fortsat skal have næringsbrev, og at de skal drive virksomheden fra fast forretningssted, hvor næringsbrevet er ophængt.

I modsætning til den tidligere kommission finder man ikke tilstrækkelig anledning til at kræve borådighed som betingelse for næringsbrev som speditør, men man finder det rimeligt ligesom for vognmænd, jfr. afsnit 27 og 126, at de særlige regler i borgerlig straffelovs § 78, stk. 2 og 3, også anvendes på speditører.

Det foreslås herefter, at speditionsnæring i loven fremtidig defineres som »forsendelse af gods i eget navn for fremmed regning.«

Da det er selvfølgeligt, at toldklarering frit kan foretages af enhver, finder man det ikke påkrævet, at dette anføres. Ligeledes anses det for selvfølgeligt, at speditøren, hvis han driver transportforretning, ikke tillige skal have næringsbrev som vognmand.

Stevedorer.

124. Ved stevedorvirksomhed forstås udførelse af den del af losningen og lastningen af skibe, som skibene er pligtige at lade udføre, og som derfor betales af disses rederier.

Denne næring er hidtil anset for at være fri næring og heri foreslås ingen ændring.

Vognmænd.

125. Ved vognmandsnæring forstås efter næringslovens § 64 befordring af personer, varer eller gods ved hjælp af vogne eller lignende befordringsmidler, der bevæges ved mekanisk drivkraft eller trækdyr. Jernbane- eller sporvej sbefordring, der drives af det offentlige eller i henhold til offentlig koncession, samt luft- eller søtransport er dog udtrykkeligt undtaget, og efter definitionen må f. eks. også transport ved hjælp af almindelige cykler og trækvogne falde

udenfor. Ligeledes falder også udlejning af biler uden fører udenfor.

Loven har opretholdt bestemmelserne om, at vognmandsvirksomhed på landet er fri næring, med mindre andet er bestemt i næringsvedtægterne; sådanne særbestemmelser findes i almindelighed ikke.

Det har givet anledning til nogen tvivl, i hvilket omfang en vognmandsvirksomhed skal have næringsbrev i mere end én kommune, men det antages, at den, der har næringsbrev på vognmandsnæring, har ret til uden yderligere næringsbrev at udføre kørsel i andre kommuner end den, hvor han har næringsbrev, for så vidt bestillingen på den pågældende kørsel er afgivet til et bestillingskontor eller lign. i den kommune, hvor han har næringsbrevet. Tilsvarende har de på landet hjemmehørende vognmænd, der er fritaget for at løse næringsbrev, ret til i henhold til bestilling, der er modtaget i vedkommende landkommuner, at udføre kørsel i købstæderne; de vil derimod ikke være berettigede til her at modtage bestillinger, med mindre de har næringsbrev.

I overensstemmelse med denne praksis er der ikke krævet næringsbrev i København til provinsfragtmænds kørsel med gods fra provinsen til fragtmandshallen i København eller direkte til kunderne, og dette uanset om disse fragtmænd efter aftale med kolleger ved udkørselen af godset fra fragtmandshallen til adressaterne tillige medtager det af kollegerne til fragtmandshallen indbragte gods. Derimod kræves der næringsbrev i København i det omfang, fragtmændene tilbagekører gods, som er indleveret i fragtmandshallen som fast bestillingssted til befordring med den enkelte fragtmænd.

(Københavns fragtmandsdal er lejet af en sammenslutning af fragtmænd på Sjælland, der udlejer studepladser i hallen til enhver koncessioneret fragtmænd, uanset om han er medlem af sammenslutningen. Fragtmændene afleverer godset i fragtmandshallen og afhenter sammesteds gods til befordring. I almindelighed sker transporten i vedkommende fragtmænds navn og for hans regning. Udkørsel af gods fra fragtmandshallen til adressaterne besørges eventuelt af fragtmændene efter tur).

Der har også været rejst spørgsmål om, hvorvidt turistledere skal have næringsbrev som vognmand, når de befordrer turister i egne biler. I østre landsrets dom af 16. december 1958 (U. f. R. 1959 pag. 387) antoges imidlertid, at den omstændighed, at en person driver virksomhed som turistleder, hvortil næringsbrev ikke kræves, og at personbefordring indgår som et naturligt — omend mindre væsentligt — led i

denne virksomhed, ikke giver ret til uden næringsbrev som vognmand at befordre personer mod vederlag.

Ved vestre landsrets dom af 19. januar 1961 (U. f. R. 1961 pag. 421) er det antaget, at en snedkersvend uden næringsbrev som vognmand daglig mod betaling kunne befordre nogle arbejdskammerater i sin personbil fra bopælen til den fælles arbejdsplads i en naboby.

Det antages, at rustvognskørsel omfattes af loven, medmindre den foretages af indehavere af fra gammel tid meddelte lokale eneretsbevillinger til ligvognskørsel. Næringsdrivende, der i henhold til næringsbrev fremstiller eller forhandler ligkister, antages ifølge sædvane at være berettigede til — uanset om han selv leverer den pågældende ligkiste — uden næringsbrev som vognmand at udføre rustvognskørsel med eget køretøj.

126. I kommissionen er der enighed om at foreslå, at vognmandsnæring fremtidig såvel på landet som i købstæderne kun skal kunne drives i henhold til næringsbrev, idet man ikke finder tilstrækkelig motivering for at opretholde den i denne henseende fra gammel tid gældende forskel i betingelserne for udøvelsen af denne næring. Dette må i øvrigt også anses for naturligt, når man afskaffer frihandel, frihåndværk og friindustri, og når næringsvedtægterne bortfalder.

Under hensyn til at der ofte betros vognmændene ansvar for personer og store værdier, finder man det tillige — som anført i betænkningens afsnit 27 — rimeligt, at de særlige regler i borgerlig straffelovs § 78, stk. 2 og 3, også anvendes på vognmænd. (Det bemærkes i denne forbindelse eksempelvis, at retten til erhvervsmæssigt førerbevis kan nægtes eller frakendes den vognmand, der straffes for berigelsesforbrydelse).

For at undgå unødvendig tomkørsel og for at komme uden om de formelle vanskeligheder med hensyn til, i hvilken næringskreds en vognmand skal have næringsbrev, foreslås det, at næringsbrev som vognmand fremtidigt skal give ret til at drive vognmandsnæring i hele landet. Som hidtil mener man tillige — ikke mindst af hensyn til hyrevognskørselen — at vognmandsnæringen skal kunne drives såvel med som uden benyttelse af fast forretningssted.

Man finder endvidere, at der fortsat ikke bør kræves næringsbrev til f. eks. budcentraler, der kun benytter cykler uden hjælpemotor, men i

modsatning til nu finder man, at vognmandskørsel med hestekøretøjer heller ikke bør kræve næringsbrev. Sådant kørsel vil kun kunne udøves over korte afstande, og kørsel med heste vil formentlig fremtidig kun være aktuel i enkelte tilfælde ved transport af gods og kun under særlige omstændigheder ved befordring af personer, som f. eks. kaperkørsel i Dyrehaven og bryllupskørsel. Ofte har i øvrigt vognmænd, der har hestekøretøjer, tillige motorkøretøjer og skal så af denne grund have næringsbrev.

Kommissionen foreslår derfor, at vognmandsnæring i loven fremtidig defineres som »befordring af personer eller gods med motorkøretøjer«.

Gods omfatter i overensstemmelse med almindeligt sprogbrug enhver form for ejendele, varer o. lign., og den nye formulering tilsigter således ingen ændring i, hvad en vognmand befordrer. Motorkøretøjer anses for et mere klart begreb end den hidtidige betegnelse »vogne eller lignende befordringsmidler«. Et køretøj må herefter i denne lov være ethvert befordringsmiddel, der kan køre på hjul på vej uden skinner, d.v.s. at skinneløst, luft- og søtransport ikke omfattes af loven. Betegnelsen »motorkøretøjer« forudsætter, at køretøjet er forsynet med motor som drivkraft. I det omfang jernbaner eller sporveje benytter motorkøretøjer, vil sådan befordring være omfattet af loven, medmindre virksomheden drives af stat eller kommune; man finder det ikke tilstrækkeligt for at undtage fra loven, at driften sker i henhold til offentlig koncession, idet der ikke ses at foreligge nogen grund til, at man på dette område skulle lade koncessionerede virksomheder falde uden for loven, når man inden for alle andre områder finder det rigtigst, at loven også kommer til at omfatte de koncessionerede virksomheder, jfr. afsnit 17.

Auktionsholdere.

127. Ved auktionsholdernæring forstås efter næringslovens § 53 modtagelse af varer til salg ved auktion i dertil bestemte lokaler og i forbindelse hermed forberedelse af auktionens afholdelse, f. eks. registrering, trykning af katalog, annoncering m. v. Incasso og anden bistandsydelse er derimod ikke forbeholdt auktionsholdere, selvom disse ofte påtager sig sådan.

Virksomheden som auktionsholder har både efter den gamle og den nuværende næringslov

været bunden næring, men medens denne næring før den nuværende lov ikke var undergivet særlige næringsretlige forskrifter, er sådanne efter indstilling fra kommissionerne af 1890 og 1921 indsat i lovens §§ 54-56.

Kommissionen af 1921 fandt, at den udvikling, de frivillige løsøreauktioner havde undergået, og den særlige rolle auktionsholderne herved kom til at spille, måtte begrunde, at der blev givet nærmere forskrifter for denne næring.

Bestemmelserne i § 54 om, at auktionsholdere, medmindre særlig tilladelse gives, ikke må have næringsbrev på handel, håndværk eller industri i den kommune, hvori de er auktionsholdere, skyldes, at man har anset en sammenblanding af auktionshandel med sådan anden næring, f. eks. detailhandel, for at kunne være mindre naturlig og heldig. Endvidere fandt kommissionen af 1921 det hensigtsmæssigt i selve loven at foreskrive, at auktionsholdere skal påse, at de næringsretlige betingelser for afholdelse af auktion er til stede (§ 55) samt at auktionsholderens næringsbrev og navn skal anføres på iøjnefaldende måde, således at publikum let kan se, hvem det har med at gøre (§ 56).

128. Auktioner - såvel tvangsauktioner som frivillige auktioner - blev før retsplejeloven afholdt af retsbetjente, i København auktionsdirektøren. Ved retsplejeloven henlagdes auktionerne til fogeden, men efter lov nr. 132 af 16. april 1935 om offentlig auktion ved auktionsledere, som ændret ved lov nr. 286 af 18. juni 1951 (§ 28), lov nr. 139 af 25. maj 1956 og lov nr. 115 af 31. marts 1960, afholdes frivillige auktioner - samt som hovedregel tvangsauktioner - over løsøre af auktionsledere, for hvis virksomhed regler er givet ved instruks nr. 211 af 2. juli 1935, som ændret ved bekendtgørelser nr. 552 af 29. oktober 1940 og nr. 182 af 25. juni 1956.

Auktionsledere beskikkes af justitsministeriet. Disse kan tillige både virke som incassatorer ved auktioner og, såfremt næringsbrev løses, som auktionsholdere.

Efter auktionslovens § 8, stk. 1, påhviler det auktionslederne at påse, »at der ikke foreligger omstændigheder, som tyder på manglende lovlig adkomst til det, der skal bortsælges ved auktion, ligesom han skal påse, at bortsalget ikke kommer i strid med næringslovgivningen eller andre lovregler«.

Om auktionslederens virksomhed kan i øvrigt

henvises til V. Ravnsholt Rasmussen: Håndbog for auktionsledere (1938).

129. I kommissionen er der enighed om, at der fortsat bør gives særlige forskrifter for auktionsholdernæringen tilsvarende de nugældende, dog har man ligesom for de øvrige næringer ikke fundet anledning til fortsat at kræve, at auktionsholderens navn skal angives på tydelig måde ved indgangen til lokalet.

Endvidere foreslår kommissionen, at det for fremtidige auktionsholdere bliver en indispensabel forskrift, at de ikke må drive handel, håndværk eller industri, og at man i øvrigt opretholder den gældende bestemmelse, om at auktionsholderes forretningslokaler kun med handelsministerens tilladelse må benyttes til anden virksomhed.

Kommissionen, der med den tidligere kommission er enig i ikke i almindelighed at stille krav om borådighed for udstedelse af næringsbrev, er desuden enig med den tidligere kommission i, at auktionsholdere, gennem hvis hænder der går så meget betroet gods, ikke må være ude af rådighed over deres bo. Endvidere finder man, jfr. afsnit 27, at de særlige regler i borgerlig straffelovs § 78, stk. 2 og 3, også bør finde anvendelse på auktionsholdere ligesom på speditører, vognmænd, vekselere og ejendomshandlere.

Vekselere.

130. Ved vekselernæring forstås efter næringslovens § 58 foretagelse for anden mands regning af køb eller salg af værdipapirer — aktier og obligationer (fonds) - arbitrageforretninger - handel med veksler og andre deviser, der er trukket på udlandet - og veksling af penge.

Efter næringslovens § 81 kan der uden for København beskikkes vekselmæglere, der vil kunne udøve vekselernæring, herunder være mellemmand ved køb eller salg af værdipapirer. Imidlertid er der ikke i henhold til denne bestemmelse beskikket vekselmæglere, og det er over for kommissionen oplyst, at ingen af de 29 vekselmæglere, der endnu findes, og som før næringsloven har fået beskikkelse som vekselmægler, driver eller ønsker at drive vekselmæglervirksomhed.

Kommissionen vil derfor i betænkningen vedrørende næringslovens afsnit II efter indstilling fra mæglerudvalget foreslå bestemmelserne om vekselmæglere ophævet.

For så vidt angår handel med værdipapirer, veksler m. v. er de centrale næringsretlige bestemmelser herefter de i næringslovens §§ 58-60, jfr. §§ 1 og 2, indeholdte.

131. Til udøvelse af vekselernæring både i og uden for København kræves særligt næringsbrev. Det kan herved eksempelvis anføres, at det er antaget, at der kræves næringsbrev som vekselere til et aktieselskab, hvis formål er at administrere værdipapirer for familiemedlemmer, og ligeledes til drift af en jernbanekiosk, hvor fremmede penge veksles til danske og omvendt.

Vekselernæring er ikke handelsnæring, og bestemmelserne i næringslovgivningen om handel finder derfor ikke umiddelbart anvendelse på vekselere. Derimod er det udtrykkeligt bestemt, at bestemmelserne om ophængning af næringsbrev i forretningslokalet og om bekendtgørelse af forretningens art og indehaverens navn ved indgangen til lokalet finder tilsvarende anvendelse på vekselere.

Da bankerne er underlagt særligt tilsyn, er det i loven fastsat, at danske banker uden næringsbrev kan drive vekselervirksomhed i det omfang, bankloven og den øvrige lovgivning tillader dette.

Efter loven kan handelsministeriet fastsætte nærmere regler for udøvelse af vekselernæring, derunder i særdeleshed med hensyn til bogføring og adgang til at benytte agenter. Selvom motiveringen herfor har været, at denne nærings særlige karakter kunne gøre det ønskeligt at give nærmere forskrifter for dens udøvelse, er sådanne nærmere regler ikke fastsat. Det bemærkes dog herved, at vekselere er bogføringspligtige, jfr. § 1, stk. 1, litra B, i bogføringslov nr. 178 af 5. juni 1959, hvorefter bl. a. personer, der driver erhvervsvirksomhed, hvis udøvelse er betinget af næringsbrev, er bogføringspligtige.

132. Enhver vekselere har nok som alle andre adgang til børsen, men han kan ikke byde og udbyde på børsen, medmindre han er medlem af denne (noteringsberettiget vekselere). For at blive medlem af fondsbørsen kræves en særlig anerkendelse af handelsministeren. For at opnå sådan anerkendelse må den pågældende foruden at have næringsbrev som vekselere opfylde særlige uddannelseskraav og stille et depot af sædvanligvis mindst 75.000 kr. Endvidere kan anerkendelse nægtes under de i

straffelovens § 78, stk. 2, nævnte omstændigheder.

Bestemmelserne om fondsbørsvekselerere, der i flere henseender svarer til de i næringsloven indeholdte særlige bestemmelser om statsautoriserede revisorer, translatører, mæglere, dis-pachører og vejere og målere, indeholdes ikke i næringsloven, men i lov nr. 80 af 19. marts 1930 om afholdelse af fondsbørs, jfr. lov nr. 492 af 19. december 1951 og lov nr. 353 af 27. december 1958. Om fondsbørs vekselerernes virksomhed kan i øvrigt henvises til handelsministeriets bekendtgørelse nr. 139 af 25. april 1959 om vedtægter for Københavns Fondsbørs, jfr. bekendtgørelse nr. 340 af 22. september 1960, bekendtgørelse nr. 246 af 7. juli 1961 og bekendtgørelse nr. 277 af 26. juni 1963.

Da handelsministeriet den 10. april 1963 har nedsat et særligt udvalg til at gennemgå fondsbørsvekselerernes virksomhed, må spørgsmålet om, hvilke næringsretlige bestemmelser, der bør gælde for de vekselerere, der er medlemmer af fondsbørsen, anses for at ligge uden for denne kommissions opgave.

133. Da der, som foran anført, ikke i medfør af næringsloven er fastsat særlige regler for vekselereres virksomhed, har det givet anledning til tvivl, hvilke rettigheder og pligter, der påhviler disse.

Det kan i denne henseende anføres, at vekselererne ikke er afskåret fra at drive forretning for egen regning, når næringsbrev hertil haves. Endvidere antages, at en vekselerer, hvis ikke særlig aftale derom er truffet, formentlig ikke er pligtig til at holde midler, som han modtager fra en kunde, afsondret fra forretningens øvrige midler, jfr. responsum af 27. juni 1940 fra Grosserer-Societetets Komité. I dette responsum udtales også, at det er kutyme, at en vekselerer over for kunder beregner såvel rentefortjeneste som provision af kasselån mod depot af værdipapirer, og at der ikke er faste satser for rente- og provisionsberegningen, som bl. a. er afhængig af engagementets varighed og den stillede sikkerheds tilstrækkelighed.

Det fremgår formentlig forudsætningsvis af loven, at vekselerervirksomhed skal udøves fra fast forretningssted.

For så vidt angår bestemmelserne i fondsbørsloven, er det i dennes § 4, stk. 7, anført at nedennævnte bestemmelser finder anvendelse på enhver, der uden at være medlem af fondsbørsen driver næring som vekselerer, medmin-

dre den pågældende virksomhed omfattes af bankloven:

»Har et Medlem af Fondsbørsen modtaget saavel Købe- som Salgsordrer i samme Værdipapir, kan han kompensere Ordrene mod hinanden, medmindre Kommittenten har betinget, at Ordren skal udføres ved Noteringen paa Fondsbørsen. Udføres modstaaende Ordre ved Kompensation, skal der afregnes til samme Kurs til Køber og Sælger efter Regler, der fastsættes i Fondsbørsens Vedtægter.

Medlemmer af Fondsbørsen må ikke under nogen Form udlaane de for Kommittenten erhvervede Værdipapirer, medmindre Kommittenten dertil har givet sit Samtykke ved at underskrive en Erklæring i Overensstemmelse med en af Ministeren for Handel og Industri autoriseret Formular, og skriftlig Meddelelse om de stedfundne Udlaans Antal og hvert enkelt Varighed tilstilles Kommittenten umiddelbart efter hvert Kvartals Afslutning. Kommittentens Erklæring skal udfærdiges paa særlig Blanket og kan ikke gyldig udstedes for et længere Tidsrum end tre Maaneder, men kan fornyes. Den kan tilbagetages til enhver Tid i Overensstemmelse med de Regler, der derom fastsættes i Fondsbørsens Vedtægter. Erklæringen er stempelfri.

Naar den i § 9 omhandlede Termin-Ordning er gennemført i et saadant Omfang, som Ministeren for Handel og Industri maatte skønne passende for Københavns Fondsbørs, kan Ministeren, saafremt Forholdene maatte gøre det ønskeligt, for andre Papirer end de af nævnte Ordning omfattede fastsætte, at Udlaan af Stykker kun kan finde Sted, naar Kommittenten forud for hvert enkelt Udlaan har givet sit Samtykke hertil ved at underskrive en Erklæring i Henhold til en af Ministeren autoriseret Formular. For de af Terminsnoteringen omfattede Papirer kan, uanset foranstaaende Bestemmelser, Udlaan af Stykker finde Sted til Forlængelse af et ved den nævnte Notering sket Salg, saafremt det paagældende Medlem af Fondsbørsen paa utvetydig Maade og under Former, som fastsættes af Ministeren for Handel og Industri, har tilkendegivet, at hans Forretning regelmæssigt virker som Reporthus.«

Ved sø- og handelsrettens dom af 16. november 1938 (U. f. R. 1939 pag. 233) er det endvidere antaget, at § 10 i fondsbørsloven måtte have gyldighed også uden for fondsbørsen. Efter denne bestemmelse er køb og salg af aktiekuponer på levering til senere tid ugyldigt, såfremt retshandelen ikke tillige omfatter de pågældende aktier. Heraf kan formentlig sluttes, at køb og salg af værdipapirer på levering som hovedregel er gyldigt, hvilket f. eks. kan have særlig betydning, f. eks. for en bygherre, der ønsker at begrænse sin risiko for kurstab på fremtidigt kreditforeningslån ved at sælge obligationerne på levering.

134. I kommissionen har det været den almindelige opfattelse, at vekselerernæring også fortsat kun bør kunne udøves i henhold til næringsbrev, men man foreslår, at denne næring,

der må forudsætte, at køb og salg af værdipapirer sker for fremmed regning, ikke som nu skal omfatte administration af værdipapirer for familiemedlemmer, ligesom man finder, at også f. eks. private investeringsforeninger, som alene har til formål at anbringe medlemmernes midler i værdipapirer, bør kunne drive deres virksomhed uden næringsbrev som vekselere. Spørgsmålet om regulering af investeringsforetagenders virksomhed overvejes i øvrigt for tiden i et af handelsministeriet den 16. februar 1961 i dette øjemed nedsat udvalg.

Efter at sparekasser også har fået mulighed for i begrænset omfang at drive vekselervirksomhed, og da sparekasser er undergivet det samme særlige tilsyn som banker, er der i kommissionen endvidere enighed om at foreslå, at det i loven anføres, at både danske banker og sparekasser uden næringsbrev kan drive vekselervirksomhed i det omfang, den øvrige lovgivning, herunder bankloven og sparekasse-loven, særligt tillader dette.

Under hensyn til næringens særlige karakter, mener man, jfr. afsnit 26, at der som betingelse for udfærdigelse af et sådant næringsbrev i modsætning til næringsbrev som handlende, håndværker og industridrivende bør kræves, at vedkommende ikke er under konkurs. Endvidere finder man under hensyn til det ønskelige i, at al vekselervirksomhed drives på en for kunderne forsvarlig måde, at reglerne i straffelovens § 78, stk. 2, om udelukkelse fra at udøve virksomhed, såfremt et strafbart forhold begrundes en nærliggende fare for misbrug af stillingen eller hvervet, ikke blot som nu bør finde anvendelse på medlemmer af fondsbørsen, men på enhver vekselere, idet også vekselere, der ikke er medlemmer af fondsbørsen, i deres virksomhed kommer i besiddelse af store værdier, der ikke tilhører dem selv, jfr. afsnit 27.

I kommissionen har man i øvrigt ment, at det i modsætning til nu udtrykkeligt bør anføres i loven, at vekselere skal have fast forretningssted.

Da de nugældende bestemmelser om vekseleres virksomhed, pligter og ansvar, som det fremgår af det under afsnit 133 anførte, findes spredt i lovgivningen og i øvrigt må udledes af domstolens og administrations praksis, finder kommissionen det påkrævet, at sådanne bestemmelser samles og tydeliggøres i en af handelsministeren i medfør af næringsloven udfærdiget bekendtgørelse.

135. Det spørgsmål er rejst, om man i øvrigt

bør enten skærpe kravene for opnåelse af næringsbrev som vekselere eller gøre denne næring fri, eventuelt i forbindelse med en fremtidig eneret for de noteringsberettigede vekselere til at betegne sig som »vekselerer«. Forbrugerne ville i så fald i modsætning til nu altid vide, at en vekselere besidder særlige kvalifikationer med hensyn til de under hans erhvervsområde forekommende forretninger.

Man har ment at måtte afstå fra at fremsætte forslag om at gøre denne næring fri i forbindelse med, at der gives fondsbørsvekselererne eneret til at betegne sig som »vekselerer«, allerede af den grund, at særlige betænkeligheder må gøre sig gældende ved, at enhver frit skulle kunne handle med værdipapirer for fremmed regning.

Derimod forekommer en skærpelse af kravene til dem, der driver virksomhed som vekselere, at være mere nærliggende. Dels er det yderst begrænset, hvad der i dag kræves for at drive vekselernæring, dels påhviler det nok efter fondsbørsloven fondsbørsens tilsynsførende at påse enhver vekselers opfyldelse af pligter efter denne lov, men dette tilsyn har i praksis ikke kunnet få større betydning, da der ikke efter næringsloven er givet særlige regler for vekselernæringen.

Medens bestemmelser om, at der kan gives regler om bogføring, efter bogføringsloven må anses for at være overflødige, jfr. afsnit 131, er det den almindelige opfattelse i kommissionen, at man bør både bevare og udnytte hjemmelen til administrativt at give forskrifter for denne nærings udøvelse og herunder som noget nyt udtrykkeligt foreskrive særlige regler om revision.

Ved således at foreskrive nærmere regler til sikring af vekseleres betryggende udførelse af deres virksomhed forekommer det naturligt ligesom f. eks. for statsautoriserede revisorer og mæglere at fastsætte, at ikke andre end de, der således er forpligtet over for det offentlige, må benytte denne betegnelse. Derved opnår man så tillige, at enhver forbruger sikres, at når en person betegner sig »vekselerer«, så er han pligtig at udøve de under hans erhvervsområde hørende forretninger på en mere betryggende måde, end andre har pligt til.

Kommissionen foreslår derfor, at handelsministeren efter næringsloven forpligtes til at give særlige forskrifter for vekselervirksomhed, derunder om revision og adgang til at bruge agenter, og at det samtidig bestemmes, at

kun næringsdrivende, der har næringsbrev som vekselerer, må benytte denne betegnelse.

Ejendomshandlere.

136. De gældende bestemmelser om ejendomsmæglere og ejendomshandlere findes i § 85 a-e i næringsloven, således som denne er ændret ved lov nr. 171 af 12. april 1949. Herefter kræves til udøvelse af erhvervsmæssig virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme og erhvervsvirksomheder, der udøves fra fast forretningssted, næringsbrev som ejendomsmægler eller som ejendomshandler. Det bemærkes, at ejendomshandlers næringsvirksomhed alene er formidling og ikke handel (for egen regning) med faste ejendomme. Medens der for erhvervelse af næringsbrev som ejendomshandler kræves opfyldt de sædvanlige betingelser for løsning af næringsbrev, kræves der til erhvervelse af næringsbrev som ejendomsmægler tillige, at den pågældende har bestået ejendomsmæglerprøven. Næringsbrev som ejendomsmægler eller som ejendomshandler vil kunne nægtes under de i straffelovens § 78 nævnte omstændigheder.

137. Spørgsmålet om ejendomsmægleres og ejendomshandlers næringsretlige forhold har været behandlet i et særligt udvalg, der efter næringslovkommissionens indstilling blev nedsat af handelsministeren den 9. januar 1961. Udvalget har den 4. marts 1964 afgivet en beretning, som er optaget i betænkningen som bilag 2. Hovedspørgsmålet for udvalget har været, om der bør tillægges ejendomsmæglere eneret på virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme m. v. Udvalget har, som det fremgår af beretningens punkt 8, ikke kunnet nå til enighed om dette spørgsmål. Udvalgets flertal har ment, at virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme m. v. kun skal kunne drives af ejendomsmæglere, medens et mindretal har ment, at sådan virksomhed som hidtil også skal kunne drives af personer, der har næringsbrev som ejendomshandler.

138. Kommissionen har overvejet de i udvalgets beretning nævnte spørgsmål, og skal hertil knytte følgende bemærkninger:

Kommissionen finder det betænkeligt at give ejendomsmæglere eneret på at formidle handel med fast ejendom og finder, at sådan virksom-

hed som hidtil også skal kunne drives af personer, der har næringsbrev som ejendomshandler. Kommissionen lægger herved vægt på, at forslaget til den nye næringslov går i retning af en yderligere liberalisering af adgangen til erhvervsudøvelse, således at en eneret for ejendomsmæglerne vil være i strid med de principper, som kommissionen i øvrigt har fulgt ved udarbejdelsen af forslaget til en ny næringslov. Efter kommissionens opfattelse har den i dag gældende ordning virket tilfredsstillende, således at der ikke synes at kunne gives nogen tungtvejende begrundelse for på nuværende tidspunkt at indføre en eneret for ejendomsmæglerne. I øvrigt vil publikum selv kunne afgøre, om de ønsker at blive betjent af ejendomsmæglere eller af ejendomshandlere. Heller ingen af de andre særlige næringer i næringslovens afsnit II har en egentlig eneretsordning. Således har f. eks. statsautoriserede revisorer ikke eneret på revision eller andet. Kommissionen har herefter ment, at virksomhed som mellemmand ved handel med fast ejendom som hidtil også skal kunne drives af personer, der har næringsbrev som ejendomshandler.

Kommissionen foreslår, at bestemmelserne om ejendomsmæglere optages i en særlig lov, således som det også vil blive tilfældet for statsautoriserede revisorer, skibs- og varemæglere, translatører, dispachører samt vejere og målere.

Kommissionen har samtidig fundet, at ejendomsmæglere, der efter den gældende lov skal løse næringsbrev for at drive deres virksomhed, fremtidigt bør beskikkes af handelsministeren, og at beskikkelsen vil kunne gives ved påtegning på beviset for bestået ejendomsmæglerprøve. Denne ordning må også ses i sammenhæng med, at kommissionen har kunnet tiltræde, at kravene til ejendomsmæglerprøven skærpes, således som det er anført i udvalgets beretning under punkt 10.

Udkast til forslag til lov om ejendomsmæglere vil herefter blive optaget i kommissionens betænkning II om de næringer, hvortil der kræves beskikkelse. Her vil man også komme nærmere ind på de enkelte bestemmelser i et sådant lovudkast, herunder spørgsmålet om, hvorvidt det bør være tilladt ejendomsmæglere at betegne sig som »statseksamineret«, »statsautoriseret« eller lignende, idet kommissionen finder, at når der tillægges ejendomsmæglere eneret til benyttelse af betegnelsen »ejendomsmægler«, vil der ikke være behov for supplerende betegnelser.

Kommissionen har overvejet spørgsmålet om, hvorvidt ejendomsmægler- og ejendomshandlervirksomhed skal kunne drives af aktieselskaber. Kommissionen er enig i det i udvalgets beretning punkt 13 anførte, hvorefter ejendomsmæglervirksomhed og ejendomshandlervirksomhed ikke skal kunne drives i aktieselskabsform. I denne forbindelse kan det anføres, at den af udvalget nævnte østre landsrets dom af 8. april 1963, hvor det blev antaget, at virksomhed som advokat ikke kan drives i aktieselskabsform, ikke vil blive pådømt af højesteret, da sagen er hævet.

I udvalgets lovudkast er det foreslået, at det ikke uden næringsbrev er tilladt at modtage vederlag for virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme m. v. Denne bestemmelse er indsat for at hindre omgåelse af bestemmelsen om, at virksomhed som mellemmand ved handel med faste ejendomme kun kan drives af ejendomsmæglere eller ejendomshandlere. Kommissionen har ikke ment at kunne tiltræde en sådan bestemmelse, der vil stride mod principperne i næringsloven, og som, når eneret ikke gives, er af mere formel karakter. Kommissionen foreslår herefter, at bestemmelsen udgår.

Kommissionen har overvejet den af udvalget foreslåede bestemmelse om forbud mod, at stats- og kommunalansatte driver næring som ejendomsmægler eller som ejendomshandler. Man er enig i, at offentligt ansatte personers private virksomhed som mellemmand ved handel med faste ejendomme kan give anledning til misbrug, men finder, at et ubegrænset forbud herimod i denne henseende ikke er på-

krævet, idet kun begrænsede grupper af offentligt ansatte personer har mulighed for at få forhåndskendskab til forhold, der kan være af betydning ved ejendomshandeler, og som ikke er almindeligt tilgængelige. Man foreslår derfor, at dette spørgsmål i almindelighed afgøres efter tjenestemandsløvgivningen, jfr. afsnit 30, og at der i næringslovgivningen alene gives hjemmel for handelsministeren til at fastsætte, at visse erhverv og stillinger ikke kan forenes med virksomhed som ejendomshandler.

Kommissionen kan tiltræde udvalgets forslag om i næringslovgivningen at indsætte den hidtil af handelsministeren fastsatte forskrift om, at ejendomshandlere og ejendomsmæglere ikke må udfærdige de til tinglysning bestemte dokumenter om overdragelse af fast ejendom, og at det præciseres, at dette forbud også gælder ejendomshandlernes og ejendomsmæglernes medarbejdere. Man henviser herved til den i udvalgsberetningen pkt. 16 gengivne begrundelse, idet man dog også har haft for øje, at det kan være ønskeligt, at disse dokumenter udfærdiges af advokater, der har mulighed for at rette eventuelle uklarheder og fejl i de foreløbige dokumenter, hvorved bemærkes, at advokater i så henseende antages at have en vis pligt til at varetage begge parter interesser. Et af kommissionens medlemmer - *Groes* — finder dog, at der ikke er tilstrækkelig begrundelse for et sådant forbud, og foreslår dette ophævet.

På grundlag af sine overvejelser indstiller kommissionen, at der fastsættes bestemmelser om ejendomshandlere som i § 23 i lovudkastet, bilag 1, og at der i en særlig lov fastsættes bestemmelser om ejendomsmæglere.

Kapitel VU

DEN NY RETSTILSTAND

Næringsloven.

139. Som det vil fremgå af fremstillingen i de foregående kapitler, foreslår kommissionen væsentlige ændringer og forenklinger af den gældende næringslovgivning. Man har herved tilsigtet at give friere rammer for de erhvervsdrivendes initiativ, således at der skabes mulighed for en naturlig tilpasning til udviklingen i produktions- og afsætningsteknik. Derved fremmes konkurrencen og produktiviteten. Endvidere har kommissionen haft for øje, at en sådan forenkling af næringsloven vil medføre administrative fordele.

Den mest afgørende ændring af næringsloven er der redegjort for i Kap. III. Forbudet imod, at handlende har mere end én butik i hver kommune og indskrænkningerne i håndværkeres og industridrivendes afsætningsret vil helt bortfalde den 1. januar 1970. Allerede inden vil der dog ske lempelser i disse bestemmelser, særligt ved at håndværkere og industridrivende får fri afsætningsret, såfremt de kun har ét udsalgssted i kommunen, og ved at forbudet imod, at en ægtefælle løser næringsbrev, når den anden ægtefælle har sådant, ophæves.

Den i øjeblikket i næringslovens § 20 fastsatte næringsretlige adskillelse mellem industri-næring og håndværksnæring og inden for håndværksnæringen i forskellige fag foreslås ophævet, og fremtidig vil der kun kunne udstedes ét næringsbrev fælles for handel, håndværk og industri. På grundlag af et sådant næringsbrev vil den næringsdrivende få fri afsætningsret, og hermed bortfalder det nuværende forbud mod forening af næringsbrev på handel og håndværk inden for samme kommune.

Kravet om borådighed for at få sådant næringsbrev ophæves, og for så vidt angår myndighedskravet ændres dette således, at en fornyet prøvelse fra næringsmyndighedernes side ikke er nødvendig, når værge- og pupilauctoriteter har fundet det forsvarligt at tillade en umyndig på egen hånd at drive næringsvirksomhed.

Den særstilling, andelsforeninger nu har med hensyn til fritagelse for at løse næringsbrev, ophæves i forbindelse med, at loven kommer til at gælde for andelsforeninger i det omfang, disses virksomhed udadtil fremtræder som næringsvirksomhed.

De særlige bestemmelser om adgang til at drive handel, håndværk og industri uden at løse næringsbrev (frihandel m. v.) ophæves, hvorved bestemmelser om særlige næringsvedtægter bliver overflødige. Omførsel af nærmere angivne varer til salg vil i modsætning til nu efter indstillingen derimod kunne ske uden vandre-brev eller anden næringsadkomst. Vandre-brevet afskaffes.

Medens næringsområdet i øjeblikket er begrænset til kommunen, vil næringsområdet efter indstillingen blive politikredsen, svarende til vedkommende næringsmyndigheds embeds-område. Samtidig ændres næringsbrevafgifterne til et registreringsgebyr, der alene skal dække de med udfærdigelsen af næringsbreve forbundne udgifter. I konsekvens heraf vil gebyret, der efter den gældende lov tilfalder kommunens kasse, fremtidig tilfalde statskassen; i København dog stadig kommunens kasse.

Næringslovens tekst forenkles bl. a. derved, at det ikke foreskrives, at der, forinden tilladelse eller en dispensation gives, skal indhentes udtalelser fra de stedlige myndigheder eller de nærmest interesserede foreninger, idet det forudsættes, at handelsministeriet fortsat vil indhente disse erklæringer i tilfælde, hvor der er anledning dertil, men undlade dette i sager, hvor høringen kun vil være af formel karakter.

Lovbestemmelser, der slutter sig til næringslovens bestemmelser.

140. Efter kommissoriet er det pålagt kommissionen at overveje og udarbejde forslag til en revision ikke blot af næringsloven men også af »den sig dertil sluttende lovgivning«.

Kommissionen har nærmere overvejet, hvor-

ledes dette skal forstås, idet en lang række bestemmelser i forskellige love kan siges at slutte sig til bestemmelser i næringsloven. Kommissionen har herefter i henhold til kommissoriet ment at måtte redegøre for de konsekvenser, som kommissionens indstilling har for sådan anden lovgivning, hvorimod man - også under hensyn til kommissionens sammensætning - har fundet det rigtigt, at dette for en række områders vedkommende kun sker i meget grove træk, og at man således undlader at foretage en mere almindelig gennemgang af anden næringsretlig lovgivning.

141. Kommissionens indstilling indebærer, som det fremgår af afsnit 103, at lov nr. 69 af 28. februar 1950 om handelsrejsendes udstilling af deres prøvekollektioner vil kunne ophæves, idet bestemmelserne i denne lov indeholdes i lovudkastets § 15.

I afsnit 134-135 er redegjort for de forelåede nye bestemmelser om vekselerere. Disse bestemmelser får umiddelbar virkning også for bestemmelserne i lov nr. 80 af 19. marts 1930 om afholdelse af fondsbørs, men da spørgsmålet om, hvilke yderligere næringsretlige bestemmelser, der bør gælde for de vekselerere, der er medlemmer af fondsbørsen, behandles af det af handelsministeriet hertil nedsatte særlige udvalg, har kommissionen ikke ment at burde komme nærmere ind herpå.

Kommissionen har i afsnit 30 peget på, at spørgsmålet om tjenestemænds ret til at få næringsbrev fremtidig bør afgøres ved lovgivningen om tjenestemænd, og i lovudkastet er de hidtidige bestemmelser herom i næringslovens § 3, stk. 4, da også udeladt.

Ligeledes er de hidtidige bestemmelser i næringslovens §§ 44 og 50 om stadepenge udeladt i lovudkastet, således at kommunernes hjemmel til opkrævning af sådanne afgifter fremtidig må tilvejebringes på anden måde.

Endvidere har kommissionen i lovudkastet udeladt de hidtidige bestemmelser i næringslovens §§ 29, stk. 1, og 43 om forbud mod præmieuddeling, og kommissionen finder, at disse spørgsmål må tages op til overvejelse i forbindelse med en eventuel ændring af konkurrence-loven (lovbekendtgørelse nr. 145 af 1. maj 1959). Man forventer, at det af handelsministeriet i dette øjemed nedsatte udvalg er opmærksom herpå.

142. I beværterloven (lovbekendtgørelse nr. 24 af 21. januar 1964) giver kommissionens

indstilling anledning til, at en række bestemmelser må overvejes.

Efter beværterlovens § 1, stk. 6, 1. pkt., kræves til forhandling af stærke drikke næringsbrev i overensstemmelse med forskrifterne i næringsloven af 28. april 1931. Denne bestemmelse bør à jour føres.

For at få adkomst på beværter- eller gæstgivernæring kræves efter § 2, stk. 1, nr. 1, »at den pågældende har dansk indfødsret eller opfylder betingelserne for som udlænding at vinde næringsbrev her i landet, jfr. herved §§ 5 og 6 i næringsloven af 28. april 1931.« Henvisningen bør à jour føres enten med henvisning til næringslovudkastets § 3, stk. 2, eller ved at sidste led i udkastets bestemmelse indsættes direkte i beværterloven.

Ifølge § 4, stk. 11, gælder for bevillinger givet i henhold til beværterloven, hvor intet andet er bestemt, de samme regler som er fastsat i lovgivningen om næringsbreve. Det forekommer rimeligt at lade bestemmelsen opretholde, men spørgsmålet må formentlig undersøges og overvejes nærmere.

Bestemmelsen i § 11, stk. 1, fastsætter, i hvilket omfang der vil kunne gives tilladelse til forening af beværter- og gæstgivernæring med ret til udskænkning af stærke drikke med anden næring. Denne bestemmelse har efter praksis hidtil været kommunalt begrænset. Det forhold, at næringsbreve efter indstillingen giver adgang til at udøve næringsvirksomhed inden for *politikredsen* i modsætning til *kommunen*, må formentlig føre til, at der hyppigere gøres brug af handelsministeriets dispensationsbeføjelse for så vidt angår tilladelse til forening af de nævnte næringsadkomster, idet kommissionen ved sit forslag naturligvis ikke har tilset en skærpelse på dette område.

Bestemmelsen har videre hidtil været fortolket således, at forbudet mod forening af beværternæring m. v. med ret til udskænkning af stærke drikke med anden næring var begrænset til »bunden næring«. Hvis frihandels- og frihåndværksbegrebet ophæves, bliver der også af denne grund hyppigere brug for handelsministeriets dispensationsbeføjelse.

Lov nr. 69 af 28. februar 1950 om handelsrejsendes udstilling af deres prøvekollektioner er nu indkorporeret i næringslovudkastets § 15, stk. 2 og 3. Dette kunne give anledning til at overveje, om det ikke ville være rigtigere i stedet at supplere beværterlovens § 11 med et nyt stk; 4, i hvilken den i udkastet indeholdte be-

stemmelse indgår. Bestemmelsen synes at have sin naturlige plads i beværterloven.

Ifølge § 22, stk. 1, kan politiet, i København magistraten, for indtil 3 år ad gangen give personer, der opfylder betingelserne for at få vandrebrev, jfr. næringslovens § 37, statetilladelse. Efter at vandrebrevsinstituttet efter indstillingen ophæves, må man gøre sig klart, om betingelserne for erhvervelse af statetilladelse fortsat skal være de hidtidige vandrebrevsbetingelser - i hvilket tilfælde det formentlig vil være formelt mest korrekt direkte at opregne dem — eller de almindelige næringsbrevsbetingelser, eller hvorvidt adgangen til statetilladelse bør gøres helt fri med forbehold af politiets godkendelse, i hvilken forbindelse bemærkes, at de i henhold til statetilladelse hidtil forhandlede varer næppe kan betegnes som naturalprodukter af jordbrug, husdyrhold og fiskeri m. v.

Efter § 26, stk. 8, må bestyrere af markenderier ikke udøve handelsnæring, ligesom der ikke fra lokaler, der er indrettet til markenderivirksomhed, må drives nogen næring, til hvis udøvelse der kræves næringsbrev. Bestemmelsen har hidtil givet markendetierbestyrere adgang til udøvelse af frihåndværk. Den hidtidige differentiering af bestemmelsen kan efter indstillingen næppe opretholdes. Endvidere medfører kommissionens indstilling, at bestemmelsen i § 26, stk. 8, sidste pkt., om markendetiers salg på andelsbasis må optages til revision.

Efter § 27, stk. 5, har der hidtil skullet meddeles brugsforeninger, der fordelte stærke drikke inden for medlemskredsen, påtegning på deres legitimationsbevis om tilladelse fra kommunalbestyrelsen m. v. til sådan virksomhed. Efter indstillingen ophæves legitimationsbeviset, og i stedet skal brugsforeninger som hovedregel have næringsbrev. Bestemmelsen må følgeslæt ændres.

Såfremt detailsalg ved omførsel af varer efter vedkommende kundes anmodning, som indstillet, fremtidig — bortset fra salg af naturalprodukter m. v. - forbydes, bør § 27, stk. 6, ændres, således at det forbydes at omføre stærke drikke til salg til forbruger.

Ifølge § 28, stk. 2, 2. pkt., kan næringsdrivende, hvis hovedvirksomhed er fremstilling af eller handel med vin, ved henvendelse til politiet få tilladelse til i deres *forretningslokaler* som smagsprøver at udsænke vin uden betaling, og sådan tilladelse bør kun nægtes, når særlige omstændigheder taler mod dens med-

delelse. I praksis er udtrykket »forretningslokaler« hidtil fortolket som også omfattende »udstillingslokaler«. Denne fortolkning lader sig næppe opretholde efter en gennemførelse af næringslovudkastets § 10. Såfremt man ønsker at bevare den nuværende retstilstand på dette område, bør der derfor efter ordet »forretningslokaler« i bestemmelsen formentlig tilføjes »eller på udstillinger«.

143. Lukkelovens almindelige forskrifter om lukketid for butikker og om erhvervsmæssigt salg i øvrigt er uafhængige af, om den erhvervsdrivendes salg m. v. sker i henhold til næringsbrev eller anden særlig adkomst.

Det indstillede udkast til ny næringslov nødvendiggør således ikke umiddelbart en revision af lukkelovgivning, selvom denne i særlig grad kan siges at høre til den lovgivning, der slutter sig til næringsloven og for så vidt er omfattet af den kommissionen pålagte opgave - tilpasningen af lovgivningen til nutidens krav - derunder en ønskelig udvikling af sund konkurrence og øget produktivitet.

Efter at næringsloven foreslås tilpasset nutidens krav bl. a. ved ophævelse af en række af de butiksindehaverne hidtil påhvillende restriktioner, der må anses for at have haft en konkurrencebegrænsende virkning, melder det spørgsmål sig naturligvis, om også lukkeloven, som den næringsretlige konkurrencelov den ofte med rette betegnes, bør lempes, således at butiksindehavere med hensyn til lukning stilles friere end hidtil.

I kommissionen er det synspunkt fra en enkelt side gjort gældende, om ikke en ophævelse af én-butik systemet i næringslovens § 26 bør følges af en ophævelse af lukkelovens bestemmelser om butikslukketid i hvert fald for så vidt angår butikker, hvori der ikke beskæftiges fremmed medhjælp. Fra den pågældende side i kommissionen anføres, at for en række mindre erhvervsdrivende - især på landet - der ikke har praktisk mulighed for at etablere flere udsalgssteder, vil en ophævelse af én-butik systemet ansætte til en øget konkurrence, som det for disses vedkommende vil kunne være ønskeligt at give udslag i en til forbrugernes behov særligt tilpasset lukketid, afvigende fra den i loven fastsatte.

Kommissionen har imidlertid ikke ment at kunne gå nærmere ind på dette principielle spørgsmål. Skal dette tages op til nærmere overvejelse, mener man, at det må ske på anden

måde i forbindelse med spørgsmålet om en almindelig revision af lukkeloven.

Uanset om man imidlertid på indeværende tidspunkt finder at burde tage lukkeloven op til overvejelse, giver det ny næringslovudkast dog anledning til bemærkninger til enkelte af de gældende bestemmelser i lukkeloven.

Når det i lukkelovens § 1, stk. 5, bestemmes, at lukketiderne bl. a. ikke gælder bestillingsoptagelse »med hjemmel i § 29, stk. 3, i næringsloven af 28. april 1931«, må dette forudsætningsvis eller udtrykkeligt ændres til »med hjemmel i næringslovens § 26«, idet det vel må være selvfølgelig, at denne ret til bestillingsoptagelse på støvsugere og symaskiner bevares uændret i den periode, hvori retten efter en eventuel ny næringslov opretholdes.

I lukkelovens § 2, stk. 3, hvorefter politiet i »sommerhuskommuner« med tilslutning fra vedkommende kommunalbestyrelse kan tillade, at lukketiden om lørdagen for butikker, hvorfra der forhandles nærings- og nydelsesmidler udskydes indtil kl. 18 i tidsrummet 15. maj–15. september, rejser sig naturligvis det spørgsmål, om ikke denne lukkelovsbestemmelse bør bringes i harmoni med den ud fra samme motiver foreslåede bestemmelse i næringslovudkastets § 24, stk. 3. Dette indebærer en udvidelse af tidsrummet til 1. marts–1. november og en ophævelse af kravet om tilslutning fra kommunalbestyrelsen.

Det kan formentlig også være et spørgsmål, om det bør overvejes at skabe harmoni mellem næringslovudkastets § 12, hvorefter naturalprodukter uden næringsbrev kan sælges ved omførsel, og lukkelovens § 4 k, der undtager dette salg fra lukketiderne, men kun for så vidt angår naturalprodukter af »eget jordbrug og husdyrhold« og kun hvis »fremmed medhjælp ikke benyttes ved salget«.

Opmærksomheden må dog særligt rettes mod lukkelovens § 5 a og b, jfr. § 9. Herefter må bagere og kagebagere på samtlige ugens dage fra kl. 6 til kl. 21 forhandle de af deres afsætningsret omfattede varer, dog må i den almindelige butikslukketid - bortset fra mælk og fløde - ikke forhandles »materialer m. v., jfr. § 24 i næringslov af 28. april 1931«. Handlende, der forhandler sådanne varer, som bagere og kagebagere er berettiget til at fremstille, samt mælk, fløde og rå is, kan holde åbent alle ugens dage fra kl. 6 til kl. 21. De, der holder åbent i henhold til disse bestemmelser, må ikke fra forretningsstedet eller dets automater forhandle andre varer end de omhandlede.

Da næringslovudkastet giver bagere og kagebagere ret til i henhold til det foreslåede næringsbrev på handel, håndværk og industri at afsætte alle varer, vil en opretholdelse af denne formulering i lukkeloven rent formelt føre til, at lukketiden generelt udvides til kl. 21. Hvis man i lukkelovsmæssig henseende ønsker at opretholde den bestående tilstand, forudsætter næringslovudkastet en ændring af lukkelovens § 5, f. eks. således at »afsætningsret« ændres til den efter næringslov af 1931 hjemlede afsætningsret.

144. Bogføringsloven af 5. juni 1959 hører også til den lovgivning, der slutter sig til næringsloven.

Efter bogføringslovens § 1, stk. 1, litra B, påhviler pligten til at føre forretningsbøger: »Personer, ansvarlige interessentskaber og kommanditselskaber, der driver erhvervsvirksomhed, hvis udøvelse er betinget af næringsbrev i henhold til næringsloven eller bevilling i henhold til beværterloven.«

I lovens § 1, stk. 5, bestemmes: »Såfremt en bogføringspligtig i øvrigt tillige driver erhvervsvirksomhed, der ikke omfattes af bestemmelserne i stk. 1, er den pågældende også bogføringspligtig med hensyn til denne virksomhed.«

En gennemførelse af det foreliggende næringslovudkast vil derfor bogføringsmæssigt få konsekvenser for dem, der efter den nuværende næringslov ville kunne have drevet såkaldt frihandel, frihåndværk eller friindustri, og som efter den nye lovs ikrafttræden begynder sådan virksomhed.

Den personkreds, der efter næringslovudkastet i modsætning til nu kun vil kunne drive handel, håndværk eller industri i henhold til næringsbrev, bliver således pligtig til samtidig at løse næringsbrev og føre forretningsbøger både for virksomheden i henhold til næringsbrev og eventuel anden erhvervsvirksomhed, som de måtte drive.

Næringslovudkastets overgangsbestemmelse i § 25 må dog føre til, at nuværende frihandlende, frihåndværkere og friindustridrivende ikke bliver bogføringspligtige.

Ønskes efter en eventuel gennemførelse af næringslovudkastet en anden retstilstand med hensyn til bogføringspligt end den foran skitserede, synes dette at nødvendiggøre en ændring af bogføringsloven.

145. De i afsnittet foran gennemgåede bestemmelser får også betydning i en række andre henseender. Således tilkommer der kun personer, der er bogføringspligtige eller regnskabspligtige, den i ligningslovens § 30, jfr. statsskattelovens § 22, stk. 1, hjemlede ret til først at indgive selvangivelse den 15. februar.

146. Bestemmelserne i næringslovudkastet får også gennem bogføringsloven indirekte virkning for konkurslovens bestemmelser, idet det i konkurslovens § 43 bestemmes, at når nogen, som efter lovgivningen er forpligtet til at føre forretningsbøger eller for ikke længere end et år siden har udøvet virksomhed med sådan forpligtelse, har standset sine betalinger, har enhver fordringshaver, så længe standsningen med betalingen varer, ret til at forlange skyldnerens bo taget under konkursbehandling, uden at han behøver at føre andet eller videre bevis for skyldnerens insolvens.

, Endvidere er de i konkurslovens § 43 omhandlede personer efter konkurslovens § 46 forpligtede til at erklære sig fallit, når den årlige opgørelse af deres status i de sidste tre år har vist en stadig stigende tilbagegang og ubalancen udgør 30 % af aktivmassen.

I konkurslovens § 58 er det i øvrigt en forudsætning for, at skifteretten kan undlade at beskikke en midlertidig bestyrer, at skyldneren ikke ved konkursens begyndelse eller i løbet af et år forinden har været i sådan næringsvej eller stilling som i § 43 nævnt.

Endelig bemærkes i denne henseende, at efter konkurslovens § 101 f og g kan forhandling om akkord i henhold til konkurslovens § 100 ikke finde sted, når skyldneren ikke har ført handelsbøger, eller når han har undladt på behørig måde at opgøre årlig status, eller når han har undladt at erklære sig fallit, uagtet han dertil var forpligtet (§ 46).

147. I § 4 i købelov nr. 102 af 6. april 1906 bestemmes:

»Ved handelskøb forstås i denne lov køb, som indgås mellem handlende i eller for deres bedrift. Som handlende anses herved enhver, der gør sig til bedrift at afhænde dertil indkøbte varer, at drive veksellerer- eller bankforretning, forsikringsvirksomhed, kommissionshandel, forlagsvirksomhed, apotek, beværtning, håndværk eller fabrik, at overtage udførelse af bygnings- eller anlægsarbejder eller at befordre personer, gods eller meddelelser. Dog anses ikke som handlende den, som uden anden medhjælp end sin ægtefælle, sine børn under 15 år og sit hustyende driver beværtning, håndværk, befordringsvirksomhed eller sådan ringe handel, hvortil ikke kræves særlig

adkomst, eller hvortil borgerskab udstedes uden betaling.«

Bestemmelser om håndværk, befordringsvirksomhed eller sådan ringe handel, hvortil der ikke kræves særlig adkomst, indeholdes i den gældende næringslovs §§ 25, 27 og 64.

Der findes ikke i næringsloven bestemmelser om udfærdigelse af næringsbrev uden betaling, men 1857-loven havde i § 52 en bestemmelse, hvorefter borgerskab uden betaling kunne meddeles på at drive en eller anden ringe handel, såsom med brød, tråd og garn, lys og sæbe, legetøj og kager.

Gennemføres det indstillede næringslovudkast, vil dette ved afskaffelsen af frihåndværk, frihandel og »fri« vognmandsvirksomhed samtidig betyde en ændring af købelovens definition af handlende og dermed af, hvad der forstås ved handelskøb.

Om der foreligger handelskøb har betydning på en række områder i købeloven, hvor der gælder særlige bestemmelser herom, således i § 6 om omgående reklamation, i § 16 om betaling af købesummen ved udlevering af konossement, i §§ 21 og 28 henholdsvis for sælger og køber om, at enhver forsinkelse anses for væsentlig, i § 32 om omgående meddelelse til køber, hvis købet hæves på grund af for sen betaling, i § 38 om betaling af forhøjet rente, når betalingstiden overskrides, og i § 51 om en særlig undersøgelsespligt for køberen.

148. I § 2 i lov nr. 243 af 8. maj 1917 om kommission, handelsagentur og handelsrejsende bestemmes:

»Ved handlende forstås i denne lov enhver, der gør sig til bedrift at afhænde dertil indkøbte varer, at drive veksellerer- eller bankforretning, forsikringsvirksomhed, kommissionshandel, forlagsvirksomhed, apotek, beværtning, håndværk eller fabrik, at overtage udførelse af bygnings- eller anlægsarbejder eller at befordre personer, gods eller meddelelser, samt enhver, som er handelsagent. Dog anses ikke som handlende den, som uden anden medhjælp end sin ægtefælle, sine børn under 15 år og sit hustyende driver beværtning, håndværk, befordringsvirksomhed eller sådan ringe handel, hvortil ikke kræves særlig adkomst, eller hvortil borgerskab udstedes uden betaling.«

Denne bestemmelse svarer således til købelovens § 4, stk. 2, dog at definitionen er udvidet med »samt enhver, som er handelsagent«.

En gennemførelse af det foreliggende næringslovudkast vil således ligesom i købeloven også få betydning i kommissionsloven, hvorved bemærkes, at det i denne lovs § 4, stk. 2, er

fastsat, at hvis kommissionæren er handlende, og hvervet går ud på salg eller køb, som falder inden for hans bedrift, kaldes han handelskommissionær og forholdet handelskommission. Om handelskommissionærer og handelskommission indeholder loven i de følgende paragraffer en række særlige bestemmelser, således i §§ 5, 7, pkt. 3, 10, stk. 2, 11, 14, stk. 2, 21, 27, 32 og 57.

Endvidere indeholder kommissionslovens § 82 særlige bestemmelser om handlendes reklamlationspligt over for en agenturgiver, og § 85 definerer handelsrejsende som »den, der for en handlende (handelshuset) har påtaget sig det hverv.....«. Definitionen har betydning for §§ 86-93.

149. Endelig henledes opmærksomheden på de særlige bestemmelser i §§ 36, stk. 2, og 38, stk. 1, i lov nr. 242 af 8. maj 1917 om altaler og andre retshandler på formuerettens område, hvorefter sager om bod og konkurrenceklautsuler, hvis det drejer sig om handlende (kommissionslovens § 2) kan anlægges ved sø- og handelsretten og behandles som handelssager.

150. I lov nr. 272 af 6. maj 1921 om pantelånervirksomhed og handel med brugte genstande bestemmes i § 1:

»Pantelånervirksomhed såvel som handel med brugte genstande, jfr. lov om håndværks- og fabriksdrift m. m. af 29. december 1857 §§ 49, 50, 51 og 57 - bortset fra den, der drives med hjemmel i nævnte lovs §§ 23, 31, 32 og 33, jfr. § 35 - må kun drives i henhold til bevilling, udfærdiget af politimesteren, i København af politidirektøren. Handel med brugte bøger må dog kun drives i henhold til næringsadkomst på handel.

Bevilling meddeles enten til pantelånervirksomhed eller til handel med brugte genstande.«

Bestemmelserne i 1857-lovens §§ 49, 50, 51 og 57 omfatter marskandiserhandel, handel med gamle bøger og gammelt jern samt handel med klude, ben og andet lignende affald, medens § 23 indeholder bestemmelser om håndværkeres og fabrikanters afsætningsret og §§ 31-33, jfr. § 35, indeholder bestemmelser om handelsret herunder ret til at handle med brugte genstande.

I pantelånerlovens § 2 bestemmes:

»Bevilling til at drive pantelånervirksomhed eller handel med brugte genstande må kun meddeles personer, der opfylder de i § 2 i den ovennævnte lov af 29. december 1857 angivne betingelser for at erholde borgerskab eller næringsbevis, og som politiet på grundlag af de det foreliggende oplysninger ikke nærer betænkelighed ved at meddele bevillingen . . .«

Betingelserne i 1857-lovens § 2 er i hovedtræk myndighed, ikke under konkurs, straffri vandel og dansk indfødsret.

I pantelåner lovens § 14 fastsættes, at visse af lovens forskrifter tillige finder anvendelse på håndværkere og fabrikanter, for så vidt de i henhold til § 23 i 1857-loven sælger brugte cykler samt, at justitsministeren med samtykke af handelsministeren kan bestemme, at visse af lovens forskrifter skal anvendes på håndværkere og fabrikanter, der sælger andre brugte genstande end cykler, samt på handlende, der driver handel med nærmere angivne brugte genstande, og på auktionsholdere.

I § 18 er fastsat, at ret til handel med brugte genstande i henhold til §§ 23, 31-33, jfr. § 35, i 1857-loven samt retten til at drive næring som auktionsholder kan fradømmes den, der findes skyldig i overtrædelse af nærmere angivne kapitler i straffeloven.

Da pantelånerloven ikke ved sidste næringslovrevision blev ændret, er der vel for så vidt heller ikke i anledning af en eventuel gennemførelse af det nu foreliggende næringslovudkast behov for ændring.

Det eneste egentlige spørgsmål i denne henseende synes at blive de fremtidige betingelser for meddelelse af bevilling i henhold til pantelånerloven. Vil næringslovens ophævelse af bestemmelsen om, at fallenter ikke kan få næringsbrev, betyde, at fallenten dermed også kan få bevilling i henhold til pantelånerloven?

Imidlertid er pantelånerlovens formulering og henvisning til 1857-loven i det hele forældet, ligesom loven — ikke mindst afgrænsningen af lovens område - er vanskeligt tilgængelig. Dette fører til, at det vil være naturligt at optage denne lov til revision i forbindelse med revisionen af næringsloven.

EFTA-konventionen og EEC-traktaten.

151. Kommissionen har under sit arbejde været opmærksom på, at visse af næringslovens bestemmelser berøres af de traktatmæssige forpligtelser, Danmark har påtaget sig som medlem af den Europæiske Frihandels-Sammenslutning, EFTA, eller som Danmark ville påtage sig i tilfælde af en eventuel tilslutning til det Europæiske Økonomiske Fællesskab, EEC.

Såvel EFTA-konventionen (Stockholmkonventionen) som EEC-traktaten (Romtraktaten) indeholder etableringsretlige bestemmelser, hvis hovedindhold i begge tilfælde er, at forskelsbehandling mellem et medlemslands egne stats-

borgere og andre medlemsstaters statsborgere i etableringsretlig henseende efterhånden skal ophæves, og at ny forskelsbehandling af denne art ikke må indføres. På den anden side har de i begge traktatværker fastsatte regler karakteren af rammebestemmelser, der efterlader en række fortolkningsspørgsmål uløste, og som til dels forudsætter, at der senere fastsættes nærmere bestemmelser eller udvikler sig en vis praksis til udfyldelse og fortolkning af de i selve konventionen (traktaten) nedlagte principper.

I bilag 4 er der nærmere redegjort for hovedindholdet af EFTA-konventionens og EEC-traktatens etableringsbestemmelser.

152. Et krav om indfødsret som betingelse for at få næringsbrev må efter disse traktatbestemmelser anses for et oplagt tilfælde af diskrimination. Som medlem af EFTA må Danmark derfor afholde sig fra at stille krav om indfødsret over for andre medlemslandes statsborgere, i det omfang et sådant krav kan gøre det vanskeligt at opnå de forventede fordele ved afviklingen af told og kvantitative restriktioner. Ved en eventuel dansk tilslutning til EEC ville EEC-traktatens bestemmelser medføre, at Danmark måtte ophøre med at håndhæve indfødsretskravet over for andre medlemslandes statsborgere, efterhånden som Rådet ved udstedelse af direktiver sætter bestemmelserne i traktatens artikel 52 i kraft for de enkelte erhvervsgrøner, jfr. bilag 4 (side 105).

Som der er redegjort for i afsnit 23, må man imidlertid anse de her i landet gældende bestemmelser om indfødsret som betingelse for erhvervsudøvelse, bestemmelser som efter kommissionens indstilling opretholdes, for at være forenelige med de nævnte traktatbestemmelser, idet Danmarks medlemsskab efter de danske næringsretlige bestemmelsers formulering medfører, at vedkommende traktat selvstændigt hjemler statsborgere fra andre medlemsstater ret til at få næringsbrev her i landet på lige fod med danske statsborgere.

Man må også mene, at det krav om bopæl, der er redegjort for i afsnit 24, og hvorfra der i øvrigt er adgang til at dispensere, vil kunne

opretholdes over for de pågældende traktatbestemmelser.

Der kan være spørgsmål om fortolkning af bestemmelserne i næringslovens §§ 23 og 24 om, hvorvidt den udvidede afsætningsret er betinget af, at faget udøves her i landet. Hvorledes disse bestemmelser og i forbindelse hermed én-butik systemet i givet fald vil forholde sig til traktatbestemmelserne afhænger af, hvorledes disse nærmere vil blive fortolket. Nogen øjeblikkelig mulighed for en endelig afklaring heraf foreligger ikke, og kommissionen kan i øvrigt for sit vedkommende henvise til, at betydningen af disse fortolkningsproblemer vil være begrænset, såfremt de pågældende næringsretlige bestemmelser ophæves i løbet af få år, som af kommissionen indstillet.

Det gældende forbud mod, at udenlandske virksomheders herværende filialer driver detailhandel, vil efter kommissionens opfattelse ikke kunne opretholdes over for udenlandske selskaber hjemmehørende i et andet medlemsland, såfremt disse ønsker at etablere sådanne filialer her i landet i overensstemmelse med de ovenfor omhandlede traktatbestemmelser. Efter EEC-traktatens bestemmelser ville Danmark, hvis det tilsluttede sig EEC, ej heller kunne opretholde det gældende forbud mod, at handelsrejsende fra virksomheder i andre medlemslande besøger byer under 2000 indbyggere. I øvrigt må tiden siges at være løbet fra disse forbud, og kommissionens lovudkast indeholder da heller ikke sådanne bestemmelser.

Hvorvidt den nuværende pligt for handelsrejsende for udenlandske firmaer til at løse særligt adgangsbevis kunne komme i strid med EEC's bestemmelser i tilfælde af dansk medlemsskab, kan ikke afgøres med sikkerhed. At dømme efter et nyligt vedtaget direktiv kan dette i hvert fald ikke udelukkes. Derimod vil bestemmelsen næppe kunne anses for stridende mod EFTA-konventionens artikel 16. Imidlertid har kommissionen - som det nærmere er beskrevet i afsnit 85 - indstillet, at denne pligt ophæves, ligesom også bestemmelserne, om at de pågældende skal have øvrighedsattest og fuldmagt, efter indstillingen bortfalder.

Udkast til forslag til næringslov

I. Lovens område.

§ 1. Denne lov gælder for selvstændig næringsvirksomhed som: 1) Handlende, håndværker og industridrivende. 2) Speditør. 3) Vognmand. 4) Auktionsholder. 5) Vekselerer. 6) Ejendomshandler.

Stk. 2. Loven gælder for andelsforeninger i det omfang, deres virksomhed udadtil fremtræder som næringsvirksomhed.

Stk. 3- Offentlige institutioners næringsvirksomhed berøres ikke af loven.

II. Almindelige bestemmelser.

§ 2. Enhver, der driver næring som nævnt i § 1, stk. 1, skal have næringsbrev, jfr. dog § 12, stk. 1, § 14, stk. 1, og § 23, stk. 2.

Stk. 2. I ansvarlige interessentskaber og kommanditselskaber skal alle personligt ansvarlige deltagere have næringsbrev.

Stk. 3. Næringsbrev udstedes af politimesteren på det sted, hvor eller hvorfra næringsvirksomheden agtes drevet, i København magistraten. Næringsbrev giver ret til at drive næring i og fra politikredsen, jfr. dog § 20.

Stk. 4- Virksomheden må ikke begyndes, før næringsbrevet er udstedt. Dog kan et aktieselskab under stiftelse, når det er anmeldt til aktieselskabs-registeret, drive virksomhed, indtil næringsbrevet efter registreringen kan udstedes.

§ 3. Personer har ret til at få næringsbrev, når de

- 1) har dansk indfødsret,
- 2) har bopæl her i landet,
- 3) er myndige eller efter myndighedsloven har fået tilladelse til på egen hånd at drive den næring, hvortil næringsbrevet kræves, og
- 4) for næringerne, nævnt i § 1, stk. 1, nr. 4-6, ikke er under konkurs.

Stk. 2. Personer, der ikke har dansk indfødsret, men ellers opfylder betingelserne i stk. 1, har ret til at få næringsbrev, såfremt dette er hjemlet i international aftale eller fastsat af handelsministeren.

Stk. 3. Handelsministeren kan tillade, at der udstedes næringsbrev til personer, som ikke opfylder betingelserne i stk. 1, nr. 1-3. Gives tilladelse til en person, der ikke har bopæl her i landet, skal virksomheden ledes af en bestyrer, der opfylder betingelserne i stk. 1, jfr. stk. 2 og 4.

Stk. 4- For næringerne, nævnt i § 1, stk. 1, nr. 2-6, gælder reglerne i borgerlig straffelovs § 78, stk. 2 og 3.

§ 4. Her i landet registrerede aktieselskaber har ret til at få næringsbrev. Det samme gælder andre her i landet hjemmehørende selskaber med begrænset ansvar (herunder selskaber med vekslende medlemstal eller vekslende kapital), foreninger, stiftelser og andre selvejende institutioner, når direktørerne og flertallet af bestyrelsesmedlemmerne opfylder betingelserne i § 3.

Stk. 2. Filialer af udenlandske selskaber m. v. af den i stk. 1 nævnte art har ret til at få næringsbrev, såfremt dette er hjemlet i international aftale eller fastsat af handelsministeren. Næringsbrev kan herudover udstedes efter tilladelse af ministeren. Filialbestyrere skal opfylde betingelserne i § 3, stk. 1, jfr. stk. 2 og 4.

§ 5. I næringsbrevet angives indehaveren og det område, for hvilket det gælder. Næringens art angives på en af følgende måder: 1) Handlende, håndværker og industridrivende. 2) Speditør. 3) Vognmand. 4) Auktionsholder. 5) Vekselerer. 6) Ejendomshandler.

Stk. 2. For udstedelse af næringsbreve og duplikateksemplarer af disse betales et gebyr, der fastsættes af handelsministeren. Gebyret til falder staten, i København dog kommunen.

§ 6. Næringsdrivende, der har fast forretningssted, skal have deres næringsbrev eller et af vedkommende myndighed udstedt duplikateksemplar ophængt på et sted, der er iøjnefaldende for kunderne.

Stk. 2. Automater skal være forsynet med indehaverens navn (firma) og forretningsadresse.

§ 7. Retten til at drive næring efter et næringsbrev bortfalder ved indehaverens død, jfr. dog § 8, og hvis indehaveren ikke længere opfylder betingelserne for at få næringsbrev.

Stk. 2. Handelsministeren kan undtage fra bestemmelserne i stk. 1.

Stk. 3. Hvis retten efter et næringsbrev for næringerne, nævnt i § 1, stk. 1, nr. 2-6, er bortfaldet eller frakendt efter reglerne i borgerlig straffelovs § 79, skal næringsbrevet straks afleveres til den myndighed, der har udstedt det.

§ 8. Efter anmeldelse til politimesteren, i København magistraten, kan et dødsbo, en ægtefælle, der sidder i uskiftet bo, et konkursbo eller en værge for en umyndiggjort uden næringsbrev fortsætte afdødes, fallentens eller den umyndiggjortes virksomhed med henblik på afvikling, afhændelse eller lignende af virksomheden. Adgangen hertil gælder kun indtil 1 år efter dødsfaldet, konkursdekretets afsigelse eller umyndiggørelsen. I særlige tilfælde kan politimesteren, i København magistraten, forlænge fristen.

§ 9- Næringsbrev og tilladelse, der udstedes efter en af handelsministeren i medfør af loven givet dispensation, kan efter ministerens bestemmelse begrænses og betinges.

Stk. 2. Afgørelser efter denne lov, der træffes af politimesteren, i København magistraten, kan indbringes for handelsministeren.

III. Handlende, håndværkere og industridrivende.

§ 10. De i § 1, stk. 1, nr. 1, nævnte næringsdrivende kan drive handel, håndværk og industri af enhver art i og fra politikredsen, jfr. dog § 24. Varer må kun afsættes fra fast forretningssted, jfr. dog § 12, stk. 1, og § 14, stk. 1.

Stk. 2. Fast forretningssted er varige udsalgssteder, fabriks- og værkstedslokaler samt automater. Automater, der er opstillet i tilknytning til andet fast forretningssted, anses dog som en del af dette.

§ 11. Personlig henvendelse om bestilling på varer til senere udbringning fra fast forretningssted eller på udførelse af håndværksmæssigt eller industrielt arbejde må kun finde sted efter forudgående anmodning fra kunden.

Stk. 2. Bestemelsen i stk. 1 gælder ikke henvendelser om bestilling på de i § 12, stk. 1, nævnte varer, på bøger og på håndværksmæssige arbejdsydelser, der kun kan udføres på stedet, eller henvendelser til erhvervsdrivende og offentlige institutioner om bestilling på varer og ydelser, der anvendes i vedkommende virksomhed.

Stk. 3. Optagelse af bestillinger for udenlandsk regning kan kun finde sted efter samme regler som i stk. 1, jfr. stk. 2.

§ 12. Næringsbrev kræves ikke for personer, der har bopæl her i landet, til ved omførsel at forhandle

a) naturalprodukter af jordbrug, husdyrhold og fiskeri, sådanne naturalprodukter, der er konserveret ved frysning, rygning eller saltning, samt brød, mælk, fløde, konsumis, ost, smør og margarine.

b) aviser, ugeblade og tidsskrifter, dog kun på gader og pladser.

Stk. 2. De i § 1, stk. 1, nr. 1, nævnte næringsdrivende kan endvidere til erhvervsdrivende omføre til salg varer, der er anvendelse for i vedkommende virksomhed.

Stk. 3- I øvrigt må salg ved omførsel ikke finde sted.

Stk. 4. På køretøj, skib eller telt, der benyttes til salg i henhold til stk. 1, skal sælgerens navn og adresse tydeligt anføres.

§ 13. I særlige tilfælde kan handelsministeren give personer og selskaber m. v. tilladelse til for et begrænset tidsrum ad gangen at omføre nærmere angivne varer til salg.

§ 14. Ved torvehandel, på markeder og ved dyrskuer kræves ikke næringsbrev til forhandling af husdyr, næringsmidler, der hidrører fra jordbrug, husdyrhold og fisken, samt danske husflidsprodukter.

Stk. 2. Torvehandel må kun finde sted på de tider og steder samt på de vilkår, som kommunalbestyrelsen fastsætter i samråd med politimesteren, i København politidirektøren.

§ 15. Handelsministeren kan undtage næringsvirksomhed på købestævner og udstillinger fra bestemmelserne i denne lov.

Stk. 2. De i § 1, stk. 1, nr. 1, nævnte næringsdrivende samt repræsentanter, der i medfør af § 11, stk. 2, søger at opnå bestillinger, kan holde udstilling og i udstillingslokalet - også

i den almindelige butikslukketid — optage bestillinger uden næringsbrev hertil. Udstillingslokalet må kun holdes åbent for og bestillinger kun modtages fra næringsdrivende, som anvender de pågældende varer i deres virksomhed.

Stk. 3. Udstillinger som nævnt i stk. 2 må ikke afholdes i butikker m. v., der omfattes af lukkeloven, men kan - uanset bestemmelsen i § 11, stk. 3, i beværterloven — afholdes i lokaler, der hører til beværtninger og gæstgiverier, bortset fra de almindelige serveringslokaler. Dog vil der kunne holdes mannequinopvisning også i de almindelige serveringslokaler.

§ 16. De i § 1, stk. 1, nr. 1, nævnte næringsdrivende har ret til i vedkommende politikreds at sælge deres varer ved auktion.

§ 17. Personer, der har bestået svendeprøve i et håndværksfag i henhold til lovgivningen om lærlingeforhold eller anden godkendt prøve i faget, har ret til af politimesteren, i København magistraten, at få deres næringsbrev påtegnet betegnelsen »mester« i forbindelse med angivelse af det håndværksfag, hvori prøven er bestået. Handelsministeren kan give personer, som har godtgjort på anden måde at have tilsvarende håndværksfaglig færdighed, ret til at få deres næringsbrev påtegnet på samme måde.

Stk. 2. Betegnelsen »mester« i forbindelse med angivelse af et håndværksfag må kun benyttes af personer, hvis næringsbrev er påtegnet efter stk. 1.

§ 18. Handlende i København, der regelmæssigt og som en væsentlig del af deres handelsvirksomhed sælger varer til andre næringsdrivende til videresalg eller forarbejdning, skal anmelde dette til magistraten og have deres næringsbrev påtegnet herom.

Stk. 2. Sådanne handlende skal være medlemmer af Grosserer-Societetet. Medlemskontingentet skal godkendes af handelsministeren.

Stk. 3. De om Grosserer-Societetet i øvrigt gældende forskrifter består fortsat. Handelsministeren kan efter indstilling fra Grosserer-Societetets Komite ophæve eller ændre disse bestemmelser.

Stk. 4. Handlende, der uden for København driver virksomhed som nævnt i stk. 1, har ret til at få deres næringsbrev påtegnet herom af politimesteren og dermed ret til betegnelsen »grosserer«.

Sfk. 5. Betegnelsen »grosserer« må kun be-

nyttes af medlemmer af Grosserer-Societetet samt handlende, der før denne lovs ikrafttræden eller i medfør af stk. 4 har fået ret til denne betegnelse.

IV. Speditører og vognmænd.

§ 19. Ved spedition forstås i denne lov foretagelse af forsendelser af gods i eget navn for fremmed regning.

Stk. 2. Speditører skal have fast forretningssted.

§ 20. Ved vognmandsvirksomhed forstås i denne lov befordring af personer eller gods med motorkøretøjer.

Stk. 2. Næringsbrev som vognmand giver ret til at drive vognmandsvirksomhed i hele landet.

V. Auktionsholdere, vekselere og ejendomsbehandlere.

§ 21. Ved auktionsholdervirksomhed forstås i denne lov modtagelse af varer til salg ved auktion på dertil bestemte steder og forberedelse af auktionen.

Stk. 2. Auktionsholdere må ikke drive handel, håndværk eller industri. Hvis fortsættelse af en bestående auktionsholdervirksomhed af særlige grunde er ønskelig, kan handelsministeren undtage fra denne bestemmelse. Auktionsholderes forretningslokaler må kun med handelsministerens tilladelse bruges til anden næringsvirksomhed.

§ 22. Ved vekselervirksomhed forstås i denne lov køb eller salg af værdipapirer for fremmed regning, arbitrageforretninger og veksling af penge.

Stk. 2. Betegnelsen »vekslerer« må kun benyttes af næringsdrivende, der har næringsbrev som vekselere.

Stk. 3. Handelsministeren giver nærmere regler for udøvelse af vekselervirksomhed, derunder regler om revision og om adgang til at bruge agenter. Vekselere skal have fast forretningssted.

Stk. 4. Danske banker og sparekasser har ret til at drive vekselervirksomhed uden næringsbrev i det omfang, anden lovgivning tillader det.

§ 23. Ved ejendomshandlernæring forstås i denne lov virksomhed som mellemmand ved køb og salg af fast ejendom samt fra fast forretningssted dreven erhvervsvirksomhed.

Stk. 2. Ejendomsmæglere og advokater kan uden næringsbrev drive ejendomshandlernæring.

Stk. 3- Næringsbrev som ejendomshandler kan kun udstedes til personer. Handelsministeren kan fastsætte, at visse erhverv og stillinger ikke kan forenes med ejendomshandlernæring.

Stk. 4- Handelsministeren kan fastsætte nærmere regler for ejendomshandlers virksomhed. Ejendomshandlere skal have fast forretningssted.

Stk. 5. Ejendomshandlere og disses medarbejdere må ikke udfærdige de til tinglysning bestemte dokumenter om overdragelse af fast ejendom.

VI. Overgangsbestemmelser.

§ 24- Uanset bestemmelsen i § 10 må de i § 1, stk. 1, nr. 1, nævnte næringsdrivende kun have detailsalg fra flere forretningssteder i én kommune, såfremt den næringsdrivende fra hvert forretningssted i kommunen enten som andelsforening alene driver næringen inden for medlemmernes kreds, jfr. § 10 i næringsloven af 28. april 1931, eller som industridrivende eller håndværkere kun afsætter egne og fagfællers produkter m. v., jfr. §§ 23 og 24 i næringsloven af 28. april 1931. Dog kan håndværkere og industridrivende uafhængigt af denne bestemmelse opretholde detailsalg fra forretningssteder, der før lovens ikrafttræden er etableret i henhold til næringsadkomst som handlende.

Stk. 2. Begrænsningen i stk. 1 i antallet af forretningssteder gælder ikke for automater på jernbanestationer, lufthavne, skibsekspeditioner, rutebilstationer, færgers og ruteskibes anløbspladser, i jernbanetog og passagerskibe, beværgninger og gæstgiverier samt foreningslokaler.

Stk. 3. I kommuner, som i udpræget grad benyttes til sommer- og weekendophold, kan politimesteren, uanset bestemmelserne i stk. 1, tillade næringsdrivende at have én filial i tidsrummet 1. marts til 1. november.

Stk. 4. Uanset bestemmelsen i stk. 1 kan næringsdrivende, der opnår tilladelse af en kommunalbestyrelse til drift af telefonkiosker, have det antal kiosker, som tilladelsen giver ret til.

Stk. 5. Uden handelsministerens tilladelse må et medlem af direktion eller bestyrelse i et selskab, der driver detailhandel, ikke selv drive detailhandel i samme kommune som selskabet og heller ikke være medlem af direktion eller bestyrelse i andre selskaber, der driver detailhandel i kommunen.

Stk. 6. Bestemmelserne i denne paragraf bortfalder den 1. januar 1970.

§ 25. Næringsadkomster, udstedt før denne lovs ikrafttræden, er fremtidig gyldige i hele den politikreds, hvori virksomheden er beliggende ved lovens ikrafttræden.

Stk. 2. Næringsadkomster på handel, på industri eller på et håndværksfag samt almindeligt næringsbrev på håndværk giver samme ret som næringsbrev som handlende, håndværker og industridrivende.

Stk. 3. Personer, som godtgør, at de ved denne lovs ikrafttræden lovligt driver handel, håndværk eller industri uden næringsbrev, kan ved henvendelse til politimesteren, i København magistraten, uden stempelafgift, få udstedt et bevis, der giver ret til at fortsætte virksomheden uforandret.

§ 26. Indehavere af tilladelse efter § 29, stk. 3, i næringsloven af 28. april 1931 til ved personlig henvendelse at optage bestillinger på støvsugere, symaskiner eller andre industrielle frembringelser, har ret til ved henvendelse inden et år efter lovens ikrafttræden til politimesteren, i København magistraten, at få tilladelsen påtegnet om, at den er gyldig indtil 1. januar 1970.

§ 27. Personer, som godtgør, at de i mindst et år før lovens ikrafttræden i henhold til vandrebreve eller tilladelse efter § 97 i næringsloven af 28. april 1931 har forhandlet varer, har ret til inden for næringsadkomstens gyldighedsområde at fortsætte virksomheden uforandret, når de senest et år efter lovens ikrafttræden får næringsadkomsten påtegnet herom af politimesteren, i København magistraten. I påtegningen skal nøje angives de varer, de hidtil har omført.

Stk. 2. Personer, som med særlig tilladelse fra handelsministeriet har omført varer, har ret til at fortsætte virksomheden uforandret inden for tilladelsens gyldighedstid og -område.

§ 28. Auktionsholdere, som godtgør, at de ved denne lovs ikrafttræden lovligt driver handel, håndværk eller industri, kan ved henvendelse til politimesteren, i København magistraten, uden stempelafgift få udstedt et bevis, der giver ret til at fortsætte virksomheden uforandret.

§ 29. Indehavere af næringsadkomst som vognmand har ret til vognmandsnæring i hele landet.

VII. Straffebestemmelser.

§ 30. Overtrædelse af § 2, stk. 1, 2 og 4, § 6, § 7, stk. 3, § 10, stk. 1, 2. pkt., § 11, stk. 1 og 3, § 12, stk. 3 og 4, § 14, § 15, stk. 2 og 3, 1. pkt., § 17, stk. 2, § 18, stk. 1 og 5, § 19, stk. 2, § 21, stk. 2, 1. og 3. pkt., § 22, stk. 2 og 3, 2. pkt., § 23, stk. 3, 1. pkt., stk. 4, 2. pkt., og stk. 5, og § 24, stk. 1 og 5, straffes med bøde.

Stk. 2. I forskrifter, der gives i medfør af denne lov, kan der fastsættes straf af bøde for overtrædelse af bestemmelser i forskrifterne.

Stk. 3- Er overtrædelsen begået af et aktieselskab, andelsselskab eller lign., kan bødeansvar pålægges virksomheden som sådan.

VIII. Ikrafttrædelsesbestemmelser m. v.

§ 31. Denne lov træder i kraft den.....
.....Samtidig ophæves §§ 1-64, 85 a-e og 90-93 i næringslov nr. 138 af 28. april 1931 samt lov nr. 69 af 28. februar 1950 om handelsrejsendes udstilling af deres prøvekollektioner.

§ 32. Loven gælder ikke for Færøerne.

Stk. 2. Loven kan ved kgl. anordning sættes i kraft i Grønland med de afvigelser, som landsdelens særlige forhold gør rimelige.

Bemærkninger til lovforslaget.

Lovforslaget er udarbejdet af næringslovkommissionen, og dets bestemmelser træder i stedet for bestemmelserne i den gældende næringslovs §§ 1-64, 85 a-e og 90-93.

Om motiveringen for lovforslaget og dermed også for de principielle ændringer, dette vil føre til i den nuværende retstilstand, kan henvises til den af næringslovkommissionen afgivne betænkning, hvortil dette lovforslag er knyttet som bilag.

Til lovforslagets enkelte paragraffer knyttes følgende bemærkninger:

Til § 1. I stk. 1 er revisor, translator, dispa-
chør, mægler samt vejer og måler ikke medtaget, idet kommissionen vil indstille, at der samtidig foreslås særlige love for disse næringer.

Man har anset det for unødvendigt udtrykkeligt at anføre, at loven gælder for selvstændig virksomhed som handelsagent, hvorved som hidtil forstås den, som for en anden har påtaget sig at virke for salg af varer ved at optage bestillinger til den pågældende eller ved at sælge varer i dennes navn, og som ikke er ansat

i agenturgiverens tjeneste, men udøver virksomheden som selvstændig forretningsdrivende med eget kontor eller andet eget lokale, hvortil meddelelser angående forretningen kan sendes. Sådanne handelsagenter anses for at drive selvstændig handelsnæring.

Den særstilling, andelsforeninger nu har med hensyn til fritagelse for at løse næringsbrev, op-
hæves i forbindelse med, at loven efter stk. 2 kommer til at gælde for andelsforeninger i det omfang, disses virksomhed udadtil fremtræder som næringsvirksomhed. En andelsforening (brugsforening), der driver virksomhed fra butik, omfattes således af loven, medens f. eks. foderstofforeninger og små lukkede andelsvirksomheder falder udenfor.

I stk. 3 foreslås den nuværende retstilstand bevaret, således at det må være efter kommunal-lovene og de kommunalretlige grundsætninger, at det afgøres, om og i bekræftende fald i hvilket omfang det offentlige kan drive næring. Koncessionerede virksomheders næringsudøvelse er som hidtil omfattet af loven.

En bestemmelse svarende til den gældende næringslovs § 1, stk. 3, om adgang til administrativ udvidelse af lovens område foreslås ikke optaget i denne lov.

Til § 2. Efter bestemmelsen skal enhver, som driver næring, der omfattes af loven, som hidtil have næringsbrev.

Bestemmelsen i stk. 2 svarer til den gældende lovs § 7, hvor det dog er fastsat, at hver enkelt ansvarlig deltager skal »erhverve« næringsbrev. Den nu foreslåede formulering, hvorefter hver ansvarlig deltager »skal have« næringsbrev, til-
siger at tydeliggøre, at interessentskabet eller kommanditselskabet ikke kan drive næring, hvis en af de ansvarlige deltagere ikke får eller mister sit næringsbrev.

Da næringsområdet i stk. 3 foreslås udvidet fra kommunen til politikredsen, svarende til vedkommende næringsmyndigheds embedsområde, foreslås det samtidig i § 25, stk. 1, at hidtidige næringsadkomster fremtidig skal være gyldige i hele den politikreds, hvori virksomheden er beliggende ved lovens ikrafttræden.

Bestemmelsen i stk. 4, 2. pkt., der er ny, tilsiger at gøre det muligt for et selskab lovligt at kunne begynde virksomheden straks efter anmeldelsen til aktieselskabsregisteret. Man legaliserer herved den gældende praksis, hvorefter der ikke skrives ind, hvor et selskab driver næring inden registreringen. Selskabet skal straks efter registreringen løse næringsbrev.

Til § 3. Forbudet imod, at begge ægtefæller løser næringsbrev, er efter forslaget bortfaldet.

Endvidere vil en fallent i modsætning til nu kunne få næringsbrev, dog ikke som auktionsholder, vekselerer og ejendomshandler.

Det ubetingede myndighedskrav er heller ikke opretholdt, idet det ikke skønnes nødvendigt med en fornyet prøvelse fra næringsmyndighedernes side, når værge og pupilautoriteter har fundet det forsvarligt at tillade en umyndig på egen hånd at drive næringsvirksomhed. Skal den umyndige ikke drive virksomhed på egen hånd, vil han kunne få næringsbrev, såfremt handelsministeren i medfør af bestemmelsen i stk. 3 dispenserer.

I stk. 3 er, hovedsagelig af judicielle grunde, foreslået en ny bestemmelse om, at den næringsbrevsindehaver, der ikke har bopæl her i landet, for virksomheden skal ansætte en bestyrer, der har bopæl her.

I stk. 4 foreslås, at næringsbrev som speditør, vognmand, auktionsholder og vekselerer i modsætning til efter den gældende lov, ligesom det nu er tilfældet for ejendomshandlere og ejendomsmæglere, skal kunne nægtes under den i straffelovens § 78, stk. 2, angivne betingelse, d. v. s. for så vidt den pågældende er dømt for et strafbart forhold, der begrunder nærliggende fare for misbrug af den pågældende næring.

Til § 4. For så vidt angår aktieselskabers adgang til at erhverve næringsbrev, foreslås det at undlade at stille særlige betingelser udover aktieselskabslovens registreringsbetingelser.

Det gældende forbud i næringslovens § 9, stk. 3, imod, at udenlandske aktieselskabers filialer driver detailhandel, er udgået.

Til § 5. Den næringsretlige adskillelse mellem handels-, håndværks- og industrinæringsbreve foreslås ophævet, således at der udstedes et næringsbrev fælles for handel, håndværk og industri, og således at man på grundlag af dette næringsbrev får fri afsætningsret (jfr. § 10). Samtidig ophæves forbudet imod forening af næringsbrev på handel og håndværk indenfor samme kommune.

Efter stk. 2 ændres næringsbrevafgifterne til registreringsgebyrer, der alene skal dække udgifterne ved næringsbrevs udstedelse. Gebyret, der nu tilfalder kommunen, skal efter udkastet tilfalde staten, i København dog stadig kommunen. Medens afgiftens størrelse nu er fastsat i loven, foreslås det, at gebyrets størrelse fastsættes administrativt.

Til § 6. Det er ikke som i den gældende lov foreskrevet, at indehaverens navn eller for selskaber virksomhedens firma skal angives ved indgangen til forretningslokalet. Der kræves heller ikke efter forslaget angivelse af forretningens art. Ligeledes er kravet om, at der i aktieselskaber m. v. i forretningslokalet skal være angivet samtlige bestyrelsesmedlemmers og direktørers navne, udeladt.

I stk. 2 foreslås, at enhver automat skal være forsynet med indehaverens navn (firma) og forretningsadresse. Firma, d. v. s. det navn, hvorunder virksomheden drives, skal herefter angives i alle tilfælde, hvor dette er forskelligt fra indehaverens navn.

Til § 7. Bestemmelserne om næringsrettens bortfald er forenklet ved, at det fastsættes, at næringsretten foruden ved død bortfalder, hvis indehaverne - personer eller selskaber - ikke længere opfylder betingelserne for at få næringsbrev. Dette betyder, at retten også bortfalder, hvis en person mister sin indfødsret.

Bestemmelserne i stk. 3 om tilbagelevering af næringsbreve svarer til de nugældende, dog at kravet om tilbagelevering kun opretholdes, når næringsretten bortfalder, for så vidt angår næringerne som speditør, vognmand, auktionsholder, vekselerer og ejendomshandler.

Til § 8. Bestemmelsen omfatter i modsætning til nu også værgen for en umyndiggjort, ligesom det udtrykkeligt er anført, at bestemmelsen omfatter en ægtefælle, der sidder i uskiftet bo.

I modsætning til nu foreslås, at der skal ske anmeldelse til næringsmyndighederne, hvorimod pligten til i dødsboer under privat skiftebehandling at ansætte en bestyrer er bortfaldet.

Den særlige bestemmelse om, at de af de underordnede næringsmyndigheder trufne afgørelser om forlængelse af 1 års fristen kan indankes for handelsministeriet, er udeladt, men samtidig er i § 9, stk. 2, optaget den almindelige bestemmelse, om at afgørelser efter næringsloven, der træffes af politimesteren eller magistraten, kan indbringes for handelsministeren.

Til § 9. Bestemmelsen gælder i alle tilfælde, hvor der gives dispensation.

Formuleringen tilsigter at tydeliggøre, at selv om sådanne næringsbreve udfærdiges af den underordnede myndighed, skal beslutning om begrænsning eller betingelse samt om indholdet heraf være truffet af ministeren.

Bestemmelsen i stk. 2 er overensstemmende

med almindelig praksis, selvom sådan adgang til klage i den gældende lov kun udtrykkeligt er angivet i § 13, stk. 4.

Til § 10. Efter stk. 1 ophæves det hidtidige forbud mod, at handlende har flere butikker i samme kommune tilligemed de hidtidige forskrifter om, hvilke varer håndværkere og industridrivende må afsætte. Dog foreslås i § 24, at disse restriktioner opretholdes i en overgangsperiode indtil 1. januar 1970.

De hidtidige bestemmelser om, at varer kun må afsættes fra fast forretningssted, opretholdes. Undtaget herfra vil kun være det salg der - også uden næringsbrev - kan finde sted i henhold til § 12, stk. 1, (omførsel) og § 14, stk. 1, (på torve m. v.). Det følger af denne bestemmelse sammenholdt med § 12, stk. 2, at salg til videresalg eller til videreforarbejdning også vil kunne ske ved omførsel fra fast forretningssted.

Ved definitionen af »fast forretningssted« i stk. 2 er det tilsigtet, at afsætning i almindelighed ikke vil kunne foregå fra f. eks. hotelværelser, idet sådanne ikke vil kunne anses for at være »varige« udsalgssteder. I modsætning til nu fastsættes udtrykkeligt, at automater er »fast forretningssted«, således at handlende, håndværkere og industridrivende herefter også vil være berettiget til at afsætte varer fra et ubegrænset antal automater, og dette uanset om de ikke i øvrigt måtte have noget fast forretningssted. Bestemmelsen om, at automater, der er opstillet i tilknytning til andet fast forretningssted, anses som en del af dette, vil få selvstændig betydning, så længe overgangsbestemmelserne i § 24 er i kraft, idet handlende, der kun må have én butik i kommunen, foruden butikken kun må have automater i tilknytning til denne. Automater, der f. eks. opstilles samlet for flere butikker ved et »butikstorv«, må antages at være anbragt »i tilknytning« til fast forretningssted, selvom de ikke kan siges at være opstillet i umiddelbar forbindelse med forretningsstedet, som det er foreskrevet i den gældende lov.

I tilfælde, hvor der afsættes varer fra tog, skib eller flyvemaskine, der passerer flere politikredse, må det normalt antages, at den næringsdrivende skal have næringsbrev i den politikreds, hvor transportmidlet har sit udgangspunkt.

Til § 11. Efter stk. 1 er bestillingsoptagelse ved personlig henvendelse som hidtil tilladt,

når det sker efter forudgående anmodning fra kunden. Anmodningen kan være såvel skriftlig, mundtlig, herunder telefonisk, som fremsat i annoncer eller lignende, men der må være tale om en forudgående og udtrykkelig anmodning, og personlige henvendelser for at opnå sådan anmodning må anses for at være i strid med denne bestemmelse.

Foreligger der ikke anmodning om bestillingsoptagelse, vil personlig henvendelse herom kun være lovlig i det omfang, den kun omfatter de i stk. 2 omhandlede varer og ydelser.

De hidtil gældende særlige tilladelser til ved uanmodet personlig henvendelse at søge bestillinger optaget på støvsugere og symaskiner bevarer efter § 26 gyldigheden indtil 1. januar 1970, men i øvrigt foreslås disse næringsretlige bestemmelser ophævet.

Som ny bestemmelse foreslås, at det i loven udtrykkeligt fastsættes, at det er tilladt at rette uanmodede personlige henvendelser om bestilling på håndværksmæssige arbejdsydelser, der kun kan udføres på stedet. Det er således tilladt en håndværker at rette henvendelse til ejeren af en ejendom med henblik på udførelse af reparationsarbejde på ejendommen.

Bestillingsoptagelse i henhold til disse bestemmelser forudsætter — medmindre det drejer sig om de i § 12, stk. 1, nævnte varer — at den pågældende har næringsbrev. Er der imidlertid tale om virksomhed, der ikke omhandles i § 1 — som praktiske eksempler kan nævnes bladudgivning, forsikring, gartneri, tøj rulning, slibning, tæppebankning og vinduespudding — er sådan virksomhed ikke underkastet disse forskrifter, og henvendelse om sådanne varer og ydelser vil derfor frit kunne ske, medmindre forskrifter i politi- og sundhedsvedtægter er til hinder herfor.

Da f. eks. en agent her i landet for en udenlandsk virksomhed ikke behøver at drive handel her i landet og derfor ikke behøver næringsbrev, og da det ville være uheldigt, om udenlandske virksomheder ikke ligesom danske skulle overholde reglerne for bestillingsoptagelse, foreslås det dog i stk. 3, at bestillingsoptagelse for udenlandsk regning altid kun må ske i overensstemmelse med næringslovens forskrifter, altså uanset om den pågældende virksomhed kan udøves her i landet uden næringsbrev.

Samtidig foreslås ophævelse af de hidtidige bestemmelser om adgangsbevis til optagelse af bestillinger for udenlandsk regning ved personlig henvendelse.

Til § 12. I stk. 1 angives, hvilke varer, der uden næringsbrev kan omføres til salg. Opregningen er udtømmende, men uden for dette område falder udbringning af bestilte varer, hvilket selvsagt altid vil være lovligt. Uden for falder ligeledes køb af varer blandt flere ensartede, som kunden har ønsket sendt hjem »i udvalg«.

Bestemmelserne om vandrebreve foreslås ophævet i forbindelse med, at det bestemmes, at kun personer, der har bopæl her i landet, kan foretage sådan omførsel.

Ved naturalprodukter - de kan være såvel danske som udenlandske - forstår man i denne lov produkter, der ikke er fabriksfremstillet, og som ikke har gennemgået bearbejdning, såsom formaling eller anden findeling, brænding, ristning, tørring, polering eller anden form for mekanisk behandling. Derimod vil slagtning, udskæring, filetering eller rensning ikke betage produktet karakteren af et naturalprodukt. Naturalprodukter, der er frosset, røget eller saltet, vil også frit kunne omføres.

Allerede af den grund, at der ikke bør lægges hindringer i vejen for mælkevogetenes virksomhed, medtages i tilknytning til naturalprodukterne mælk, fløde, konsumis, ost, smør og margarine, løvrigt kan margarine efter margarine-loven ikke sælges ambulant på anden måde end fra mælkevogn. Endvidere vil brød som hidtil frit kunne omføres. Brød omfatter wienerbrød, sandkager og småkager, men ikke lagkager, roulader og konditorkager.

Det følger af stk. 3, at al anden omførsel af varer til detailsalg, end den der således kan ske uden næringsbrev, er forbudt. Omførsel til detailsalg vil heller ikke — som hidtil - være retmæssig, selvom der - som det ofte forekommer på landet - foreligger anmodning eller ønske herom fra kunden, f. eks. om, at den handlende med sit varesortiment i sin varebil aflægger besøg hos ham på forud fastsatte tider for at sælge fra vare bilen.

Derimod vil efter stk. 2 de i § 1, stk. 1, nr. 1, nævnte næringsdrivende, som hidtil, til erhvervsdrivende kunne omføre til salg varer, der er anvendelse for i vedkommende erhvervs virksomhed.

Til § 13. Efter denne bestemmelse vil der i særlige tilfælde kunne gives f. eks. invalide personer tilladelse til at omføre de af dem fremstillede husflidsprodukter. Ligeledes vil denne bestemmelse som hidtil kunne anvendes på per-

soner, der på markeder, dyrskuer og festpladser ønsker at forhandle legetøj m. v.

Ved bestemmelsens formulering er det tilsigtet at tydeliggøre, at der vil være hjemmel til at forlænge tidsrummet for sådanne tilladelsers gyldighed.

Til § 14. Efter denne bestemmelse har enhver ret til uden næringsbrev at forhandle de anførte varer på torve, markeder og ved dyrskuer.

Næringsmidler må forstås som hidtil, hvorefter dette begreb ikke alene omfatter naturalprodukter og varer, der kan fremstilles i den private husholdning, men også varer, der fremstilles håndværksmæssigt og industrielt, når de har bevaret karakteren af egentlige næringsmidler.

Ved husflidsprodukter forstås som hidtil genstande, til hvis fremstilling der ikke kræves håndværksmæssig eller industriel uddannelse, og som er fremstillet uden anden medhjælp end ægtefælle og hjemmевærende børn og børnebørn.

Det er i stk. 2 præciseret, at torvehandel kun må finde sted på de tider og steder samt på de vilkår, kommunalbestyrelsen fastsætter.

Til § 15. De udstillinger, der nævnes i stk. 2, er udstillinger, hvortil der kun er adgang for næringsdrivende, som anvender de udstillede varer i deres virksomhed. Sådanne udstillinger kan afholdes uden tilladelse, men må efter stk. 3 ikke afholdes i butikker m. v., der omfattes af lukkeloven. Udstillingerne må heller ikke afholdes i en bevarnings serverings lokaler; dog gælder dette forbud ikke afholdelse af mannequinopvisninger, hvilket er en ny bestemmelse.

Til § 16. Efter bestemmelsen vil enhver, der har næringsbrev som handlende, håndværker og industridrivende - uanset forskifterne i § 10 om fast forretningssted og i § 24 om kun ét udsalgssted i kommunen - frit kunne sælge sine varer ved auktion i vedkommende politikreds.

De hidtidige næringsretlige restriktioner for auktionssalg er hermed bortfaldet.

Til § 17. Til udøvelse af håndværksnæring kan enhver - uden hensyn til uddannelse - løse næringsbrev som handlende, håndværker og industridrivende og derefter udøve enhver art af håndværksnæring.

Ret til betegnelsen »mester« tilkommer som hidtil enhver, der har bestået svendep prøve eller

anden for faget godkendt prøve. Næringsbrevet skal påtegnes herom, men påtegningen giver ikke en større ret i næringsretlig henseende. De fag, der vil kunne påtegnes næringsbrevet, er de fag, der omhandles i lærlingelovgivningen.

Til § 18. Bestemmelserne svarer til de gældende.

Til § 19. Bestemmelserne svarer til de gældende.

Da det er selvfølgeligt, at toldklarering frit kan foretages af enhver, finder man det ikke påkrævet, at dette anføres i loven. Ligeledes anses det for selvfølgeligt, at speditøren, hvis han driver transportforretning, ikke tillige skal have næringsbrev som vognmand.

Til § 20. I stk. 1 angives, hvad der efter denne lov må forstås ved vognmandsvirksomhed, nemlig befordring af personer eller gods med motorkøretøjer.

Gods omfatter i overensstemmelse med almindeligt sprogbrug enhver form for ejendele, varer og lign. Motorkøretøjer anses for et mere klart begreb end den hidtidige betegnelse »vogne eller lignende befordringsmidler«. Et køretøj er ethvert befordringsmiddel, der kan køre på hjul uden brug af skinner, og betegnelsen »motorkøretøjer« forudsætter, at køretøjet er forsynet med motor som drivkraft. Jernbane-, sporvejs-, luft- og søtransport, såvel som cykle- og hestevognstransport omfattes ikke af denne næring. I det omfang, jernbaner eller sporveje benytter motorkøretøjer, vil befordring hermed være omfattet af loven, medmindre virksomheden drives af det offentlige.

Efter bestemmelsen kræves næringsbrev som vognmand, uanset hvor den pågældende bor. Endvidere fastsættes, at næringsbrev som vognmand giver adgang til udøvelse af næringen over hele landet.

Til § 21. Efter bestemmelsen omfatter auktionsholdernæring modtagelse af varer til salg ved auktion på dertil bestemte steder og i forbindelse hermed forberedelse af auktionens afholdelse, f. eks. registrering, trykning af kataloger, annoncering m. v. Incasso og anden bistandsydelse er derimod ikke forbeholdt auktionsholdere.

Til § 22. Definitionen af vekselerervirksomhed tilsigter bl. a. at holde handel med værdipapirer for egen regning uden for denne næ-

ring. Til erhvervsmæssig omsætning af værdipapirer for egen regning kræves dog det fælles næringsbrev som handlende, håndværker og industridrivende.

I stk. 2 foreslås, at betegnelsen »vekselerer« kun må benyttes af dem, der har næringsbrev som vekselerer, således at vekselerer-betegnelsen i modsætning til nu kun kan benyttes af næringsdrivende, der opfylder de særlige betingelser - borådighed, vandel — der efter forslaget stilles for at få næringsbrev som vekselerer, og som er forpligtet til at følge de særlige forskrifter, der af handelsministeren efter stk. 3 vil blive givet for dem, der driver denne virksomhed.

Til § 23. Der henvises til beretningen fra udvalget vedrørende ejendomsmæglere og ejendomshandlere og til bemærkningerne hertil i afsnit 138 i kommissionens betænkning.

Det bemærkes, at handel med fast ejendom for egen regning i overensstemmelse med gammel praksis holdes uden for næringsloven, således f. eks. at køb og salg af ejendomme i spekulationsøjemed ikke kræver næringsbrev, og at den næringsvirksomhed, der omfattes af denne bestemmelse — uanset den misvisende betegnelse »ejendomshandler« - alene er formidling af køb og salg af fast ejendom m. v.

Til § 24. I stk. 1 foreslås, at man indtil 1. januar 1970 opretholder de hidtidige bestemmelser om, at handlende kun må have ét detailudsalgssted i hver kommune. Bestemmelsen indebærer, at de hidtil gældende begrænsninger i håndværkeres og industridrivendes afsætningsret straks vil bortfalde for alle sådanne virksomheder, der kun har ét udsalgssted i kommunen. De pågældende håndværkere og industridrivende vil herefter kunne forhandle enhver art af varer fra dette udsalgssted.

Kun de håndværks- og industrivirksomheder, der har flere udsalgssteder i samme kommune, vil indtil 1970 være undergivet de hidtidige begrænsninger i af sætnings retten.

Håndværkere og industridrivendes adgang til at have værksteder er iøvrigt ikke begrænset, idet begrænsningen kun gælder for detailudsalg, altså forretningssteder, hvorfra der afsættes varer til forbrugere. Således er der heller intet til hinder for, at en grosserer kan have flere forretningssteder, hvis han kun sælger til andre næringsdrivende.

Bestemmelsen i stk. 2 tilsigter at hindre, at automater på disse steder skal anses for forret-

ningssteder og derfor ikke kunne opstilles, såfremt vedkommende næringsdrivende iøvrigt har fast forretningssted i den pågældende kommune.

Bestemmelsen i stk. 3, der er ny, tilsigter generelt at gøre det muligt for en næringsdrivende at oprette en filial inden for samme kommune, når kommunen i udpræget grad benyttes til sommer- og weekendophold.

Bestemmelsen i stk. 4, der ligeledes er ny, tilsigter at opretholde de nuværende telefonkiosker.

Bestemmelsen i stk. 5 tilsigter at hindre omgåelse af reglerne i stk. 1.

Til § 32. Ligesom den nuværende næringslov vil heller ikke en ny næringslov komme til at gælde for Færøerne, da sådanne bestemmelser er færøske særanliggender.

Formuleringen af bestemmelsen i stk. 2, hvorefter loven kan sættes i kraft i Grønland, er udarbejdet i samråd med ministeriet for Grønland og tilsigter at undgå at præjudicere en eventuel nyordning af næringsbrevsreglerne i Grønland. Bestemmelsen muliggør, at der på dette område enten gives en særlig lov for Grønland, eller at der i forbindelse med ikraftsættelse af en ny næringslov i Grønland gennemføres særlige næringsretlige bestemmelser for Grønland.

Beretning af 4. marts 1964 fra næringslovkommissionens udvalg vedrørende ejendomsmæglere og ejendomshandlere

1. Under 9. januar 1961 nedsatte handelsministeriet næringslovkommissionens udvalg vedrørende ejendomsmæglere og ejendomshandlere til at gennemgå ejendomsmæglernes og ejendomshandlernes næringsretlige forhold og til at give indstilling til næringslovkommissionen om, hvilke ændringer der i så henseende måtte være at foreslå til lovteksten i den gældende næringslov.

Til formand for udvalget udnævntes næringslovkommissionens daværende formand, afdelingschef *P. Villadsen*.

Udvalget fik iøvrigt følgende sammensætning:

Professor, dr. jur. *Poul Andersen*, Ejendomsmæglerkommissionen.

Kontorchef *G. Backhaus*, Handelsministeriet.

Ejendomshandler *Rud. Gourde*, Danske Ejendomshandleres Landssammenslutning.

Statseksamineret ejendomsmægler *Harald Jensen*, Ejendomsmæglerkommissionen.

Statseksamineret ejendomsmægler *G. I.*

Michaelsen, Dansk Ejendomsmæglerforening.
Landsretssagfører *C. Thorild-Hansen*, Det danske advokatsamfund og ejendomsmæglerkommissionen.

Den 23. november 1962 udnævntes afdelingschef *Knud Agbo* til formand for udvalget i stedet for afdelingschef *P. Villadsen*, der var afgået ved døden.

Den 8. december 1962 udnævntes efter indstilling af Dansk Ejendomsmæglerforening statseksamineret ejendomsmægler *Arvid Eistoft* til medlem af udvalget i stedet for statseksamineret ejendomsmægler *G. I. Michaelsen*, som havde ønsket at blive fritaget for hvervet.

Professor *Poul Andersen* har på grund af sygdom været forhindret i at deltage i udvalgets afsluttende arbejde.

Som sekretær for udvalget har fungeret eks-

peditionssekretær *A. Rønsted* og ekspeditionssekretær *Jens Selmer*, Handelsministeriet.

2. Udvalget blev ligesom flere andre udvalg vedrørende de i næringslovens afsnit II omhandlede næringer nedsat, efter at det under forhandlinger i næringslovkommissionen var fundet hensigtsmæssigt, at disse særlige næringsforhold - forinden de blev behandlet i kommissionen - blev gjort til genstand for drøftelse i specialudvalg.

Udvalget har i tiden fra 3. februar 1961 til 4. marts 1964 afholdt 5 møder.

3. Indtil næringsloven af 28. april 1931 var virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme fri næring. Dette forhold ændredes ikke ved næringsloven, men i lovens § 85 blev der indført et særligt næringsbrev som ejendomsmægler. Foruden at opfylde de almindelige betingelser for erhvervelse af næringsbrev krævedes, at den pågældende havde ført en retskaffenandel og havde bestået en særlig prøve. Kun de personer, der havde løst næringsbrev som ejendomsmægler, måtte betegne sig som ejendomsmægler. Da næringsbrev som ejendomsmægler ikke var fornødent for udøvelse af virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme, kunne ejendomskommissionærer og andre uden nogen art af uddannelse og uden at have underkastet sig prøve bistå ved ejendomshandler; de behøvede ikke at opfylde kravet om retskaffenandel eller næringslovens øvrige betingelser og var heller ikke bundet af de for ejendomsmæglernes virksomhed givne særlige forskrifter.

I 1948 fremsatte handelsministeren på rigsdagen et forslag til ændring af næringslovens § 85, hvorefter erhvervs-mæssig virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme kun måtte udøves af personer, der har næringsbrev som ejendomsmægler. Forslaget

indeholdt overgangsregler for personer, der ved lovens ikrafttræden drev virksomhed som medlemmand ved køb og salg af faste ejendomme som hovederhverv.

Begrundelsen for lovforslaget fremgår bl. a. af sålydende skrivelse af 2. februar 1949 fra ejendomsmæglerkommissionen til handelsministeriet:

»Kommissionen lægger endvidere stor vægt på, at den næringsretlige adkomst til at drive virksomhed som ejendomsmægler er betinget af en særlig prøve, således som det nu er foreskrevet i handelsministeriets bekendtgørelse nr. 107 af 13. marts 1941. Denne prøve sikrer i sin nuværende form, at ejendomsmæglere er i besiddelse af et ikke helt ringe kendskab til de vigtigste retsregler vedrørende den af dem udøvede virksomhed. Et sådant kendskab er ikke mindst af betydning derved, at den pågældende derigennem bliver i stand til at se, om der i en foreliggende sag er problemer, som kræver en nærmere undersøgelse, medens den usagkyndige let vil overse alle vanskeligheder. I denne forbindelse henleder man opmærksomheden på, at en særlig prøve i mange tilfælde er foreskrevet for personer, der vil udøve erhvervsvirksomhed, hvortil en særlig sagkundskab må anses for nødvendig. Dette gælder således i henhold til næringslovens § 81, jfr. § 82, om den, der ønsker beskikkelse som statsautoriseret skibsmægler og varemægler samt - udenfor København - som vekselmægler. Noget tilsvarende gælder i henhold til næringslovens §§ 75 og 79 om translatører og dispachører. Endelig kan nævnes, at adgangen til at udøve virksomhed som f. eks. vand- og gasmester og elektroinstallatør er betinget af en særlig prøve. Kommissionen er af den opfattelse, at en prøve for den, der vil udøve virksomhed som ejendomsmægler, er ligeså påkrævet som de foran nævnte prøver.«

Forslaget blev ikke gennemført i den forelåede skikkelse, idet der ikke kunne opnås flertal for, at ejendomsmæglerprøven gjordes obligatorisk, men erhvervsmæssig virksomhed som medlemmand ved køb og salg af faste ejendomme blev gjort betinget af, at den pågældende løser næringsbrev.

4. De gældende bestemmelser om ejendomsmæglere og ejendomshandlere findes i næringslovens §85 a-e. Herefter kræves til udøvelse af erhvervsmæssig virksomhed som medlemmand ved køb og salg af faste ejendomme og erhvervsvirksomheder, der udøves fra fast forretningssted, næringsbrev som ejendomsmægler eller som ejendomshandler. Medens der for erhvervelse af næringsbrev som ejendomshandler kræves opfyldt de sædvanlige betingelser for erhvervelse af næringsbrev, kræves der til erhvervelse af næringsbrev som ejendomsmægler til lige, at den pågældende har bestået ejendomsmæglerprøven. Næringsbrev som ejendomsmægler eller ejendomshandler vil kunne nægtes ud-

færdiget under de i straffelovens § 78 nævnte omstændigheder.

Bestemmelserne om ejendomsmægleres og ejendomshandlers virksomhed findes i handelsministeriets bekendtgørelse nr. 293 af 30. november 1955, jfr. bekendtgørelse nr. 247 af 2. juli 1962.

Bestemmelserne om ejendomsmæglerprøven findes i bekendtgørelse nr. 107 af 13. marts 1941, jfr. bekendtgørelse nr. 218 af 17. juni 1958.

Ifølge lejelovens § 100 må kun ejendomsmæglere drive erhvervsmæssig virksomhed som medlemmand ved udlejning af hus eller husrum, der omfattes af lejelovens § 1. Ejendomshandlere vil kun kunne drive denne virksomhed, hvis de opnår autorisation af politimesteren, i København magistraten.

5. *Dansk Ejendomsmæglerforening* har i skrivelser til næringslovkommissionen og handelsministeriet foreslået, at næringslovens bestemmelser om ejendomsmæglere og ejendomshandlere må blive ændret således, at virksomhed som medlemmand ved køb og salg af faste ejendomme kun må drives af ejendomsmæglere, dog at de personer, der ved den kommende næringslovs ikrafttræden har næringsbrev som ejendomshandler, kan fortsætte deres virksomhed uden at bestå ejendomsmæglerprøven.

Foreningen har endvidere foreslået, at det som betingelse for at indstille sig til ejendomsmæglerprøven kræves, at den pågældende har fået en praktisk uddannelse i ejendomsmæglererhvervet i en vis tid samt har bestået et kursus i regnskabsvæsen. Endelig foreslås, at køb og salg af forretninger og virksomheder må blive medtaget i det pensum, der kræves til ejendomsmæglerprøven.

Danske Ejendomshandlers Landssammenslutning har ønsket, at betingelserne for at opnå næringsbrev som ejendomshandler, såfremt der fortsat skal være adgang til at løse et sådant næringsbrev, må blive ændret således, at næringsbrev som ejendomshandler kun kan meddeles personer, der har udstået en praktisk læretid på mindst 3 år. Landssammenslutningen har dog kunnet tiltræde Dansk Ejendomsmæglerforenings forslag om, at der ikke fremtidig skal være adgang til at løse næringsbrev som ejendomshandler. Der er i denne forbindelse anmodet om, at ejendomshandlere fremtidigt må få adgang til at betegne sig som ejendomsmæglere. De, der har bestået ejendomsmæglerprøven, skulle fortsat have eneret på betegnelsen »stats-

eksamineret ejendomsmægler«. Landssammenslutningen mener, at ejendomsmæglerprøven bør være afslutningen på en mere praktisk og teoretisk uddannelse.

6. Udvalget er bekendt med de almindelige bestemmelser i udkastet til næringslov, der er af betydning for ejendomsmæglere (ejendomshandlere). I denne henseende indeholder udkastet ikke bestemmelser, der væsentligt afviger fra de gældende bestemmelser i næringsloven.

7. Under udvalgets forhandlinger har man særlig drøftet spørgsmålet om, hvorvidt erhvervsmæssig virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme kun må udøves af ejendomsmæglere, jfr. nedenfor under pkt. 8, og spørgsmålet om, hvilke krav der bør stilles til uddannelsen af personer, der driver sådan virksomhed, jfr. nedenfor under pkt. 10.

8. Udvalget har overvejet spørgsmålet om, hvorvidt der bør tillægges ejendomsmæglerne eneret på virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme m. v.

Dansk Ejendomsmæglerforening og Danske Ejendomshandlers Landssammenslutning har i en fællesskrivelse af 26. november 1963 til udvalget bl. a. anført:

»Kravet til erhvervets udøvere om kunnen og viden stiger dag til dag, og hver gang, lovgivningsmagten griber ind på områder, der berører faste ejendomme, betyder det, at de, der skal vejlede publikum med hensyn til dispositioner vedr. køb og salg, må være kvalificerede folk, der må være nøje inde i de problemer, som forholdene kræver. Dette vil i dag næsten være ugørligt for den mand, der uden nogen som helst uddannelse på det pågældende område løser næringsbrev som ejendomshandler og giver sig til at være mellemmand ved køb og salg af ejendomme, erhvervsvirksomheder m. v. Han kan ikke blot i nogen grad være vejleder på sådanne områder som leje- og bygge love eller grundstigningsskyldlov m. v., ligesom han savner det nøje kendskab, som en ansvarsbevidst udøver af erhvervet skal have til beskatningsregler, kredit- og hypotekforeningsforhold, jordlove og meget andet. Vore forventninger om at få erhvervets grundlag ordnet til bunds skyldes ikke mindst hensynet til det publikum, der idag mere end nogensinde er henvist til at skulle betjenes af en mellemmand ved køb og salg. Det køvende og sælgende publikum bør sikres, at den mellemmand, de benytter, har betryggende viden og kendskab til at løse den opgave, som han er sat på.

Dansk Ejendomsmæglerforening har i sin 50-årige levetid udført et meget stort oplysnings- og uddannelsesarbejde, og på Sjælland er optagelse i foreningen betinget af at have gennemgået et videreuddannelseskursus (væsentlig praktisk efterkursus) efter beståelse af ejendomsmæglerprøven. Indtil næringslovens ændring i 1949 foretog Danske Ejendomshandlers Landssammenslutning en kvalitetsbedømmelse af op-

tagelsessøgende. Efter næringslovens ændring i 1949 har Ejendomshandlernes Landssammenslutning set sig nødsaget til at opgive en sådan sortering af sine medlemmer og måttet gå over til at acceptere næsten enhver, der har løst ejendomshandler-næringsbrev, som medlem. I 1948/49 bestod medlemmerne i det væsentlige af ejendomshandlere, der havde drevet erhvervet i en længere årrække, og som således var godt orienteret om erhvervets udøvelse og pligter. Fortsættes den nuværende ordning, frygter man tilgang fra personer, der både faglig og moralsk må betegnes som uegnede til at varetage publikums interesser. Køb og salg af hus vil ofte være noget, der kun sker een gang i et menneskes liv, hvorfor det faktisk kan betegnes som en katastrofe, om han svigtes grundet ukyndighed eller moralsk brist fra mellemmandens side. Det kan vel også regnes for givet, at tilgang til ejendomshandlernes organisation vil fås fra personer, der er dumpet til ejendomsmæglerprøven, og således på forhånd har afgivet bevis på manglende evner. Det synes os uforståeligt, at der ikke skulle være politisk mulighed for at sanere et erhverv som vort til betryggelse for publikum.«

De to organisationer er enige om, at personer, der ved den kommende lovs ikrafttræden har næringsbrev som ejendomshandler, skal kunne fortsætte deres virksomhed. Danske Ejendomshandlers Landssammenslutning ønsker, at disse personer må betegne sig som ejendomsmægler, medens Dansk Ejendomsmæglerforening ikke kan tiltræde dette, men ønsker, at de fortsat betegner sig som ejendomshandler.

Et flertal af udvalgets medlemmer, *El s t oft, Gaarde, Harald J en og T orkId-Hansen*, mener, at virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme m. v. kun skal kunne drives af ejendomsmæglere og henviser herved til den begrundelse herfor, der er givet i de foran citerede skrivelser fra ejendomsmæglerkommissionen (citeret under pkt. 3) samt fra Dansk Ejendomsmæglerforening og Danske Ejendomshandlers Landssammenslutning. De personer, der i dag driver virksomhed som ejendomshandler, skal kunne fortsætte deres virksomhed under den hidtidige betegnelse som ejendomshandler. *Gaarde* ønsker dog, at disse personer skal kunne betegne sig som ejendomsmægler, idet betegnelsen ejendomshandler er helt misvisende, når de pågældende ikke handler med ejendomme for egen regning, men kun virker som mellemmand ved handel med ejendomme. De øvrige medlemmer af flertallet kan ikke tilslutte sig *Gaardes* forslag, idet de mener, at betegnelsen ejendomsmægler fortsat kun bør kunne benyttes af personer, der har bestået ejendomsmæglerprøven.

Det fremhæves, at der ikke ved forslaget tilsigtes nogen begrænsning i antallet af ejendomsmæglere, men alene tilsigtes opnået, at

det er kvalificerede personer, der får adgang til at medvirke ved køb og salg af faste ejendomme m. v. Man nærer ingen frygt for, at en eneret for ejendomsmæglere skulle medføre en skadelig monopolstilling, idet der er rigelig tilgang til erhvervet.

Et mindretal, *formanden* og *Backhaus*, mener, at virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme som hidtil også skal kunne udøves af personer, der har næringsbrev alene som ejendomshandler. Der skal fortsat ikke stilles noget krav om uddannelse eller prøve for løsning af dette næringsbrev. Som begrundelse for at bevare den gældende ordning anføres, at denne synes at have virket tilfredsstillende, og at der ikke bør indføres regler, som vil medføre et monopol på et tidspunkt, hvor man i øvrigt liberaliserer lovgivningen. Tendenserne i næringslovkommissionen går også i retning af en yderligere liberalisering, således at en eneret for ejendomsmæglerne vil være i strid med principperne i næringslovgivningen i øvrigt. Heller ingen af de andre særlige næringer i næringslovens afsnit II har egentlige eneretsordninger. I øvrigt er det vanskeligt for folk, der er oppe i årene, og som har et indgående kendskab til ejendomsforhold, at sætte sig på skolebænken igen for at tage en prøve.

Efter den nuværende ordning udstedes til personer, der agter at drive virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme, næringsbrev enten som ejendomsmægler eller som ejendomshandler, og det er i praksis antaget, at næringsbrev som ejendomshandler uden betaling af gebyr kan forsynes med påtegning om, at den pågældende efter at have bestået ejendomsmæglerprøven er berettiget til at udøve virksomhed som ejendomsmægler og at betegne sig som ejendomsmægler. Mindretallet finder den nuværende ordning med to næringsbreve - et som ejendomsmægler og et som ejendomshandler — mindre heldig, idet næringsbrevene giver de samme rettigheder til virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme m. v.

Mindretallet finder, at næringslovens bestemmelser om næring som ejendomsmægler og som ejendomshandler bedst vil kunne udformes således, at der udstedes ét næringsbrev - som ejendomshandler — for alle de personer, der ønsker at drive virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme m. v. Personer, der har bestået ejendomsmæglerprøven, skal kunne få deres næringsbrev påtegnet »ejendomsmægler« med eneret til denne betegnelse.

Denne ordning svarer til næringslovens § 22, hvorefter personer, der i et håndværksfag har bestået svendepreve eller anden godkendt prøve, kan få deres næringsbrev forsynet med betegnelsen »mester«.

9. Den virksomhed, hvortil der efter udvalgets forslag skal kræves næringsbrev, er virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme samt erhvervsvirksomheder, der drives fra fast forretningssted. Den gældende lovs formulering, hvorefter næringsbrev kun kræves, hvis medvirken har været erhvervsmæssig, har i praksis givet anledning til megen tvivl, idet fremhævelsen af det erhvervsmæssige kan opfattes som en skærpelse i forhold til næringslovens øvrige næringsvirksomheder, der for at omfattes af loven forudsættes udøvet for at indvinde en fortjeneste og at være af en vis vedvarende karakter.

Udvalget har fundet, at det i loven bør fastsættes, at der ikke må modtages vederlag for at formidle salg som mellemmand af personer, der ikke har næringsbrev hertil.

10. a. Udvalget har overvejet det af Dansk Ejendomsmæglerforening fremsatte forslag om, at det som betingelse for at indstille sig til ejendomsmæglerprøven kræves, at den pågældende i en vis tid har været beskæftiget i en virksomhed, der kan antages at have givet vedkommende kendskab til ejendomsforhold. Dette ville være en ordning svarende til den, der gælder for at kunne indstille sig til mæglerprøven for skibs- eller varemæglere, hvor det kræves, at den pågældende i mindst 3 år har deltaget i en forretningsvirksomhed, der kan antages at have givet vedkommende kendskab til de under mæglerhvervet henhørende forretninger. Ved at stille dette krav vil man afskære mange uegnede kandidater fra prøven og derved undgå samfundsøkonomisk spild. Det kan oplyses, at der i årene 1950-1960 årligt har meldt sig 200-300 kandidater til ejendomsmæglerprøven. I 1961 meldte sig 370, i 1962 440 og i 1963 435. Af de personer, der hvert år har deltaget i prøven, har mellem 40 og 50 % bestået. Mange af de personer, der melder sig til ejendomsmæglerprøven, har i virkeligheden ikke til hensigt at drive virksomhed som ejendomsmægler, men ønsker at bestå prøven for at kunne dokumentere, at de har fået en vis uddannelse.

Udvalget mener, at der bør være mulighed for at stille krav om en forudgående praktisk uddannelse for at kunne indstille sig til ej en-

domsmæglerprøven. Den praktiske uddannelse vil efter udvalgets opfattelse kunne opnås hos en ejendomsmægler eller ejendomshandler, på et boligselskabs kontor, på et advokatkontor eller i en bank eller sparekasse.

Ejendomsmæglernes og ejendomshandlernes repræsentanter ser helst, at kravet om praktisk uddannelse opstilles i selve loven, medens udvalgets øvrige medlemmer finder, at det vil være tilstrækkeligt, at loven hjemler adgang for ministeriet til at stille sådant krav. Mindretallet har i denne forbindelse henvist til, at kravene til prøven ikke bør skærpes, såfremt der i overensstemmelse med flertallets forslag skabes en eneretsordning for ejendomsmæglere.

10. b. Udvalget har overvejet det af Dansk Ejendomsmæglerforening fremsatte ønske om, at det som en betingelse for at indstille sig til ejendomsmæglerprøven må blive krævet, at den pågældende har bestået et kursus i regnskabsvæsen. Til nærmere begrundelse heraf er det anført, at en ejendomsmægler bør forudsættes at være regnskabskyndig, da det ellers ikke vil være muligt at opstille en rentabilitetsberegning, bedømme ejendomsregnskaber, forretningsregnskaber, landbrugsregnskaber, aktieselskabsregnskaber m. v. Kendskab må også have til skattekonskvenser ved handel, viden om afskrivningsregler m. m.

Der er i den gældende lov hjemmel til i ejendomsmæglerprøven at lade indgå en prøve i regnskabsvæsen, men man kunne også gennemføre en ordning således, at personer, der ønsker at indstille sig til ejendomsmæglerprøven, forinden skulle have gennemgået et kursus i regnskabsvæsen. Efter det overfor udvalget oplyste vil det være muligt for personer, der agter at indstille sig til ejendomsmæglerprøven, forinden at få en undervisning med en afsluttende prøve i regnskabsvæsen på aftenskole for handelsmedhjælpere på en forholdsvis kort tid. Sådanne skoler findes overalt i købstæderne og i København.

Udvalget kan tilslutte sig ønsket om, at ejendomsmæglere dokumenterer kendskab til regnskabsvæsen, og finder, at en prøve i regnskabsvæsen bør aflægges for ejendomsmæglerkommissionen, medmindre den pågældende forinden har bestået en prøve i regnskabsvæsen (bogføring).

10. C. Man har drøftet det af Dansk Ejendomsmæglerforening fremsatte ønske om, at køb og salg af forretninger og virksomheder

må blive medtaget i det pensum, der kræves til ejendomsmæglerprøven. Det er af Dansk Ejendomsmæglerforening anført, at det nu er en mere indviklet sag at medvirke ved overdragelse af forretninger og virksomheder, end det var tidligere, og at personer, der består ejendomsmæglerprøven, derfor bør have et vist kendskab til de mange love og bestemmelser, der knytter sig hertil. Dansk Ejendomsmæglerforening har foranlediget, at der vil blive udarbejdet en lærebog i køb og salg af forretninger. Denne bog vil man anmode handelsministeriet om at godkende som lærebog ved ejendomsmæglerprøven.

Udvalget har ikke ment at kunne tage stilling til, om køb og salg af forretninger bør indgå i pensummet til ejendomsmæglerprøven. Man finder i øvrigt, at formen for og eksamenskravene ved ejendomsmæglerprøven bør tages op til indgående overvejelse i forbindelse med gennemførelsen af den nye lov.

11. Udvalget har overvejet, om aldersbetingelsen for at løse næringsbrev som ejendomsmægler (eller som ejendomshandler) bør sættes op fra 21 til 25 år i lighed med den aldersgrænse, der er fastsat for at kunne få beskikelse som statsautoriseret revisor, skibsmægler, varemægler samt vejer og måler. Udvalget har dog ikke ment, at der var tilstrækkelig anledning til for løsning af dette næringsbrev at kræve en højere alder, end den der gælder for løsning af andre næringsbreve.

12. Udvalget har overvejet spørgsmålet om indførelse af forbud mod, at stats- og kommunalansatte driver næring som ejendomsmægler eller som ejendomshandler.

Efter næringslovens § 3, stk. 4, kan tjenestemænd og disses ægtefæller kun få næringsbrev, når de godtgør, at de betingelser, der måtte være opstillet i så henseende i tjenestemandsløven og de dertil svarende kommunale regulativer, er opfyldt. Til støtte for, at tjenestemænd ikke bør kunne få næringsbrev, anføres, at de bør udnytte hele deres arbejdskraft i det offentlige tjeneste. En afhængighed af private kunder kan endvidere være uheldig for udøvelsen af pligten som tjenestemand og give anledning til interessekonflikter. Dette sidste gælder i særlig grad for personer, der er ansat i en kommune, navnlig dens tekniske forvaltning.

I denne forbindelse kan henvises til vestre landsrets dom af 11. juli 1963 (u.f.r. 1963 side 914), hvorved man tog til følge en af Kolding byråd nedlagt påstand om afvisning af en sag,

hvor en ejendomsmægler havde påstået byrådet dømt til at tilbagekalde de af byrådet meddelte tilladelser til, at to kommuneassistenter drev virksomhed som ejendomsmæglere i deres fritid. Byrådet havde efter en klage fra 15 ejendomsmæglere og ejendomshandlere nægtet at tilbagekalde tilladelserne, og indenrigsministeriet havde efter en klage fra en ejendomsmægler henvist til, at det efter kommunens tjenstemandsvedtægt tilkom byrådet at træffe afgørelsen. I dommen udtaltes det, at uanset at det fandtes nærliggende, at kommuneassistenterne efter karakteren af deres tjeneste under udøvelsen af ejendomsmæglervirksomhed kunne drage fordel af deres gennem tjenesten erhvervede kendskab til forhold og personer i kommunen og således opnå en i konkurrencemæssig henseende i forhold til andre ejendomsmæglere begunstiget stilling, fandtes byrådet ikke at have været afskåret fra at meddele tilladelserne.

Ejendomsmæglerne havde endvidere gjort gældende, at kommuneassistenternes virksomhed havde fået et sådant omfang, at det hindrede dem i på behørig måde at udføre deres arbejde i kommunens tjeneste. Dommen udtalte herom, at der under hensyn til forskrifternes karakter ikke kunne tilkomme udenforstående trediemænd adgang til ved domstolene at søge dette fastslået.

Udvalget er bekendt med, at næringslovkommissionen foreslår, at bestemmelserne om tjenstemænd ikke optages i en ny næringslov, da bestemmelserne ikke har noget selvstændigt næringsretligt indhold, men må bedømmes ud fra tjenstemandsretlige synspunkter.

Udvalget finder, at offentlige ansattes virksomhed som formidler af omsætning af faste ejendomme er meget uheldig, og at det er påkrævet i næringsloven - ligesom man er bekendt med, at det foreslås i udkast til love om statsautoriserede skibsmæglere og statsautoriserede varemæglere og om statsautoriserede revisorer - at have en bestemmelse, hvorefter ejendomsmæglernæring ikke kan forenes med nogen stats- eller kommunal tjenstemandsstilling eller anden fastlønnet stilling i offentlig virksomhed.

13. Efter den gældende lov vil næringsbrev som ejendomsmægler eller som ejendomshandler kun kunne meddeles personer og ikke aktieselskaber eller foreninger.

Udvalget er bekendt med, at handelsministeriet har antaget, at der intet er til hinder for, at virksomhed som ejendomsmægler vil kunne ud-

øves på den måde, at personer, der har næringsbrev som ejendomsmægler, ansættes i et aktieselskab, således at de pågældende afleverer deres salær til aktieselskabet og bliver lønnet af dette. Det er dog en forudsætning, at de pågældende ejendomsmæglere har det personlige, herunder det økonomiske ansvar for deres virksomhed. Formålet for et sådant aktieselskab kan ikke angives som værende at drive ejendomsmæglervirksomhed, idet det i næringslovens § 85 a foreskrives, at en sådan virksomhed kun kan drives af personer.

Der er i udvalget enighed om, at virksomhed som ejendomsmægler kun bør kunne drives af personer. Der henvises herved til, at denne virksomhed er af personlig karakter, og at der ikke kan antages at være et reelt behov for, at sådan virksomhed skulle kunne drives af aktieselskaber. Ligeledes henvises til, at det er antaget, at virksomhed som advokat heller ikke kan drives i aktieselskabsform, jfr. en for højestret indbragt østre landsrets dom af 8. april 1963.

Det mindretal, der vil opretholde bestemmelsen om, at ejendomshandlere kan udøve ejendomsmæglervirksomhed, finder principielt, at virksomheden som ejendomshandler burde kunne udøves af selskaber, således som det er muligt for enhver anden næring, der udøves i henhold til næringsbrev. Da det imidlertid må anses for uheldigt for ejendomsmæglere, at ejendomshandlere kan oprette aktieselskaber, når ejendomsmæglere ikke kan, og da man fra ejendomsmæglerens frygter, at der kan blive etableret aktieselskaber med udenlandsk kapital eller filialer af udenlandske aktieselskaber for at drive sådan næring her i landet, finder mindretallet det under disse omstændigheder velmotiveret, at også næringsbrev som ejendomshandler kun bør kunne løses af personer og ikke af selskaber eller foreninger.

14. Man har overvejet at foreslå, at ejendomsmæglere (og ejendomshandlere) skal stille sikkerhed for eller have forsikret imod økonomisk ansvar, som de måtte pådrage sig under udførelsen af deres hverv, men man har ikke for tiden ment at kunne stille forslag herom, da det efter det oplyste vil være meget vanskeligt at få forsikringsselskaber til at tegne en sådan forsikring. Den forsikring, som de ejendomsmæglere, der er medlemmer af Dansk Ejendomsmæglerforening, har, er tegnet af foreningen.

15. Udvalget har overvejet, om bestemmelsen i næringslovens § 85 a, stk. 2, hvorefter eneretten for ejendomsmæglere og ejendomshandlere ikke gælder overfor medlemmer af Københavns Fondsbørs, bør opretholdes.

Udvalget finder, at bestemmelsen, såfremt der fortsat bliver adgang til at løse næringsbrev som ejendomshandler, bør bortfalde, idet almindelige ordenshensyn tilsiger, at vekselerere, selv om de er medlem af fondsbørsen, bør løse næringsbrev som ejendomshandler, hvis de ønsker at være mellemmand ved handel med faste ejendomme m. v.

Flertallet finder, at bestemmelsen også bør bortfalde, såfremt man gennemfører flertallets forslag om, at virksomhed som mellemmand ved handel med faste ejendomme kun kan drives af ejendomsmæglere, dog således at de nuværende fondsbørsvekselerere kan fortsætte sådan virksomhed uden at løse næringsbrev. Mindretallet finder, at der ikke bør stilles krav om, at vekselerere, der er medlemmer af fondsbørsen, skal have bestået ejendomsmæglerprøven for at kunne drive denne virksomhed. Der henvises herved til, at de kvalifikationer, der kræves for at kunne blive medlem af fondsbørsen, er sådanne, at det vil være rimeligt, at disse personer ligesom advokater uden yderligere krav kan drive den nævnte virksomhed.

16. Ifølge § 9 i handelsministeriets bekendtgørelse nr. 293 af 30. november 1955 om ejendomsmægleres og ejendomshandleres virksomhed må ejendomsmæglere og ejendomshandlere ikke udfærdige de til tinglysning bestemte dokumenter vedrørende overdragelse af faste ejendomme. Angående begrundelsen for forbudet mod, at ejendomsmæglere og ejendoms-

handlere skriver skøder, kan henvises til, at ejendomsmæglerkommissionen i skrivelse af 7. oktober 1932 til handelsministeriet har udtalt:

»Ifølge § 3 i bekendtgørelse af 25. august 1932 angående ejendomsmæglerprøven kræves der ved denne prøve et vist elementært kendskab til de retsregler, som er af betydning for ejendomsmægleres virksomhed. Dette kan tænkes at bibringe publikum og ejendomsmæglerne den formening, at disse skulle være i besiddelse af de kvalifikationer, som er nødvendige for at kunne yde juridisk bistand ved udfærdigelse af skøder, overtagelse af pantgæld o.s.v. Da kommissionens flertal (formanden og Poul Torp) mener, at de juridiske kundskaber, som udkræves til ejendomsmæglerprøven, langtfra er tilstrækkelige til den forsvarlige udførelse af sådanne forretninger, har flertallet anset det for rettest, at det helt forbydes ejendomsmæglere at befatte sig med dem. Uagtet sagførere ikke er eneberettigede til at yde bistand ved udfærdigelsen af juridiske dokumenter, sker den endelige udfærdigelse af de i § 9 nævnte dokumenter jo også i almindelighed på sagførerkontorerne.«

Spørgsmålet om handelsministeriet havde fornøden hjemmel i næringslovens § 85 e til at udstede forbud mod, at ejendomsmæglere udfærdiger de til tinglysning bestemte dokumenter vedrørende ejendomshandeler, har været forelagt Højesteret, der antog, at der var hjemmel hertil, jfr. u. f. r. 1960 side 800.

Udvalget har ment, at forbudet mod, at ejendomsmæglere skriver skøder, bør opretholdes, men at bestemmelsen herom bør optages i loven. For at hindre omgåelse af forbudet, har man samtidig foreslået, at forbudet også skal gælde medarbejdere hos ejendomsmæglere og ejendomshandlere.

I overensstemmelse med flertallets indstilling er der udarbejdet det som bilag 1 optagne forslag til lovbestemmelser, medens der som bilag 2 er optaget forslag til lovbestemmelser i overensstemmelse med mindretallets indstilling.

Knud Agbo.
(formand)

G. Backhaus.

A. Eistoft.

Rud. Gaarde.

Harald Jensen.

C. Torkild-Hansen.

A. Rønsted. Jens Seltner.

Flertallets udkast til forslag til næringslovens bestemmelser om ejendomsmæglere og ejendomshandlere

§ 23. Ved ejendomsmæglernæring forstås i denne lov virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme samt fra fast forretningssted drevne erhvervsvirksomheder. Uden næringsbrev som ejendomsmægler er det ikke tilladt at modtage vederlag for sådan virksomhed, jfr. dog stk. 3.

Stk. 2. Næringsbrev som ejendomsmægler kan kun løses af personer, der foruden at opfylde betingelserne i § 3 har bestået en af ejendomsmæglerkommissionen afholdt ejendomsmæglerprøve.

Stk. 3- Advokater kan uden næringsbrev drive ejendomsmæglernæring. Det samme gælder den, der ved lovens ikrafttræden lovligt driver sådan virksomhed uden at have næringsbrev som ejendomsmægler.

Stk. 4. Personer, der har næringsbrev som ejendomsmægler, har eneret til betegnelsen »ejendomsmægler«. Benyttelse af betegnelser, der vil kunne forveksles hermed, er forbudt.

Stk. 5. Ejendomsmæglere skal have fast forretningssted. Ejendomsmæglernæring kan ikke forenes med nogen stats- eller kommunal tjenestemandsstilling eller anden fastlønnet stilling i offentlig virksomhed. Handelsministeren kan i øvrigt fastsætte, at visse erhverv ikke kan drives i forbindelse med ejendomsmæglernæring.

Stk. 6. Ejendomsmæglere og disses medarbejdere må ikke udfærdige de til tinglysning bestemte dokumenter om overdragelse af faste ejendomme. Det samme gælder for ejendomshandlere og disses medarbejdere, jfr. stk. 3-

Stk. 7. Ejendomsmæglerkommissionen nedsættes af handelsministeren, der fastsætter regler for kommissionens virksomhed, herunder for ejendomsmæglerprøven og betingelserne for at indstille sig til denne. Endvidere fastsætter ministeren regler for ejendomsmæglervirksomhed.

Gaarde ønsker dog stk. 4 affattet således:

»Personer, der har næringsbrev som ejendomsmægler, har eneret til betegnelsen »statseksamineret ejendomsmægler«. Benyttelse af betegnelser, der vil kunne forveksles hermed, er

forbudt. Dog har personer, der har næringsbrev som ejendomshandler, jfr. stk. 3, ret til betegnelsen »ejendomsmægler«.

Bemærkninger til lovforslaget.

Til lovforslagets enkelte bestemmelser knyttes følgende bemærkninger:

Til stk. 1. Næringslovens § 85 a, stk. 1, bestemmer, at næringsbrev kun kræves, hvis medvirken har været erhvervsmæssig, men denne begrænsning har givet anledning til nogen tvivl og foreslås ophævet. For at hindre omgåelse er det fastsat, at vederlag som mellemmand kun må modtages af personer, der har ret til at drive ejendomsmæglernæring.

Den ændrede formulering af bestemmelsen i øvrigt tilsigter ikke nogen realitetsændring, idet de virksomheder, der udtrykkeligt er nævnt i næringslovens § 85 a, stk. 1, omfattes af den foreslåede formulering. Bestemmelsen omfatter erhvervsvirksomheder, der drives fra dertil indrettede faste forretningssteder.

Som hidtil vil der ikke kræves næringsbrev til medvirken som mellemmand ved udlejning, men herved må man have bestemmelsen i lejelovens § 100, stk. 1, for øje, idet der her tillægges ejendomsmæglere en særlig ret til sådan virksomhed.

Til stk. 2. De stillede krav for at få næringsbrev som ejendomsmægler svarer til de i næringsloven hidtil fastsatte. Efter forslaget vil der ikke fremtidigt kunne udstedes næringsbrev som ejendomshandler, men de personer, der ved lovens ikrafttræden har et sådant næringsbrev, vil i medfør af stk. 3 kunne fortsætte deres virksomhed uforandret.

Næringsbrev vil som hidtil kun kunne løses af personer, men ikke af aktieselskaber, andre selskaber med begrænset ansvar eller foreninger.

Det følger af § 7, stk. 3, i lovudkastet, at næringsbrev som ejendomsmægler eller som ejendomshandler skal tilbageleveres til vedkommende myndighed, når retten efter næ-

ringsbrevet er bortfaldet eller frakendt efter reglerne i borgerlig straffelovs § 79.

Til stk. 3. Bestemmelsen svarer til den gældende lovs § 85 a, stk. 2, dog at medlemmer af Københavns Fondsbørs ikke efter forslaget skal kunne drive virksomhed som mellemmand ved handel med faste ejendomme m. v. uden at løse næringsbrev som ejendomsmægler. Medlemmer af fondsbørsen, der ved lovens ikrafttræden driver sådan virksomhed, kan dog fortsætte hermed uden at løse næringsbrev.

Til stk. 4. Bestemmelsen tilsigter at forebygge misbrug af betegnelser, der kan forveksles med betegnelsen »ejendomsmægler«.

Til stk. 5. Efter den gældende bestemmelse i § 2 i handelsministeriets bekendtgørelse nr. 293 af 30. november 1955 om ejendomsmægleres og ejendomshandlers virksomhed må ejendomsmægler og ejendomshandler ikke drive virksomhed som statsautoriseret revisor eller som beværter eller gæstgiver. Forbudet gælder, uanset om beværter- eller gæstgiverbevillingen er med eller uden ret til udskænkning af stærke drikke. Der vil fortsat være hjemmel for dette forbud, ligesom ministeren også vil kunne give bestemmelser om, at også andre erhverv ikke kan drives i forbindelse med ejendomsmæglervirksomhed.

Da det har vist sig særlig uheldigt, at de i stat eller kommune ansatte driver ejendomsmæglervirksomhed, har man i loven indført forbud herimod.

Til stk. 6. Forbudet mod, at ejendomsmægler (og ejendomshandler) skriver skøder, findes i § 9 i handelsministeriets bekendtgørelse nr. 293 af 30. november 1955 om ejendomsmægleres og ejendomshandlers virksomhed, hvorefter ejendomsmægler (og ejendomshandler) ikke må udfærdige de til tinglysning bestemte dokumenter vedrørende overdragelse af faste ejendomme. Bestemmelsen foreslås optaget i loven, og samtidig foreslås det, at det også forbydes medarbejdere hos ejendomsmægler (og ejendomshandler) at udfærdige disse dokumenter. Denne udvidelse tilsigter at hindre omgåelse af bestemmelsen.

Til stk. 7. De nærmere bestemmelser om ejendomsmæglerkommissionens virksomhed m. v. foreslås som hidtil overladt til handelsministerens fastsættelse. Ifølge § 6 i handelsministeriets bekendtgørelse nr. 107 af 13. marts 1941 angående ejendomsmæglerprøven består kommissionen af tre medlemmer. En udvidelse vil

kunne blive påkrævet, hvis pensummet til ejendomsmæglerprøven udvides.

Det forudsættes, at kommissionen efter forhandling med handelsministeren må kunne antage medhjælp i det omfang, det skønnes for nødvendent.

I modsætning til den gældende lovs § 85 e vil handelsministeren efter forslaget kunne fastsætte nærmere regler om betingelserne for at indstille sig til ejendomsmæglerprøven. Der vil således være hjemmel til at kræve, at personer, der ønsker at indstille sig til ejendomsmæglerprøven, har været beskæftiget en vis tid i en virksomhed, der kan antages at have givet den pågældende kendskab til ejendomsforhold. Det vil også kunne kræves, at den pågældende har bestået en prøve i et eller flere fag, f. eks. i bogføring. Det vil fortsat stå enhver frit for, hvorledes den pågældende vil erhverve sig de kundskaber, der kræves til ejendomsmæglerprøven.

Ifølge næringslovens § 85 e er der udtrykkelig hjemmel til at fastsætte nærmere regler for ejendomsmægleres og ejendomshandlers adgang til for egen regning at drive handel med ejendomme. Bestemmelser herom er givet i § 5 i bekendtgørelsen af 30. november 1955; det er her fastsat, at en ejendomsmægler eller en ejendomshandler ikke må indtræde i en aftale for egen regning, medmindre han inden aftalens indgåelse har givet den anden part i aftalen oplysning herom. I lovforslaget har man fundet det overflødigt udtrykkeligt at anføre, at der kan gives regler for adgangen til for egen regning at drive handel med ejendomme, idet sådanne regler vil kunne gives i medfør af den almindelige hjemmel til at fastsætte regler for ejendomsmæglervirksomhed.

Handelsministeriet har i medfør af næringslovens § 85 e fastsat takster for mange af de forretninger, hvori ejendomsmægler og ejendomshandler medvirker, der ikke må overskrides. Bestemmelserne herom findes i § 11-13 i bekendtgørelse nr. 293 af 30. november 1955 om ejendomsmægleres og ejendomshandlers virksomhed, jfr. bekendtgørelse nr. 247 af 2. juli 1962. Man finder, at der ikke fremtidig er anledning til for det offentlige at fastsætte sådanne salærtakster. Ejendomsmægleres (og ejendomshandlernes) organisationer kan selv vedtage salærtakster, som da kan falde ind under monopolloven på tilsvarende måde som f. eks. advokaternes og lægernes salærtakster.

Mindretallets udkast til forslag til næringslovens bestemmelser om ejendomsmæglere og ejendomshandlere

§ 23. Ved ejendomshandlernæring forstås i denne lov virksomhed som mellemmand ved køb og salg af faste ejendomme samt fra fast forretningssted drevne erhvervsvirksomheder. Uden næringsbrev som ejendomshandler er det ikke tilladt at modtage vederlag for sådan virksomhed, jfr. dog stk. 3-

Stk. 2. Næringsbrev som ejendomshandler kan kun udstedes til personer. Næringsbrev for personer, der har bestået en af ejendomsmæglerkommissionen afholdt ejendomsmæglerprøve, skal af politimesteren, i København magistraten, efter anmodning påtegnes »ejendomsmægler«.

Stk. 3. Advokater kan uden næringsbrev drive ejendomshandlernæring.

Stk. 4- Personer, der har næringsbrev, påtegnet »ejendomsmægler«, har eneret til betegnelsen »ejendomsmægler«. Benyttelse af betegnelsen, der vil kunne forveksles hermed, er forbudt.

Stk. 5. Ejendomshandlere skal have fast forretningssted. Ejendomshandlernæring kan ikke forenes med nogen stats- eller kommunal tjenestemandsstilling eller anden fastlønnet stilling i offentlig virksomhed. Handelsministeren kan i øvrigt fastsætte, at visse erhverv ikke kan drives i forbindelse med ejendomshandlernæring.

Stk. 6. Ejendomshandlere og disses medarbejdere må ikke udfærdige de til tinglysning bestemte dokumenter om overdragelse af faste ejendomme.

Stk. 7. Ejendomsmæglerkommissionen nedsættes af handelsministeren, der fastsætter regler for kommissionens virksomhed, herunder for ejendomsmæglerprøven og betingelserne for at indstille sig til denne. Endvidere fastsætter ministeren regler for ejendomshandlers virksomhed.

Bemærkninger til mindretallets lovforslag.

Idet i øvrigt henvises til bemærkningerne til flertallets lovforslag skal nedenfor kun angives de punkter, på hvilke mindretallets lovforslag adskiller sig fra flertallets.

Mindretallets lovforslag bevarer den gældende ordning, hvorefter virksomhed som mellemmand ved handel med faste ejendomme m. v. også kan drives af personer, der alene har løst næringsbrev som ejendomshandler.

Efter mindretallets lovforslag skal der dog ikke som efter den gældende lov udstedes næringsbrev enten som ejendomsmægler eller som ejendomshandler, men alle personer, der ønsker næringsbrev til virksomhed som mellemmand ved handel med faste ejendomme m. v., skal løse næringsbrev som ejendomshandler. Dette gælder således også dem, der har bestået ejendomsmæglerprøven. Personer, der har bestået ejendomsmæglerprøven, vil efter forslaget kunne få deres næringsbrev påtegnet herom og få eneret til betegnelsen ejendomsmægler. Denne ordning svarer til den i praksis gældende ordning, hvorefter ejendomshandlere, der har bestået ejendomsmæglerprøven, kan få deres næringsbrev påtegnet herom, således at de ikke behøver at løse nyt næringsbrev. Ordningen svarer også til næringslovens § 22, hvorefter personer, der i et håndværksfag har bestået svendep prøve eller anden godkendt prøve, kan få deres næringsbrev forsynet med betegnelsen »mester«.

Der vil i medfør af forslagets stk. 5 kunne fastsættes strengere regler om adgangen for ejendomsmæglere til at drive andre erhverv i forbindelse med deres virksomhed end for ejendomshandlere.

Hovedpunkter af næringslovgivningen i andre lande

Norge.

1. De næringsretlige bestemmelser findes i loven af 8. marts 1935 om handelsnæring og i loven af 28. juli 1913 om håndværksnæring, begge med senere ændringer.

Loven om handelsnæring berører også industri, håndværk og husflid, idet dens regler om salg af varer af egen tilvirkning kommer til anvendelse, når den, der har fremstillet varen, selv skal afsætte den.

Loven om håndværksnæring gælder for købstæderne og »ladestederne«, men kan administrativt udstrækkes til landdistrikterne; loven gælder helt eller delvis i 106 af Norges 746 kommuner. De håndværksfag, der omfattes af loven, svarer i det store og hele til de fag, der i Danmark anses som håndværk efter næringsloven, dog er f. eks. installation, reparation af motorkøretøjer og radioer samt vaskerier ikke omfattet af håndværksloven.

Håndværksloven gælder i almindelighed ikke industriel virksomhed, hvortil derfor ingen næringsadkomst kræves. I denne forbindelse må opmærksomheden dog henledes på den norske koncessionslovgivning, hvorefter der kræves koncession bl. a. til erhvervelse af skov, udnyttelse af kalkstensforekomster, kvarts forekomster, vandfald og bjergværksdrift. Endvidere kræves koncession for, at udenlandske statsborgere eller selskaber med begrænset ansvar, hvor mere end 20 % af kapitalen er på udenlandske hænder, kan erhverve fast ejendom i Norge; der kræves således i disse tilfælde for at påbegynde industrivirksomhed koncession til erhvervelse af ejendomsret eller brugsret til den faste ejendom, hvorfra virksomheden skal drives.

For at drive handel og håndværk kræves i almindelighed næringsadkomst.

Betingelserne for at få *handelsbrev* eller *håndværksbrev* er, at den pågældende 1) er indvåner i riget, d. v. s. har opholdt sig i Norge uafbrudt i mindst 2 år, såfremt der søges handelsbrev, og i 1 år, såfremt der søges håndværksbrev, og ved næringsbrevets løsning stadig er bosat dér (der kan dispenseres fra kravet),

2) er myndig, 3) opfylder de i loven opstillede vandelskrav, der for både handels- og håndværksnæring er givet ved lov af 22. maj 1953 om ændringer i lovgivningen om tab af rettigheder, hvorefter enhver er udelukket fra at få næringsadkomst, som er fradømt retten til at drive den pågældende virksomhed, og den, som ved endelig dom er idømt ubetinget fængelsstraf, kan nægtes næringsadkomst, når det udviste forhold giver særlig grund til at befrygte, at den pågældende under udøvelsen af sin næring vil foretage nye strafbare handlinger, og 4) har tilstrækkeligt fagkundskab således for opnåelse af *handelsbrev*: efter det fyldte 17. år 1 mindst 2 år har beklædt visse nærmere angivne stillinger i handels-, håndværks- eller industriel bedrift, i bank, sparekasse eller i apotek samt - medmindre dispensation opnås — har bevis for bestået afgangsprøve i handelsfag eller anden prøve, hvorved er godtgjort fornøden kyndighed i bogholderi og handelsregning, og for opnåelse af *håndværksbrev*: har bestået fagprøve, har arbejdet en vis tid i faget (i almindelighed 2 år efter bestået fagprøve) og har fornøden kyndighed i bogholderi og i de for vedkommende håndværk nødvendige kalkulationer. Kyndighed i bogholderi og kalkulation godtgøres ved eksamensbevis eller ved erklæring fra to næringsdrivende med håndværksbrev i vedkommende håndværksfag (kyndighed i bogholderi kan også godtgøres ved handelsbrev eller ved at godtgøre at opfylde betingelserne for at få et sådant).

Det er ikke en betingelse for at få næringsbrev, at man er rådig over sit bo, men en handlende, der er under konkurs, må, indtil boet er sluttet, kun drive handelsagentur.

Foruden et mindre gebyr for næringsadkomsten må handlende og håndværkere betale en årlig afgift til næringskommunen på henholdsvis 50 og 5 kr.

Udelukkede fra handels- og håndværksnæring er, medmindre dispensation meddeles, embedsmænd samt disses ægtefæller.

Aktieselskaber og andre selskaber med be-

grænset ansvar kan drive handel, når to trediedele af bestyrelsesmedlemmerne er indvånere i riget og selskabets faste leder samt, hvis denne ikke er medlem af bestyrelsen, et bestyrelsesmedlem har handelsbrev i vedkommende kommune.

I selskaber, der driver håndværk, skal et medlem af bestyrelsen havde den faglige ledelse af selskabet og selv have løst håndværksbrev.

Handelsbrev kan løses i eller uden for hjemstedskommunen, men kun i én kommune på samme tid. Handlende kan have et fast udsalgssted i én kommune. Ved lov af 30. marts 1951 blev ved en ændring af handelsloven skabt hjemmel for, at virksomheden foruden fra fast hovedudsalgssted også kan drives fra faste filialer. I så fald kræves desuden, at hver enkelt filial har en fast leder med handelsbrev i den kommune, hvor filialen drives. Der kan på denne måde oprettes flere filialer i samme kommune. Fra bestemmelsen om, at hver filial skal have en fast leder med handelsbrev, kan dispenseres, forsåvidt angår filial, der drives i samme kommune som hovedudsalgsstedet. For brugsforeninger og andre andelsforeninger gælder, at foreningen som sådan skal have handelsbrev i vedkommende kommune, og den nævnte lov af 30. marts 1951 har skabt hjemmel for, at sådanne foreninger kan løse handelsbrev i flere kommuner på samme tid. Foreningen som sådan må have handelsbrev for hver filial i den kommune, hvor filialen drives, og hver filial må have en fast leder, som opfylder betingelserne for at få handelsbrev. Der kan dispenseres fra kravet om en fast leder forsåvidt angår filial, der drives i samme kommune som hovedudsalgsstedet.

Ved fast udsalgssted forstås i loven »det sted, hvorfra vedkommende næringsdrivende med eller uden afbrydelse driver salgsvirksomhed som ikke er beregnet på flytning.« Salg, som ikke sker fra fast udsalgssted eller ved optagelse af bestillinger, henregnes til salg ved omførsel.

Også en håndværker kan løse næringsbrev i eller uden for hjemstedskommunen, men kun i én kommune på samme tid. Et håndværksbrev giver i almindelighed ikke ret til at have fast værksted uden for den kommune, det lyder på.

Indvånere i riget har ret til fra faste udsalgssteder at sælge varer, som de selv har tilvirket.

Personer, der har håndværksbrev, kan også sælge fagfællers produkter, redskaber og materialer, som bruges i deres næringsdrift, fra fast

udsalgssted, eller hvis de har flere udsalgssteder, fra et af disse.

En efterlevende ægtefælle har ret til at fortsætte sin afdøde ægtefælles handelsvirksomhed, men vedkommende skal, medmindre dispensation opnås, inden et år efter ægtefællens død godtgøre fornøden kyndighed i bogholderi og handelsregning, eller at virksomheden drives gennem fuldmægtig, der opfylder betingelserne. Tilsvarende bestemmelser gælder for fortsættelse af håndværksvirksomhed.

Handelsbrev kræves også til forlagsboghandel og vekslerervirksomhed. Næringsdrivende, der sælger varer på afbetaling, skal have tilladelse af politimesteren.

Fri næring er håndværksarbejde uden fremmed medhjælp og handel med land- og havebrugsprodukter, kød- og fiskevarer, tillavet mad (hermetik dog undtaget), æg, mælk, smør, ost, bager- og konditorvarer, mineralvande, chokolade m. v., men frihandlere skal være indvånere i riget. Frihandelsvarer kan sælges fra et eller flere faste udsalgssteder i en eller flere kommuner.

Handelslovens bestemmelser om bogføring finder også anvendelse på frihandel, der drives fra fast udsalgssted. Frihåndværkere er regnskabspligtige i medfør af skattelovgivningen.

Auktionssalg må ikke finde sted af købmandsvarer og ubrugte håndværks- eller industriprodukter, dog kan der under særlige omstændigheder gives dispensation.

Angående *optagelse af bestillinger* gælder, at indvånere i riget, hos hvemsomhelst, også udenfor næringskommunen, må optage bestillinger på frihandelsvarer og varer, som de selv har tilvirket i Norge. I øvrigt må handlende indenfor næringskommunen frit optage bestillinger. Uden for kommunen må de - bortset fra frihandelsvarer - kun søge bestillinger hos næringsdrivende og offentlige virksomheder, der anvender de pågældende varer. Handlende og tilvirkere, der er indvånere i riget, vil i og uden for næringskommunen kunne sælge deres varer ved omførsel til de nævnte næringsdrivende og offentlige virksomheder. Personer, som ikke er norske indvånere, må optage bestillinger på varer, som skal leveres fra udlandet eller norsk frihavnsområde, og må kun henvende sig til næringsdrivende.

Efter skriftlig tilladelse fra politiet kan indvånere i riget overalt i Norge og til hvemsomhelst for egen eller andres regning ved omførsel sælge eller optage bestillinger på aviser, tidskrifter, bøger og andre trykte skrifter.

Angående salg ved *omførsel* gælder at fri-handelsvarer kan sælges ved omførsel.

Visse varer kan omføres i henhold til næringsbrev på omførselshandel, der alene meddeles myndige indvånere i riget og kan nægtes udfærdiget på grund af ansøgerens tidligere vandel. På næringsbrevet, der gælder for kalenderåret, kan overalt i Norge ved omførsel forhandles bygningsmaterialer, fiskeredskaber, bådtilbehør samt varer hidrørende fra indenlandsk landbrug eller fiskeri (hermetik dog undtaget).

Omførsel af husflidsprodukter kan finde sted efter skriftlig tilladelse fra politiet, hvis salget kun skal foregå i tilvirkerens hjemstedskommune og de umiddelbart tilgrænsende kommuner. Såfremt salget skal foregå uden for disse kommuner, kræves næringsbrev på omførselshandel.

Ved lov af 9- juni 1961 er ved en ændring af handelsloven skabt hjemmel for, at handelsdepartementet kan give bevilling til handlende til at sælge varer til private ved omførsel fra »rutegående transportmiddel«. Bevillingen kan gives på steder, som på grund af bosættningens art og omfang, kommunikationsforholdene, mangel på stedlige udsalg eller andre særlige vanskelige omsætningsforhold ikke tilstrækkeligt forsynes med varer fra faste udsalgssteder.

Til *opkøb* af brugte eller kasserede genstande i salgsojemed kræves skriftlig tilladelse fra politiet.

Markedshandel er væsentlig ordnet ved kommunale vedtægter.

Spørgsmålet om en *revision af håndværksloven* er under overvejelse.

En i 1952 nedsat komite til udarbejdelse af forslag til en revision af håndværksloven afgav indstilling i 1955. Komiteen foreslog i det væsentlige den gældende lov opretholdt, dog var der både forslag om skærpelse og lempelse af bestemmelserne, men komiteen havde ikke foretaget nogen vurdering af behovet for sådanne lovregler for de enkelte fag.

I 1957 blev nedsat en ny komite med den opgave at vurdere behovet for og eventuelt fremkomme med forslag til vilkår for at drive håndværksnæring. Komiteen afgav indstilling i 1962 og foreslog, at håndværksloven ophæves. Komiteen havde samtidig udarbejdet udkast til lov om mesterbrev i håndværk og anden næring. Efter udkastet kan kongen bestemme, at der for visse fag indenfor håndværk og anden næring skal kunne løses mesterbrev. Betingelserne for at kunne få mesterbrev skulle i almin-

delig være, at den pågældende 1) har bestået fagprøve efter reglerne i lærlingeloven eller anden prøve, som departementet kan godkende, 2) i mindst 4 år efter bestået fagprøve har været beskæftiget i det pågældende eller et nærbeslægtet fag, således at han har erhvervet den dygtighed og erfaring, som en selvstændig næringsdrivende med mesterbrev bør have, og 3) har bestået en sådan prøve i kalkulation og bogføring, som departementet har godkendt som tilstrækkelig. Afgørelsen skulle træffes af departementet, men kongen skulle kunne give en næringsorganisation fuldmagt til at træffe afgørelsen. Betegnelsen »mester« i forbindelse med angivelse af et bestemt fag måtte kun benyttes af personer, der har mesterbrev, men mesterbrev var ingen betingelse for at drive håndværksnæring. Selskaber skulle ikke kunne få mesterbrev og måtte således ikke benytte betegnelsen mester, men kunne eventuelt anføre, at de har en mester knyttet til sig som daglig leder, bestyrelsesmedlem eller i anden stilling.

Håndværksrådets repræsentanter i kommissionen har oplyst, at komiteens forslag ikke vil blive søgt gennemført, idet der er fremkommet indsigelse herimod fra næsten alle de kommuner, hvor håndværksloven gælder. Regeringen har herefter opgivet at afskaffe principperne i håndværksloven, men arbejder dog med en revision af denne.

Sverige.

2. De næringsretlige bestemmelser findes i næringsfrihedsforordningen af 18. juni 1864 med senere ændringer og i lov af 3. juni 1955 om ret for udenlandske aktieselskaber og foreninger til at drive næring i Sverige.

Handels-, håndværks- og industrivirksomhed kan drives af enhver, som 1) har svensk statsborgerret, 2) er myndig og 3) er rådig over sin formue, når vedkommende har indgivet skriftlig anmeldelse herom til øvrigheden. Der stilles ikke krav om særlig uddannelse.

Umyndige kan drive næring, når værger og overformynderen tillader det.

Handelsnæring må ikke drives af forskellige tjenestemænd (kongelige opbørselsbetjente, offentlige anklagere, toldere) samt disses hustru.

Svenske selskaber og sammenslutninger antages, forsåvidt de kan anses som juridiske personer, i almindelighed at have lignende adgang til at drive næring som fysiske personer.

Håndværks- og industridrift uden fremmed

medhjælp kan drives af enhver svensk statsborger, selvom vedkommende ikke i øvrigt opfylder betingelserne for at kunne drive næring efter anmeldelse, og der er ikke anmeldelsespligt.

Landboere har ret til uden anmeldelse at sælge husflidsprodukter, som er fremstillet uden fremmed medhjælp.

Betingelserne for at drive næring er skærpet med hensyn til retten til at fremstille og handle med en del særlige varer, for hvis vedkommende visse yderligere vilkår i retning af fagdygtighed, tilladelse fra øvrigheden eller særlige tilsynsbestemmelser har været anset nødvendige. Til denne gruppe af næringer hører f. eks. fremstilling og forhandling af brandfarlige olier, eksplosive stoffer, gift og apotekervarer m. v.

Angående betegnelsen *mester* er der ved kgl. kundgørelse af 11. oktober 1940 givet bestemmelser om adgang til at få mesterbrev for udøvere af håndværksvirksomhed. Mesterbrevet giver ikke indehaveren nogen næringsretlig særtillæg, men indehaveren bliver overfor publikum udpeget som en næringsdrivende, der har særlige kvalifikationer.

Betingelserne for at få *mesterbrev* er, at den pågældende 1) er fyldt 25 år, 2) har ført en pæn vandel, 3) har arbejdet mindst 8 år i faget eller et nærbeslægtet fag og derved erhvervet den nødvendige dygtighed og erfaring, 4) har bevis for kundskab i bogholderi og kalkulation, 5) driver selvstændig virksomhed i faget eller er ansat som arbejdsleder og 6) har svendebrev eller andet bevis for bestået fagprøve.

Beslutning om tildeling af mesterbrev i de fag, hvor Kommerskollegium har bestemt, at mesterbrev kan udstedes, træffes af Sveriges Hantverks- og Industriorganisation. Nægtelse af mesterbrev kan indankes for Kommerskollegium, der også kan dispensere fra betingelserne for at få mesterbrev.

Der er i de første 20 år, hvor mesterbrevordningen har eksisteret, udfærdiget ca. 12.000 mesterbreve.

Udlændinge må søge om tilladelse til at drive næring i Sverige, og de må stille sikkerhed for 3 års afgifter til stat og kommune. Efter praksis kræves - dog ikke for statsborgere i de nordiske lande - i almindelighed henved 2 års ophold i Sverige, før tilladelse meddeles.

Angående *optagelse af bestillinger og omførsel* gælder, at handlende, der har indgivet sædvanlig anmeldelse til øvrigheden, uden særlig tilladelse vil kunne drive sådan virksomhed i kommunen. Der kan således optages bestillin-

ger hos private på støvsugere, symaskiner, fjernsynsapparater, vaskemaskiner, bøger m. v., og der kan omføres f. eks. kolonialvarer og levnedsmidler fra en »kørende butik«; også bøger kan sælges ved omførsel. I andre tilfælde kræves der tilladelse til omførsel. Tilladelsen, der ikke kan gives for et længere tidsrum end 3 år, meddeles kun, når ansøgerne er kendt som hæderlige og ordentlige personer og iøvrigt opfylder de ovenfor nævnte almindelige betingelser for at drive næring. Der gives i praksis i almindelighed tilladelse til en »kørende butik«, hvis formålet er en mere rationel distribuering, idet man ikke vil hindre en effektiv konkurrence i detailhandelsiedet.

Personer, der har indgivet sædvanlig anmeldelse til øvrigheden om, at de driver industri eller håndværk, er berettiget til uden særlig tilladelse at omføre egne produkter, når omførsel sker uden fremmed medhjælp.

Det står enhver frit, uden at der skal foretages anmeldelse eller indhentes tilladelse, at omføre levnedsmidler, produkter af jordbrug og husdyrhold samt husflidsprodukter. Udlændinge må i almindelighed ikke forhandle varer ved omførsel, men de kan dog for indtil 1 år ad gangen få tilladelse til at drive deres håndværk ved omvandring.

Udenlandske aktieselskaber og juridiske personer i øvrigt har hidtil ikke kunnet få tilladelse til at drive næring i Sverige. Disse har så måttet benytte sig af svenske datterselskaber. Ved den nævnte lov af 3. juni 1955 om ret for udenlandske aktieselskaber og foreninger til at drive næring i Sverige er der imidlertid åbnet udenlandske selskaber og udenlandske økonomiske foreninger mulighed for under visse betingelser at drive næring i Sverige ved et afdelingskontor med selvstændig ledelse (filial). Retten til at anvende filialformen er betinget af tilladelse fra kongen, som skal kunne fastsætte særlige vilkår og forskrifter i forbindelse med tilladelsen. Et udenlandsk foretagendes filial skal stå under ledelse af en i Sverige bosat administrerende direktør, der er udstyret med en vidtgående fuldmagt til at handle for selskabet og er ansvarlig for virksomheden i Sverige. Også for sådanne filialer skal der stilles sikkerhed for 3 års afgifter til stat og kommune.

Spørgsmålet om en *revision af næringsfrihedsforordningen* og næringslovgivningen i øvrigt har i de senere årtier flere gange været under overvejelse. Efter de senest foreliggende forslag (Statens offentliga utredningar 1962

nr. 15: Den allmänna Näringslagstiftningen) ophæves næringsfrihedsforordningen uden at erstattes af nogen almindelig næringslov for svenske statsborgeres vedkommende. Pligten til anmeldelse af næringsvirksomhed bortfalder under hensyn til, at der efter firmaloven tilgår handelsregisteret oplysninger om alle bogføringspligtige virksomheder.

Der foretages en del ændringer i den øvrige lovgivning, ligesom der tænkes udstedt en række særlove bl. a. om omførsel af varer og om ret for udlændinge og udenlandske virksomheder til at drive næring i Sverige. Umyndiges adgang til næringsudøvelse tænkes reguleret ved de gældende regler i formynderskabslovgivningen. I konkursloven optages en bestemmelse om, at personer under konkurs ikke må drive næringsvirksomhed, der medfører bogføringspligt. Tjenestemænds adgang til handelsnæring skal - om bestemmelser skønnes påkrævet - reguleres ved regler i tjenestemand- og lønningslovgivningen.

I juni 1962 er imidlertid i Sverige nedsat et udvalg (Etableringsutredningen), som har til opgave at give en almindelig oversigt over de spørgsmål, som vedrører adgangen til at erhverve ejendom og drive næringsvirksomhed i Sverige. Da dette udvalgs opgaver delvis vedrører de spørgsmål, der er behandlet i ovennævnte betænkning om den almindelige næringslovgivning, er de heri indeholdte forslag bl. a. ophævelse af næringsfrihedsforordningen af 1864 hidtil ikke søgt gennemført.

Finland.

3. De næringsretlige bestemmelser findes i lov af 27. september 1919 om ret til at drive næring og i lov af 8. juli 1961 om »kringsföringshandel«.

Handels-, håndværks- og industrivirksomhed kan drives af enhver, som 1) har finsk statsborgerret, 2) er myndig, 3) er rådig over sin formue, og 4) ikke har mistet sine borgerlige rettigheder, når vedkommende har indgivet skriftlig anmeldelse herom til øvrigheden. Der stilles ikke krav om særlig uddannelse. For anmeldelsens modtagelse udsteder vedkommende øvrighed inden 1 uge et bevis, men dettes udstedelse er ikke nogen betingelse for, at vedkommende person kan påbegynde sin virksomhed.

Umyndige kan drive næring, når værgen og retten tillader det.

Næringsdrivende, der har mistet deres bor-

gerlige rettigheder, kan få tilladelse til at drive næring.

Politi-, told- og visse andre tjenestemænd kan ikke anmelde og påbegynde en virksomhed. Disse tjenestemænds ægtefæller og umyndige børn kan ikke uden tilladelse anmelde og påbegynde en virksomhed. Forbudet kan, i det omfang det skønnes nødvendigt, administrativt udstrækkes til andre statstjenestemænd end de udtrykkeligt nævnte.

Tilsvarende betingelser gælder med hensyn til selskaber og sammenslutninger. Forbrugs- og produktionsforeninger, der henholdsvis kun sælger til eller køber af deres egne medlemmer, således at hele fortjenesten tilfalder disse, anses ikke at drive næring i næringslovens forstand.

Der er intet til hinder for forening af forskellige næringer eller udøvelse af næring på flere steder samtidig.

Håndværks- og industrivirksomhed uden fremmed medhjælp kan drives af enhver finsk statsborger, selvom vedkommende ikke i øvrigt opfylder betingelserne for at kunne drive næring efter anmeldelse, og selvom vedkommende er tjenestemand, og der er ikke anmeldelsespligt.

Landbefolkningen har ret til uden anmeldelse selv eller ved andre at sælge på land og i by produkterne fra deres ejendomme og deres husflidsprodukter.

Angående betegnelsen *mester* gælder, at der er indført en ordning, som åbner adgang til at løse svendebrev og mesterbrev. Der gives ikke herved indehaveren nogen næringsretlig særstilling, men indehaveren bliver overfor publikum udpeget som en næringsdrivende, der har særlige kvalifikationer.

Betingelserne for at få *svendebrev* er, at den pågældende 1) nyder medborgerlig agtelse, 2) har aflagt fagprøve i faget og 3) har arbejdet i faget i mindst 1 år efter aflagt fagprøve eller tilsammen i mindst 10 år.

Betingelserne for at få *mesterbrev* er, at den pågældende 1) er fyldt 25 år, 2) nyder medborgerlig agtelse, 3) har svendebrev i faget eller nærbeslægtet fag, 4) har arbejdet i faget i mindst 8 år, hvoraf mindst 2 år efter erhvervet svendebrev, 5) har aflagt den arbejdsprøve, som er fastsat for mesterprøven i faget, og 6) har godtgjort at have tilstrækkelig bedriftsøkonomisk indsigt.

Beslutning om tildeling af svendebrev og mesterbrev i de fag, hvor Handels- og Industriministeriet har bestemt, at sådanne kan udstedes,

træffes af Centralförbundet för Hantverk och Småindustri.

Udlændinge må - hvor der ikke ved international aftale er gjort undtagelse herfra - sædvanlig søge om tilladelse til at drive næring i Finland. Udlændinge må stille sikkerhed for 3 års afgifter til stat og kommune og må, før de påbegynder deres virksomhed, foretage almindelig anmeldelse og derved særligt anmelde en fuldmægtig, der kan lede forretningen i vedkommende udlændings fraværelse, således at eventuelle søgsmål forretningen vedrørende kan rettes mod ham.

Uanset disse almindelige forskrifter kan udlændinge dog uden særlig tilladelse opkøbe landbrugsprodukter samt (eventuelt mod en vis næringsafgift) fra skib sælge fødevarer, som de selv har indført.

I den finske næringslov er opregnet en del næringer, om hvis udøvelse det er overladt specielle love at give nærmere forskrifter; nogle af disse, f. eks. boghandel, kolportage og bogtrykkeri, falder i Danmark ind under næringsloven.

Ved den nævnte lov af 8. juli 1961 er givet regler om omførsel.

Tilladelse til *omførsel* (*»gårdfaribandel«*) kan gives en person, der 1) har finsk statsborgerret, 2) nyder medborgerlig agtelse, 3) er hæderlig, 4) er rådig over sin formue og 5) på grund af svageligt helbred eller anden personlig årsag har svært ved at ernære sig på anden måde.

Der må omføres lingerivarer, beklædningsgenstande, husholdningsfor nødenheder samt håndværks- og hjemmeindustriprodukter, dog ikke levnedsmidler. Omførsel er kun tilladt i landkommunerne, men det kan i en kommunal vedtægt være fastsat, at omførsel også kan ske i vedkommende by. Ved omførsel må benyttes motorkøretøj.

Benyttelse af medhjælp ved salget af varerne kan finde sted i det omfang, det er fastsat i tilladelsen, der kan gives for 1-3 år ad gangen.

Tilladelse til *ambulant butikshandel* kan, såfremt det findes påkrævet af hensyn til befolkningen på vedkommende sted, gives en næringsdrivende, som på grundlag af anmeldelse driver handel med levnedsmidler m. v. Tilladelse kan gives til salg af levnedsmidler, husholdningsfor nødenheder, tobak og konsumvarer (for indtil 5 år ad gangen).

Det skal ved ansøgningen være oplyst, hvilke tider det pågældende køretøj vil være ved de enkelte holdepladser, der i almindelighed ikke

må være mindre end 500 meter fra en fast butik i samme branche. Tilladelse kan ikke gives udlændinge.

Tilladelse til ved *ambulant handel over hele landet* at omføre i hjemlandet tilvirkede produkter af hjemmesløj, håndværk og småindustri, dog ikke levnedsmidler, kan gives tilvirkere af sådanne produkter og sammenslutning af tilvirkere (for indtil 5 år ad gangen).

Tilladelse til *tilfældig ambulant handel* kan gives til en person, der 1) har finsk statsborgerret, 2) er uberygtet og 3) er hæderlig, eller til en finsk sammenslutning i et enkelt tilfælde eller for en vis tid, længst 6 måneder.

Tilladelse til på landet i hjemstedskommunen at *omføre fisk samt plante- og haveprodukter* kan af politimyndigheden gives personer, der har finsk statsborgerret og nyder medborgerlig agtelse.

Island.

4. De næringsretlige bestemmelser findes i lov af 27. juni 1925 om handelserhverv og i lov af 31. maj 1927 om industri og håndværk med senere ændringer.

Loven om handelserhverv omfatter ikke salg af landbrugsprodukter eller fangst ved fiskeri, salg af håndarbejde fremstillet af privat mand eller hans hustru, hjemmевærende børn, lærling eller svende, vareanskaffelse foretaget af personer i en korporation til eget forbrug, hvis varen kun udleveres efter forudgående begæring, og salg af indenlandsk mælk, fløde, æg, brød og kager.

Loven om industri og håndværk forstår ved håndværk enhver form for håndværk, hvortil der udfordres særuddannelse, og hvori der foranstalles en særlig svendeproeve efter regulativet om håndværkeruddannelse. Ved industri forstås al anden industriel virksomhed end håndværk og hjemmeindustri.

For at kunne drive *handel* eller *industrivirksomhed* kræves *bevilling*. Betingelserne for at få bevilling er, at den pågældende: 1) har fast bopæl i Island, 2) er myndig, 3) har rådighed over sin formue, 4) ikke har været dømt for handlinger, der er nedsættende i det almindelige omdømme, og 5) iøvrigt opfylder de betingelser, der er eller måtte blive stillet ved lov for udøvelse af den pågældende virksomhed.

For at få bevilling til at drive handel kræves yderligere, at pågældende 6) har kendskab til bogføring og varekundskab. Dette gælder dog ikke landhandelen.

Mænd og kvinder er ligestillet i næringsrettig henseende.

Bevilling til handel eller industri kan ikke uden særlig tilladelse gives til embedsmænd eller deres ægtefæller.

I interessentskaber og kommanditselskaber kræves i almindelighed, at alle ansvarlige deltagere opfylder betingelserne for at få bevilling.

Aktieselskaber og andre selskaber med begrænset ansvar kan få bevilling, når direktører og ledere opfylder betingelserne for at få bevilling. I selskaber, der driver handel, kræves dog ikke, at alle ledere har kendskab til bogføring og varekundskab. I aktieselskaber kræves endvidere, at over halvdelen af aktiekapitalen ejes af personer bosiddende i Island.

I bevilling til *handel* skal det angives, hvilken slags handel (engroshandel, detailhandel, landhandel o. s. v.), der må drives. En bevilling giver kun ret til handel i en bestemt købstad eller på autoriseret handelssted eller i et bestemt landdistrikt. Samme person kan få bevilling til handel på mere end et sted samtidig og ligeledes bevilling til flere arter af handel samtidig.

Bevilling til landhandel må ikke udstedes, medmindre sysselforstanderskabet anser det for fordelagtigt, at der er en forretning i pågældende distrikt, og det forudsættes, at ansøgeren har fået fast bopæl der og er i stand til at drive forretningen.

Angående gebyrerne for de forskellige slags bevillinger bemærkes, at en detailhandler, hvis han har mere end én åben butik i samme købstad eller handelsplads, skal betale det for udstedelse af bevilling foreskrevne gebyr for hver butik.

I bevilling til *industri* skal det angives, hvilken form for industri der må drives, og hvor den må drives; der kan fås bevilling på mere end en slags industri og på mere end et sted. Det kan som betingelse for at udstede bevilling stilles, at bevillingshaveren sørger for passende boliger til sine arbejdere, bekoster udvidet tilsyn med lovens overholdelse m. v.

Handelsministeriet fører kartotek over alle bevillinger i Island.

Med hensyn til *håndværk* gælder, at enhver har ret til at få *mesterbrev*, hvis han opfylder betingelserne for at kunne få industribevilling, jfr. ovenfor, samt har svendebrev i sit fag og efter afsluttet svendeprove har arbejdet ikke kortere end 3 år ialt selvstændigt og under en mesters ledelse. Mesterbrevet giver vedkommende ret til at drive det håndværk, som hans

svendebrev udviser, og at lede næringsdrift for andre samt ret til at ansætte hjælpere efter behov.

Det er yderligere bestemt, at ingen må drive håndværk, medmindre en mester i faget har hele arbejdsledelsen. Kun mestre, svende og lærlinge i faget må udføre håndværksmæssigt arbejde, dog har enhver ret til at udføre sådant arbejde for sig selv og sit hjem. Der kan dog under særlige forhold afsluttes overenskomst om, at der må anvendes ufaglært arbejdskraft til fagligt arbejde under ledelse af en faglært håndværker.

Der er i loven hjemmel for ministeren til at bestemme, at ingen kan få mesterbrev førend efter afsluttet mesterprøve, og til at fastsætte kravene til mesterprøven.

Bevilling til *omfør sel* gives af politimesteren og har i almindelighed gyldighed til udgangen af vedkommende år. Det skal fastsættes i bevillingen, om den giver ret til handel på land eller fra skib, og man kan begrænse de varer, der må sælges.

England.

5. England har ikke nogen lovgivning svarende til den danske næringslov. Der kræves i almindelighed ingen særlig tilladelse for at drive næringsvirksomhed.

Der findes dog nogle af centraladministrationen eller af lokale myndigheder administrerede love, som regulerer visse erhverv.

Der findes således love gældende for hele landet, hvorefter der skal opnås særlig bevilling eller foretages registrering for bl. a. at kunne drive følgende virksomhed: handel med spiritus, tobak, petroleum, skydevåben og sprængstof, apotek og salg af farlig medicin, omvandrende handelsmand, gadesælger, droskekørsel (også chauffører skal have særlig bevilling) og pantelånervirksomhed.

Endvidere vil det med hjemmel i en af Parlamentet vedtagen lov kunne fastsættes, at der enkelte steder skal særlig tilladelse til bl. a. handel med skrap-metal og skibsprovianteringshandel.

Endelig findes lokale love kun gældende for vedkommende område. Således kræves i London bevilling for gadehandlere. Mange steder kræves bevilling til frisører, og ved nogle kystbyer kræves bevilling til gadefotografer og til personer, der sælger varer på gader og offentlige pladser. Det er iøvrigt meget sjældent, at lokale lovbestemmelser lægger restriktioner på han-

del. Bestemmelserne er ofte dikteret af hensynet til den offentlige velfærd og sundhed. Af sundhedsmæssige hensyn kræves iøvrigt tilladelse fra de lokale myndigheder til at forhandle og forarbejde visse levnedsmidler.

Under og efter den anden verdenskrig fandt der af hensyn til den herskende rationering og vareknaphed en vis begrænsning sted i adgangen til at oprette nye virksomheder, men denne regulering er nu ophævet. Myndighederne kan iøvrigt ud fra byplanmæssige hensyn forhindre oprettelse af nye firmaer i visse distrikter.

I Skotland og Nordirland synes de almindelige regler om disse spørgsmål i det store og hele at svare til de i England gældende.

Holland.

6. De næringsretlige bestemmelser findes i det væsentlige i etableringslov for virksomheder af 25. februar 1954. Etableringsloven afløste en lov fra 1937. De væsentligste forskelligheder er, at loven af 1937 kun gjaldt for detailhandel, håndværk og den lille industri, medens loven af 1954 gælder for al næringsudøvelse med undtagelse af landbrug, fiskeri, bankvirksomhed, forsikringsvirksomhed og transportvirksomhed.

Ifølge loven kan det ved en ministeriel forordning (etableringsforordning) fastsættes, at et bestemt erhverv kun kan drives efter tilladelse fra et af de 37 handelskamre.

Til udøvelse af virksomhed bl. a. som handlende, håndværker eller industridrivende kræves tilladelse fra det stedlige handelskammer. En tilladelse gælder for en bestemt kommune.

For at få tilladelse kræves, at den pågældende 1) er myndig, 2) har tilstrækkeligt handelskendskab, 3) har tilstrækkelig fagkundskab samt 4) må anses at have fornøden soliditet, d. v. s. er værdig til ydelse af kredit og råder over tilstrækkelig driftskapital. Det er uden betydning, om den pågældende er hollandsk statsborger, og også om han har bopæl i eller udenfor Holland, forudsat at den pågældende, hvis han selv vil bestyre virksomheden, og ellers den person, der optræder på hans vegne, opfylder betingelserne.

Kravet om handelskendskab skal også opfyldes af en driftsleder, og kravet om fagkundskab skal opfyldes af en bestyrer. Det kan dog ved etableringsforordningen bestemmes, at også bestyrere skal opfylde kravet om handelskendskab.

Handelskendskab og fagkundskab godtgøres

ved fremlæggelse af eksamensbeviser, medens soliditeten bedømmes af handelskammeret.

Tilladelse er også påkrævet, når en virksomhed overtages, når der sker en ændring i en virksomheds retsform, og når personskifte finder sted i virksomhedens ledelse.

For at kunne bestå prøven i handelskendskab, kræves kendskab til bogføring, regning, det hollandske sprog og korrespondance, erhvervslære, herunder rationalisering, finansiering og formålstjenlig lagerpolitik. Endvidere kræves nogen kendskab til de love, der har betydning for den pågældende virksomhed, således at han er klar over, hvad de af ham afsluttede overenskomster om køb, salg, leje, arbejdsbetingelser, kaution, prioriteter m. v. har til følge. Yderligere kræves kendskab til skatte- og sociallovgivningen samt de særlige love om erhvervsdrivendes adgang til udsalg og etablering samt lukkeloven.

Kravet til fagkundskab er forskelligt for de forskellige brancher.

Kravet til soliditet er også forskelligt for de forskellige brancher, men som hovedregel kan siges, at den næringsdrivende må råde over tilstrækkelig driftskapital til at kunne drive virksomheden i 1 år, alt under hensyntagen til omstændighederne og de stedlige forhold. Endvidere må den næringsdrivende kunne betale halvdelen af udgifterne til virksomhedens udrustning med driftsmidler kontant.

Etableringstilladelse nægtes bl. a., såfremt det ikke godtgøres, at den næringsdrivende, bestyreren og driftslederen opfylder de nævnte betingelser, samt når en bestyrer eller driftsleder tillige er bestyrer eller driftsleder i en anden virksomhed, og dette ikke blot er midlertidigt, eller han har opnået dispensation.

Tilladelsen bortfalder bl. a., hvis det pågældende erhverv ikke er påbegyndt inden 6 måneder efter tilladelsens dato, samt når den pågældende virksomhed har været fuldstændig indstillet i et år af andre grunde end force majeure. Endvidere bortfalder en tilladelse, såfremt en driftsleder eller bestyrer ikke mere beklæder sin stilling eller tillige bliver driftsleder eller bestyrer i en anden virksomhed.

En handlende må i Holland have flere faste udsalgssteder i en kommune på betingelse af, at der i hver filial ansættes en bestyrer, der har tilstrækkeligt handelskendskab og fagkundskab; endvidere må ejeren selv opfylde kravet om at råde over tilstrækkelige driftsmidler.

Til omførsel af varer til salg kræves altid særlig tilladelse, der kan omfatte alle varer,

uanset om det er indenlandske eller udenlandske produkter, men tilladelsen udstedes som regel kun for de varer, den pågældende sædvanligvis handler med. For hver kommune udstedes kun et begrænset antal af disse tilladelser.

Der findes ikke i Holland en bestemmelse svarende til næringslovens § 31, hvorefter der kræves adgangsbevis for, at personer ved personlig henvendelse må optage bestillinger for udenlandsk regning.

Vesttyskland.

7. De næringsretlige bestemmelser findes i »Gewerbeordnung« af 21. juni 1869, lov om håndværkets ordning af 17. september 1953, begge med senere ændringer, og lov af 5. august 1957 om udøvelse af detailhandel.

Gewerbeordnung (GWO) af 1869 giver almindelige bestemmelser om udøvelse af erhverv. Principielt kan enhver udøve næring, forene flere næringer og anvende flere forretningslokaler. Når det drejer sig om erhverv fra fast forretningssted, skal der ske anmeldelse til den lokale forvaltningsmyndighed, der ligeledes skal underrettes, såfremt næringen skifter karakter eller nedlægges. Visse former for virksomhed, især sådanne der har farlige egenskaber, kræver særlig tilladelse, f. eks. virksomheder med kedelanlæg eller handel med gift. Under særlige omstændigheder, der viser, at en person ikke besidder den fornødne »tilforladelighed« med hensyn til udøvelsen af et bestemt erhverv, idet den pågældendes udøvelse af erhvervet medfører fare for sædeligheden eller for andres liv eller formue, kan der af myndighederne, bl. a. efter høring af erhvervsorganisationerne, nedlægges forbud mod den pågældendes udøvelse af erhvervet.

Handel. For engroshandel gælder de foranævnte almindelige bestemmelser.

Virksomhed med *detailhandel* kræver ifølge foranvnte lov af 1957 forudgående tilladelse, der kan nægtes, såfremt virksomhedens indehaver eller hans stedfortræder ikke er i besiddelse af den nødvendige sagkundskab eller »tilforladelighed«. Dokumentation for sagkundskab kan først og fremmest foreligge som handelsmedhjælpereksamen samt 2-års praksis, men også som 5-års praksis i handelsvirksomhed, heraf 2 år i ledende stilling. For særlige varegrupper (f. eks. lægemidler) kræves tilsvarende særlig sagkundskab. Kan der ikke fremlægges dokumentation som nævnt foran, kan der i stedet aflægges en særlig prøve. Loven indeholder ingen begrænsning i antallet af udsalgssteder.

For *håndværk* gælder der de almindelige bestemmelser i GWO og nævnte lov om håndværkets ordning af 1953 med senere ændringer.

Ifølge denne lov kræver udøvelsen af et håndværk, at vedkommende optages i en håndværksrulle, der føres af det stedlige håndværkskammer. Optagelse i håndværksrullen forudsætter normalt mesterprøve, men optagelse kan også finde sted, hvis man iøvrigt kan godtgøre besiddelse af de fornødne kundskaber og færdigheder i vedkommende håndværksfag. Et selskab optages i håndværksrullen, såfremt driftslederen opfylder de foranævnte betingelser. Der skal ske anmeldelse til de lokale håndværkskamre, når en håndværksvirksomhed påbegyndes eller nedlægges, eller en virksomhedsleder til- eller fratræder, ligesom håndværkere, der skal optages i rullen, må give håndværkskammeret oplysninger om arten og omfanget af virksomheden.

Om *mesterprøven* bestemmer loven, at det ved prøven skal fastslås, om den pågældende er kvalificeret til selvstændigt at lede en håndværksvirksomhed og til at uddanne lærlinge på forsvarlig måde og besidder de fornødne fagkundskaber samt de påkrævede erhvervsøkonomiske, kommercielle og almenteoritiske kundskaber. Betegnelsen »mester« i forbindelse med et håndværksfag må kun føres af den, som har bestået mesterprøven for vedkommende håndværk.

I loven findes forskellige bestemmelser om håndværkets organisationer: håndværkslaug, laugsforbund, kredshåndværkerforeninger og håndværkskamre. De sidstnævnte varetager håndværkets interesser overfor myndighederne.

Om *industrien* findes ikke generelle bestemmelser udover dem, der er almindeligt gældende for al næringsdrift i GWO, og af særlig betydning er her reglerne om særlig tilladelse til oprettelse af anlæg, der frembyder særlig ulempe eller fare. GWO indeholder en række arbejdsretlige bestemmelser, som gælder næring i almindelighed og derfor også industrien.

I en særlig lov af 18. december 1956 findes bestemmelser om industri- og handelskamre, der har til opgave at varetage de erhvervsdrivendes interesser i vedkommende område og at rådgive myndighederne. Endvidere tager disse kamre sig af uddannelsesspørgsmål samt af udstedelse af oprindelsescertifikater.

Optagelse af bestillinger og omjørsel kræver ifølge GWO vandrebrev, når den erhvervsdrivende, bortset fra forudgående anmodning fra vedkommende kunde eller henvendelse til andre

næringsdrivende, udenfor sine forretningslokaler eller uden at have sådanne sælger eller køber eller søger bestillinger optaget på varer eller tilbyder tjenesteydelser eller søger bestillinger på sådanne. I visse tilfælde kræves ikke vandrebrev til omførsel. Dette gælder bl. a. salg af egne naturalprodukter, eller når afsætning finder sted i det sogn, hvor vedkommende har bopæl eller forretningssted, såfremt sognet har mindre end 10.000 indbyggere.

Nogle former for tjenesteydelser og nogle varer må ikke tilbydes ved omførsel, f. eks. giftstoffer, værdipapirer og ædle metaller.

Vandrebrev skal nægtes ansøgeren, når han ikke er i besiddelse af den fornødne »tilforladelighed«, er umyndiggjort eller er tidligere straffet på nærmere angiven måde, og vandrebrev kan nægtes ansøgeren, f. eks. når han lider af smitsom sygdom eller ikke er fyldt 25 år. Vandrebrev gælder for 3-5 år.

Østrig.

8. De næringsretlige bestemmelser findes i »Gewerbeordnung« af 20. december 1859 med senere ændringer. Loven gælder i princippet for næsten alle erhverv. Udenfor falder f. eks. landbrugsvæsen, forstvæsen, bjergværksdrift og litterær virksomhed.

De af loven omfattede erhverv inddeles i 4 hovedgrupper: 1) Frie erhverv, 2) Bundne erhverv, 3) Håndværksmæssige erhverv og 4) Koncessionerede erhverv.

Der findes kun meget få frie erhverv, f. eks. skrivebureauer og badeanstalter.

Bundne erhverv er erhverv, hvis påbegyndelse forudsætter et kvalifikationsbevis.

Håndværksnæring er sådanne erhverv, til hvis udøvelse der forudsættes færdigheder, som kræver uddannelse i faget gennem længere tids oplæring.

Til koncessionerede erhverv henregnes alle næringer, for hvis vedkommende offentlige interesser tilsiger, at næringsudøvelsen betinges af en særlig bevilling.

Såvel de bundne som de koncessionerede erhverv kan foruden handel omfatte virksomhed, som i henhold til den danske næringslov henføres under håndværk eller industri.

De almindelige betingelser for at få næringsbevis er, at den pågældende 1) er fyldt 24 år eller har opnået dispensation, 2) har rådighed over sin formue eller har opnået dispensation, 3) er østrigsk statsborger eller statsborger i et land, i hvilket østrigske statsborgere er lige-

stillet med vedkommende lands egne statsborgere (er der ikke gensidighed kræves særlig tilladelse), og 4) opfylder visse vandelskrav, idet personer kan udelukkes fra at drive erhverv, hvis de har udstået visse straffe, og de skal udelukkes, hvis der efter beskaffenheden af den strafbare handling er grund til at frygte misbrug.

Personer kan udelukkes fra at drive selvstændigt erhverv, hvis de én gang har været under konkurs eller to gange har opnået akkord.

Selskaber kan drive næring under samme betingelser som fysiske personer. Der må dog findes en stedfortræder eller forretningsfører, som opfylder alle betingelser, der stilles for at drive den pågældende næring.

For at kunne drive *frie erhverv* kræves kun opfyldelse af de ovenfor nævnte betingelser. For at kunne drive andre erhverv kræves tillige opfyldelse af visse særlige betingelser, navnlig med hensyn til forudgående uddannelse, som varierer efter den pågældende næring.

Indenfor de *bundne erhverv* sondres mellem det store og lille kvalifikationsbevis.

Til opnåelse af det store kvalifikationsbevis kræves i almindelighed, at den pågældende har gennemgået en lærlingeuddannelse i handelsfaget og har bestået handelsmedhjælpereksamen og derefter har været beskæftiget i en handelsvirksomhed i mindst 4 år. Lære- og tjenestetid skal tilsammen udgøre mindst 7 år, i visse tilfælde dog kun 5 år.

Det store kvalifikationsbevis kræves bl. a. til handel med kolonial- og krydderivarer, tekstilvarer, material- og farvevarer, jern- og metalvarer.

Til opnåelse af det lille kvalifikationsbevis kræves, når der er tale om handelsnæring, i almindelighed mindst 4 års beskæftigelse i handelsbranchen. For andre bundne næringer, for hvilke der ikke foreskrives endnu strengere bestemmelser, kræves mindst 3 års beskæftigelse i branchen eller en nærstående branche.

Såvel til det store som det lille kvalifikationsbevis vil en del af den tid, der kræves i tidligere beskæftigelser, for et eller to års vedkommende kunne erstattes af visse eksamener, f. eks. handelsskoleeksamen. løvrigt er der mulighed for at give dispensation fra kravet om forudgående uddannelse og beskæftigelse.

For *håndværksfagene* gælder i almindelighed, at der kræves uddannelse i faget, aflæggelse af svendep prøve, en vis svendetid samt aflæggelse af mesterprøve. Man er kun berettiget til at uddanne lærlinge, hvis man har bestået mester-

prøven, men der er mulighed for dispensation. Lærlingetiden omfatter mindst 2 og højst 4 år. Efter aflæggelse af svendepróven skal som hovedregel udstås en svendetid på 3 år, hvorefter man vil kunne indstille sig til mesterpróven.

Mesterpróven består i en praktisk del, en arbejdspróve og en teoretisk del; der er mulighed for dispensation fra betingelserne for at indstille sig til próven og for kravene til próven.

For de *koncessionerede erhverv* stilles krav om, at udóveren med pálidelighed vil udfóre hvervet, og i visse tilfælde skal der desuden tages hensyn til de lokale forhold, herunder især om der er behov for den págældende virksomhed.

En næringsdrivende kan drive flere erhverv samtidig. Enhver, der driver fri, bunden eller håndværksmæssig næring, kan have flere udsalgssteder eller værksteder i næringskommunen og kan — også uden for næringskommunen — oprette filialer, men der skal foretages anmeldelse herom. Koncessionerede virksomheder skal have tilladelse til at oprette filialer.

Angående *oplagelse af bestillinger* gælder, at bestillinger på tjenesteydelser uden videre kan optages.

Optagelse af bestillinger på varer er tilladt *bos næringsdrivende*, i hvis virksomhed der er anvendelse for de págældende varer. Der må i almindelighed ikke medfóres varer, men kun prøver.

Optagelse af bestillinger *hos private* er ubetinget forbudt for visse i loven nævnte varer, som f. eks. levnedsmidler, material- og farvevarer, tekstilvarer, buketter og kranse, ure, guld-, sølv- og platinvarer.

Optagelse af bestillinger på andre varer kan frit finde sted inden for næringskommunen. Uden for næringskommunen kan det kun ske på grundlag af en af den private afgivet udtrykkelig, skriftlig anmodning lydende på bestemte varer. Det er ikke tilladt den næringsdrivende at fremkalde anmodningen ved udsendelse af trykte opfordringsskrivelser eller på lignende måde. Ved en forordning er det dog bestemt, at der uden anmodning kan optages bestillinger hos private på visse varer, bl. a. på maskiner til brug i husholdningen, køleskabe, elektriske komfurer, elektriske barbermaskiner, radioapparater, skrive- og regnemaskiner, høreapparater, cykler og visse byggematerialer.

Næringsdrivende, der i henhold til foranstående må optage bestillinger, skal hos den

stedlige myndighed erhverve et legitimationsbevis.

Omførsel af varer er som hovedregel forbudt. Det er imidlertid tilladt producenter eller disses befuldmægtigede fra hus til hus eller på gaden at omfóre produkter, der hidrórer fra østrigsk land- og skovbrug, og som tjener til det daglige forbrug, såsom mælk, æg, frugt, grønsager, blomster, smør, fjerkræ og brænde. Der må ved omfórslen ikke uden tilladelse anvendes motor-køretøjer, hestekøretøjer eller medhjælp. Der kan i visse tilfælde gives tilladelse til at søge bestilling ved omvandring på udfórelse af forskellige arbejder, når publikum i det págældende område ikke bliver tilstrækkeligt betjent med sådanne arbejder af de fastboende næringsdrivende.

Trykte skrifter må ifølge presseloven ikke forhandles fra hus til hus og på gaden kun af personer over 18 år.

Schweiz.

9. Schweiz har som hovedregel næringsfrihed, og undtagelserne herfra spiller en ringe rolle. Hverken forbundet eller kantonerne har udfærdiget en næringslov, men der gælder både generelt for hele Schweiz og i de enkelte kantoner en række erhvervspolitiske forordninger til beskyttelse af den offentlige ro og orden, sikkerhed og sundhed samt til overholdelse af hæderlige samhandelsprincipper og beskyttelse af publikum mod uhæderlige manipulationer.

Til udøvelse af *næringsvirksomhed* kræves i almindelighed ingen særlig tilladelse. For erhverv, hvor der ikke gælder særlige forskrifter, står det enhver frit at åbne eller overtage en virksomhed, uden at han forud skal henvende sig til en offentlig myndighed. For udlændinge, som endnu ikke har opnået »Niederlassungs«-bevilling, skal fremmedpolitiets forskrifter iagttages.

Til udøvelse af *håndværk* stilles ingen krav om kvalifikationer, f. eks. i form af udstået læretid, aflæggelse af prøver eller moralske kvalifikationer. Derimod kan retten til mesterbetegnelse — samt retten til at anvende en diplombetegnelse — med heraf flydende adgang til at beskæftige lærlinge gøres afhængig af opfyldelsen af særlige kvalifikationer.

Særlige forskrifter gælder dog for erhverv, hvor der af hensyn til den offentlige interesse må stilles særlige fordringer til udóveren, f. eks. til apotekere, drogeriindehavere, el-installatører, optikere, skorstensfejere, handelsrejsende, be-

værtere og ejendomsmæglere. For en række virksomheder kræves der bevilling til bygning og indretning, dette gælder således for bagerier, slagtehus, slagterforretninger, bryggerier m. v. Desuden gælder der særlige bestemmelser for opstilling af automater samt for omvandrende handelsmænd og for markedshandelen.

De ovennævnte bestemmelser er for størstedelens vedkommende af kantonal karakter.

Der findes ikke regler svarende til den danske næringslovs bestemmelser om ægtefællers næringsret, forbud mod forening af næringsbrev på handel og håndværk inden for samme kommune og forbud mod, at handlende har mere end ét fast udsalgssted i vedkommende kommune. Det er dog bestemt for enkelte erhverv, at deres udøvelse er uforenelig med anden erhvervsvirksomhed, fordi de almene interesser derved ville tilsidesættes. Sådanne bestemmelser gælder f. eks. for beværtere.

Angående *optagelse af bestillinger* findes regler i forbundslov for handelsrejsende af 4. oktober 1930 og fuldbyrdelsesanordning af 5. juni 1931. Loven finder også anvendelse på:

a) Optagelse eller modtagelse af bestillinger på arbejde, med hvis udførelse er forbundet levering af materialer, for så vidt ikke virksomhedsindehaveren personlig eller hos ham boende familiemedlemmer udfører arbejdet, og virksomhedsindehaveren gennem eget håndværksmæssigt medarbejde overvejende tager del i arbejdets udførelse.

b) Mønster- og modeludstillinger, på hvilke bestillinger modtages, men ingen varer udleveres. Forbundsrådet kan for sådanne udstillinger, hvis de har en offentlig karakter, gøre undtagelse.

Derimod finder loven ikke anvendelse på:

- 1) Optagelse af bestillinger inden for den kommune, hvor virksomheden er beliggende, og hvor virksomheden har et fast forretningssted i form af et produktionssted eller et salgsløkal.
- 2) Modtagelse af bestillinger, hvor initiativet er udgået fra kunderne.
- 3) Landmænds optagelse af bestillinger på produkter, de selv har fremstillet.

Til optagelse af bestillinger, der omfattes af loven, kræves et »Ausweiskarte«, der udstedes

uden gebyr, hvis den pågældende udelukkende optager bestillinger hos næringsdrivende, i hvis virksomhed der er anvendelse for de pågældende varer (»Grossreisende«). »Ausweiskarte« til andre (»Kleinreisende«) udstedes kun, såfremt den pågældende er uberygtet og det firma, han repræsenterer, ikke i de sidste 3 år ved dom er kendt skyldig i illoyal adfærd overfor sine kunder. Der skal betales et årligt gebyr.

Ved optagelse af bestillinger må medføres prøver, men ikke varer. Undtagelsesvis kan forbundsrådet tillade, at en »Grossreisende« medfører varer, når den hurtige overgivelse af varen til køberen er nødvendig for sælgerens næringsvirksomhed.

Forbundsrådet kan for at beskytte publikum forbyde optagelse af bestillinger på visse varer, hvor misbrug særlig let vil være mulig. I fuldbyrdelsesanordningen er det herefter blevet forbudt »Kleinreisende« at optage bestillinger på: ure, ædelmetalvarer og erstatningsvarer for disse, ædelstene og perler samt disses efterligninger, værdipapirer, briller og andre optiske artikler, medicinske apparater samt spiritus i mængder over 40 l.

Med hensyn til *omførsel* gælder, at forskellige kantonen fritager omførsel af indenlandske landbrugsprodukter for den for omvandrende handelsmænd iøvrigt gældende pligt til at indhente tilladelse og betale et gebyr, medens andre kun kender undtagelser for producenterne selv (landmænd og gartnere) og for indsamlere af vildtvoksende frugter. Iøvrigt er omførsel af visse levnedsmidler forbudt af sundhedsmæssige grunde. Dette gælder kød, mælk og - alt efter de kantonale forskrifter - også smør. Omførsel til salg ved moderne transportmidler henhører under bestemmelserne om omvandrende handelsmænd og vandrelagre ifølge kantonal ret. Dette betyder, at den kun kan udøves - ligesom den øvrige vandrehandel - efter at tilladelse er indhentet og gebyret betalt. For udsalgsvogne, der kan rumme en stor mængde varer, er der i mange kantonen fastsat temmelig høje gebyrer, som har til hensigt i nogen grad at udligne de gunstigere konkurrencebetingelser, disse vogne frembyder. En prohibitiv beskatning af udsalgsvogne eller forbud mod disse ville dog ikke være tilladelig.

Notat fra handelsministeriet om etableringsbestemmelserne i de to europæiske markedsområder

Såvel i den Europæiske Frihandels-Sammenlutning, EFTA, hvoraf Danmark siden 1960 har været medlem, som i det Europæiske Økonomiske Fællesskab, EEC, som Danmark sammen med visse andre EFTA-lande har søgt optagelse i, har man fastsat visse bestemmelser om etableringsret, hvorover der i det følgende skal gives en kort oversigt. Da EEC-traktaten er ældst og dens regler væsentligt mere omfattende end EFTA's, vil det være naturligt at omtale EEC's bestemmelser først.

EEC's etableringsregler.

I henhold til EEC-traktatens artikel 52 skal medlemslandene i løbet af overgangsperioden (1. januar 1958 - 31. december 1969) gradvis ophæve alle restriktioner, der hindrer medlemslandets statsborgere i at optage og udøve selvstændig erhvervsvirksomhed såvel som i at oprette og lede virksomheder, herunder navnlig selskaber, på samme betingelser, som i vedkommende medlemsstats lovgivning er fastsat for dens egne statsborgeres adgang til erhvervsudøvelse. Blandt de restriktioner, der således skal afskaffes, nævnes udtrykkeligt hindringer for oprettelse af agenturer, afdelinger (filialer) eller datterselskaber.

I artikel 53 er der endvidere fastsat en »standstilk-bestemmelse, hvorefter nye restriktioner af ovennævnte art ikke må indføres.

Det fremgår klart af artikel 52, at den foreskrevne »liberalisering« af etableringsretten kun omfatter en ophævelse af diskriminerende restriktioner, men derimod ikke af etableringsretlige begrænsninger, der gælder ligefuldt for egne statsborgere og for andre medlemslandes statsborgere. Sådanne bestemmelser kan tidligst blive berørt, når den i artikel 57 forudsatte harmonisering af lovgivning og praksis efterhånden måtte blive vedtaget, og hertil kræves i ret vidt omfang enstemmighed, bl. a. i alle tilfælde, hvor forholdet i blot én medlemsstat er regule-

ret ved lov. Heller ikke »standstilk-bestemmelsen i artikel 53 skal, at dømme efter foreliggende fortolkningsbidrag, forstås som et forbud mod nye etableringsretlige begrænsninger, når disse ikke er diskriminerende.

Foruden ikke-diskriminationsprincippet er der grund til at fremhæve princippet om en gradvis ophævelse af diskriminationen som et hovedprincip i EEC-traktatens etableringsregler.

Gennemførelsen af disse regler finder (jfr. traktatens artikel 54, stk. 1) sted i overensstemmelse med en såkaldt »Almindelig Plan«, som Rådet har vedtaget i oktober 1961 (den officielle tekst blev undertegnet af Rådets formand den 18. december 1961 og offentliggjort i de Europæiske Fællesskabers »Journal Officiel« (»Amtsblatt«) for den 15. januar 1962). »Almindelig Plan« har ingen umiddelbar retsvirkning for medlemslandene, men sættes efterhånden i kraft, ved at Rådet (i medfør af EEC-traktatens artikel 54, stk. 2) udfærdiger direktiver til medlemsstaterne herom. Disse direktiver, der, efter at man den 1. januar 1962 er kommet ind i overgangsperiodens 2. etape, kan vedtages med kvalificeret flertal, følger - og henviser i et vist omfang til - »Almindelig Plan«, hvis regler således efterhånden sættes i kraft på flere og flere erhvervsområder.

»Almindelig Plan« indeholder i overensstemmelse med traktaten et generelt diskriminationsforbud, men opregner tillige en række eksempler på etableringsretlige restriktioner, som ikke må anvendes alene over for andre medlemsstats statsborgere (men nok hvis de også gælder over for egne statsborgere). Fra denne opregning, der ikke er udtømmende, kan der være grund til at nævne sådanne bestemmelser, som forbyder udlændinges udøvelse af bestemte erhverv eller gør adgangen til erhvervsudøvelsen vanskeligere for dem ved at kræve særlige tilladelser eller dokumenter udstedt, stille særlige betingelser, forlange forudgående ophold eller en vis faglig prøvetid i landet eller pålægge

særlige byrder i form af skatter, depositum, kaution eller lignende. Der må heller ikke lægges udlændinge fra de øvrige medlemslande hindringer i vejen for at få adgang til forsynings- eller afsætningsmuligheder, til at få særlig faglig uddannelse, som er af betydning for erhvervsudøvelsen, eller til at deltage i bestående eller nydannede selskaber.

Endvidere skal man sikre, at andre medlemsstaters borgere på lige vilkår med egne statsborgere kan udøve de rettigheder, der normalt er knyttet til udøvelsen af erhvervsvirksomhed, såsom retten til at indgå kontrakter, afgive tilbud, opnå koncessioner og tilladelser fra det offentlige, erhverve, udnytte og overdrage rettigheder og formuegoder (løsøre, såvel som fast ejendom), optage lån og modtage kredit eller modtage støtte. Ej heller må de forhindres i at gå til domstolene eller til myndighederne eller i at indmelde sig i erhvervsmæssige sammenlutninger, og den udenlandske virksomheds personale skal have adgang til at indtræde i styrelses- eller tilsynsorganerne for agenturer, filialer eller datterselskaber. Det således præciserede ikke-diskriminationsprincip gælder også over for bestemmelser, der er formelt ikke-diskriminatoriske, men som i virkeligheden udelukkende eller hovedsageligt lægger hindringer i vejen for udlændinges adgang til at udøve erhvervsvirksomhed.

Endelig foreskriver »Almindelig Plan«, at bestemmelser om indrejse og ophold, som gælder for andre medlemsstaters statsborgere, og som hindrer deres adgang til erhvervsudøvelse i det pågældende land, skal ændres, medmindre de er begrundede i hensynet til den offentlige orden, sikkerhed eller sundhed. Et direktiv herom skulle efter »Almindelig Plan« være sat i kraft inden udgangen af 1963; men et af Kommissionen i juli 1962 fremsat forslag til Rådet om et sådant direktiv er først blevet vedtaget af Rådet den 25. februar 1964. Efter direktivet skal der gives statsborgere fra andre medlemslande, der ønsker at etablere sig som selvstændige erhvervsdrivende inden for »liberaliserede« næringsområder, ret til permanent ophold ved udstedelse af opholdstilladelse gyldige i 5 år og med automatisk forlængelse.

Også en række af de øvrige i »Almindelig Plan« fastsatte tidsfrister har vist sig ikke helt at kunne overholdes. Dette gælder således med hensyn til ophævelsen af de diskriminerende bestemmelser (»liberaliseringen«) inden for de enkelte erhvervsområder. Inden udgangen af 1963 skulle denne »liberalisering« bl. a. være

gennemført med hensyn til næsten al industri og håndværk (»Almindelig Plan« sonderer ikke mellem disse to begreber), dog at virksomhed ved fremstilling af nærings- og nydelsesmidler og drikkevarer samt medicinske og farmaceutiske produkter først tænkes »liberaliseret« inden udgangen af 1965, mens fremstilling af tobaksvarer kan vente indtil udgangen af 1967 og fremstilling af skibe, luftfartøjer og jernbanemateriel til udgangen af 1969-

Engroshandel skulle efter »Almindelig Plan« ligeledes være »liberaliseret« inden udgangen af 1963 (dog ikke handel med kul, der kan vente til udgangen af 1967, og handel med farmaceutiske produkter, der har frist til udgangen af 1965). Detailhandel tænkes først »liberaliseret« ved udgangen af 1965, idet dog apotekervirksomhed og andet detailsalg af lægemidler og farmaceutiske produkter kan vente til udgangen af 1967, mens retten til omførsel af varer og kolportage først tænkes liberaliseret inden udgangen af 1969.

Kommissionen har i løbet af 1962 og 1963 fremsat en række direktivforslag til Rådet, herunder om industri (og håndværk), engroshandel og om de såkaldte »handelsformidlere«, (bl. a. agenter, mæglere og handelsrejsende). Også med hensyn til retten til kundesøgning hos private skal »handelsformidlere« og grossister fra andre medlemslande ligestilles med vedkommende lands egne statsborgere. Rådets arbejde med disse direktivforslag er trukket længere ud end forudset i »Almindelig Plan«, men den 25. februar 1964 har Rådet vedtaget direktiver vedr. bl. a. engroshandel og »handelsformidlere«, og Rådets behandling af direktivforslaget vedrørende industri (og håndværk) ventes afsluttet i nær fremtid. Der er på den anden side intet til hinder for, at tidsfristerne for de senere stadier af »Almindelig Plan«s gennemførelse vil kunne afkortes i overensstemmelse med den almindelige tendens til at fremskynde fællesmarkedets virkeliggørelse.

Jævnside med ophævelsen af diskriminerende etableringsretlige restriktioner går også en frigørelse af adgangen til udveksling af tjenesteydelser, der stort set følger den etableringsretlige »liberalisering«. Direktiverne omhandler på samme tid etablering og udveksling af tjenesteydelser og undgår derved den undertiden ret vanskelige sontring mellem disse to former for virksomhed.

Udover afskaffelsen af diskrimination sigter EEC-traktaten tillige mod en vis harmonisering af medlemsstaternes lovgivning på det etable-

ringsretlige område. Som et første skridt kan Rådet i medfør af traktatens artikel 57 udstede direktiver om gensidig anerkendelse af eksamensbeviser, certifikater og andre beviser, som er nødvendige for at udøve selvstændig erhvervsvirksomhed, og en egentlig samordning af de nationale bestemmelser kan også komme på tale. I medfør af artikel 54, stk. 3g, har Kommissionen for nylig fremsat forslag til Rådet om et direktiv vedrørende koordinering af medlemslandenes selskabslovgivning m. h. t. beskyttelse af selskabsdeltageres og tredieparts interesser. I denne forbindelse må også henvises til traktatens artikel 220, der forudsiger, at medlemsstaterne efter nærmere forhandling og i fornødent omfang skal træffe forholdsregler til at sikre borgere i andre fællesmarkedslande personlig beskyttelse samt retsnydelse og retsbeskyttelse på samme vilkår som egne statsborgere. Artiklen forudsiger på samme måde afskaffelse af dobbeltbeskatning, gensidig anerkendelse af selskaber og forenkling af formaliteterne ved gensidig anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser og voldgiftskendelser. Arbejdet med udarbejdelse af særlige konventioner om disse forhold er iværksat.

Endelig skal nævnes, at traktatens artikel 58 bestemmer, at selskaber, der er stiftet i overensstemmelse med en medlemsstats lovgivning, og hvis vedtægtsmæssige hjemsted, hovedkontor eller hovedvirksomhed er beliggende inden for fællesmarkedet, i etableringsretlig henseende ligestilles med medlemslandenes statsborgere. Ved artikel 221 er der sikret medlemsstaternes statsborgere national behandling i andre medlemsstater med hensyn til kapitalplacering i de i artikel 58 definerede selskaber.

Etableringsreglernes gennemførelse i de enkelte medlemsstater sker som nævnt ved, at Rådet efter forslag fra Kommissionen og efter at have rådført sig med den Økonomiske og Sociale Komite og med det Europæiske Parlament udsteder direktiver til medlemsstaterne. I de allerede foreliggende direktiver og direktivforslag er der ved siden af de generelle bestemmelser, der gælder samtlige medlemslande, tilføjelse af visse forskrifter, der specielt henviser til en del konkrete bestemmelser i de enkelte medlemslande; disse bestemmelser må ændres, når direktivet træder i kraft. Dette er dog ikke ensbetydende med, at man uden videre kan opretholde sådanne ikke specielt opregnede diskriminerende bestemmelser, som er i strid med direktivets generelle forskrifter, der bl. a. består i henvisninger til »Almindelig Plan«. Der kan

imidlertid være tale om fortolkningsspørgsmål, som først efterhånden vil blive klarlagt, f. eks. ved at konkrete sager forelægges for Kommissionen eller om fornødent for Domstolen.

Så længe traktatens og »Almindelig Plan«s bestemmelser ikke i større omfang er sat i kraft ved udstedelse af Råds-direktiver, og så længe en egentlig retspraksis ikke har haft lejlighed til at udvikle sig gennem Kommissionens eller Domstolens afgørelse af konkrete eller principielle tvivlsspørgsmål, vil det fortsat i et vist omfang være vanskeligt at udtale sig med sikkerhed om, hvorledes konkrete bestemmelser i de enkelte nuværende eller eventuelle fremtidige medlemslande forholder sig til EEC's etableringsbestemmelser.

EFTA's etableringsregler.

EFTA-konventionen fastsætter i artikel 16, stk. 1, at restriktioner over for andre medlemsstaters statsborgeres oprettelse og drift af økonomisk virksomhed ikke bør anvendes på en sådan måde, at man ved at *give* disse statsborgere en mindre gunstig behandling end den, der tilstås egne statsborgere i sådanne forhold, modvirker opnåelsen af de forventede fordele ved fjernelsen eller ikke-tilstedeværelsen af told og kvantitative restriktioner i handelen mellem medlemsstaterne. Ej heller må nye restriktioner af denne art anvendes i strid med dette princip. Med »økonomisk virksomhed« menes ifølge artiklens stk. 6 alene fremstilling af og handel med de varer, der omfattes af konventionens regler om afvikling af told og kvantitative restriktioner; fra disse afviklingsregler er bl. a. de fleste varer inden for landbrugs- og fiskerisektoren undtaget. På den anden side medtages sådan »økonomisk virksomhed«, hvad enten den udøves af fysiske personer eller gennem agenturer, filialer, selskaber eller andre juridiske personer.

Der har endnu ikke i den tid, EFTA har bestået, udviklet sig nogen retspraksis, der kan bidrage til en nærmere forståelse af de i artikel 16 nedlagte principper, herunder navnlig af spørgsmålet om, i hvilket omfang en forskelsbehandling på et bestemt etableringsretligt område kan antages at modvirke de nævnte fordele ved afviklingen eller ikke-tilstedeværelsen af told eller kvantitative restriktioner. I henhold til artiklens stk. 4 skal Rådet inden udgangen af 1964 overveje, om yderligere eller andre bestemmelser er nødvendige for at gennemføre de i stk. 1 fastlagte principper; en særlig ar

bejdsgruppe er nedsat med henblik herpå og vil i nær fremtid indlede sit arbejde.

Artikel 16 forudsætter i stk. 3, at medlemsstaterne inden for en af Rådet fastsat frist skal anmelde de etableringsretlige restriktioner, som de anvender i strid med det i stk. 1 fastsatte princip. Heller ikke denne anmeldelsesprocedure har Rådet endnu iværksat; dette må dog ventes at ske i forbindelse med den ovennævnte arbejdsgruppes overvejelser. Der foreligger ikke oplysninger om, at medlemslande hidtil skulle have ændret deres bestemmelser af hensyn til bestemmelserne i artikel 16; men klager over sådanne bestemmelser er på den anden side heller ikke fremkommet.

EFTA har således hidtil indtaget en afventende holdning på dette område. Dels har der i de første år efter konventionens ikrafttræden været mere presserende opgaver at løse for Rådet og det meget begrænsede sekretariat, det har til rådighed. Dels er de fordele ved told- og restriktionsafviklingen, som kunne tænkes modvirket gennem etableringsretlig diskrimination, først nu ved at blive så betydelige, at man har fundet anledning til nærmere at overveje, hvorledes de i artikel 16 nedlagte principper kan virkeliggøres.

Det må erkendes, at EFTA-konventionens artikel 16 i endnu højere grad end EEC-traktatens bestemmelser har karakter af en principerklæring, hvis praktiske gennemførelse forudsætter, at der vedtages supplerende bestemmelser eller udvikler sig en vis »retspraksis« til fortolkning af de i artiklen nedlagte principper. Enkelte fortolkningsbidrag foreligger dog.

Således indeholder artiklens stk. 5 en regel om, at medlemsstaterne har ret til at indføre og håndhæve foranstaltninger til kontrol med udlændinges indrejse, ophold, virksomhed og udrejse, når dette er berettiget af hensyn til den

offentlige orden, sundhed eller moral eller den nationale sikkerhed eller for at forhindre alvorlig uligevægt i den enkelte medlemsstats sociale eller demografiske struktur. På denne indirekte måde er det således samtidig fastslået, at der ikke må føres kontrol med andre medlemsstaters borgeres ind- og udrejse, ophold og virksomhed ud fra andre hensyn end de her opregnede, hvis en sådan kontrol iøvrigt vil være i strid med principperne i artiklens stk. 1 og 2. I de protokoller, der i november 1959 blev undertegnet samtidig med konventionen, findes der desuden visse fortolkningsbidrag, hvoraf der kan være anledning til at nævne, at der var enighed om, at artikel 16 ikke skulle hindre en medlemsstat i at udøve kontrol med adgangen til dens kapitalmarked, med investeringer i indenlandske virksomheder eller med ejendomsretten til naturrigdomme. Kun hvis diskriminerende restriktioner på disse områder i det enkelte tilfælde kunne påvises at modvirke opnåelsen af de forventede fordele ved told- og restriktionsafviklingen, kunne der rettes indvendinger derimod. Desuden var der enighed om en bestemmelse svarende til den ovenfor under EEC's »Almindelige Plan« omtalte, hvorefter ikke-diskriminationsprincippet rammer ikke blot formelt diskriminerende bestemmelser, men også bestemmelser, der nok formelt er ikke-diskriminatoriske, men som reelt retter sig udelukkende eller hovedsagelig mod andre medlemsstaters borgere.

Så længe yderligere fortolkningsbidrag ikke foreligger i form af rådsafgørelser i konkrete sager eller vedtagelse af supplerende bestemmelser, vil det dog ofte være vanskeligt at afgøre, om en konkret bestemmelse i et medlemslands næringslovgivning er i strid med - eller anvendes i strid med - EFTA's etableringsregler.

København K., den 15. juni 1961.

Næringslovkommissionen,
Handelsministeriet,
Slotsholmsgade 10, K

Ved skrivelse af 12. december f. å. har kommissionens arbejdsudvalg udbedt sig en udtalelse fra monopoltilsynet i anledning af, at det overvejes at foreslå næringslovens § 22 ændret således, at betegnelsen »mester« i forbindelse med angivelse af et håndværksfag alene tilkommer personer, der — foruden at have godtgjort færdighed i faget på nærmere angiven måde — har bestået en af handelsministeren godkendt mesterprøve eller på anden efter handelsministerens skøn fyldestgørende måde godtgør at have fået en sådan uddannelse, at han bør kunne benytte betegnelsen »mester«. Arbejdsudvalget er derfor interesseret i at få nærmere kendskab til, hvilken betydning mesternavnet og formentlig dermed også medlemsskab af mesterorganisationerne må antages at have for udøvelsen af erhverv, der omfattes af forslaget.

I denne anledning skal monopoltilsynet fremsætte følgende bemærkninger:

Det er tilsynets indtryk, at der er en række håndværksfag, hvor der blandt forbrugere ikke tillægges mesterbetegnelsen nogen væsentlig betydning, og hvor mesterbetegnelsen i den almindelige bevidsthed ikke står for stort andet, end at den pågældende er selvstændig næringsdrivende inden for et håndværksfag. Dette gælder f. eks. for nogle håndværksfag, som drives samtidig med detailsalg af daglige forbrugsvarer (slagtere, bagere m. fl.) og gælder formentlig også for andre fag, hvor forbrugerne føler sig i stand til at vurdere arbejdsydelsen, f. eks. frisører, fotografer og skræddere.

Mesterbetegnelsen har haft større betydning inden for et fag som urmagerbranchen, hvor der også er mange mindre selvstændige næringsdrivende, men hvor der er tale om varige forbrugsgoder af stærkt varierende kvalitet, og hvor forbrugerne ofte selv føler sig ude af stand til at foretage en kvalitetsbedømmelse. Inden for denne branche har det været vanskeligt at drive virksomhed uden at være medlem af en

af fagets organisationer, og adgang hertil har været betinget af, at den pågældende havde næringsbrev som urmager og var faglært. Der kan imidlertid dispenseres, for Københavns vedkommende dog kun fra kravet om svendeprøve hos indehaveren, hvis faglært arbejdskraft til stadighed findes i butikken. Urmagerfagets organisationer har styrket medlemmernes konkurrencemæssige stilling dels gennem arbejdet for fællesmærket, »Tempus«-plomben, dels — og navnlig — ved at modvirke leverancer til ikke-medlemmer. Denne udvikling er næppe uden sammenhæng med, at der formodes at ligge en kvalitetsgaranti deri, at indehaveren af virksomheden opfylder betingelserne for at være mester.

Inden for en række bygningsfag må mesterbetegnelsen formodes også at være af betydning. Der entres ofte her om leverance eller arbejde af større omfang, og kvaliteten af det leverede eller ydede kan først konstateres på et senere tidspunkt. Køberne har derfor ofte interesse i at entrere med virksomheder, hvis faglige kunnen de mener at kunne have tillid til.

Inden for områder, hvor industriel fremstilling spiller en rolle, har mesterbetegnelsen mindre betydning. Dette kommer f. eks. frem, for så vidt angår snedkerfaget.

For murer- og tømrerfaget er adgang til at blive medlemmer af fagets organisationer i hovedsagen forbeholdt faglærte håndværksmestre. Inden for snedkerfaget gælder dette kun håndværkere på landet.

Smedefagets organisationer uden for København har vel en del ufaglærte medlemmer, men har i de senere år kun optaget faglærte mestre som medlemmer. Også i malerfagets organisationer optages kun faglærte mestre som medlemmer.

For så vidt angår el-faget og installation af gas og vand er optagelse i branchernes organisationer betinget af autorisation som henholdsvis el-installatør eller gas- og vandmester.

Organisationerne inden for byggefagene varetager normalt dels medlemmernes faglige interesser over for arbejderorganisationerne, dels medlemmernes erhvervsmæssige interesser. Fler-tallet af organisationerne har konkurrenceregulerende vedtagelser, herunder licitationsbestemmelser. Organisationerne omfatter de fleste af fagenes udøvere, i provinsen og landdistrikterne den ganske overvejende del. Særligt stærke er organisationerne i installationsfagene, hvilket formentlig hænger sammen med autorisationsordningerne.

Nogle af mesterorganisationerne har utvivlsomt positiv betydning for medlemmerne gennem deres konsulent- og øvrige oplysningsvirksomhed, og de vejledende priser, der udsendes af nogle af disse organisationer, betyder en kalkulationsmæssig lettelse især for mange mindre håndværkere.

Med arbejdsmarkedets struktur i vore dage er det en naturlig og væsentlig erhvervsmæssig interesse for enhver næringsdrivende, der beskæftiger organiseret medhjælp, at stå tilsluttet en arbejdsgiverforening, der varetager hans interesser over for arbejderne, og på hvis overenskomster med arbejderne han i kraft af sit medlemskab kan øve indflydelse.

Dansk Arbejdsgiverforening har som hovedformål at varetage arbejdsgivernes interesser i løn- og arbejdsforhold. Foreningen optager imidlertid kun undtagelsesvis enkeltmedlemmer. Hovedreglen er, at foreningen samler de enkelte faglige organisationer, og hvis en håndværker ønsker at indmelde sig i arbejdsgiverforeningen, bliver han henvist til at indmelde sig igennem nærmeste faglige organisation, der er tilsluttet foreningen, det vil i almindelighed sige den lokale mesterforening i faget.

Arbejdsgiverinteresserne i nogle fag - f. eks. bagerfaget - eller områder - f. eks. murer-, tømrer- og snedkerfagene på landet - varetages direkte af mesterorganisationer, som ikke er tilsluttet arbejdsgiverforeningen. Også her er medlemskab af mesterorganisationen — med de deraf følgende forpligtelser til at overholde organisationens konkurrenceregulerende vedtagelser - således nødvendig, hvis en virksomhed vil være »organiseret«.

Det bemærkes, at en uorganiseret mester normalt kan få organiseret arbejdskraft, såfremt han for et konkret arbejde eller generelt afgiver tiltrædelseserklæring til arbejdsoverenskomsterne (lønsatser m. v., mægling og voldgift). Der er dog f. eks. for bagerfaget, hvis mesterorganisationer som nævnt står uden for Dansk Ar-

bejdsgiverforening, i overenskomsterne for hele landet undtagen Fyn optaget en gensidighedsklausul, hvorefter mestrene fortrinsvis skal beskæftige organiserede svende, medens forbundets medlemmer fortrinsvis skal arbejde hos virksomheder, der er medlemmer af mesterorganisationen. Organisationernes arbejdsanvisningskontorer skal fortrinsvis anvisе organiserede svende beskæftigelse hos organiserede mestre og omvendt. »Arbejdskraft til ikke-medlemmer kommer i anden række«.

Det bør også nævnes, at der i organisationerne inden for byggefagene ofte forekommer konkurrencebegrænsende vedtagelser vendt mod udenforstående mestre, f. eks. om at tilbud ved licitation afgives med forbehold mod åbning, såfremt der åbnes tilbud fra udenforstående, eller om, at tilbud gøres betinget af, at arbejdet i andre fag på byggepladsen ikke overdrages til uorganiserede mestre, der benytter medhjælp.

Den omstændighed, at ønsket om og forslaget til en mesterprøveordning er fremkommet fra håndværksorganisationerne, gør det naturligt at pege på, at ordningen først og fremmest tilsigter at varetage håndværkets generelle interesser. Afhængigt af, hvilket forhold mesteruddannelsen får, vil ordningen dog i større eller mindre grad også kunne få positiv interesse for forbrugerne af håndværksvarer og -ydelser.

I denne forbindelse bemærkes, at mesteruddannelsen, når denne gennemføres kort efter afslutningen af svendepróven, formentlig ikke i særlig grad vil bibringe mesteren større faglig dygtighed, end han allerede har erhvervet. I det hele taget må det formodes, at uddannelse på det rent teknisk-faglige område, hvilken uddannelse for at være fyldestgørende må foregå løbende, også efter afslutning af mesterpróven, naturligst gennemføres af organisationerne, jfr. den efterhånden ret udbredte konsulentvirksomhed.

Derimod må det anses for værdifuldt, også for forbrugerne, at mesteruddannelsen - foruden undervisning i arbejdsledelse og instruktion - kommer til at omfatte emner som rationalisering, planlægning, opmåling og lønberegning, regnskabsbedømmelse og kalkulation. Ikke mindst for byggefagene vil en uddannelse på disse områder kunne tjene til at formindske usikkerheden ved prisindhentning og slutopgørelse og fremme konkurrence på effektivitet. I denne forbindelse skal det dog understreges, at det ved tilrettelægningen af undervisningen bør tilstræbes, at denne tager sigte på opøvelse i vurdering af de konkrete omkostningsforhold

m. m. således at den enkelte mester bliver i stand til at foretage sin prissætning selvstændigt og uafhængigt af beregningen af fagets almindelige forhold.

Kommissionen har i sin henvendelse til monopoltilsynet knyttet opnåelsen af mesterbetegnelsen til medlemsskab af mesterorganisationerne.

Der er næppe tvivl om, at den skitserede mesterprøve-ordning i denne henseende kan komme til at medføre problemer. Som tidligere nævnt betinger nogle mesterorganisationer medlemsskab af, at den pågældende har ret til mesterbetegnelsen, hvorved der imidlertid under de nuværende forhold praktisk taget gives enhver selvstændig håndværker, der har bestået svendep prøve, adgang til medlemsskab. Såfremt medlemsskab af fagenes arbejdsgiverorganisationer fortsat kun kan opnås gennem en faglig mesterorganisation, og da medlemsskab af arbejdsgiverforeningen må anses for at være af væsentlig interesse for enhver selvstændig håndværker, der beskæftiger organiseret medhjælp, kan mesterprøve-ordningen komme til at medføre en vanskeliggørelse af adgangen til selvstændig erhvervsudøvelse inden for visse håndværksfag.

Tilsynet skal derfor henstille, at det søges nærmere belyst, hvorledes man fra arbejdsgiverforeningens og fra håndværksorganisationernes side tænker sig disse problemer løst.

Det fremsendte forslag til pensum ved mesterprøverne synes at være udarbejdet med hen-

blik især på byggefagene, men indeholder dog samtidig emner, der er uden interesse for disse.

Det foreslåede pensum synes at forudsætte en omfattende undervisning. Allerede undervisning i de ovennævnte fag, der synes særlig vigtige, må beslaglægge et ikke ringe antal undervisningstimer. Da svendeuddannelsen tager 4-5 år, bliver det således en langvarig uddannelse, der efter forslaget vil blive krævet af en håndværksmester.

I denne forbindelse skal man oplyse, at det for monopoltilsynet er fremført, at der ved oprettelsen af lærlingeforskoler i flere håndværksfag er opnået en mærkbar effektivisering af lærlingeuddannelsen. Dette har dog hidtil ikke givet sig udslag i nedsættelsen af læretiden.

Vedrørende mesteruddannelsens indhold og omfang skal man pege på, at forslaget synes at forudsætte meget større virksomheder end det store flertal af de eksisterende håndværksvirksomheder, og at nogle af de foreslåede emner næppe vil have aktuel interesse for alle nyetablerede mestre og formentlig med fordel vil kunne tages op i særkurser, hvortil der åbnes adgang for allerede etablerede håndværkere.

Da det må være betænkeligt at gøre adgangen til mesternavnet sværere end nødvendigt ud fra behovet hos flertallet af de vordende mestre, bør det fremsatte forslag til pensum efter tilsynets opfattelse reduceres.

E. Seligmann

/Karen Poulsen.

Kolding, den 14. maj 1954.

Næringslovkommissionen af 1. februar 1954 København

Underskrevne slagtermesterorganisationer tillader sig herved høfligst at henstille til den ærede kommission, at der i kommissionens forslag til en ny næringslov indføjes en bestemmelse om, at kun virkelig faglærte slagtere, d.v.s. slagtere, der gennem svende- eller mesterprøve har dokumenteret at besidde de faglige forudsætninger, kan opnå næringsbrev som indehavere af slagterforretninger.

Vor henstilling motiveres af følgende:

Vore organisationer har gennem en årrække været opmærksomme på det særlige forhold, at medens der i adskillige andre fag kræves garanti for faglig kunnen for at kunne etablere egen virksomhed, så kan enhver borger, der blot råder over den fornødne kapital, etablere sig som slagter og drive slagterforretning uden på nogen måde at besidde fagkundskab.

Den uhindrede adgang for ikke-faglærte til at drive slagterforretning må forekomme så meget mere besynderlig, som der ikke mindst gennem de senere år af veterinærmyndighederne er blevet stillet stedse strengere krav såvel med hensyn til slagterbutikkers og værkstedslokalers sundhedsmæssige indretning som til en fagmæssigt korrekt behandling og udskæring af varerne.

Vore organisationer har i takt med de strengere bestemmelser stedse forbedret undervisningen for fagets lærlinge, hvilket for lærerestrene har betydet både øgede udgifter og større afsavn af lærlingenes arbejdskraft, ligesom den udvidede undervisning har stillet øgede krav til vore lærlinge.

Vi erkender nødvendigheden af en stadig større dygtiggørelse af vore unge udøvere af

slagterfaget, et arbejde der også samfundsmæssigt har stor betydning, men samtidig med, at vi erkender udviklingens krav til slagterfagets udøvere, må vi også finde det et rimeligt krav, at de unge, som ofrer 4 års læretid på at opnå den færdighed, faget kræver, også sikres mulighed for med tiden at kunne blive selvstændige næringsdrivende indenfor det fag, de har valgt.

Denne mulighed formindskes imidlertid betydeligt, når enhver ikke-faglært kan købe eller etablere slagterforretning, og det må fra vor side være et rimeligt krav, at der af lovgivningsmagten tilsikres de faguddannede slagtere fremtidsudsigter, så interessen for vort gamle fag kan bevares.

For det købende publikum vil bevarelsen af vort håndværk betyde, at varerne, man køber, samtidig med at opfyldte de sundhedsmæssige krav tillige med hensyn til den fagmæssige behandling er den førsteklasses vare publikum har krav på.

Vi er bekendt med, at slagterfagets udøvere i andre lande, Tyskland, Holland og Norge, gennem lovbestemmelser har en beskyttelse, som den her foreslåede, og vi tillader os høfligst, men indtrængende at henstille til den ærede kommission, at man ved udarbejdelsen af forslag til en ny næringslov indføjer en bestemmelse, der på samme måde støtter slagterfagets udøvere i Danmark.

Vi anmoder høfligst om ved første givne lejlighed at få foretræde for den ærede kommission for mundtlig yderligere at uddybe denne sag, hvis løsning vil være af afgørende betydning for vort fags fremtid.

Københavns Slagterlaug

Peler Ryboit.

**Slagtermesterforeningen for
København og Omegn**

H. C. Andreasen.

**Danske Slagtermestres
Landsforening**

Johs. Rasmussen.

Til
Næringslovskommissionen

Dansk Kvindesamfund tillader sig herved at henlede opmærksomheden på den nugældende næringslovs § 3 stk. 2: »Personer, der lever i ægteskab, kan dog kun erholde næringsbrev i henhold til denne lov, for så vidt den anden ægtefælle ikke allerede måtte være i besiddelse af et sådant næringsbrev«.

Denne bestemmelse finder vi urimelig og i strid med det almindelige anerkendte princip

om menneskers frie og lige adgang til erhverv, og vi tillader os at henstille, at kommissionen vil foreslå at nævnte bestemmelse udgår i en ny næringslov,

For en ordens skyld bemærker vi, at vi i en skrivelse af 25. februar 1953 til handelsministeren har gjort opmærksom på vort ønske om, at få bestemmelsen fjernet fra næringsloven.

København, den 15. november 1954.

Med ærbødighed
for Dansk Kvindesamfund

Hanne Budtz
landsformand.

Næringslovkommissionen, Slotsholmsgade 10, K

Idet vi henviser til de i Statshåndbogen indeholdte oplysninger om de foreninger, der er tilsluttet Motorbranchens Fællesraad, fremkommer vi på disses vegne herved med anmodning om, at der ved udarbejdelsen af forslag til en ny næringslov må blive taget hensyn til nedenangførte ønsker og synspunkter:

1. Vedr. salg eller ordreoptagelse ved personlig henvendelse.

Som det antagelig er kommissionens medlemmer bekendt, har handel med automobiler - nye som brugte — stedse fundet sted ikke alene fra butik, men også i vid udstrækning ved personlig henvendelse fra de næringsdrivende til køberne.

Den personlige henvendelse er ikke indskrænket til optagelse af bestilling, men foregår ofte også med henblik på endeligt salg, idet den personlige henvendelse - i hvert fald når det drejer sig om brugte motorkøretøjer - i reglen sker under anvendelse af netop det køretøj, der ønskes solgt. At salgsformen har udviklet sig i den beskrevne retning, har sin ganske naturlige forklaring.

Motorkøretøjer og ganske særlig automobiler er genstande, hvis køb normalt er et familieanliggende, og det drejer sig endvidere om et køb, der forudsætter en demonstration, der naturligt må finde sted på en tid og på et sted, hvor familien kan have mulighed for at tage del deri.

Køb af et motorkøretøj er dernæst for de flestes vedkommende en disposition, der kræver nøje overvejelse. Det drejer sig i reglen om betydelige beløb; et køb af et motorkøretøj kan næsten sidestilles med køb af eget hus.

Opmærksomheden må også henledes på, at forbrugernes køb af motorkøretøjer i mange, måske de fleste, tilfælde står i forbindelse med et samtidigt salg af det hidtil benyttede køretøj. Der kommer i reglen en byttehandel i stand

eller noget, der svarer hertil, og bytteobjekterne befinder sig hos kunderne.

Disse mange forskellige specielle forhold giver forklaringen på, at handelsoutumen har udviklet sig som beskrevet. Dens baggrund er et naturligt krav hos det købende publikum for netop denne form for handel på dette specielle område.

Vi tillader os derfor under henvisning til foranstående at henstille, at der søges tilvejebragt udtrykkelig lovhjemmel for den omtalte årgamle handelssædvane.

2. Automobilbranchens næringsbreve inden for detailområdet.

Motorbranchen og her inden for måske navnlig automobilforhandlernes næringsområde er almindeligvis meget bredt og kan i virkeligheden spaltes i en hel række forskellige næringsgrene. Der er tale om en sammenblanding af egentlig håndværk, industri, detailhandel og en gros handel.

En automobilforhandlers typiske næringsområde kan således opspaltes på følgende måde:

Salg af nye biler (af bestemte mærker) og bistand ved ansøgning om indkøbstilladelse eller erhvervelse af bevillingstilsagn, salg af brugte biler (af alle mærker), køb af brugte biler (af alle mærker), tegning af automobilforsikringer, reparation af biler (af alle mærker), levering (salg) af karosserier, salg af reservedele og tilbehør til automobiler såvel en gros til mekaniske værksteder som en detail til forbrugere, salg af olie, salg af benzin, salg af gummi, autolakering, vulkanisering, bilvask, smøring m. m.

Hertil kommer hyppigt handel med og reparation af traktorer, motorcykler og autocykler.

Der er således for en automobilforhandlers vedkommende tale om handel med følgende håndværksfag:

Elektroinstallatører, glarmager, hjul- og karct-

mager, maler, mekaniker og metalarbejder, sadelmager og tapetserer.

En motorcykleforhandlers og en traktorforhandlers typiske næringsområde er tilnærmelsesvis lige så omfattende.

Såfremt krav om næringsbrev ikke helt bortfalder, hvad der efter vor opfattelse ville være mest naturligt i betragtning af, at kontrollen med næringslivet i vor tid har fået en ganske anden karakter end tidligere og varetages af specielle myndigheder (monopoltilsynet), kunne det rent umiddelbart synes naturligt, at indføre specielle næringsbreve svarende til de næringsbetegnelser, der i dag er gængse inden for branchen, såsom automobilforhandler, autoreparatør, motorcykleforhandler, benzinforhandler, vulkanisør o. s. v., o. s. v.

Når vi dog ikke vil gå ind for en sådan opdeling, hænger det sammen med, at ingen næringsgren er ren i den forstand, at vedkommende næringsdrivende udelukkende holder sig

til det næringsområde, der er karakteriseret ved næringsbetegnelsen, jfr. hvad der ovenfor er anført vedrørende automobilforhandlernæringsen.

Vi foreslår derfor - stadig under forudsætning af, at man måtte finde det nødvendigt at opretholde kravet om næringsbrev i det hele taget - at simplificere branchens næringsbreve således, at der bliver tale om et og samme næringsbrev for alle f. eks. næringsbrev som:

NÆRINGSDRIVENDE INDEN FOR MOTORBRANCHEN.

Dette næringsbrev skulle følgende dække:

1. Handel med automobiler, motorcykler, autocykler, traktorer, og hvad der må ligestilles hermed.
2. Reparation og vedligeholdelse af disse køretøjer, samt
3. Salg af reservedele, udstyrs- og tilbehørs- genstande samt drivmidler til samme.

Med højagtelse

p.f.v.

B. Biilow Jacobsen
formand.

jAgdal.

Næringslovskommissionen

Som sagfører for de fem symaskinefirmaer, der repræsenterer 80-90 % af omsætningen af symaskiner i Danmark, nemlig Singer Co. Symaskine A/S, Pfaff Symaskiner A/S, Husqvarna Fabrikers Generaldepot ved H. Rothenborg A/S, Sylet A/S og Bernina Symaskiner A/S, tillader jeg mig at rette henvendelse til næringslovskommissionen vedrørende et spørgsmål i tilknytning til den nugældende næringslov § 29, 3. stk. Når henvendelsen sker gennem mig, skyldes det alene, at der inden for den pågældende branche ikke findes en brancheforening, og at de fem nævnte firmaer finder det ubetinget nødvendigt, at henvendelsen er i enhver henseende fælles.

De nævnte fem firmaer har til stadighed drevet deres virksomhed på grundlag af en af ministeriet for handel, industri og søfart i henhold til næringslovens § 29, stk. 3, meddelt tilladelse til husagitation. Der blev af ministeriet allerede i 1952 taget forbehold om forlængelse af disse tilladelser ud over 1956, og dette spørgsmål er påny af ministeriet taget op i skrivelser af 20. og 22. januar 1955 til hvert af firmaerne. Disse har nu bragt i erfaring, at der i næringslovskommissionen finder overvejelser sted med henblik på i forslaget til ny næringslov at ophæve eller eventuelt væsentligt at begrænse adgangen til at give de hidtil meddelte tilladelser. Mine mandanter og jeg går ud fra, at de mere udførlige oplysninger, som de enkelte firmaer i henhold til handelsministeriets skrivelser af 20. og 22. januar 1955 har tilstillet ministeriet - herunder navnlig den af Pfaff Symaskiner A/S den 9. februar 1955 givne mere omfattende redegørelse med bilag - er overgivet næringslovskommissionen, og idet der for så vidt angår mere detaljerede oplysninger henvises til disse redegørelser, skal jeg nedenfor søge kort at sammenfatte de hovedsynspunkter, der ligger bag mine mandanters meget stærke ønske om, at den hidtil bestående adgang til at opnå tilladelse til husagitation opretholdes.

Det står formentlig fast, at der i de fleste fag, og således også i syfaget, er en stadig bevægelse bort fra de mindre, lokalt arbejdende repara-

tionsvirksomheder. Denne tendens er f. eks. i U.S.A. nået så vidt, at man i de fleste husstande er nødsaget til at være i stand til at foretage så godt som alle mindre reparationer og håndværksmæssige arbejder selv. Så vidt er udviklingen endnu ikke nået her i landet, men det synes utvivlsomt, at bevægelsen går i denne retning, således at det blandt andet må være af afgørende betydning, at husstandene i videst muligt omfang er i stand til selv at foretage så godt som alle reparationer af familiens tøj og de mere enkle former for fremstilling af beklædningsgenstande. Hertil er en symaskine nødvendig. Der synes derfor ud over de ovenfor nævnte symaskinefirmaers åbenbare interesse i, at der foretages et så stort salg som muligt, også at være en samfundsmæssig interesse i, at distributionen af symaskiner foregår så effektivt og gnidningsløst som muligt.

Som det fremgår af de handelsministeriet tilsendte redegørelser, udgør salget gennem direkte besøg i hjemmene 65-75 % af det samlede salg af symaskiner i Danmark, og denne procent er stigende. En del af det øvrige salg sker til industrien, og kun resten finder sted gennem butikker - i alt væsentligt branchens specialbutikker. I store træk har forholdet været det samme gennem lang tid, men det er mine mandanters bestemte opfattelse, at udviklingen i den sidste halve snes år har gjort den anvendte distributionsform langt mere nødvendig end tidligere.

Dette hænger sammen med, at den moderne symaskine er et langt mere alsidigt instrument end de symaskiner, der fremstilledes i tiden før den anden verdenskrig. Pasningen og betjeningen af en symaskine frembød dengang ikke store problemer selv for den ukyndige. Symaskinen er nu udviklet til at udføre et så stort antal forskellige operationer, at både teknikken og betjeningen nødvendigvis er blevet kompliceret i en grad, som man slet ikke kunne forestille sig for blot 15 år siden. Denne udvikling nødvendiggør en langt mere indgående og kon-

tinuerlig instruktion i maskinens anvendelse end tidligere og medfører et langt større behov for demonstration med salg for øje, service og småreparationer.

Virksomhederne er nu organiseret således, at den meget betydelige stab af udendørs medarbejdere, som er knyttet til symaskinefirmaerne, fungerer på een gang som sælgere, instruktører og reparatører. Hver af disse, af hvilke de fleste er forsynet med automobil, betjener et forholdsvis overkommeligt distrikt, som de til stadighed berejser under det intensive salgsarbejde, og de har derfor mulighed for til stadighed med kort varsel at kunne give kunder inden for området, som har købt symaskiner, dels vejledning i maskinernes betjening, når de pågældende kunder kommer i tvivl, dels bistand ved udførelsen af de mange småreparationer eller ændring af indstilling, som bliver nødvendige i den første tid, hvor maskinerne endnu betjenes af en forholdsvis ukyndig. Denne arbejdsform muliggør, at kunden til hver en tid hurtigt vil kunne få den fornødne sagkyndige bistand i selve hjemmet.

Hvis husagitation for fremtiden skulle blive forbudt, vil denne kombination af salgsvirksomhed og ydelse af service og reparation falde bort. Salgsarbejdet er det økonomiske grundlag for, at virksomhederne til stadighed kan have kvalificerede personer, som bevæger sig omkring i distriktet. Hvis dette grundlag falder væk, vil det være økonomisk uoverkommeligt at etablere en blot tilnærmelsesvis så stor og effektiv stab til at varetage undervisnings- og serviceformål, som i så fald ville blive den eneste opgave for det udendørs personale. Man måtte i så fald opgive instruktion og service i hjemmene og i stedet søge dette gennemført i de faste forretningssteder, hvor symaskinerne lovligt kunne sælges.

Efter branchens hidtidige erfaringer er det utopisk at tænke sig, at moderne symaskiner i omfang af nogen betydning skulle kunne sælges gennem den bestående detailhandel fra butikker, der i forvejen fører en række andre varer, som f. eks. isenkræmmere, cykelhandlere, manufakturhandlere eller lignende. Det ville ikke være muligt at tilvejebringe de fornødne tekniske forudsætninger hos disse forretningers indehavere eller personale.

Dette betyder igen, at et salg gennem detailforretninger kun ville kunne ske gennem en række specialforretninger spredt over landet. Disses omsætning måtte forventes at blive så ringe, at de hver for sig ville blive tabgivende. I sådanne forretninger skulle der naturligvis

være et personale, der var fuldt kvalificeret til at yde både undervisning og service. Men dette ville i så fald ske på den måde, at køberen måtte henvende sig i forretningen eller i dertil knyttede instruktions- og reparationslokaler, og således, at de i alle tilfælde, hvor reparation skulle finde sted, måtte medbringe deres egne maskiner.

Man regner med, at der ved salg af moderne symaskiner med mellemrum må gives instruktion gennemsnitligt seks gange, og en omorganisering som den nævnte ville altså betyde, at den pågældende husmoder gennemsnitligt seks gange måtte indfinde sig i forretningen - eller eventuelt i et særligt oprettet instruktionslokale. Dette vil på grund af de dermed forbundne, betydelige ulemper kun kunne gennemføres i de største af landets byer, medens det i alle områder med noget mere spredt beboelse på grund af afstandsforholdene og det deraf følgende tidsspilde for køberen vil være uoverkommeligt.

Reparationer måtte foretages ved maskinernes indlevering til specialbutikkene eller eventuelt til særlige servicestationer, hvilket uundgåeligt ville medføre, at den pågældende kunde selv ved mindre reparationer måtte undvære maskinen i hvert fald i flere dage. Navnlig i de tilfælde, hvor maskinen benyttes til erhvervsmæssig hjemmesyning, ville en sådan situation være overordentlig alvorlig for maskinens ejer. Som nævnt kan for øjeblikket langt den største del af reparationerne foretages på stedet og med meget kort varsel af den omreisende sælger, instruktør og servicemand.

Det må betragtes som aldeles sikkert, at salget af symaskiner ved en sådan total omlægning af salgsformen ville gå meget væsentlig ned, ikke alene fordi kundens stilling som anført ville blive væsentlig ringere, men også fordi køb af en så værdifuld nyttegenstand som en symaskine kræver nøje overvejelse af begge ægtefæller samtidig, hvilket bedst sker ved repræsentantens demonstration i hjemmet, når mand og hustru efter arbejdstids ophør er sammen. Det stærkt faldende salg ville nødvendigvis medføre en prisstigning, som igen ville virke nedsættende på salget. Hertil kommer, at en del mindre symaskinefirmaer, som i dag foretager personlige henvendelser uden tilladelse, utvivlsomt ville fortsætte hermed uanset en lovændring. Dette ville medføre et yderligere indgreb i de store firmaers i forvejen reducerede salg.

Mine mandanter skønner, at et forbud mod husagitation ville medføre sådanne ændringer i

branchens forhold, at henimod 1000 personer måtte afskediges.

Det understreges, at der, som der nærmere er redegjort for over for handelsministeriet, så vidt det kan ses, ikke findes noget land i Europa, hvor ikke salg af symaskiner fuldt lovligt kan finde sted på samme måde, som det for øjeblikket finder sted i Danmark. Problemet har fornylig været rejst med styrke i Sverige, hvor man efter dybtgående overvejelser er blevet stående ved den hidtidige ordning, hvorefter der er fuldstændig frihed.

Hele symaskinebranchen er specielt organiseret på grundlag af den retstilstand, som længe

har bestået, og hvorefter salg lovligt kan finde sted ved agitation i hjemmene. Denne organisationsform har sin naturlige begrundelse i de særlige, tekniske problemer, som anvendelsen af de moderne, komplicerede husholdningssymaskiner medfører. En radikal ændring af denne retstilstand vil i væsentlig grad ødelægge branchen, vil være til skade for det købende publikum, der synes at være tilfreds med den form, hvorunder salget nu sker, og vil ikke være til fordel for den bestående detailhandel, der alligevel ikke vil kunne overtage salget, selv om den nu anvendte fremgangsmåde måtte blive gjort ulovlig.

København, den 14. november 1956.

Med højagtelse

Bent Jacobsen.

Den 13. december 1956.

Til næringslovskommissionen

Da vort forlag har bragt i erfaring, at man inden for kommissionen har drøftet spørgsmålet om forbud mod enhver form for kolportagesalg af bøger, ønsker Forlaget Fremad at fremkomme med nogle oplysninger, som måske kan være kommissionens medlemmer til nytte i den fortsatte diskussion.

1. Som det vil være kendt, har Forlaget Fremad siden efteråret 1952 været udgiver af den første moderne, danske billigbogsserie »Fremads Folkebibliotek«.

Der er indtil nu trykt ialt 2.100.000 eksemplarer af disse billigbøger, eller i gennemsnit omkring 1/2 million pr. årgang. Salget af denne serie har - som i Norge og i endnu højere grad i Sverige - delvis været baseret på salg uden for boghandelen. Her i Danmark har Forlaget Fremad opbygget et ombudsapparat på ca. 1800 mennesker, der på arbejdspladser og i foreningslivet har gjort en stor indsats for at udbrede disse billigbøger.

2. Endelig har afsætningen af »Fremads Folkebibliotek« fundet sted gennem forlagets egen kolportageafdeling - her naturligvis i komplette årgange, som køberne har betalt på ratevilkår med 5,- eller 10,— kr. pr. måned.

3. Forlagets salgsstatistik viser, at omkring 70 % af disse bøger i øjeblikket afsættes gennem de førnævnte kanaler, d. v. s. ved ombuds-salg og kolportagevirksomhed.

4. Hvis den i kommissionen rejste tanke om forbud mod optagelse af ordrer (herunder også på arbejdspladser og lignende steder) skulle blive taget til følge, vil de salgs-mæssige og

dermed også økonomiske muligheder for udgivelsen af »Fremads Folkebibliotek« næppe længere være til stede, idet forudsætningen for de meget billige priser naturligvis er de - efter danske forhold - store oplag, og selv om danske boghandlere gør en udmærket indsats, vil en forlagsudgivelse baseret alene på boghandlerne ikke være økonomisk rentabel.

5. I betragtning af den kulturelle betydning, som udgivelsen af »Fremads Folkebibliotek« har haft, og som også ofte er fremhævet i hele dagspressen, må vi på det alvorligste beklage, hvis denne bogserie skulle ophøre at udkomme.

6. I samme forbindelse vil vi pege på en række større værker og udgivelser, hvis fremkomst heller ikke havde været mulig, for så vidt der havde eksisteret et forbud mod kolportagesalg her i landet. Vi kan f. eks. nævne, at af det af nu afdøde professor Hartvig Frisch udgivne værk »Danmark besat og befriet«,....., blev over 85 % afsat gennem forlagets kolportageafdeling. Samme forfatters værker »Pest over Europa« og »Tragediens anden Del« har haft et kolportagesalg på noget over 65 % af det samlede salg.

Nogenlunde tilsvarende tal kunne opgives for værker som »Fremads Lægebog«, »Fremads Storkogebog« og det politisk-historiske værk »En Bygning vi rejser«,....., hvor kolportagesalget indtil nu har andraget over 95 % af det samlede salg.

Såfremt kommissionen agter at benytte nogle af de her nævnte oplysninger i sin kommissionsbetænkning, anmoder vi om, at det under punkt 6 nævnte ikke optrykkes i sin helhed, men at der eventuelt kun nævnes procenttal.

Ærbødigst

f. Forlaget Fremad

Lars M. Olsen

forlagsboghandler, m. f.

København, den 14- december 1956.
Nyrops gade 17.

Til Næringslovskommissionen

I anledning af at kommissionens sekretær mundtligt overfor os har anmodet om en udtalelse vedrørende spørgsmålet om en eventuel ophævelse af den i næringslovens § 29 indeholdte bestemmelse om ret til ved personlig henvendelse til private købere at opnå bestillinger på trykte skrifter, skal vi udtale følgende.

Den ved næringsloven hjemlede adgang til at drive kolportage ved optagelse af bestillinger ved direkte personlig henvendelse til private købere er af afgørende betydning for bogsalget, og Den danske Forlæggerforening må bestemt tage afstand fra en ophævelse heraf.

Vi minder om, at dette spørgsmål sidst har været fremme under forberedelsen og gennemførelsen af den nugældende lov om køb på afbetaling, nr. 224 af 11. juni 1954.

Som det vil vides, blev denne lov forberedt af et af Justitsministeriet nedsat udvalg, der samarbejdede med tilsvarende udvalg i de andre nordiske lande. Udvalget, hvis formand var nuværende højesteretspræsident A. Drachmann Bentzon, og hvis næstformand var professor ved Århus Universitet, dr. jur. Knud Illum, var meget alsidigt sammensat. Der var foruden repræsentanter for retterne og Justitsministeriet repræsentanter for Handelsministeriet, De samvirkende Købmandsforeninger, De danske Handelsforeningers Fællesorganisation, Industrirådet, Landbrugsrådet, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, Fællesrepræsentationen for dansk Håndværk, Provinshandelskammeret og Grosserer-Societetets Komité samt Dansk Kvindesamfund.

Under udvalgets arbejde blev den tanke fremsat at ændre næringslovens § 29, således at afbetalingssalg af trykte skrifter ved agenter fremtidig ikke kunne finde sted. Den danske Forlæggerforening, Den danske Provinsboghandlerforening og Københavns Boghandlerforening afgav i den anledning en udtalelse til udvalget af oktober-november 1947, hvori man gav ud-

tryk for den enstemmige opfattelse, at den i lovgivningen hjemlede adgang til salg af bøger på afbetaling til private købere gennem agenter ubetinget burde opretholdes. Det blev nærmere fremhævet, at den særstilling, der i næringsloven er givet boghandleren, i første række er begrundet i et ønske om litteraturens udbredelse af hensyn til den almindelige folkeoplysning, og det blev fremhævet, at den her omhandlede salgsform også indirekte er af stor betydning, idet mange store værker, særlig af populærvidenskabelig art, overhovedet kun kan udgives, når der er mulighed for ratesalg gennem kolportører. Det blev oplyst, at forholdet er det, at man ved kalkulationen af bogens pris tager det salg i betragtning, som kan opnås gennem kolportører, og kun derved bliver det i mangfoldige tilfælde muligt at nå op på et så stort oplag og dermed ned på en sådan pris, at udgivelsen bliver mulig. Hvis kolportagesalget bortfaldt, ville følgen heraf blive, at mange værdifulde værker overhovedet ikke ville se dagens lys. Det blev anført, at både boghandlere og forlæggere anser kolportagesalget som et absolut nødvendigt led i salgsformerne for bøger, og det blev understreget, at de misbrug, der kan forekomme, efter branchens erfaring ikke er af en sådan art, at der i denne anledning er grund til at overveje et almindeligt forbud.

Til det den gang anførte kan her tilføjes, at det i mangfoldige tilfælde gælder, at store værker, herunder navnlig konversationsleksika og andre værdifulde opslagsbøger, i første række baseres på kolportagesalget, og at forlæggere kun tør påtage sig kulturelt værdifulde udgivelser, som man på forhånd ved ikke lønner sig, fordi man ved, at det tab der opstår ved sådanne udgivelser kan opvejes af den gevinst, der kan opnås ved udgivelsen af større værker med kolportagesalg som en væsentlig basis.

Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, der ikke er medlem af Den danske Forlæggerfore-

ning, afgav ligeledes en udtalelse overfor afbetalingslovsudvalget, hvor man gik ind for ganske de samme synspunkter.

Udvalget erkendte berettigelsen af branchens synspunkter. Jeg henviser til den trykte udvalgsbetænkning af november 1950, særlig side 20-21, hvori det bl. a. siges, at den langt overvejende del af agentsalget af bøger har en fuldt ud legitim karakter, og at den i næringslovens § 29 indeholdte særregel om agentsalg af trykte skrifter i første række skyldes et ønske om litteraturens udbredelse af hensyn til den almindelige folkeoplysning, og at denne begrundelse stadig har vægt. Endvidere - siges det - må det tages i betragtning, at mange større værker af kulturel værdi kun har kunnet udgives, fordi der har været mulighed for ratesalg ved kolportører.

De af organisationerne fremførte og af udvalget tiltrådte synspunkter blev godkendt af Folketinget, ikke alene på den måde at man afstod fra at røre ved næringslovens § 29, men yderligere således at minimumsudbetalingen ved afbetalingskøb blev lempet for bøgernes vedkommende, jfr. lovens § 1, 4. stk. in fine. Det hedder herom i folketingsudvalgsbetænkningen af 26. maj 1954, at de almindelige regler om udbetalings størrelse må antages i stor udstrækning at ville modvirke salg af de mere kostbare bogværker, f. eks. leksika, på afbetaling, og for at loven ikke skal få denne virkning, har man fundet det rigtigst at undtage bogsalg fra disse bestemmelser.

Vi ønsker at understrege, at afbetalingsloven blev gennemført som en fællesnordisk lovgivning, at også de andre nordiske lande har adgang til direkte salg af bøger ved agenter, og at dette salg også i de andre lande spiller en afgørende rolle for hele bogproduktionen.

Under hensyn til at spørgsmålet således for nylig har været så indgående overvejet og gennemdrøftet, og i betragtning af at også lovgivningsmagten har taget stilling til spørgsmålet til fordel for branchens synspunkter, forekom-

mer det os urimeligt, om man nu igen skulle tage spørgsmålet op til debat. Det skal herved fremhæves, at kolportagesalget under hensyn til de stadig stigende omkostninger ved bogproduktion bliver et stadig større og mere nødvendigt led i bogdistributionen.

Den danske Forlæggerforening har igennem nogle år foretaget statistiske undersøgelser af bogbranchens forhold. Disse undersøgelser, der er foretaget for årene 1950, 1952 og 1954, viser, at det direkte salg til publikum ved kolportage har andraget henholdsvis 14,5 %, 16,5 % og 17,5 % af det samlede bogsalg. I undersøgelsen for året 1954, der findes offentliggjort i Det danske Bogmarked 1955 side 1059 ff, anslås det samlede bogsalg i dette år efter bogladepris til 100 mill. kr., hvoraf altså ca. 17.500.000 kr. må antages at være formidlet gennem kolportage. Disse ca. 17.500.000 kr. er ikke jævnt fordelt over bogproduktionen, men vedrører utvivlsomt for størstedelen de ovennævnte store værker af kulturel betydning, hvoraf efter forlagernes erfaring en meget betydelig del som nævnt sælges i kolportage. Tallene understreger ikke alene den overordentlige betydning man må tillægge kolportagesalget, men giver endvidere en forestilling om, at de afbetalingskøb, der ikke gennemføres programmæssigt, men ender i retslig incasso gennem fogedretterne, i virkeligheden kun udgør en ganske forsvindende del af det samlede kolportagesalg.

Det er os bekendt, at Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag og måske også andre store forlag, der har betydelige kolportageinteresser, vil fremkomme med særskilte udtalelser overfor kommissionen, og vi ønsker gerne endnu at tilføje, at vi, såfremt kommissionen ikke på det foreliggende grundlag opgiver tanken om en ændring af næringslovens § 29 på det her omhandlede punkt, meget gerne vil fremkomme med yderligere materiale til belysning af spørgsmålets overordentlig store betydning for dansk bogproduktion og dermed for dansk kulturliv.

Med ærbødighed
Den danske Forlæggerforening
Iver Jespersen
formand.

Til Næringslovskommissionen

Gyldendal, af hvis bestyrelse jeg er medlem, og for hvem jeg er sagfører i denne sag, har anmodet mig om at rette henvendelse til Næringslovskommissionen i anledning af, at det er mine klienter bekendt, at kommissionens sekretær har anmodet Den Danske Forlæggerforening om en udtalelse vedrørende spørgsmålet om en eventuel ophævelse af den i næringslovens § 29 indeholdte bestemmelse om ret til ved personlig henvendelse til private købere at opnå bestillinger på trykte skrifter.

Jeg bemærker, at Gyldendal ikke er medlem af Den Danske Forlæggerforening.

Idet jeg henviser til indholdet af Den Danske Forlæggerforenings skrivelse til kommissionen af 14. ds., som Gyldendal i et og alt kan tiltræde, skal jeg tillade mig at fremføre følgende:

Kolportage ved optagelse af bestillinger ved direkte personlig henvendelse til private købere er efter Gyldendals opfattelse af aldeles afgørende betydning for bogsalget, og Gyldendal er enig med Den Danske Forlæggerforening i, at man bestemt må tage afstand fra en ophævelse heraf.

For at give indtryk af, hvilken art bøger, Gyldendals kolportageafdeling arbejder med, tillader jeg mig hoslagt at fremsende et eksemplar af bogen Gyldendals Rateværker, der in-

deholder en illustreret beskrivelse af en væsentlig del af de værker, Gyldendals kolportageafdeling arbejder med og deres forfattere, hvoriblandt en lang række af Danmarks betydeligste, nemlig Jeppe Aakjær, H. C. Andersen, Knuth Becker, Karen Büxen, Aage Dons, Martin A. Hansen, I. P. Jacobsen, Johannes V. Jensen, Jakob Knudsen og Henrik Pontoppidan.

Endvidere skal jeg henlede opmærksomheden på værker som: GYLDENDALS ETBINDS LEKSIKON, GYLDENDALS REJSESERIE, GYLDENDALS SMÅ DIGTSAMLINGER, GYLDENDALS STORE KOGEBOG, GYLDENDALS VERDENSATLAS, LANDBRUGETS ORDBOG, Aage Marcus BILLEDKUNSTEN, VERDENSRELIGIONERNES HOVEDVÆRKER, Vinterberg og Bodelsen DANSK-ENGELSK ORDBOG I-II, VORT LANDS DYRELIV I-III og udenlandske forfattere som Rudyard Kipling m. fl.

Jeg fremhæver på mine klienters vegne disse værker, idet det imødegår den opfattelse, at salg på kolportage fortrinsvis består af salg af mindre lodige bøger.

Jeg vil gerne præcisere, hvilken rolle kolportagesalg spiller for salg af større værker og Gyldendal har opstillet en oversigt, der viser salg ved kolportage af en række af Gyldendals større værker i procent af det samlede salg:

	Udsendt år	Salg på kolportage i % af totalsalg
H. C. Andersen: Eventyr og historier I-II.....	1952	48 %
H. C. Andersen: Eventyr og historier I-V.....	1943	28 %
Anton & Boëtius: Nordiske Fugle I.....	1950	14 %
Anton & Boëtius: Nordiske Fugle II.....	1953	24 %
Anton & Boëtius: Nordiske Fugle III.....	1954	24 %
Anton & Boëtius: Nordiske Fugle IV.....	1955	27 %
Brøndsted: Danmarks Oldtid I-III.....	1938-1940	20 %
Den danske Kirkes historie I-VIII.....	1950	10 %
Grundtvig: Værker I-X.....	1940-1949	24 %
Gyldendals etbinds Leksikon.....	1947-1948	43 %
Gyldendals verdensatlas.....	1951	23 %
Landbrugets ordbog I-II.....	1951-1952	71 %

	Udsendt år	Salg på kolportage i % af totalsalg
Krogen 1939-1945 I-III.....	1946-1949	53 %
Skautrup: Det danske Sprogs hist. I-IV (I).....	1944	13 %
Teknikkens vidundere I-II.....	1953-1954	22 %
Tolstoj: Krig og Fred I-III.....	1956	22 %
Verdensreligionernes Hovedværker I-XII.....	1952-1954	13 %
Vort lands dyreliv I-III.....	1950	32 %

Man vil se, at for mange af værkernes vedkommende udgør kolportagesalg mellem 25 og 50 % af det samlede salg. De ovennævnte procentdele angiver det antal eksemplarer, som Gyldendal med sikkerhed ved er solgt igennem kolportagen, nemlig igennem selskabets egen kolportageafdeling, men i denne forbindelse må fremhæves, at mange større boglader, især i provinsen også har solgt de nævnte værker igennem kolportage. Ligeledes har Gyldendal afhændet eksemplarer af de ovennævnte værker til andre forlag, som gennem deres kolportageafdelinger ligeledes har solgt værkerne. Heraf ses, at der er foretaget et kolportagesalg, der er meget betydeligt.

I denne forbindelse skal fremhæves, at det fremtidige salg af disse værker i højere grad end tidligere vil komme til at hvile på kolportagesalg, idet det er en erfaring, at boghandlerens salg altid er størst i de første par år efter, at et værk er udkommet, medens salg igennem kolportage holder sig langt mere konstant i årene efter udgivelsen.

Netop gennem kolportagesalg er det muligt at få oplaget aldeles udsolgt.

Når man har gjort sig bekendt med det foranstående, vil man indse, at det ville være udelukket at udgive en lang række af de omtalte værker, hvis man ikke havde kunnet være sikker på at foretage distribueringen af en væsentlig del af oplaget igennem kolportagesalg. Jeg skal således nævne, at det vil være aldeles udelukket at udgive et konversationsleksikon, hvis man ikke havde adgang til at sælge dette ved kolportage.

Det har ikke været muligt i den korte tid, der er gået, efter at sagen er rejst over for Gyldendal, at få foretaget en beregning over, hvor meget værkerne ville stige i pris, hvis man kun havde turdet ansætte oplaget til det, som boghandlerne kunne aftage og sælge over deres

disk, men en beregning heraf vil fremkomme snarest muligt.

Man kunne måske formode, at der blev anvendt ret hårdhændede metoder, når der blev solgt til publikum, og at kolportørerne afsatte bøger til folk, der i virkeligheden ikke var interesseret i at erhverve disse.

Gyldendal anvender i øjeblikket ca. 50 repræsentanter fordelt over hele Danmark til sit kolportagesalg. Af disse har en repræsentant været ansat i over 50 år, 2 mellem 40 og 50 år, 3 mellem 25 og 40 år, 10 mellem 15 og 25 år, 5 mellem 10 og 15 år og 11 mellem 2 og 10 år. Deraf kan ses, at Gyldendal har gode muligheder for at have en nær føling med selskabets kolportører, selskabet er i stand til at følge disse salgsmetoder, deres frafaldsprocenter (det er et meget sikkert mål for en kolportørs kvalitet at se, hvor mange af hans kunder der falder fra, efter at ordren er afgivet) og at påse, om de har en tilstrækkelig viden om de værker, de forhandler.

Kolportørerne har naturligvis strenge instrukser om ikke at overtale kunderne til at købe bøger, som de i virkeligheden ikke ønsker, og Gyldendal gennemfører konsekvent det princip at annullere enhver ordre, hvor kunden skriver ind til selskabet og giver udtryk for, at kunden fortryder købet, inden varen er modtaget.

Der bliver altid givet henstand med betalingen under sygdom, arbejdsløshed og lignende omstændigheder, og der gås meget varsomt frem med hensyn til incasso, herunder også retslig incasso.

Gyldendal har undersøgt årene 1951-56 og kan oplyse, at et beløb, svarende til ca. 5 % af bruttosalg er gået til retslig incasso og heraf er kun en ganske ringe del endt i retten.

Jeg skal tillade mig på mine klienters vegne senere at fremkomme med yderligere oplysninger og oversigter.

Med ærbødighed.
Erik Pontoppidan.

København V., den 19. december 1956.

Til formanden for næringslovskommissionen,
Ministeriet for handel, industri og søfart,
Slotsholmsgade 10, K

Fra en kreds af repræsentanter, der står som medlemmer af vort forbund, har vi modtaget følgende henvendelse, som vi i afskrift tillader os at videresende til den ærede kommission,

idet vi håber, kommissionen i sine drøftelser vil tage de i skrivelsen nævnte forhold med i betragtning,

Med højagtelse.

Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund
Henry Gram.

Til Næringslovskommissionen

I anledning af, at Handelsforeningernes Fællesorganisation søger dispensationsloven for handel med støvsuger til private ændret til fordel for foreningens egne medlemmer, tillader repræsentanterne for denne vare - tilsluttet Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund — sig over for næringslovskommissionen at protestere mod handelsforeningernes forslag om denne ændring af loven, idet vi nedenfor anfører meget vægtige grunde for lovens bibeholdelse.

Støvsugeren har udelukkende fået sin store udbredelse til det forbrugende publikum ved støvsugerrepræsentanternes medvirken; de har lært folk at bruge støvsugeren til uvurderlig fordel for hjemmets hygiejne, og når handelsorganisationerne påstår, at støvsugeren i dag er et almindeligt begreb, er det netop repræsentanten, der har gjort den til det. Støvsugeren kan imidlertid kun med virkelig fordel demonstreres i forbrugersens eget hjem, på forbrugersens

egne tæpper, møbler etc. kan støvsugersens effektivitet bedømmes.

Repræsentanterne har i disse mange år oparbejdet en good-will hos forbrugeren, og for hver solgt støvsuger medfølger et årligt servicebesøg, der værdsættes højt hos forbrugeren, som tit bebrejder os, at vi ikke kommer oftere.

Det er endvidere bevisligt, at opstår der perioder hvor støvsugerrepræsentanter ikke arbejder i et område, falder salget til et minimum, også hos den lokale detaillist, hvorfor vi med rette kan henvise til førømtalte betydning for hygiejnen.

Sluttelig skal anføres, at såfremt Handelsforeningernes Fællesorganisations aktion mod loven - mod forventning - skulle lykkes, og de derved for deres medlemmer kunne høste fordelene af andres pioner arbejde, vil det forårsage, at en hel stand af specialuddannede folk, der har arbejdet i branchen i mangfoldige år, bliver berøvet deres eksistens.

Med venlig hilsen.

Axel Nielsen.

København K., den 21. januar 1951.

Næringslovskommissionen,
Handelsministeriet,
Lerches Gaard,
Slotsholmsgade 10 o.g., K

Efter anmodning skal Landsforeningen til-lade sig at fremkomme med følgende forelø-bige bemærkninger til de næringsretlige spørgs-mål, der har særlig relation til vognmandser-hvervet, idet man indledningsvis skal oplyse, at Landsforeningen er hovedorganisation for samtlige eksisterende 113 lokale organisationer for *lastbilvognmænd*. Herudover er følgende lands-omfattende organisationer tilsluttet Landsfor-eningen:

Dansk Møbeltransport Forening
Foreningen af Danske Eksportvognmænd
Foreningen af Danske Langtursvognmænd.

De under Landsforeningen stående 116 or-ganisationer har et samlet medlemsantal på ca. 7.500.

Ifølge næringslovens § 64 kræves der for at drive virksomhed som vognmand næringsbrev, såfremt virksomheden drives i København, køb-stæderne, Frederiksberg, Gentofte, Marstal kommune, samt i de 5 sønderjydske flækker, medens vognmandsnæring på landet er fri, med mindre det af amtsrådet er bestemt, at den skal være bunden næring.

§ 64 fortolkes således, at den, der har næringsbrev som vognmand, uden løsning af yderligere næringsadkomst kan udføre kørsel i an-dre kommuner end den, i hvilken næringsbrev er erhvervet, for så vidt *bestillingen* på den pågældende kørsel er afgivet til et bestillings-kontor eller lignende i den kommune, i hvil-ken næringsbrev er løst. - På samme måde vil de på landet hjemmehørende vognmænd kunne udføre kørsel i de kommuner, hvor vognmands-næring er bunden næring, når *bestilling* er modtaget i en landkommune, hvor der er fri næring.

Efter landsforeningens opfattelse kan der

ikke længere gives en holdbar begrundelse for at opretholde den ved næringslovens § 64 ud fra geografiske principper foretagne sontring mellem vognmandsvirksomhed som bunden og som fri næring.

Automobiltransporterne spiller i dag inden-for så godt som alle erhverv en afgørende rolle for produktion og omsætning, og vognmands-erhvervet må utvivlsomt i enhver henseende tillægges samme betydning som handel, hånd-værk og industri, og det er iøvrigt vanskeligt at se, at de grunde, der fører til, at man kræver, at udøvere af handel, håndværk og industri skal opfylde visse krav med hensyn til alder og ind-fødsret m. v., ikke med samme styrke skulle gøre sig gældende for så vidt angår vognmands-erhvervets udøvere.

Såfremt man derfor for de nævnte erhvervs vedkommende opretholder krav om nærings-brev, mener Landsforeningen, at man bør op-give opdeling af vognmandsvirksomhed i bun-den og fri næring og i alle tilfælde kræve næringsbrev som betingelse for udøvelse af vogn-mandsnæring.

Efter den nugældende lov er næringsområdet kommunen - et forhold, der har bevirket, at man fortolker næringslovens § 64 som foran anført.

Denne ordning var vel forsvarlig og forståelig i slutningen af 20'erne og begyndelsen af 30'erne, hvor automobilkørslen som altovervej-ende hovedregel var stærkt lokalt præget.

Navnlig den sidste halve snes års udvikling indenfor lastbiltrafikken har imidlertid bevirket, at der ved siden af æ rent lokalt prægede vogn-mandsforretninger er skabt et stort antal forret-ninger, der er specialiserede i transporter over længere og helt lange afstande, ligesom det er meget almindeligt, at forretninger, hvis kørsel hovedsagelig er lokalt præget, har en eller flere

vogne beskæftiget ved transporter over længere og helt lange afstande.

Ved disse transporter forekommer der i vidt omfang kørsel med returlæs og anden kørsel, hvor bestilling ikke afgives til vognmandens hjemsted, og efter Landsforeningens skøn er den ovenfor citerede fortolkning af § 64 derfor i modstrid med den måde, hvorpå en ikke ubetydelig del af vognmandserhvervet arbejder i dag. Såvidt Landsforeningen bekendt har der heller ikke i de senere år været gjort forsøg på at håndhæve de nævnte regler i praksis.

Man skal iøvrigt i denne forbindelse pege

på, at blot nogenlunde væsentlige begrænsninger i næringsområdet, for så vidt angår vognmandsnæringen, uundgåeligt vil bevirke, at hverken transportforbrugerne eller erhvervets udøvere opnår det fulde udbytte af den hurtighed og smidighed, der er karakteristisk for transport pr. automobil, ligesom sådanne begrænsninger utvivlsomt vil medføre unødvendig tomkørsel.

Man mener derfor, at det næppe vil være betænkeligt at opgive at binde vognmandsnæringen til et bestemt geografisk område.

P. L. V.

Mads Petersen

Jørn Gundelach.

København, den 10. april 1951.

Ministeriet for handel, industri og søfart

Under henvisning til det arbejde, der for tiden finder sted i kommissionen til revision af næringslovgivningen, skal man herved tillade sig at henlede opmærksomheden på følgende punkter i den gældende næringslov, hvor der efter foreningens opfattelse finder en forskelsbehandling sted af bymæssige kommuner:

Den myndighed, som gør indstilling til handelsministeriet om udvidelse af lovens område til andre virksomheder end de i lovens § 1, stk. 1, nævnte, og som udfærdiger vedtægter om frihandel (lovens § 27), er i købstæderne vedkommende kommunalbestyrelse, medens det for de bymæssige kommuners vedkommende — som for andre sognekommuner — er amtsrådet. Efter foreningens opfattelse er der ikke anledning til at stille de bymæssige kommuner ringere i relation til § 1 og § 27 end købstæderne.

Lovens § 31, hvorefter personer, der ved personlig henvendelse ønsker at optage eller medvirke til optagelse af bestillinger for udenlandsk regning, alene må drive virksomhed i København, købstæderne og »sådanne stationsbyer og handelspladser på landet, der har en efter handelsministerens skøn købstadmæssig karakter og mindst 2000 indbyggere«, jfr. bekendtgørelse nr. 329 af 11. juni 1940. Bekendtgørelsens afgrænsning af kredsen af de med købstæderne ligestillede bebyggelser harmonerer efter foreningens opfattelse ikke særlig godt med de faktiske forhold, hvilket vel tildels skyldes, at bekendtgørelsens afgrænsning ikke er fulgt med den siden bekendtgørelsens udstedelse i 1940 stedfundne omfattende befolkningsmæssige udvikling. Endvidere bemærkes, at foreningen i det hele taget står noget uforstå-

ende overfor den pågældende bestemmelses berettigelse under nutidens erhvervsforhold.

Man skal tillade sig at henstille, at der optages nærmere forhandling med foreningen, såfremt handelsministeriet (næringslovkommis-sionen) ikke måtte være enig i det foran anførte, ligesom man ville sætte pris på at få lejlighed til en forhandling med kommissionen, såfremt der under dennes arbejde iøvrigt måtte opstå spørgsmål af interesse for kommunerne. Opmærksomheden henledes på, at de nævnte spørgsmål er berørt side 134 og side 145 i den i efteråret 1956 afgivne betænkning fra indenrigsministeriets udvalg af 21. oktober 1952 med den opgave at foretage en undersøgelse af de bymæssigt bebyggede sognekommuners særlige forhold.

Et eksemplar vedlægges af foreningens beretning 1955/56, hvori som bilag 2 er optaget en medlemsfortegnelse.

På den givne anledning skal man angående spørgsmålet om opretholdelsen af det ubetingede forbud imod at have to udsalgssteder i samme kommune - uden iøvrigt at tage stilling til dette spørgsmål - henlede opmærksomheden på det forhold, at denne regel kan have noget forskellig virkning, alt eftersom vedkommende bysamfund består af en enkelt kommune eller en kommune med forstadsbebyggelse i andre kommuner. Endvidere skal man fremhæve den konsekvens af den nugældende regel, at den afskærer en handlende i en bymæssig bebyggelse indenfor en kommune, hvori der tillige findes sommerhusbebyggelse, fra at have et midlertidigt udsalgssted i sommerhusbebyggelsen (f. eks. i 3 måneder af året).

O. Kier.

Til næringslovskommissionen

Som sagfører for Foreningen af Leverandører af Gartneriartikler ved Københavns Engros Grønttorv tillader jeg mig herved at henlede kommissionens opmærksomhed på følgende:

Omkring Københavns Grønttorv er der igen-
nem årene vokset op en række virksomheder,
der vel er af forskellig karakter, men som dog
har det tilfælles, at de er leverandører til såvel
sælgere som købere på torvet og for de flestes
vedkommende tillige, at en væsentlig del af
deres virksomhed skyldes andre kunder end
netop det torvesøgende publikum.

Disse virksomheders struktur skyldes således
begge publikumgruppers søgning. Begge må
antages at være nødvendige for at kunne bevare
virksomhederne i deres nuværende form.

Den nu trufne beslutning om at nedlægge det
eksisterende grønttorv til fordel for etableringen
af et nyt torv i Valby har derfor medført over-
ordentlige vanskeligheder for disse virksomheder,
som til varetægelse af deres fælles interesser
i forbindelse med etableringen af dette torv har
dannet foreningen »Leverandører af Gartneri-
artikler« ved Københavns en gros grønttorv.

Lejemålene på det nye grønttorv vil blive
meget kostbare, og dets ucentrale beliggenhed
medfører, at der ikke kan påregnes en omsæt-
ning udover torvetiden, som vil kunne dække
omkostningerne ved at holde åbent i dette tids-
rum. Virksomhederne må derfor se i øjnene,
at deres omkostninger vil stige væsentligt, uden
at der vil fremkomme nogen stigning i omsæt-
ningen.

Der har imidlertid indenfor foreningen været
enighed om, at denne ikke skulle søge at mod-
virke det nye torvs etablering, men trods de
anførte vanskeligheder etablere sig også ved det
nye torv, hvorved man også har taget i betragt-
ning, at disse virksomheder er et nødvendigt led
i torvets funktion.

Imidlertid frembyder der sig for en række af
foreningens medlemmer den vanskelighed, at
den gældende næringslovs § 26 forhindrer eta-
bleringen af yderligere eet fast udsalgssted i
Københavns kommune.

Heller ikke den omstændighed, at et af disse
udsalg er tilknyttet torvet kan formentlig (jfr.
handelsministeriets skrivelse af 3. december
1934) gøre nogen ændring heri.

Foreningen ønsker ikke med sin henvendelse
at tage stilling til det principielle spørgsmål om
en ændring af næringslovens § 26, men tillader
sig under henvisning til det ovenfor anførte
om de for foreningens medlemmer gældende
ganske særlige forhold at henstille, at der i
kommissionens eventuelle udkast til en ny næ-
ringslov, for så vidt de hidtil gældende regler
om en begrænsning i antallet af udsalg bevares,
må blive indføjet en bestemmelse, der muliggør,
at foreningens medlemmer under bevarelse af
deres hidtidige udsalg ved det eksisterende torv
kan åbne et udsalg på det nye torv, ikke blot
til gavn for foreningens medlemmer, men også
til gavn for såvel torvekøbere som torvesælgere.

København, den 20. juni 1957.

Feodor Nielsen.

*Kunsthandlerforeningen af 1943.
København K., den 27-8-1957.
Ny Østergade 3.*

Bilag 17.

Til næringslovskommissionen,
Handelsministeriet,
v/ hr. ekspeditionssekretær Rønn

Da bestyrelsen for Kunsthandlerforeningen af 1943 erfarer, at der påtænkes en ny næringslov, tillader vi os høfligst at anmode om et møde med kommissionen, idet vi gerne ville søge, om det kunne lade sig gøre at ændre bestemmelserne i den nuværende lov, hvor kunst betragtes som almindelige varer.

Det kan vist siges ikke at være rimeligt at betragte kunst som en almindelig handelsvare, der fremstilles med auktion for øje, hvorfor foreningen f. eks. gerne ser l'års ejer-klausulen ved salg på auktioner bortfalde,

Forventende at blive hørt i denne sag, tegner vi

med særdeles agtelse.
P. Hilligsøe.
Fm.

Bagsværd, den 6. november 1957.

Til
Næringslovkommissionen,
Handelsministeriet

Under henvisning til mine skriftlige og mundtlige henvendelser til Handelsministeriet i sagen: Bladhandler-Forbundets automat på banegården i Helsingør tillader jeg mig at henstille til Kommissionen at foreslå en ændring af næringslovens § 26, jfr. § 2 (jfr. nedenfor) idet jeg oplyser:

Bladhandler-Forbundet er moderselskabet for samtlige jernbanekiosker og har som sådant i mange år haft koncession fra Statsbanerne. D.S.B. har ønsket, at Bladhandler-Forbundet skal opstille automater på stationerne, og dette er derefter sket. Bladhandler-Forbundet har næringsbrev som handlende. Domicilet har i ca. 20 år været Kronprinsessegade 50, København, men er nu fra 1. november 1957 Filippavej 1, Frederiksberg.

På jernbanestationen i Helsingør lod Bladhandler-Forbundet ophænge en film-automat, således at denne automat blev drevet på grundlag af Bladhandler-Forbundets københavnske næringsbrev. Politiet i Helsingør rejste sag mod Bladhandler-Forbundet, hvilket resulterede i Østre Landsrets dom, jfr. vedlagte udskrift af 8. maj 1957*). Nævnte dom statuerede overtrædelse af næringslovens § 2, men den ved retten for Helsingør idømte bøde på kr. 80 bortfaldt, idet Landsretten henviste til straffelovens § 84, stk. 1, nr. 3 (undskyldelig misforståelse af retsregler). På grundlag af de nu gældende bestemmelser i lovens § 2 og 26 er det rimeligt, at Landsretten er kommet til det anførte resultat i den foreliggende sag. Lovens § 26 giver imidlertid også tilladelse til, at en automat kan anbringes i et jernbanetog. Jeg vil mene,

at Landsretten næppe ville være gået med til at statuere, at der skulle løses næringsbrev i samtlige de kommuner, som et med en automat forsynet jernbanetog gennemkører på ruten fra f. eks. København til Frederikshavn. Da bestemmelsen i lovens § 26 om automater på jernbanestationer, skibsekspeditioner, jernbanetog, passagerskibe, hoteller, restauranter og foreningslokaler blev indsat, har der, så vidt jeg har kunnet se af lovens forhistorie, ikke været drøftet det spørgsmål, om kravet i § 2 skulle efterkommes i alle tilfælde, jfr. eksemplet med jernbanetoget.

I tilfældet Bladhandler-Forbundet forekommer det mig urimeligt, at der så at sige skal løses lige så mange næringsbreve, som der er automater. Jeg henviser til, at anbringelsen af automater skyldes et ønske fra de koncessionsgivende Statsbaner og til, at der ikke vil være nogen risiko for, at industriselskaber skal kunne opstille automater på jernbanestationer, idet D.S.B. alene er herre over, hvilke virksomheder man ønsker på stationen. Hvis loven lempes med hensyn til kravet om flere næringsbreve i det her forelagte tilfælde, vil en sådan ændring ikke kunne påberåbes af industriselskaber.

Under henvisning til foranstående tillader jeg mig at henstille, at § 26 får en tilføjelse, gående ud på:

»Næringsbrev for handlende, der har koncession med statsvirksomhed, berettiger til opstilling af automater på de overfor nævnte steder, uden at der kræves yderligere næringsbrev i de kommuner, hvor automaten er opstillet«.

Med ærbødighed
S. Heltberg.

*) U. f. R. 1957 pag. 879-

26. april 1958.

Næringslovskommissionen

v/ formanden

hr. departementschef H.Jespersen,

Handelsministeriet, København K

Havefrøhandlerforeningen har bragt i erfar-
ing, at der er nedsat et udvalg med det formål
at udarbejde forslag til revision af næringsloven.

Vi tillader os herved at anmode det ærede
udvalg om at have opmærksomheden henledt
på, at det ny forslag bliver således udformet, at
der ikke som i den nuværende lov kan være
tvivl om, at det erhverv, der i en lang årrække
er drevet af flere af Havefrøhandlerforeningens
medlemmer med myndighedernes vidende og
godkendelse, er fuldtud lovmedholdeligt.

Forholdet er det, at der for nogen tid siden
ved et rent tilfælde blev rejst sag mod et af
vore medlemmer, om hvorvidt den af ham
drevne grossistvirksomhed med salg af havefrø
til forbrugere på grundlag af indhentede ordrer
var i overensstemmelse med næringsloven.

Retten i Fredericia har afsagt dom*) i sagen
og har erklæret denne fremgangsmåde for ufor-
enelig med næringslovens § 29, og denne dom
er senere stadfæstet af landsretten.

For forståelse af hele sagens sammenhæng
er det nødvendigt ganske kort at redegøre for
disse vore medlemmers stilling og betydning.

Som det vil være almindeligt bekendt foregår
salget af havefrø detail her i landet for en stor
dels vedkommende på den måde, at frøfir-
maerne udlægger varelagre i kommission, pak-
ket portionsvis i poser, hos detailhandlerne
(købmænd, gartnere, blomsterhandlere og an-
dre) for salg til disses kunder. Når sæsonen er
forbi, tager frøfirmaerne restlageret retur for at
undgå, at varerne sælges næste år, hvor spire-
evnen vil være stærkt reduceret. Returprocenten
ligger på mellem 30 og 40 %, og de returnere-
de varer bliver destrueret. Herved fremkommer
et stort svind (varespild), men på grund af va-

rens og forbrugets særlige karakter, har det ikke
været muligt at undgå det med denne salgsme-
tode. På den måde omhandlede medlemmer sæl-
ger, bliver dette spild derimod helt undgået.

Fremgangsmåden er, at der gennem et system
af lokale agenter indhentes ordrer direkte hos
forbrugerne i landdistrikterne, og virksomhe-
dene afpasser deres indkøb efter ordrenes
omfang.

Der købes en gros hos de store frøfirmaer,
men til trods for, at de mindre virksomheder
således direkte konkurrerer med de store om
detailkunderne, har de store virksomheder aldrig
lagt hindringer i vejen for de mindre, men altid
været villige til at levere.

Forbrugerne har den fordel ved at købe hos
de mindre virksomheder, at de har et langt
større udvalg at vælge imellem, end det er
muligt for den lokale detailhandler at ligge inde
med. Mange kunder har f. eks. brug for mere
af en bestemt sort, end der findes i en normal
standardportion, og bliver derfor hos detail-
handleren henvist til at købe mange pakker af
en slags, hvor han hos de mindre virksomheder,
der sender agenter ud, kan købe nøjagtig det
kvantum, han har brug for, afvej et i løsvægt,
og derved slipper han billigere.

Vi har da også set gentagne eksempler på,
at en kreds af forbrugere har henvendt sig til
en lokal mand og opfordret ham til at optage
ordrer på havefrø, fordi de selv har kunnet se
fordelen ved at købe på den måde og samtidig
har undt denne mand en ekstra indtægt som
supplement til en lille invalide- eller folke-
pension.

Efter den afsagte dom må vi i medfør af
næringslovens § 29 og § 41 kun sælge frø af
dansk oprindelse (dette udgør iøvrigt ca. 85 %
af sortimentet), medmindre der foreligger en

*) Underbilag til dette bilag.

anmodning fra forbrugers side om også at få sorter, der ikke avles herhjemme. Dette vil sige, at der må sælges gulerodsfrø, men ikke porrefrø. Der må sælges kålfrø, men ikke løgfrø o. s. v.

De mindre virksomheder køber ganske vist både det danskavlede og det udenlandske frø hos de store en gros firmaer herhjemme, og disse får avlet deres frø hos kontraktavlere i Danmark eller på egne gårde her og i det sydlige udland.

Da det naturligvis vil være ødelæggende for de mindre virksomheder kun at kunne sælge frø, der er avlet i Danmark, er den afsagte dom meget alvorlig for disse virksomheder, og da de som anført repræsenterer en rationalisering af handelen med havefrø, er den også samfundsmæssigt, økonomisk set uheldig i sine konsekvenser.

Handelen med markfrø har altid foregået på samme måde, således at agenter indsamler

ordrer, der så afvejes og ekspederes af de respektive virksomheder.

Overfor den afsagte dom gør vi gældende, at lovens § 29 hjemler ret til ved personlig henvendelse til jordbrugere at optage bestilling på varer, for hvilke den pågældende har anvendelse i sin bedrift. Vi mener, at jordbrugere må fortolkes således, at der kan sælges til alle forbrugere af havefrø, medens retten har fortolket begrebet ganske snævert som landmænd. Dette medfører helt urimelige resultater. Der må sælges til den jordbruger, hvis brug er lagt an på avl af grøntsager til videresalg, men ikke til naboen, der kun avler til *eget* brug. Vi ønsker derfor, at det bliver fastslået, at havefrø også hører til de varer, for hvilke man ved personlig henvendelse kan optage ordrer, jfr. § 29, idet man derved kan stadfæste den praksis, som har været i brug mere end en menneskealder, mens en ændring af denne praksis, som domsafsigelsen indebærer, fører til urimelige og meningsløse resultater.

P. F. V.

HAVEFRØHANDLERFORENINGEN
for Danmark

N. Larsen,
Vilh. Bechsvej 60, Århus.

Under denne sag tiltales frøhandler

....., til at lide straf efter § 95 i lov nr. 138 af 28. april 1931 for overtrædelse af dens § 29, derved at han gennem lang tid med assistance af ca. 300 medhjælpere landet over ved personlig henvendelse til haveejere har taget bestillinger på udenlandsk havefrø til senere levering.

Tiltalte har nægtet sig skyldig.

Han har vel rent faktisk erkendt tiltalens rigtighed, idet han, der har bopæl og kontor ....., har erkendt gennem lang tid med assistance af ca. 300 medhjælpere landet over ved personlig henvendelse til haveejere at have optaget bestillinger på udenlandsk frø til senere levering, men har hævdet, at den af ham således drevne handel og fremgangsmåde ved optagelse af bestillinger på senere levering af udenlandsk frø må anses for lovlig og ikke stridende mod bestemmelserne i næringslovens § 29, idet han hævder, at jordbrug i nævnte lovs § 29, stk. 2, iflg. såvel normal sprogbrug som gældende juridisk teori må omfatte land-, skov- og havebrug af enhver art i hvilken henseende han har henvist til en af ham fremlagt afskrift af skrivelse af 7/7-1932 fra handelsministeriet, hvorefter i overensstemmelse med næringslovens § 29, stk. 2, personlig henvendelse om optagelse af bestillinger til brug for jordbrugere og fiskere ubegrænset er tilladt.

Han har følgelig gjort gældende, at eksempelvis også villa- og haveejere som sådanne, såvel som haver knyttede til gårde eller husmandsbrug må anses for jordbrug.

Anklagemyndigheden har heroverfor næst at henvise til, at ordene i lovens tekst »jordbrugere og fiskere« og disses sammenhæng henviser til et erhvervsmæssigt brug, henvist til under sagen fremlagte erklæringer af 4/5 1953 fra De danske Handelsforeningers Fællesorganisation, af 26. s.m. fra De samvirkende Købmandsforeninger i Danmark, af 10/6 s. å. fra Provinshandelskammeret og af 10/7 s. å. fra handelsministeriet, hvorefter tiltaltes fortolkning er bestridt, og den af ham drevne og anvendte fremgangsmåde må anses for ulovlig.

Da den af tiltalte drevne fremgangsmåde efter de i sagen foreliggende oplysninger må anses stridende mod næringslovens § 29, stk. 2, vil tiltalte, der selv har draget omsorg for sit forsvar, være at anse efter de i tiltalen påberåbte bestemmelser med en statskassen tilfaldende bøde af 200 kr., subs, være at hensætte i hæfte i 8 dage, samt have at betale sagens omkostninger.

Thi kendes for ret:

Tiltalte frøhandler ....., bør til statskassen bøde 200 kr. subsidært hensættes i hæfte i 8 dage og betale sagens omkostninger.

sign. A. Lundsteen.

Afskrift af dom i Fredericia 13/10-1953, stadfæstet ved Vestre Landsret i Kolding 1/10-1954.

København 0., den 28. april 1958.

Til

Kommissionen for revision af næringsloven
Christiansborg Slotsplads, K

Da efter dagspressen kommissionens indstilling kan forventes i løbet af den nærmeste tid, vil vi tillade os at henvise til vore tidligere skrivelser fra 1948, 1951 og 1957 hvori vi håber, at kommissionens indstilling vil

give vore frie og initiativrige medlemmer ligeret med industri og håndværk til at have flere udsalg i samme kommune ved fuldstændig ophævelse af paragraf 26.

Med ærbødighed.

Niels Henriksen,
formand.

Knud Nielsen,
sekretær.

København, den 22. februar 1957.

Til næringslovskommissionens arbejdsudvalg,
Christiansborg

Ved skrivelse af 23. november 1948 og 26. maj 1951, henholdsvis stilet til udvalget for revision af næringsloven, Christiansborg, og ministeriet for handel, industri og søfart, Slots-holmsgade 10, hvilke skrivelser vedlægges i afskrift, har undertegnede brancheorganisation, »Danmarks Detail-Grossist Sammenslutning af 1933«, tilsluttet sig det fra mange sider fremførte ønske om, at lovgivningsmagten ændrer næringslovens § 26, 1. stykke, således, at det heri indeholdte forbud mod, at handlende i samme kommune har mere end eet fast udsalgssted, ophæves.

Udover påny at understrege de synspunkter, vi har fremført i de nævnte skrivelser, skal vi overfor de i dagspressen i den seneste tid fremkomne oplysninger om en vis politisk modstand over for en ændring af § 26 anføre følgende:

Der består almindelig enighed om, at spørgsmålet om en fortsat opretholdelse af § 26 først og fremmest må løses ud fra en hensyntagen til forbrugernes adgang til at forsyne sig med varer til billigst mulige priser, en adgang, der forudsætter lige vilkår for alle »handlende« - hvad enten disse rubriceres som detailhandel, håndværk eller industri -. Den siden stedfundne samfundsudvikling har imidlertid medført, at detailhandelen ikke længere er ligestillet med de øvrige grupper, over for hvilke der intet forbud mod flere udsalgssteder eksisterer.

Det er ganske irrationelt, at håndværkere og industridrivende kan »handle« fra ligeså mange udsalg i samme kommune, som de ønsker, medens handelens folk, hvis uddannelse og livsarbejde det er at drive handel, skal hæmmes

i deres frie udfoldelse af initiativ og virkelyst. Vi ønsker ligestilling med andre og forstår ikke den politiske indstilling, der nu over 100 år efter en begyndende frigørelse fra laugenes snærende bånd stadig vil holde detailhandelens udøvere inden for ældgamle rammer uden udviklingsmuligheder, ja direkte påtvinge et stavnsbånd, der umuliggør det for en handlende, f. eks. at oparbejde sig en ny forretning i yderkanten af kommunen, støttet i begyndelsen af hans nuværende i tilbagegang værende forretning i de efterhånden mindre og mindre befolkede citykvarterer.

Over for de så ofte fremførte påstande om, at detailhandelens ligestilling ville hidføre en strukturændring bestående i, at detailhandelen herefter ville koncentreres på få hænder eller samarbejdende kæder og på monopolistisk vis i det lange løb virke til skade for såvel forbrugerne som de selvstændige handlende selv, kan henvises til udlandet, eksempelvis U.S.A. hvor stadig ca. 85 % af detailforretningerne er på små, selvstændige handlendes hænder. Fremdeles kan henvises til den nyligt vedtagne monopollov, der bl. a. skal kunne forhindre forbrugerskadelige aftaler.

Vi vil således på den mest indtrængende måde appellere til arbejdsudvalget om at søge fremskyndet også denne side af næringslovens revision for gennem ophævelse af § 26's forbudsbestemmelse at medvirke til en efter vor formening bedre udvikling af detailhandelens vilkår til gavn for såvel forbrugerne som handelens egne folk.

Med ærbødighed.

Danmarks Detail-Grossist Sammenslutning
af 1933.

Niels Henriksen.

København O., den 26/5 1951.

Til Ministeriet for handel, industri og søfart

Næringsloven af 28/4 1931 giver forbrugsforeningerne ret til at forsyne deres medlemmer med varer gennem flere udsalg i samme kommune under forudsætning af, at der kun udleveres varer til foreningens medlemmer.

Gennem en i dagspressen offentliggjort undersøgelse er det konstateret, at den betingelse ikke er overholdt, og den private handel ønsker

nu at ligestilles med brugsforeningerne ved slettelse af følgende sætning i næringslovens § 26, første stykke: »dog at en handlende ikke er berettiget til at have mere end eet fast udsalgssted i vedkommende kommune.«

Foreningen anmoder hermed det høje ministerium om snarest at forelægge rigsdagen forslag om sådan ændring af lov no. 138/1931.

Med ærbødighed.

København, den 23/11 1948.

Udvalget for revision af næringsloven,
Rigsdagen,
Christiansborg, K

I næringsloven (lov nr. 138) af 28/4-1931 er § 26, 1. stk. således: »dog at en handlende ikke er berettiget til at have mere end eet fast udsalgssted i vedkommende kommune«, og hermed er handelen væsentlig ringere stillet end industri og håndværkere jvf. lovens § 23 og 24, der berettiger næringsdrivende ved industri eller håndværk at drive flere udsalg i samme kommune.

Ved en radiodiskussion den 26. oktober d. å. fremgik det, at landbrugernes repræsentant, forbrugernes repræsentant og repræsentanten for arbejds erhvervsrådet alle uden undtagelse gik ind for ophævelse af næringslovens § 26's 1. stykke's sidste sætning, idet man fandt, at det vigtigste i øjeblikket var opretholdelsen af levestandarden her i landet, og at varedistributionen sker på den billigste måde, og vor forening kan kun i fuldt mål slutte sig til de her fremførte synspunkter og anbefale, at sådant konkurrencehemmende moment, som begrænsning af antal af udsalg indenfor samme kommune, fjernes i forbindelse med lovens revision.

Grundlaget for henvendelsen må ikke mis-

forstås. Det er hverken forbrugernes repræsentant's eller foreningens mening at beskære de rettigheder, industri og håndværksborgerskab giver, men man ønsker, at handelen skal have samme rettigheder, idet det har vist sig, at den rationelt drevne handel er den bedste prisnedsættende faktor, og man kan kun drive rationel handel, når bevægelsesmulighederne ikke hemmes af et sådant indgreb, som er gældende under nuværende næringslov.

En sådan bestemmelse er også ukendt i vort naboland Sverige og i U.S.A., og netop i disse 2 lande er hele den private handels rationalisering og derved nedbringelse af omkostningerne og lavere pris til forbrugerne gennemtvunget af dygtige fremsynede forretningsmænd, der har kunnet have flere udsalg i samme kommune.

Man henstiller derfor til udvalget - i forbrugernes interesse - at sidste sætning i nuværende lov's § 26, der lyder: »at en handlende ikke er berettiget til at have mere end eet fast udsalgssted i vedkommende kommune« ikke medtages i den nye lov.

Med ærbødighed.

Silkeborg, den 8. maj 1958.

Næringslovskommissionen,
Formanden, hr. departementschef Jespersen,
Christiansborg,
København

»Fællesrepræsentationen af Danske Bladhandlere« tillader sig herved at henlede kommissionens opmærksomhed på nedenstående synspunkter, som er udtryk for danske kioskejerers ønsker i forbindelse med en forhåbentlig nær forestående revision af næringsloven:

Vi går ud fra, at næringslovskommissionen betragter lukkeloven som medindbefattet under sit kommissorium, idet væsentlige næringsretlige regler jo i øjeblikket alene findes i lukkeloven. I øvrigt ville vi finde det naturligt, at vore pligter og rettigheder som kioskejere var angivet i næringsloven og ikke i lukkeloven.

I lukkelovens fortegnelse over varer, som må forhandles i kiosker med ret til at holde åbent ud over almindelig lukketid, anføres »tidsskrifter«, som ifølge domspraksis skal være af »periodisk« karakter. Vi gør i den forbindelse kommissionens medlemmer opmærksom på, at der væsentligst som følge af den snævre betegnelse »tidsskrift« i stedet for »bøger« - er blomstret en vældig såkaldt »kulørt« litteratur op. Ethvert seriehefte og lignende holder sig loven efterrettelig i kraft af nummerering af hvert »tidsskrift« eller ved, at et nyt lille afsnit af en fortsat roman bringes efter slutningen af en i øvrigt selvstændig roman. Det har sikkert ikke været lovgivernes mening at begunstige den letteste litteratur på den lødigere litteraturs bekostning, som resultatet er blevet. Vi vil tro, at en tilbagevendende til for eksempel definitionen, som den fandtes i lukkeloven af 19.6.1908, nemlig »aviser, bøger, tidsskrifter og deslige« ville medføre en produktion af mere lødige bøger til en pris af indtil kr. 6,-, som i øjeblikket er grænsen for de såkaldte frisalgsbøger, d. v. s. bøger, som falder uden for forlægger-

nes og boghandlernes samhandelsregler. Det fremgår for øvrigt heraf, at forlæggere og boghandlere ikke betragter frisalgsbøger som en ren boghandlervare.

Det er en kendsgerning, at et bredt udsnit af befolkningen, ikke mindst af ungdommen, nok kommer hyppigt i kiosker efter seriehefter eller lignende, men samtidig viser sig frygtssomme over for den med kvalitetslitteratur velassorterede boghandel. Hvis kioskerne kunne lægge god romanlitteratur - som meget vel lader sig producere i billige folkeudgaver — frem på disken sammen med dagblade, ugeblade og seriehefter, ville mange her få deres første møde med den litteratur, som kunne inspirere og bane vejen til bøger både på bibliotek og hos boghandler.

Til støtte for vore ønsker om en modernisering og à jour føring af næringsloven og lukkelov anfører vi også, at jernbanekiosker ofte har et betydeligt salg til et publikum, som søger til jernbanestationen efter almindelig lukketid alene for at gøre indkøb i kiosken. Disse jernbanekiosker drives oftest sobert og med stor dygtighed, og mange af dem udnytter naturligvis den særlige ret, som jernbanekiosker har til også at sælge regulære bøger. Men hvad salget af specielt bøger angår, må vi som sagt mene, at det vil være i samfundets interesse, at samtlige kiosker bliver anerkendt som forhandlere.

Vi rejser tillige det spørgsmål over for kommissionen, om betegnelsen »kiosk« ikke bør forbeholdes de forretninger i de forskellige brancher, som opfylder lukkelovens dispensationsbestemmelser med hensyn til vareudvalg. Der ville heri ligge en vejledning for befolk-

ningen med hensyn til lukketid, og myndighedernes tilsyn med lovens overholdelse ville blive lettet.

Vi skal endelig over for kommissionen er-

klære os villige til at besvare ethvert spørgsmål i forbindelse med vor næring som kioskejere, og vi håber på, at ovenstående ønsker må finde støtte hos samtlige kommissionsmedlemmer.

Fællesrepræsentationen For Danske
Bladhandlere ved dens formand.

Chr. Thomsen.

København, den 9- februar 1961.

Handelsministeriet

Som det vil være handelsministeriet bekendt, har en del af bestemmelserne i næringsloven en betydelig interesse i forbindelse med sundhedskommissionernes tilsyn med *omsætningen med levnedsmidler*.

Indenrigsministeriet har derfor fundet det rigtigt allerede under kommissionsbehandlingen vedrørende den nye næringslov at søge orientering om, hvilke synspunkter der med hensyn til de nævnte bestemmelser i næringsloven anlægges fra sundhedsmyndighedernes side.

Man har derfor anmodet sundhedsstyrelsen og Foreningen af Sundhedskommissioner i Københavns Amt om en udtalelse angående det af næringslovskommissionen udarbejdede diskussionsgrundlag af 25. oktober 1957. Fra Foreningen af Sundhedskommissioner i Københavns Amt har man derefter modtaget den i fotokopi medfølgende skrivelse af 16. juni 1958, og fra sundhedsstyrelsen har man modtaget de ligeledes i fotokopi medfølgende skrivelser af 24. juli 1958 og 6. december 1960.

Idet indenrigsministeriet henviser til de nævnte udtalelser, skal man henlede opmærksomheden på, at der siden udfærdigelsen af den nugældende næringslov af 28. april 1931 er sket en stærk udbygning af tilsynet med omsætningen med levnedsmidler, hvilket tilsyn i første række påhviler sundhedskommissionerne. Denne udbygning af tilsynet er i første række sket for at modvirke spredning af smitsomme sygdomme, navnlig med de letfordærlige levnedsmidler. Dette tilsyn må antages at blive mere udbygget i forbrugernes velforståede interesse.

Levnedsmiddelomsætningen har således været

præget - i sundhedens interesse - af restriktive tendenser, medens der på næringslovgivningens område iøvrigt synes at være ønsker om at fremme en friere udvikling, end selv næringsloven af 1931 giver mulighed for.

Det skal i denne forbindelse nævnes, at indenrigsministeriet er bekendt med, at det i sundhedsstyrelsen har været overvejet at søge indrettet en hygiejnisk uddannelse, f. eks. i forbindelse med den teoretiske lærlingeuddannelse, der skulle være en forudsætning for at erhverve ret til at drive virksomhed med tilvirkning og omsætning med levnedsmidler. Kravet om en vis uddannelse, der tidligere var begrundet i laugssynspunkter, synes således at kunne opstå påny omend udfra helt andre hensyn - de sundhedsmæssige.

Indenrigsministeriet har under henvisning til foranstående fundet anledning til at fremhæve, at begrænsninger i den frie omsætning med levnedsmidler udfra sundhedsmæssige synspunkter ikke, som det synes at have været tilfældet i flere af de foreslåede bestemmelser til en ny næringslov, bør opfattes som undtagelser fra et princip om fri omsætning, men er udslag af et velunderbygget princip, hvorefter der bør skabes de bedst mulige garantier for en sundhedsmæssigt forsvarlig omsætning af levnedsmidler.

Man skal tilføje, at de sundhedsmæssige synspunkter i handelsomsætningen efter indenrigsministeriets opfattelse bør have en meget betydelig vægt i betragtning af, at en meget stor procentdel af de virksomheder, der omfattes af næringsloven, beskæftiger sig med levnedsmiddelomsætningen.

P. M. V.

E. B.

Fl. Martensen-Larsen.

Den 6. december 1960.

Indenrigsministeriet,
Slotsholmsgade 6, K

På dertil given foranledning og i forbindelse med skrivelse herfra af 24. juli 1958 vedrørende udkast af 25. oktober 1957 til bestemmelse i kapitel 1 i en ny næringslov skal sundhedsstyrelsen bemærke følgende:

Udkastet synes at bygge på det synspunkt, at omsætningen med bl. a. levnedsmidler, herunder f. eks. brød, smør, ost, margarine, røgede og saltede fiskevarer samt iøvrigt naturalprodukter af dansk jordbrug, husdyrhold og fiskeri i næringsretlig henseende skal være friere stillet end andre former for handel.

Ganske vist er der herved kun taget stilling til det rent næringsretlige spørgsmål om, hvorvidt der kræves næringsbrev eller vandrebevis til forhandlingen af de nævnte varer, eller om denne kan ske helt uden næringsadkomst, men reglerne må i nogen grad efterlade det indtryk, at betænkelighederne ved omførsel af disse varer er mindre tungtvejende end ved omførsel med andre varer.

Sundhedsstyrelsen må for sit vedkommende mene, at det er uheldigt, at næringsloven vil kunne give anledning til den opfattelse, at handel med levnedsmidler kan finde sted uden iagttagelse af andre væsentlige bestemmelser end næringslovens regler.

Muligvis ville det lovteknisk være mest hensigtsmæssigt allerede i § 1 i et særligt stykke, eventuelt som stk. 6, at indføje en bestemmelse af følgende indhold:

»Bestemmelserne i nærværende lov medfører ingen ændringer med hensyn til de gældende regler i sundheds- og levnedsmiddellovgivningen, herunder bl. a. lov nr. 174 af 28. april

1950 om levnedsmidler m. m., lov nr. 150 af 11. maj 1954 om kvalitetskontrol med fisk og fiskevarer, lov nr. 423 af 12. april 1949 om indenrigs kødkontrol, lov nr. 217 af 16. juni 1958 om slagtning, forhandling, udførsel og indførsel af fjerkræ m. v. samt bestemmelser i de enkelte kommuners sundhedsvedtægter - f. eks. om anmeldelse til eller godkendelse fra statslige eller kommunale myndigheder, forinden en virksomhed med tilvirkning, opbevaring, transport og forhandling i erhvervsøjemed af levnedsmidler kan påbegyndes.«

Ved at tage forbehold allerede i § 1 om de nævnte bestemmelsers uændrede gyldighed kunne man formentlig nøjes med at henvise til denne bestemmelse i de paragraffer i næringsloven, der omhandler levnedsmidler, hvorimod de i udkastet indeholdte forbehold, der synes at blive betragtet som særlige undtagelser fra næringslovens hovedprincip, nærmest forekommer vildledende, når det tages i betragtning, at der i mange kommuner her i landet er et direkte forbud mod forhandling ved omførsel af de fleste arter af levnedsmidler.

Sundhedsstyrelsen skal yderligere på den givne foranledning henlede opmærksomheden på skrivelse af 16. juni 1958 til indenrigsministeriet fra Foreningen af sundhedskommissioner i Københavns amt, hvori det nævnes, at man med udgangspunkt i næringsloven har fortolket »udbringning af varer« meget vidt, således at man ser bort fra, at der i virkeligheden er tale om »omførsel til salg«, der i mange kommuner - ud fra hygiejniske hensyn med rette - er forbudt for de fleste levnedsmidlers vedkommende.

P. D. V.
Erik Uhl.

København, den 24- juli 1958.

Til

Indenrigsministeriet.

Sundhedsstyrelsen har haft lejlighed til at gennemse et duplikeret udkast af 25. oktober 1957 til bestemmelserne i kapitel 1 i en ny næringslov.

I denne anledning skal man, efter at sagen har været behandlet i det ministerielle lægelig-veterinære hygiejne-udvalg, bemærke følgende:

ad § 8. Idet bemærkes, at sundhedsstyrelsen er bekendt med, at handelsministeriet har ment at kunne karakterisere handel fra en såkaldt butiksbuss, der på bestemte tider forhandler varer på bestemte steder, som handel fra fast forretningssted, skal man henstille, hvorvidt begrebet »fast forretningssted« yderligere bør klargøres. Forsåvidt angår handel med levnedsmidler, må sundhedsstyrelsen i hvert fald finde det rimeligt at påpege, at de hygiejniske forholdsregler, der typisk vil kunne træffes i butikslokaler beliggende i en ejendom med mulighed for vandinstallation, kloakafløb og andre sanitære indretninger, frembyder en større sikkerhed mod sundhedsfare ved levnedsmiddelforhandling end handel fra vogne og lignende af en hvilken som helst art.

Man skal yderligere fremhæve det synspunkt, som øjensynligt ikke har præget det foreliggende udkast til en næringslov, at der ud fra sundhedsmæssige betragtninger er væsentlige sundhedsmæssige betænkeligheder knyttet til omførsel med ubehandledede eller kun let behandlede levnedsmidler, hvilket derimod ikke gælder en lang række industrivarer, herunder f. eks. isenkram og lignende, visse konservervarer m. m.

Med henblik på gennemførelse af ønskelige hygiejniske forholdsregler i levnedsmiddelbutikker er det efter sundhedsstyrelsens skøn uønskeligt, at man i for høj grad letter omførsel med levnedsmidler, der i de forskellige befordringsmidler næppe vil kunne transporteres og opbevares på en i hygiejnisk henseende tilfredsstillende måde.

Med hensyn til *udkastets* § 12 skal man be-

mærke, at bestemmelserne i stk. 2 og stk. 3 forudsætter, at en lang række levnedsmidler uden nogen form for effektiv kontrol skal kunne forhandles ved omførsel, for de i stk. 3 nævnte varer endda uden vandrebreve, og for de i stk. 2 nævnte varer ganske vist mod løsning af vandrebreve, der imidlertid gælder for hele landet. Da det i levnedsmiddelovens § 4, stk. 1, er fastslået, at visse af de i § 12, stk. 2, nævnte levnedsmidler kun må forhandles efter forudgående anmeldelse til sundhedskommissionen, synes bestemmelsen at kunne virke direkte vildledende.

Man skal yderligere med hensyn til *udkastets* § 18 pege på, at det af kontrolmæssige hensyn forekommer uønskeligt, at enhver uden vandrebreve kan foretage opkøb af visse levnedsmidler og med vandrebreve formentlig de fleste af de levnedsmidler, for hvis vedkommende betænkeligheder gør sig gældende.

Vandrebreve burde efter sundhedsstyrelsens formening altid udkræves til opkøb eller forhandling af levnedsmidler ved omførsel. Vandrebreve burde kun udstedes for vedkommende politikreds - således at vandrebreve løses for hver politikreds, hvor omførsel finder sted - og burde (gebyrfrit) fornyes med passende mellemrum, således at man i hvert fald inden for politikredsene kan have et sikkert overblik over, hvem der til enhver tid opkøber eller forhandler levnedsmidler ved omførsel. Det må i denne forbindelse erindres, at muligheden for kontrol med varerne og med de hygiejniske forhold vanskeliggøres betydeligt, når man ikke har sikkert kendskab til, hvor kontrollen bør sættes ind.

Også § 20 om salg af bl. a. næringsmidler på markeder, ved dyrskuer og på torve giver anledning til betænkeligheder, fordi der på disse steder oftest ikke vil være mulighed for at opfylde de hygiejniske krav, som må stilles med hensyn til forhandling af en række levnedsmidler.

Sammenfattende kan man udtrykke sundheds-

styrelsens synspunkt således, at der ikke i næringsloven bør skabes en lovsikret formodning om, at et forbud mod eller regulering af handel med levnedsmidler ved omførsel eller i fri luft er en undtagelse fra hovedreglen. — Tværtimod

bør handel med levnedsmidler som overvejende hovedregel finde sted alene fra faste forretningssteder under tag og indenfor fire vægge, hvor der er mulighed for en effektiv rengøring med benyttelse af egnede sanitære installationer.

Frandsen.

16. juni 1938.

Indenrigsministeriet

På foranledning af indenrigsministeriets repræsentant i næringslovskommissionen har foreningen drøftet det i kommissionen foreliggende diskussionsgrundlag af 25. oktober 1957 vedrørende en ny næringslov.

Foreningen har indskrænket sig til at beskæftige sig med bestemmelserne i § 12 i diskussionsgrundlaget, idet denne bestemmelse efter foreningens opfattelse berører sundhedskommissionernes arbejdsområde i et sådant omfang, at man har fundet anledning til at fremsætte nogle bemærkninger herom.

De nugældende bestemmelser i næringslovens §§ 40 og 41 har ofte beredt sundhedskommissionerne vanskeligheder specielt ang. de områder, hvor de nævnte lovbestemmelser giver anledning til omførsel med levnedsmidler.

I en række sundhedsvedtægsbestemmelser — og dette gælder praktisk talt alle de kommuner, hvis sundhedskommission er tilsluttet nærværende forening — indeholdes en bestemmelse, hvorefter sundhedskommissionen har ret til at forbyde gade- eller hushandel med sådanne levnedsmidler for hvis vedkommende denne forhandlingsform skønnes at medføre sanitære ulemper vedrørende opbevaring, transport eller forhandling, men om rækkevidden af sundhedsvedtægtsbestemmelser med dette indhold hersker der stærk tvivl, idet man, såvidt foreningen formår at se, kun med sikkerhed kan sige, at reglen ikke kan anvendes til at nedlægge generelt forbud mod forhandling af levnedsmidler fra vogn, idet dette ville betyde, at næringslovens bestemmelser om omførsel af levnedsmidler både med og uden vandrebreve ville blive illusorisk.

Forsåvidt angår de områder, hvor den nævnte sundhedsvedtægtsbestemmelse kan finde anvendelse, må foreningen fremhæve, at sundhedskommissionerne har været hemmet i bestræbelserne for at gennemføre de bedst mulige hygiejniske forhold med hensyn til levnedsmiddelhandelen derved, at begrebet »omførsel« er ind-

snævret, idet begrebet »udbringning af varer« ifølge domspraksis er strakt så vidt, at det også omfatter tilfælde, hvor varevogne på bestemte dage ankommer til bestemte distrikter, således at kunderne er klare over, at de kan henvende sig til den handlende og der købe varer, som ikke i forvejen er afvej et eller indpakket til den enkelte kunde.

I enkelte tilfælde har de kommunale myndigheder søgt at råde bod herpå ved i sundhedsvedtægten at få indføjet en bestemmelse, hvorefter begrebet »gade- eller hushandel« defineres som enhver falbydelse eller fordeling af varer ved omførsel direkte til forbruger, herfra dog undtaget udbringning af bestilte varer i afvejet (aftalt) og indpakket (emballeret) tilstand fra faste forretningssteder.

Foreningen erkender, at der foreligger et vist behov for ambulant handel også med levnedsmidler i de områder af landet, hvor bebyggelsen er spredt, idet man herved sikrer befolkningen tilførsel af levnedsmidler af væsentlig ernæringsmæssig betydning.

I de bymæssigt bebyggede områder, hvor befolkningens adgang til faste forretninger - indrettet i overensstemmelse med de alm. anerkendte hygiejniske principper - er særdeles bekvem, virker omførsel af levnedsmidler derimod demoraliserende på sundhedskommissionsarbejdet, og der kan efter foreningens opfattelse ikke tillægges denne handel nogen ernæringsmæssig betydning for befolkningen.

For at bringe overensstemmelse mellem sundheds- og næringslovgivningen ville foreningen herefter anse det for hensigtsmæssigt, at der i næringsloven blev indføjet en definition af begrebet »omførsel« i overensstemmelse med den definition på gade- eller hushandel, der er indføjet eller kan indføres i sundhedsvedtægterne.

Endvidere vil foreningen anse det for ønskeligt, at man i næringsloven optog en bestemmelse om, at kommunalbestyrelsen i samråd

med handels- og indenrigsministeren og evt. efter forud indhentet erklæring fra vedkommende sundhedskommission kunne gennemføre et forbud mod ambulant handel med levned-

smidler af enhver art eller bestemte arter i kommunen eller dele deraf, hvor befolkningens forsyning med levnedsmidler er tilstrækkeligt sikret gennem faste forretningssteder.

P. F. V.
Busk Jensen.

24. januar 1962.

Hr. afdelingschef Peter Villadsen, K. D.M. p.p.
Formand for næringslovskommissionen,
Handelsministeriet,
Slotsholmsgade 10, K

Foranlediget af den forestående revision af næringsloven af 28. april 1931 tillader undertegnede A/S Københavns Telefon-Kiosker sig at anmode kommissionen om, at der i næringslovens § 26 tages hensyn til, at vor virksomhed kan drives på legal vis.

Siden 1895 har A/S Københavns Telefon-Kiosker eksisteret på en kommunal koncession, der i april 1954 er fornyet for en 20-årig periode.

Kioskerne er opstillet på offentlig grund i Københavns kommune, og deres formål er - som det fremgår af koncessionen - at virke som en service over for byens borgere. Kioskerne's forpligtelser i så henseende er angivet i koncessionens §§ 3 og 4, der lyder:

§ 3.

Hver kiosk skal være forsynet med mindst een publikumstelefon. For benyttelsen opkræves et gebyr, der vil være at godkende af magistraten.

Politiets tjenestemænd skal, når de er i uniform eller på anden måde legitimerer sig som sådanne, have fri afbenyttelse af telefonen i tjenesteanliggender. Der forbeholdes magistraten ret til også at fordre kommunens tjenestemænd indrømmet en lignende ret. Kioskens personale skal være pligtig til i ulykkes- og ildebrandstilfælde på opfordring straks at telefonere efter hjælp.

Kioskerne skal være forsynede med ur, hvor på tiden angives nøjagtigt, og som om aftenen belyses med elektrisk lys. Dette gælder dog ikke de 5 opførte funkiskiosker.

Kioskerne skal - dog under iagttagelse af bestemmelserne i helligdagsloven -- såvel hverdage som søn- og helligdage holdes åbne i vinterhalvåret fra 1. oktober til 1. april fra kl. 8 til kl. 22 og i sommerhalvåret fra 1. april til

1. oktober fra kl. 1/2 til kl. 22. Magistraten forbeholder sig ret til at forlange, at enkelte kiosker skal holdes åbne i længere tid.

I hver kiosk skal holdes tilfredsstillende opsyn, der sørger for overholdelse af god orden.

§ 4-

I kioskerne skal findes fremlagt alle indenlandske jernbane- og dampskibslister samt Kraks vejviser.

For benyttelse af rejselister og vejviser kan fordres et gebyr, der vil være at godkende af magistraten.

Der skal være udsalg af aviser samt af brevkort og frimærker enkeltvis til statens priser, dog at salget af disse kan indskrænkes til de til enhver tid gældende frigørelsesmidler for breve og brevkort til indenbys og udenbys forsendelser.

Selskabet er iøvrigt berettiget til at drive kioskforretning i det omfang, den til enhver tid gældende lovgivning hjemler.

Den i § 3, stk. 4, nævnte længere åbningstid for enkelte kiosker er bestemt således, at 2 kiosker holdes åbne hele døgnet. Alle kiosker har iøvrigt åbent fra kl. 7 til 22.

Ifølge § 9 må ingen kiosk borttages eller lukkes uden magistratens samtykke, og da indtægterne for adskillige af kioskerne's vedkommende ikke er tilstrækkelige til at betale udgifterne ved driften under de i koncessionen stillede, ovenfor nævnte betingelser, særlig den lange åbningstid, er en samlet koncessioneret drift nødvendig, hvor de bedst beliggende kiosker giver sådanne fortjenstmuligheder, at dette kan opveje de dårligst beliggendes underskud. Hertil kommer, at fortjenstmarginen på de varer, det er os tilladt at forhandle, er så

ringe, at en stordrift er absolut nødvendig for at opfylde koncessionens betingelser.

Da kioskvirksomhed ifølge sagens natur ikke kan opfylde krav om industri- eller håndværksnæring, har vi stået over for den uløselige opgave at forene næringslovens § 26's forbud mod mere end et udsalgssted i hver kommune med koncessionens klart udtrykte krav om opretholdelse af 23 ekspeditionssteder i Københavns kommune.

Vi har søgt at løse problemet ved en bortforpagtningsordning, men en sådan støder på store vanskeligheder. For det første må en sådan ordning forudsætte, at hver kiosk økonomisk kan hvile i sig selv, hvilket som ovenfor anført ikke er tilfældet, og ved de direkte tabsgivende kiosker vil det være udelukket at få personale til at arbejde på forpagtningsvilkår. Ydermere vil der til at gennemføre en forpagtningsordning for vore kiosker kræves en vidtgående udbygning af det daglige regnskab, et arbejde som det tidligere har vist sig umuligt at gennemføre. Endelig vil en bortforpagtning kræve en vis selvstændig disponeringen af forpagterne, bl. a. med hensyn til indkøb. Foruden at dette ville betyde, at en stor del af personalet måtte ud-

skiftes, udelukker kioskerne størrelse, at disse kan ligge med noget egentligt varelager, hvorfor lagrene af disse grunde må formidles gennem vort hovedkontor, hvorfra kioskerne i en stadig strøm forsynes med varer i dagens løb. Tanken om at opretholde hver kiosks selvstændighed er derfor af mange årsager urealistisk.

Københavns magistrat har derfor ved den sidste koncessionsfornyelse i 1954 bl. a. insistet på, at vort personale blev organiseret i Handels- og Kontormedhjælperforbundet, der har stillet krav om bestemte lønninger for personalet. Derved bliver en forpagtningsordning yderligere problematisk for ikke at sige uigennemførlig.

Det er ud fra disse erfaringer vor opfattelse, at driften af en koncessioneret kioskvirksomhed som vor ikke lader sig forene med den nuværende affattelse af næringslovens § 26, og vi tillader os derfor at anmode om, at der, hvis næringsloven ikke bliver generelt ændret således, at vi kan drive vor virksomhed i overensstemmelse med vor koncession, i loven indsættes en specialbestemmelse, der giver mulighed herfor.

Med højagtelse

A/S Københavns Telefon-Kiosker

Leo Nielsen.

10. september 1962:.

Næringslovskommissionens sekretariat,
Handelsministeriet,
København

På dertil given foranledning tillader man sig at henstille, at næringslovskommissionen tager under overvejelse at udvide omfanget af varer, som i henhold til § 12 i forslaget til ny næringslov må omføres af ambulante fiskehandlere til foruden de i forslaget nævnte varer at omfatte visse »tilbehør« til fisk og fiskevarer - som f. eks. sennep, remoulade og rasp - samt *fiskehermetik* af dansk oprindelse.

Endvidere ønskes meget gerne klart tilkendegivet, at frossen fisk og frosne fiskevarer er at betragte som naturalprodukter.

Dette sidstnævnte ønske er tidligere fremsat i kommissionen af underskriveren af nærværende skrivelse, og det skyldes navnlig frygten for, at disse varer fremover vil blive benævnt »industrivarer«, idet tilvirkningsstederne oftere benævnes fryseindustrien.

For omførsel af frosne fisk og fiskevarer vil fiskeriministeriet fremkomme med særlige regler, og det vil næppe være hensigtsmæssigt at udarbejde sådant reglement, dersom en kommende ny næringslov vil forhindre ambulant handel med disse varer.

Da de ambulante fiskehandlers vogne i henhold til kvalitetsloven med fisk og fiskevarer (Lov nr. 150 af 11/5 1954) jvnfr. fiskeriministeriets bekendtgørelse af 2/5 1960 er underkastet strenge krav, vil der næppe kunne rejses sundhedsmæssige indvendinger mod, at den kommende næringslov tillader omførsel af de ovennævnte varer, og for de pågældende, der ofte driver en ret beskeden handel, vil det have stor betydning at kunne omføre disse ting sammen med fiskene.

Ærbødigst.

Landsorganisationen af Danmarks
Detailfiskehandlere
Schilder Knudsen.

København K., den 26. april 1963.

Handelsministeriet,
Slotsholmsgade 10, K

I tilslutning til behagelig samtale med afdelingschef Agbo og fuldmægtig Selmer tillader jeg mig for Foreningen for rejsende Uldhandlere i Danmark at bemærke:

Det er af meget væsentlig betydning for de rejsende uldhandlere, at der ved den forestående revision af Næringsloven tages hensyn til uldhandlerne og det erhverv, de en meget lang årrække har drevet.

Foreningen for rejsende Uldhandlere har som medlemmer ca. 200, og yderligere findes der formentlig 200 uldhandlere, der ikke er organiseret.

Det er magtpåliggende for uldhandlerne, at de kan få tilladelse til at fortsætte deres i mange år drevne erhverv, men således at de uldhandlere, der i øjeblikket kun har Amtstilladelser, fremtidig får et større område for deres virksomhed.

Man har endvidere bedt mig fremhæve over-

for Ministeriet, at det ville være uheldigt, hvis en fremtidig ordning ikke tillod tilgang af nye uldhandlere.

Der er utvivlsomt et behov særlig hos befolkningen på landet for at kunne købe de særlige varer, som uldhandlerne sælger, og som ikke kan fås i de faste forretninger.

Endvidere er der formentlig også stadig et behov for, at personer kan optage erhverv som uldhandlere. Det kan således nævnes, at der jo findes mange personer, som ønsker at være selvstændige, men ikke har midler til at etablere en forretning. Der er endvidere mennesker, som i større eller mindre grad er invalideret, og som på denne måde ville kunne skabe sig et levebrød uden at ligge det offentlige til byrde.

På foreningens vegne tillader jeg mig at bede om, at man vil tage disse betragtninger med i de overvejelser, som Kommissionen vil gøre sig.

Med ærbødighed.

Felix Vang.

København K., den 19. januar 1957.

Til Næringslovskommissionen,
c/o Handelsministeriet
Slotsholmsgade 10, K

For Foreningen for rejsende Uldhandlere i Danmark, tillader jeg mig herved at rette Henvendelse til Kommissionen vedrørende de Bestemmelser i Næringsloven som berører Medlemmernes Forhold.

Foreningen har ca. 300 Medlemmer, men det maa nævnes, at der yderligere her i Landet findes ca. 300 Uldhandlere, som ikke er Medlemmer af Foreningen.

Forholdet er som bekendt det, at Foreningens Medlemmer søger deres Næringsvej ved Omførsel af Husflidsprodukter.

Som det er Kommissionen bekendt, har Uldhandlerstanden eksisteret i mange Aar, og har i disse mange Aar udfyldt en Funktion, hvorfor Samfundet har haft Behov.

For det første har den Husflidsproduktion, som har været udøvet i Aarringer, alene gennem de rejsende Uldhandlere kunnet finde sin Afsætning, idet de paagældende Varer ikke har været omsat og formentlig ikke har kunnet om sættes gennem den almindelige Handel fra faste Forretningsteder. Denne Husflidsproduktion bestaar stadig, og har stadig Behov for at kunne finde sin Afsætning.

Dernæst har der været og er stadig hos en vis Del af det forbrugende Samfund Behov for Muligheden for at kunde købe de omhandlede Varer hos Uldhandlerne. Det kan saaledes nævnes eksempelvis, at Befolkningen paa afsides liggende Steder og paa de mindre Øer har interesse i, at Leverandørerne kommer til dem med Varerne. Der findes ogsaa Befolkningslag, som paa Grund af deres særlige Behov - f. eks. Undertøj i store Størrelser - ikke ønsker at besøge de Forretninger i Byerne, som særlig er lagt an efter en mere moderne Smag, og derfor er interesseret i i deres Hjem at kunde faa forevist et Udvalg af de Varer, som de særligt har brug for. Dette har ført med sig, at de rejsende Uldhandlere har en fast Kundekreds, som de

med regelmæssige Mellemrum besøger, og betjener.

De rejsende Uldhandlere bestaar for Størstedelen af Personer, som i en længere Aarrække har skaffet sig deres Erhverv paa denne Maade. Det drejer sig for en stor Del om Folk, som af helbredsmæssige eller andre Grunde ikke har kunnet fortsætte deres Erhverv som Haandværkere, Forretningsdrivende, Landmænd o. lign. og som har fundet et Erhverv ved Handel med Husflidsprodukter.

Af det anførte vil det fremgaa, at den Vareomsætning, som sker gennem Uldhandlerne, er meget beskeden i Forhold til den Vareomsætning, der finder Sted gennem de faste Forretningsdrivende, og at der sikkert ikke kan siges at bestaa nogen Konkurrence af Betydning mellem Uldhandlerne og de faste Forretningsdrivende, alene fordi Uldhandlerne opfylder et ganske specielt Behov hos en mindre Del af Befolkningen.

De Ønsker man fra Foreningen og dennes Medlemmers Side har i Forbindelse med en Ændring af Næringsloven, er særlig følgende:

1. At den Bestemmelse, som findes i § 97 i den gældende Næringslov, maa blive opretholdt.
2. At den Adgang til Erhvervelse af Vandrebrev, som indeholdes i den nuværende Lovs § 36 ff, dels maa blive opretholdt, dels maa blive udvidet i begrænset Omfang.

Forholdet er jo det, at saadanne Vandrebrev efter den nugældende Lovs § 36, Stk. 2, kun giver Adgang til Udøvelse af Virksomheden i det Amt, hvor den paagældende har sit Hjemsted. Dette har vist sig at støde paa Vanskeligheder og medføre lidet rimelige Resultater, idet den paagældende, der har Vandrebrev paa Grund af Amtsgrænsernes noget vilkaarlige Forløb ofte vil være afskaaret fra at drive sin Virksomhed i et Omraade, der ligger umiddelbart

op til hans Hjemsted, og som derfor er et naturligt Omraade for ham.

Foreningen og dens Medlemmer tillader sig derfor ærbødigt at henstille til Kommissionen at vilde tage under Overvejelse at udvide Omradet for Vandrebrevene, således at de gælder dels i det Amt i hvilken den paagældende har sit Hjemsted, og dels i de tilstødende Amter.

Dette er de Hovedpunkter, hvorpaa Foreningen og dens Medlemmer gerne ønsker at henlede Næringslovskommissionens Opmærksomhed.

Man er naturligvis rede til nærmere at supplere de nævnte Oplysninger i det Omfang, det ønskes, ligesom man er rede til at komme til en personlig Forhandling om Spørgsmålet.

Med ærbødighed.

Felix Vang.

Herning, den 22/1 1964.

Næringslovskommissionen,
Handelsministeriet,
Slotsholmsgade, København K

Landsforeningen, der har 11-12.000 medlemmer og har som opgave at varetage hørehæmmedes, d. v. s. tunghøres og døvblevnes, interesser på en række forskellige områder, har stedse set på *salg af høreapparater* ved dørene med den største utilfredshed og misfornøjelse og har da også flere gange i de senere år overvejet en henvendelse til myndighederne om at få indført et forbud mod salg af høreapparater ved dørene.

Af dagspressen fremgik det for 8 dage siden, at man i Næringslovskommissionen for tiden overvejer forbud mod salg af eksempelvis støvsugere og symaskiner.

Når kommissionen åbenbart er af den opfattelse, at et forbud mod salg af disse ved dørene er velmotiveret og påkrævet, er der for landsforeningen ingen tvivl om, at et forbud mod

salg af høreapparater ved dørene er meget mere påkrævet og velmotiveret.

Landsforeningen tillader sig derfor ved denne foreløbige henvendelse at bede kommissionen optage til overvejelse at medtage også høreapparaterne.

Landsforeningen vil gerne i løbet af kort tid udførligt motivere denne henvendelse, men er iøvrigt klar over, at vor henvendelse er kommet på et relativt sent tidspunkt, idet kommissionen vistnok står foran afslutningen af arbejdet. Hvis vor henvendelse ikke kan nå at komme med i kommissionsbetænkningen, beder vi om, at henvendelsen må blive medsendt til ministeriet, idet landsforeningen da kan foretage en direkte henvendelse til ministeriet eller senere til det folketingsudvalg, der til sin tid måtte blive nedsat om sagen.

Med ærbødighed.

Henry Pedersen,
landsretssagfører, landsformand.

København, den 14. april 1964.

Næringslovskommissionen,
Handelsministeriet,
Slotsholmsgade 10, K

I forbindelse med Forbrugerrådet og Statens Husholdningsråds rådsmøder i slutningen af 1963 har disse rådsforsamlinger drøftet forbrugernes stillingtagen bl. a. til de næringsretlige regler om personlig henvendelse vedrørende bestillingsoptagelser hos private.

Under hensyn til et rimeligt krav om privatlivets fred sammenholdt med de nu til rådighed værende befordringsmidler og den stigende forbrugeroplysning finder rådene - ikke mindst på baggrund af de praktiske erfaringer om den måde, hvorpå bestillingsoptagelser på såvel trykte skrifter som støvsuger og symaskiner har udviklet sig - at rådene på det bestemteste må udtale, at dette er salgsformer, der er så overvejende til ulempe for forbrugerne, at man ikke tager i betænkelse at anmode om at få den nuværende regel i næringslovens § 42, 2. stk., såvel som dispensationsadgangen i § 29, stk. 3, ophævet. Såvel forbrugerrådet som husholdningsrådet modtager mange direkte klager - ligesom dette jævnligt fremgår af læserindlæg i dagspressen — over, at de nuværende muligheder misbruges til at sælge forbrugerne varer, som de - både af økonomiske og af indholdsmæssige grunde - er meget misfornøjede med at være blevet overtalt til at købe. Af de til rådene indkomne klager fremgår det overordentlig tydeligt, at sælgernes interesse i at sælge netop det konkrete mærke støvsuger, symaskine eller trykte værk, påvirker salgsgargumenterne på højst uheldig vis - jævnligt anføres det f. eks. ganske urigtigt, at kogeboøger er udgivet af Statens Husholdningsråd, eller at maskinerne er anbefalet af samme råd. Ej heller er det usædvanligt, at køberne har misforstået bestemmelserne i bestillingsordresedlen, således at denne er blevet opfattet som »modtagelse på prøve« - kvittering, eller at der er misforståelse om betalingsbeløbets størrelse. Naturligvis er det beklageligt, at køberne ikke er i stand til at overskue de aftaler, der indgås på denne måde,

men det er en kendsgerning, at der slet ikke i samme omfang sker fejltagelser med de køb og salg, der finder sted på sælgernes forretningssted, som i de tilfælde, hvor bestillingsoptagelsen finder sted på køberens bopæl. Specielt tvivler rådene om kolportagens betydning for folkeoplysning og for kulturspredning, idet det er forbrugernes indtryk, at kolportagesalget langt fra er indskrænket til sådanne værker, der kan berettige til en sådan karakteristik, ligesom dette salg ofte sker af værker i et udstyr, der i denne henseende er ganske unødigt.

Som allerede anført er ulemperne ved den meget ensidige demonstration af en enkelt virksomheds mærke meget store, og det fremgår klart af klagerne, at der meget jævnligt afgives løfter om varenes kvalitet, der ikke er realistiske, og bevismæssigt er forbrugerne meget ringe stillet, idet salgene i reglen er foretaget efter fremvisning af en prøve, og bagefter er det overordentligt vanskeligt af bevismæssige grunde at fastslå, at der har været svigtende forudsætninger for forbrugerne. Salgsformen hindrer ligeledes forbrugerne i at foretage den normale sammenligning med andre tilsvarende varer, inden de eventuelt køber, og rådene er bekendt med, at rent prismæssigt synes disse specielle salgsformer i høj grad at virke befordrende på sælgernes ønske om dispensation fra monopollovens forbud i § 10 om bindende bruttopriser — et forhold, som forbrugerne ligeledes finder uheldigt.

Endvidere vil forbrugerne gerne henlede opmærksomheden på, at de nugældende regler langt fra efterleves, idet de lovlige salgsmuligheder for nye støvsugere og symaskiner i **vidt** omfang misbruges til salg af brugte maskiner, og at sortimentet jævnligt udvides med salg af hjemmefrysere og andre varer. Ej heller er det forbrugernes indtryk, at opslag om, at køberne ikke ønsker henvendelser om varesalg eller bestillingsoptagelse, bliver respekteret.

Fra visse branchers side er det fremhævet, at forbrugerne har interesse i den service, der ydes af sælgerne, men rådene må være af den opfattelse, at forbrugerne foretrækker at betale for konkret bestilt og foretaget service, uden at der samtidig kan foretages et salgsarbejde for nye varer.

Under henvisning til de foran anførte betragtninger må rådene derfor — som allerede indledningsvis nævnt - være af den opfattelse, at generne ved de personlige henvendelser til private forbrugere langt overstiger de eventuelle fordele, der ville kunne påpeges, og henstiller derfor principielt, at der ved den påtænkte ændring af næringslovgivningen alene gives de handlende muligheder for at rette skriftlige henvendelser om bestillingsmodtagelse til forbrugerne. Subsidiært kan man acceptere, at det

tillades, at der rettes telefoniske henvendelser med henblik på bestillingsoptagelse, men forbrugerne må fastholde ønsket om, at personlige henvendelser om bestillingsoptagelse på symaskiner og støvsugere ophører - med en ganske kort overgangsfrist på ikke over 2 år, samt at aftaler om bestillinger til senere levering kun kan ske mod kontant betaling, idet langt de største misbrug efter forbrugernes skøn sker ved afbetalingssalg.

Til slut skal rådene ikke undlade at gøre opmærksom på, at der også jævnligt modtages klager over den specielle form for salg af trykte skrifter, der finder sted i forbindelse med pågående religiøs agitation, men det er formentlig i højere grad agitationen end salgspropagandaen, der i disse tilfælde er til gene for forbrugerne.

For Forbrugerrådet

Annette Jacobi,
landsretssagfører.

For Statens Husholdningsråd

Elisabeth Reinstrup,
forstander.

København, den 14. april 1964.
Nyrops gade 17.

Til Næringslovskommissionen

Det er kommet til vort kendskab, at den ærede kommission overvejer at indstille, at den ret, der hidtil har eksisteret til personlig henvendelse for at optage bestillinger på trykte skrifter indskrænkes til kun at gælde, når skrifterne sælges mod kontant betaling. Vi tillader os derfor at opfordre til, at de hidtidige bestemmelser bevares uændret, idet vi skal anføre følgende:

Bestemmelsen, hvorefter der ved personlige henvendelser kan optages bestillinger på trykte skrifter, er begrundet med hensynet til folkeoplysningen, og denne begrundelse vejer i dag lige så stærkt, som da den nuværende næringslov blev overvejet og vedtaget, jvfr. Den danske Forlæggerforenings skrivelse til Næringslovskommissionen af 14. december 1956.

Det er uden for al tvivl, at adskillige udgivelser af stor betydning for det kulturelle niveau og folkeoplysningen i Danmark enten ikke var udkommet eller var blevet betydelig dyrere, hvis man ikke havde haft muligheden for salg ved personlig henvendelse med tilbud om betaling i rater eller med en anden form for lempelig betaling. Dette kommer af, at en bogs pris afhænger af, hvor stort et oplag forlæggeren bestemmer sig for, og et oplags størrelse er naturligvis igen stærkt påvirket af, hvilken mulighed forlæggeren har for at få oplaget solgt.

Det er ved disse overvejelser om oplagets størrelse, betydningen af muligheden for salg ved personlige henvendelser vejer stærkt til. I de fleste tilfælde foretrækker forlæggeren, at oplaget kan sælges alene gennem boghandlerne, men det er ved hjælp af andre afsætningsformer, at der gives mulighed for større oplag, der igen giver lavere bogpris.

Boghandlernes interesse for en udgivelse kan almindeligvis kun fastholdes i nogle få måneder, hvorefter andre udgivelser må påtvinge sig boghandlernes særlige indsats. Dette er en naturlig følge af det, trods det lille sprogområde, meget brede udvalg af nye udgivelser, som er tegn på

en livlig kulturaktivitet. Hvis bogen ikke er tilstrækkelig solgt i løbet af den første korte tid efter udgivelsen, hvilket sjældent forekommer for større værkers vedkommende, har forlæggeren ingen anden udvej end den personlige henvendelse. Bøger kan derfor ikke sammenlignes med varer i almindelighed. Vi er opmærksom på, at mange fabrikanter også har meget store udgifter til udvikling, fremstilling og lancering af en ny vare. Men der er den betydelige forskel, at fabrikanten af en sådan vare i årevis kan gøre opmærksom på varens funktion, betegnelse m. v. og derved oparbejde et stort marked for varen. Dette er ikke muligt for en bog, da enhver bog er et individ og har sit eget formål og funktion. Hvis man skulle ofre det samme til propaganda for den enkelte bog som for den enkelte forbrugsvarer i øvrigt, ville udgifterne medføre så høje priser på bøgerne, at dette i sig selv ville forhindre salget. Varefabrikanterne kan også regne med et eksportmarked. Forlæggere har kun det lille danske sprogområde.

Vi tvivler ikke om, at der kan være tilfælde, hvor personer har følt hjemmets fred forstyrret, og også tilfælde hvor køberen har fortrudt indgåelsen af en kontrakt. Vi er dog sikre på, at der er mange flere, der har fået en varig glæde af en henvendelse fra bogsælgere. Såfremt kommissionen ville finde det ønskeligt, kunne der i den kommende Næringslov indføres en bestemmelse om, at køberen får en retur-ret, f. eks. i indtil 3 dage efter værkets modtagelse. Hertil kan føjes, at en lang række kendte forlag allerede nu i praksis giver køberen betænkningstid, idet en indgået kontrakt ikke fastholdes. Dertil kommer, at de samme forlag opmuntrer sælgerne til at fremme kontant køb og til ikke at modvirke køberens ønske om at gå til en boghandler.

Som eksempler på udgivelser, der næppe var fremkommet eller også kun kommet i mindre oplag og derved som dyrere bøger kan nævnes: Større leksika, større illustrerede populærviden-

.f. kabalige værker, større udgivelser om folkebevægelserne, faglige og tekniske håndbøger etc.

Vi vil gerne understrege, at det direkte bogsalg ikke påfører køberne udgifter i form af rentetillæg eller lignende, idet en bogs kontantpris og ratepris er den samme. Tværtimod be-

tyder det direkte bogsalg en billiggørelse for publikum, f. eks. biblioteker, skoler og lignende.

Sluttelig skal vi henlede opmærksomheden på, at Afbetalingsloven er fælles nordisk, og at der ikke i f. eks. Sverige og Norge findes nogen restriktioner med hensyn til det direkte bogsalg.

Den danske Forlæggerforening.

Ole Restrup
formand.

Den 14. april 1964.

Næringslovkommissionen
Handelsministeriet,
Slotsholmsgade 10, K

Repræsentantskabet for Fondsbørsens Medlemmer er blevet bekendt med, at Næringslovkommissionen beskæftiger sig med vekselernes forhold i forbindelse med udarbejdelse af forslag til en ny næringslov, og ønsker i denne anledning at fremsætte følgende for den ærede kommission:

Fondsbørsvekselererne henstiller, at kommissionen, inden den afgiver en endelig betænkning til ministeriet, giver en repræsentation for Fondsbørsens medlemmer et foretræde, hvor man kan fremføre sine ønsker og synspunkter.

Det har længe været et udbredt ønske inden for vor kreds, at vekselernavnet skulle nyde beskyttelse. Desværre er det ikke tilfældet efter den eksisterende lovgivning, hvor enhver kan erhverve et næringsbrev og nedsætte sig som vekselrer. Dette har ført til, at så at sige alle, der beskæftiger sig med enhver form for omsætning i værdipapirer og långivning, det være sig pantebreve, præmieobligationer eller »veksellån«, lån på købekontrakter eller med sikkerhed i biler, sommerhuse, fjernsyn og andet, har udtaget et næringsbrev og derved erhvervet sig den offentlige tillid, som i det almindelige ødmøkke ligger i vekselertitlen, uden at de efter vor formening er kvalificerede hertil.

Da den nuværende lovgivning således ikke giver de næringsdrivende vekselere nogen beskyttelse over for alle de, der uden at drive egentlig vekselervirksomhed, besmykker sig med titlen, har det i praksis medført, at de vekselere, der er medlemmer af Fondsbørsen - og således er autoriserede af Handelsministeren - har valgt at tage en tilføjelse til vekselertitlen og nu kalder sig »fondsbørsvekselerere«. Dette er en selvforanstaltet beskyttelsesregel, der har virket praktisk og godt, men det er ikke nogen endelig løsning.

Endvidere har størstedelen af de »outsidervekselerere«, der er næringsdrivende, og som

har deres daglige arbejde på Børsen, sluttet sig sammen i en organisation under navnet »Vekselererforeningen«.

Der er knapt 40 fondsbørsvekselerere og ca. 10 medlemmer af Vekselererforeningen, men disse 50 næringsdrivende udgør praktisk taget hele den egentlige vekselererstand, og det er vor bestemte formening, at næringsloven alene bør beskæftige sig med disse personer, og at kun disse bør have tilladelse til at bruge vekselertitlen.

Fondsbørsmedlemmerne er underkastet fondsbørstilsynet og har i øvrigt i deres egen organisation (et eksemplar af foreningsvedtægter vedlægges) strenge regler for udøvelsen af vekselrergerningen og en rimelig sikkerhed over for det publikum, som er tvunget til at benytte fondsbørsvekselerere, fordi disse er *eneberettiget* til at foretage bud og udbud ved den daglige kursnotering på Københavns Fondsbørs.

Medlemmerne af Vekselererforeningen er også underkastet forskellige foreningsmæssige pligter, og der gælder ganske bestemte regler for optagelse i foreningen, bl. a. kræves det, at de pågældende » i mindst eet år har deltaget i eller været repræsenteret ved den daglige handel på Københavns Fondsbørs«.

For de øvrige vekselere gælder ingen definerende regler, og de er os bekendt ikke pålagt særlige pligter.

I K.T.A.S. Fagbog er der i rubrikken »Vekselere« skelnet mellem medlemmer af Fondsbørsen, som står i een særlig gruppe, og alle andre vekselere. I Rigestelefonkataloget er der imidlertid *tre* grupper, dels a) medlemmer af Fondsbørsen, dels b) ikke-medlemmer af Fondsbørsen, men i denne gruppe står de 10 medlemmer af Vekselererforeningen samlet under eet, og først derefter står de øvrige vekselere.

Det er os bekendt, at der inden for kommissionen har været hævdet den opfattelse, at man burde give de noteringsberettigede vekselere

eneret til at betegne sig vekselere, ud fra den betragtning, at disse vekselere besad særlige kvalifikationer med hensyn til de under deres erhvervsområde forekommende forretninger.

Vi vil meget gerne ud fra vore erfaringer på dette specielle område af dansk næringsliv støtte disse tanker, eventuelt således at medlemmer af Fondsbørsen alene kan anvende titlen »Fondsbørsvekselerere« og eventuelt medlemmer af Vekselererforeningen titlen »Vekselerere«, medens alle andre bør henvises til at anvende en

titel, der har relation til deres egentlige virkeområde, såsom »ejendomshandlere«, »ejendoms-mæglere«, »pantebrevshandlere« eller andet,

Vi har her kort udtrykt vore principielle synspunkter, men ser meget gerne, at man giver os lejlighed til et foretræde for den ærede kommission for at uddybe vore meninger og besvare eventuelle spørgsmål ud fra de erfaringer, som vi sikkert i højere grad end de fleste andre har opnået på dette specielle område,

Ærbødigst

P. R. V.

Palle Palsby

/S teen Lange bæk.

Arne Rasmussen

ekon. dr.

Professor ved Handelshøjskolen i København.

Bilag 30.

Handelshøjskolen i København.

Den 1. september 1963.

Næringslovskommissionen

Under henvisning til førte forhandlinger med kommissionens formand, departementschef O. Muller og professor H. Winding Pedersen vedrørende gennemførelsen af undersøgelser over detailhandelens struktur og effektivitet, tillader jeg mig herved at fremsende nævnte re-

sponsum. Dette er udarbejdet på grundlag af foreliggende erhvervstællinger, brancheundersøgelser og direkte undersøgelser, som er gennemført her på Handelshøjskolen. Resultaterne er præget af det mangelfulde datamateriale, som findes om dette område.

Arne Rasmussen.

UDVIKLINGEN I VISSE DETAILHANDELSBRANCHERS STRUKTUR OG EFFEKTIVITET

A. Baggrund for udviklingen

Som baggrund for forståelsen af udviklingen i detailhandelssektoren skal følgende alment økonomiske og befolkningsmæssige forhold slås

1) Det samlede forbrug er et udtryk for den

Varegruppe-	Privat konsum		Stigning
	1947 mill. kr.	1957 mill. kr.	% afrundet
1 Fødevarer	3.608	5.713	60
2 Drikkevarer og tobak	1.336	2.115	60
3 Fodtøj, tekstil og beklædning	1.446	2.186	50
6 Varige forbrugsgoder til hjem og pers. brug	895	2.107	135
7 Anskaffelse og vedligeh. af egne transportm.	208	971	370
8 Andre forbrugsvarer	1.057	2.486	150
Detailhandelsrelevant konsum i alt	8.550	17.535	105

(Kilde: Statistiske undersøgelser nr. 7: Nationalregnskabsstatistik 1947-1960, Statistisk Departement 1962, tabel 16. Varegruppenummereringen er hentet herfra).

En sådan opgørelse må ikke overvurderes og kan ikke forventes at stemme med detailhandelsomsætningen: En del varer, der er medtaget i ovenstående tal, passerer slet ikke detailhandelen, for eksempel landboeres forbrug af egne produkter,

For det andet er der i ovenstående medtaget vareudgifter, som ikke vedrører detailhandelen, således som dette begreb er defineret i erhvervstællingerne. Udgift til benzin er et eksempel herpå.

Endelig findes i de udeladte poster visse udgifter, som berører detailhandelsomsætningen.

Ses imidlertid væk fra disse forhold, er der - regnet i markedspriser — sket en fordobling af

varestrøm, som skal passere gennem detailhandelen, selv om ikke al privat konsum forudsættes at medvirke til detailhandelen. Eksempelvis passerer udgifter til bolig selvfølgelig ikke detailhandelen. Nedenfor er opstillet de hovedgrupper inden for det private konsum, som er af interesse i denne forbindelse:

Privat konsum		Stigning
1947 mill. kr.	1957 mill. kr.	% afrundet
3.608	5.713	60
1.336	2.115	60
1.446	2.186	50
895	2.107	135
208	971	370
1.057	2.486	150
8.550	17.535	105

det detailhandelsrelevante forbrug, men det ses samtidig, at de forskellige forbrugsområder er steget uensartet.

For mange formål er det imidlertid vigtigere at have et udtryk for den varestrøm, som passerer detailhandlerens disk, end for den pengestrøm, som passerer hans kasseapparat. I efterfølgende oversigt er derfor fra samme kilde hentet oplysninger om det detailhandelsrelevante forbrug i konstante priser (1955-priser). Denne oversigt skulle - uden her nærmere at behandle vanskelighederne ved deflatering af omsætningsbeløb - give et udtryk for væremængderne.

Varegruppe- nr.	Privat konsum		Stigning
	1947 mill. kr. i 1955-priser	1957 mill. kr. i 1955-priser	ca.
1 Fødevarer	5.594	5.738	3
2 Drikkevarer og tobak	1.784	2.037	13
3 Fodtøj, tekstil og beklædning	1.527	1.997	30
6, 7 Varige forbrugsgoder samt egne transportm.	1.383	2.898	110
8 Andre forbrugsvarer	1.382	2.293	65
Detailhandelsrelevant konsum i alt	11.670	14.963	28

(Kilde: Statistiske undersøgelser nr. 7, tabel 17).

Konklusionen heraf er, at detailhandelen i alt i 1957 administrerede en varemængde, som var ca. $\frac{1}{3}$ større end ti år tidligere, men det ses samtidig, at denne forøgelse fordeler sig meget uensartet på de forskellige vareområder.

2) Antallet af husstande giver en målestok for det antal »kontakter«, som detailhandelen skal dække. I 1950 var efter folketællingen antallet af husstande 1.330.810, hvilket tal i 1955 var steget til 1.465.954 og i 1960 til 1.547.507, hvor dog 1950-tallet er for lavt, hvis man havde anvendt samme husstandsdefinition som i 1955 og 1960.

Fra 1950 til 1960 kan der regnes med, at antallet af husstande er steget med godt og vel 10 pct.

3) Andre faktorer påvirker også detailhandelens udvikling. Her skal blot nævnes befolkningens fordeling inden for de enkelte regionale områder, antallet af private personbiler samt køleskabsbestanden. Det vil her føre for vidt at gå i detaljer med disse forhold. Det må være tilstrækkeligt at fastslå, at den moderne forbruger er blevet mere mobil.

4) Vi kan konkludere, at af de væsentlige forhold, som på samfundsmæssig basis påvirker detailhandelen og dens udformning, er

pengestrømmen, som skal finansieres, fordoblet,

varemængden, som skal håndteres, steget med omkring en tredjedel, medens antallet af *indkøbsenheder* (husstande), detailhandelen er i kontakt med, er steget med godt og vel en tiendedel.

B. Hovedtræk af udviklingen i omsætning, antal virksomheder og antal beskæftigede.

1) Vor viden om udviklingen i den danske detailhandel i efterkrigstiden må først og fremmest hentes fra de erhvervstællinger, som er gennemført i årene 1948 og 1958. Disse undersøgelser fastlægger sådanne forhold, som antal virksomheder og antal beskæftigede pr. 1/7 i undersøgelsesåret, og registrerer forhold som omsætningsbeløb og omkostningshøjde for henholdsvis året 1947 og året 1957.

Umiddelbart skulle man mene, at hovedudviklingen nemt kunne fastslås ved direkte sammenligning af tabeller fra disse to undersøgel-

ser. Af flere grunde er problemet desværre ikke så nemt løst.

For at give en hensigtsmæssig indføring og resultatsammenstilling er det her valgt at fastlægge visse hovedtal, som kan illustrere udviklingen. Beregningen af tallene og forbeholdene med hensyn til deres sammenlignelighed er der gjort rede for i bilag 1.

2) Begrebet *detailhandel* kan opfattes på flere måder, og én definition er at sige, at den omfatter sådanne virksomheder, som 1) til den *endelige forbruger* sælger 2) *varer i samme stand* som den, hvori den handlende indkøbte dem. Denne definition indeholder to af de væsentligste afgrænsningspunkter i forbindelse med de gennemførte erhvervstællinger. Denne begrebsfastlæggelse medfører - jfr. kriterium 1 — at en virksomhed, som har et vist salg til andre handlende eller til håndværkere, ikke opfattes som detailhandler. Af kriterium 2 følger, at der ikke må være tale om produktion i forbindelse med selve handelsudførelsen. Dette vil rent praktisk betyde, at en bagerforretning ikke er en detailhandelsvirksomhed, da der i forbindelse med handelen er tale om produktion.

3) Man kunne også bruge en anden og bredere definition, som man her har valgt at kalde *butikshandel*. Herved vil vi forstå virksomheder, som 1) i det *væsentligste* sælger varer til den *endelige forbruger*, 2) sælger varer som *enten* er *produceret* af virksomheden selv eller *sælges i samme stand*, hvori de er *indkøbt*. Der henvises til bilag 1 om yderligere afgrænsninger og beregningsmåder.

4) Sammenligner man herefter *butikshandelens* forhold i 1947 og 1957, kan det fastslås, at *omsætningen* steg fra 7,3 milliarder kr. til 14,6 milliarder kr., antallet af *virksomheder* steg fra 72.000 til 74.000, og antallet af *beskæftigede* steg fra 199.000 til 229.000.

5) Overfor disse tal kunne man stille udviklingen opgjort efter et *d et ailh and elsbegreb* - jfr. afsnit 2) ovenfor. Desværre er der ved de to erhvervstællinger anvendt forskellige kriterier herfor. I 1947 krævedes, at al handelen i en butik skulle være med færdigproducerede varer, for at man ville kalde den for en detailhandelsvirksomhed. I 1957 medtoges blandt detailhandelen sådanne virksomheder, for hvilke 75 pct. eller mere af omsætningen repræsenteredes af færdigproducerede varer. Sagt med andre

ord er 1957-tællingens detailhandelsbegreb mere »rummeligt« end 1947-tællingens. En umiddelbar sammenligning er derfor vanskelig.

Af denne grund er det blevet forsøgt at korrigere 1947-tællingens tal på en sådan måde, at materialerne bliver sammenlignelige. Fremgangsmåder og usikkerheder fremgår af bilag 1. Her skal kun siges, at beregningsmetoderne medfører, at 1947-tallene er maksimumstal, sådan at resultaterne undervurderer de skete stigninger.

Med disse kommentarer in mente kan det fastslås, at i *detailhandelen, således som denne er defineret ved erhvervstællingen i 1957*, er fra 1947 til 1957

omsætningen steget fra maksimalt 7,2 milliarder til 13,7 milliarder, antallet af *virksomheder* steget fra maksimalt 58.000 til 61.000 og antallet af *beskæftigede* steget fra maksimalt 160.000 til 191.000.

6) Endelig kan der foretages en direkte sammenligning mellem 1947- og 1957-erhvervstællingerne. En sådan sammenstilling giver til resultat, at *for detailhandel opfattet på denne måde* er fra 1947 til 1957

omsætningen steget fra 6,4 milliarder til 13,7 milliarder kr., antallet af *virksomheder* steget fra 53.000 til 61.000 og antallet af *beskæftigede* steget fra 143.000 til 191.000.

7) Ønsker man at foretage en samlende fremstilling af udviklingen i »Detailhandelen«, står man herefter over for et valg. Sammenligner man stigningsprocenter efter de tre her

valgte opgørelsesmetoder, kan vi sige følgende:

Omsætningen: Stigningen i denne efter butikshandelsbcgrebet er på 100 pct., efter de korrigerede detailhandelstal på 90 pct. (hvilket er et minimumstal) og efter de direkte erhvervstællinger på 112 pct. Da vi ved, at det sidste er et maksimumstal, må konklusionen blive, at detailhandelsomsætningen er fordoblet, hvilket svarer pænt til den stigning, der har fundet sted i forbruget regnet i løbende priser.

Antallet af virksomheder: Efter butikshandelsbegrebet er der tale om en stigning på 3 pct., efter de korrigerede detailhandelstal en stigning på 5 pct. (hvilket er et minimumstal), og efter de direkte erhvervstællingsresultater en stigning på 15 pct.

Antallet af beskæftigede er efter butikshandelsbegrebet steget med 15 pct., efter det korrigerede erhvervstællingsresultat med 19 pct. som minimum og efter de direkte erhvervstællingsresultater med 34 pct. som maksimum.

C. Bedømmelse af udviklingen i hovedbrancheområder.

1) Derefter skal vi overgå til en analyse af udviklingen i struktur og effektivitet gennem tiåret 1947 til 1957. Denne bygger udelukkende på detailhandelen defineret efter 1957-principet og på de tillempede 1947-tal, således som disse er beregnet i bilagstabel 3.

De vigtigste parthavere i den før omtalte stigning i *omsætning* 6,5 milliarder, *butikstal* 2.600 stk. og i *beskæftigelse* 31-000 personer, er vist nedenfor:

Branchegruppe.	Andel i stigning i:		
	Omsætning /0	Butikstal	Personindsats /0
Købmænd, med og uden grovvarer, brugsforeninger, 1, 2, 4.....	38	37	24
Kød, flæsk, viktualier, 3.....	7	0	11
Nærings-og nydelsesmidler i øvrigt, 5-14.....	9	29	16
Biler, motorcykler, dele dertil, 43*).....	17	0 à ÷ 13	14-17
Al beklædning, 16-24.....	8	23	9
Alt husgeråd m. v., 30-37.....	5	5	8
Hovedparthavere i alt ca.....	84	81-98	82-85

*) Der er navnlig usikkerhed på tallene for bilbranchen. Antallet af håndværkere plus detailhandlere efter respektive års definitioner var totalt i 47: 2.426 og i 57: 3.383. Senere beregninger antyder imidlertid, at stigningen i virksomhedsantallet navnlig har fundet sted i håndværksområdet, mens omsætningen navnlig er steget i handelsområdet.

Som det ses er der sket væsentlige forskydninger i henseende til ekspansion af brancher og til effektivitet.

Kolonialområdet har taget 38 pct. af hele omsætningstilvæksten, 37 pct. af butiksan talforøgelsen, men kun 24 pct. af persontilvæksten.

Der er altså tale om en væsentlig ekspansion og en betydningsfuld stigning i omsætningen pr. beskæftiget.

Inden for ikke-fødevarerne har *bilerne* taget den største del af omsætningsfremskudningen og det, såvidt det kan skønnes, uden forhøjelse af butikstallet, men nok med større personindsats.

Til støtte ved en fortolkning af omstående tabel vises her de samme branchers andele i

omsætning, butikstal og beskæftigelse i henholdsvis 1957 og 1947 - idet 47-tallene er kalkulerede ved hjælp af 57-omsætning divideret med detailomsætningsindeks samt ved at dividere de kendte 47-tal for salg pr. butik og pr. beskæftiget op i den kalkulerede 47-omsætning med henblik på at skønne over butiksantal og personantal.

Branchers andel 1951 og 1947 i:

Branchegruppe.	Omsætning		Butikstal		Personindsats	
	1957	1947	1957	1947	1957	1947
Købmænd og brugsforeninger: 1, 2, 4 ...	31,7	25,7	25,9	23,4	24,0	24,0
Kød, flæsk, viktualier, 3.....	8,8	10,4	9,1	9,6	10,6	10,5
Nærings- og nydelsesmidler i øvrigt, 5-14	13,4	15,9	27,5	27,6	18,8	19,5
Biler, motorcykler, dele dertil, 43.....	10,7	5,1	1,5	2,2*)	5,8	4,1*)
Al beklædning, 16-24.....	13,3	18,0	12,0	11,4	14,9	15,9
Alt husgeråd m.v., 30-37.....	5,6	6,0	5,6	5,8	6,8	6,4
laik ca.....	84	81	82	82	81	80

*) særlig usikkert.

Sammenholder vi nu de to opstillinger, fremgår det, at kolonialbutikkerne og bilbranchen har taget en meget større andel i omsætningsstigningen end deres andel var i hele omsætningen i 1947. Handelen med husgeråd m. v. har taget en lidt mindre andel i omsætningsstigningen, end den før havde, mens slagterbranchen, øvrig levnedsmiddelhandel og ganske særlig beklædningsbranchen har taget en meget mindre andel i omsætningsstigningen end de havde andel i 47-omsætningen.

Beklædningsbranchen havde i 47 en andel på ca. 18 pct., men har kun fået 8 pct. andel i stigningen 47-57, hvorved omsætningsandelen i 1957 er faldet til omkring 13 pct. Herved bør erindres, at tallene for omsætningsandele i 1947 afgjort er maksimalskøn, mens 57-tallene er direkte citeret fra erhvervstællingen. Følgelig gælder det for de brancher, hvori håndværket spiller en vis rolle, og som har været tilbagegående i omsætningsandel fra 1947 til 1957, at afstanden mellem de to procenttal er et højesteudtryk for tilbagegangen. Modsatningsvis må håndværksprægede brancher, der har vist omsætningsfremskudning, ansues således, at den beregnede afstand mellem omsætningsandelen i 47 og 57 er et mindsteudtryk, eftersom 47-omsætningsandelen er et maksimumsudtryk. Specielt for kolonialområdet gælder det, at stigningen i omsætningsandel fra ca. 26 til 32 i de ti år: 6 procentpoints er et højesteudtryk, fordi kolonialomsætningen ikke har skullet korrigeres for håndværkerindsat i 47, men procentbasis, d. v. s. den totale 47-omsætning er udvidet fra

knap 6 til 7,2 milliarder kr., hvorved de 26 pct. for 1947 er et minimumsudtryk.

Alligevel synes der at være sket en strukturel ændring, således at den totale detailomsætning i 1957 sammensættes på en anden måde end i 1947. De levnedsmiddelbutikker, som har det mest brogede og brede sortiment, har ekspanderet på bekostning af de mere specielle butikformer. På samme måde har bilbranchen samt visse dele af husgerådbranchen (radio og TV) ekspanderet på bekostning af især beklædningsbranchen og de fleste andre dele af husgerådbranchen.

Det, der er sket i levnedsmiddelhandelen, kan groft set resumeres som en *brancheglidning*, hvorved én gruppe, der traditionelt er karakteriseret som kolonialbutikker, tager stadig flere specialbranchers sortiment op i sit eget (også fra beklædnings- og husgerådbranchen) og gør det indtil videre med held (næsten 2/5 af omsætningsstigningen totalt gik jo til kolonialhandelen, hvorved markedsandelen steg 6 procentpoints).

Det, der er sket i handelen med de mere langvarige goder, er dels også brancheglidning (indenfor husgerådbrancherne og fra alle over til kolonial), men dels tillige *forbrugsmæssige forskydninger*, mindre beklædningsudgifter i husholdningerne og større udgifter til andre langvarige goder — som påvist især til motorkøretøjer og radio-TV.

2) For hele detailhandelen under ét kan man konstatere en *højere omsætning pr. butik og*

pr. beskæftiget. For alle butikker under ét var omsætningen i:

1947*)	124.000 kr.	pr. butik,
	45.000 kr.	pr. beskæftiget, og i
1957	226.000 kr.	pr. butik og
	72.000 kr.	pr. beskæftiget

Mange vil anlægge det synspunkt, at jo mere der omsættes pr. butiksenshed og pr. beskæftiget, jo mere effektiv er detailhandelen, thi desto mindre (eller i hvert fald færre) investeringer og desto mindre menneskelig arbejdskraft tages i anvendelse til opnåelse af et bestemt resultat. Imidlertid forudsætter en højere omsætning pr. beskæftiget ofte tillige større kapitalinvesteringer. Forholdet mellem rente og lønninger har i den betragtede periode gjort det rentabelt at investere med henblik på at øge omsætningen pr. beskæftiget, selv om ikke alle brancher er lige egnede for substitution af menneskelig arbejdskraft med investeringer, jfr. den senere diskussion af effektivitetsbegrebet.

Med disse foreløbige betragtninger om effektivitetsbegrebet in mente kan man altså konstatere en stigning i salg pr. beskæftiget fra, i gennemsnit for alle brancher, 45.000 kr. til 72.000 kr. og pr. butik fra 124.000 kr. til 226.000 kr. Imidlertid er detailpristallet for de relevante varer og ydelser i perioden 1947 til 1957 steget med 49 pct.***) Man kan derfor sige, at omsætningen pr. ansat eller pr. butik, alene på grund af prisstigninger *gennemsnitligt* skulle være steget med ca. 50 pct. Således skulle et salg pr. beskæftiget i 1957 på 67.000 kr. svare til samme *varemængde* omsætning som i 1947. Heroverfor står det faktiske salg pr. beskæftiget i 1957: 12.000 kr. Ganske tilsvarende betragtninger gælder givetvis for salget pr. butik (124X1,49) : 185.000, hvor det faktiske salg pr. butik i 1957 var 226.000 i gennemsnit for alle butikker.

*) I bilagstabel 1 og 2 er omsætningen angivet til 120.000 kr. Forskellen skyldes de omtalte korrektioner.

**) Beregnet med 1949-pristallets budgetposter som vægte og anvendt både bagud, d. v. s. for perioden 1947-1949, og fremad, i. e. for tiden 1949-1957. Vægtene er følgende:

Fødevarer.....	26,8
Klæder, fodtøj, vask.....	14,2
Anskaffelser og vedligeh.....	4,9
Spiritus, tobak, fort. u.....	6,7
Hygiejne og kult. udg.....	8,6
I alt detailhandelsrelevant forbrug ...	61,2
Øvrigt, ikke-relevant forbrug.....	38,8
Pristal i alt.....	100,0

Hertil kommer den forøgelse af salg pr. butik og pr. beskæftiget, som skyldes øget realindkomst pr. husstand og øget antal husstande i tiårsperioden sammenholdt med et næsten konstant antal butikker (5 pct. stigning), men med en stigning på omkring 19 pct. i personindsats.

Forøgelsen i realindkomst og i husstandstal gav nemlig en reel fremgang i detailomsætning på omkring 3 milliarder kr. eller 28 pct. af den pristalsregulerede 1947-omsætning.

Altså må der ske en fremgang i salg pr. butik og pr. beskæftiget, når:

omsætningen stiger	28 pct.
butiksantallet	5 pct. og
personindsatsen	19 pct.

Det er den fremgang, der er fremhævet ovenfor: fra 67.000 i salg pr. beskæftiget til 72.000 og fra 185.000 til 226.000 kr. pr. butik.

Til fortolkningen af fremgangen i salg pr. butik og pr. beskæftiget hører imidlertid to kommentarer:

For det første er der ikke blot sket en forbrugsstigning, men også en *forbrugsforøgelse* fra kortvarige til langvarige goder med højere enhedspris.

For det andet kan en del af forklaringen på, at butiks- og personantal ikke er steget proportionelt med omsætningen, ligge i, at *udnyttelsen af butiks- og menneskekapaciteten* i 1947 ikke har været 100 pct., men først gennem deceniet har bevæget sig derop imod. Hvis denne antagelse om en lavere gennemsnitlig kapacitetsudnyttelse i 1947 holder stik, hvad meget taler for, at den gør, kan man sige, at det er forbrugsforøgelsen, der for en dels vedkommende er skyld i fremgangen i salg pr. butik og pr. beskæftiget.

Imidlertid har forholdene ændret sig højst forskelligt fra branche til branche gennem de ti år.

For at skabe overblik over, hvorledes effektiviteten målt ved omsætning pr. beskæftiget har udviklet sig, kan man dele brancherne op i tre grupper: De, der har haft en fremgang i salg pr. beskæftiget på godt og vel over 50 pct., de, der har haft en fremgang på omkring 50 pct., og de, der har haft en mindre fremgang. De knap 50 pct. forøgelse var som bekendt den gennemsnitlige prisstigning fra 1947 til 1957 for det detailhandelsrelevante forbrug. I det følgende vises med en brøk omsætningen i 1000 kr. pr. beskæftiget i 1957 og 1947 samt et indekstal for stigningen i tilknytning til hver

branche. Således betyder f. eks.: Møbler i alt, $77/46 = 167$, at møbelbranchen i 1947 omsatte for 46.000 kr. pr. beskæftiget, og i 1957 for 77.000 kr. pr. person, og at 57-tallet udgjorde 167 pct. af 47-tallet.

Endvidere skal bemærkes, at tallene for omsætning pr. beskæftiget er hentet direkte fra erhvervstællingerne uden korrektioner (korrektionerne byggede jo i det væsentlige på en anvendelse af salg pr. beskæftiget til beregning af antal ansatte).

Som grundlag for en forsigtigere vurdering af fremgangene i salg pr. beskæftiget, end det gennemsnitlige pristal for 1957 kan give, skal det oplyses, at priserne steg 56,5 pct. for fødevarer, 34 pct. for gruppen klæder, fodtøj og vask, og 49 pct. for alle andre detailhandelsrelevante varer og tjenester, herunder anskaffelser og vedligeholdelse af langvarige goder, spiritus og tobak og hygiejne og kulturelle udgifter.

På denne baggrund må den følgende tredeling af brancherne i grupper med over, under og omkring 50 pct. omsætningsfremgang pr. beskæftiget ses. I nogle tilfælde vil det specificerede pristal indebære en stramning af konklusionen, i andre en modificering.

a. Brancher med omsætningsfremgang på niere end 50 pct. pr. beskæftiget.

I gruppe I, der har omsat over 50 pct. mere pr. beskæftiget i 1957 end i 1947, kommer hele nærings- og nydelsesmiddelområdet set under ét med en fremgang på $73/43 = 170$.

Dette gennemsnit tor levnedsmiddelområdet bæres imidlertid i det væsentlige oppe af kolonialbranchen (købmænd med og uden grovvarer plus brugsforeninger): $95/48 = 198$. Visse specialforretninger i denne kategori såsom vin- og kaffebutikker ligger også over 50 pct. fremgang med henholdsvis $106/68 = 155$ og $74/26 = 285$. For den sidstes vedkommende kan man ikke helt indestå for jævnførbarheden mellem erhvervstællingerne. Udviklingen er dog ikke ganske usandsynlig, da 1947 endnu var et år med rationeringer. De fleste andre specialbrancher i nærings- og nydelsesmiddelhandelen har imidlertid haft ringere fremgang i salg pr. beskæftiget end gennemsnittet for denne gruppe.

Stadig i gruppe I, med over 50 pct. fremgang, falder også møbelbranchen, set under ét med $77/46 = 167$. Blandt de følgende hovedbranchegrupper: transportmidler og husgeråd, er det kun radiohandlerne med $85/43 = 200$, cykelbranchen med $54/34 = 159$ og sæbe- og

parfumebranchen med $50/32 = 156$, der kvalificerer sig til gruppe I, og dette stemmer meget godt overens med det sagte om den forbrugsændring, der har favoriseret de langvarige goder.

Bilbranchen hører også til i gruppe I med over 50 pct. fremgang. Imidlertid er bilbranchen den, hvor en sammenligning mellem 1947 og 1957 efter erhvervstællingerne er vanskeligst, så man må afstå derfra.

Forklaringen på, at sæbe- og parfumebranchen alene blandt husgerådbrancherne hæver sig op i gruppe I, må nok bestå af en passende blanding af 3 argumenter: mere luksusbetonet forbrug, brancheglidning over til fordel for butikker med bredt sortiment og effektivere drift.

Imidlertid må den gennemgående årsag til forøgelsen i omsætning pr. beskæftiget fastholdes at være forbrugsforskydninger i forbindelse med forbrugsforøgelser.

Dette gælder hele gruppe I, inkl. vin- og kaffebranchen, møbelbranchen og de nævnte brancher fra hovedgrupperne transportmidler og husgeråd. Det eneste sted, hvor en anden forklaring må sættes i centrum, er nok kolonialområdet, der er således beskaffent, at selvbetjeningsprincippet (i forskellig grad) har kunnet anvendes, hvorved den før efterlyste substitution mellem investeringer og mennesker kan etableres. Det er også den branche, hvor indkøbs- og salgssamarbejde i form af integration til siderne og bagud er nået videst. I 1957 var over halvdelen af alle kolonialbutikker enten del af en privat kæde, medlem af en frivillig kæde, eller medlem af en indkøbsforening. Men selv her må forklaringen af forbedringen suppleres med forbrugsforskydningen, eller rettere indkøbsvaneforskydninger forbundet med sortimentsændringer, der har ført til, at kunderne for at minimere besværet med transport, flere butiksbesøg, parkering etc., foretrækker et one-stop-shop — således at alle nødvendige varer til husholdningen købes på ét sted. Dette sted er ganske naturligt blevet der, hvor sortimentet i forvejen var bredest: altså kolonialbranchen.

b. Brancher med ca. 50 pct. fremgang i salg pr. beskæftiget.

I mellemgruppen, omkring 50 pct. fremgang, falder dels hele husgerådbranchen med $59/41 = 144$ og dels isenkrambranchen alene med: 145, der naturligvis kraftigt har påvirket husgerådgruppens gennemsnit. Selv om isenkrambranchen forhandler mange langvarige goder, har den ikke kunnet øge omsætningen målt i faste

kr. pr. beskæftiget. Det må skyldes, at branchen ikke har ført de langvarige goder i sortimentet, som har ekspanderet mest, men også at den har været genstand for »brancherov« fra kolonialbranchen.

I samme gruppe finder vi endelig handelen med *bøger og papirvarer* med $40/27 = 147$.

c. *Brancher med mindre end 50 pct. fremgang i salg pr. beskæftiget.*

Tilbage til *gruppe III* bliver i levnedsmiddelbranchen: *slagterbranchen* med $52/44,5 = 117$, *frugt- og grønthandelen* med $35/29 = 121$, *chokoladebranchen* med $42/36 = 117$, *ostebranchen*, der er lidt vanskelig jævnførbar, $50/42 = 118$, *tobaksbranchen* med $86/61 = 141$, *fiskehandlerne* med $38/27 = 141$, og *blomsterhandlerne* med $29/23 = 126$, altså alle de brancher, der er blevet udsat for »brancherov«. Tilbagegangen er her så meget desto stærkere, da prisindekset for fødevarer alene steg 56,5 pct.

Stormagasinerne ligger også i laveste gruppe med $61/60 = 102$. Her drejer det sig dog om 6 forretninger i 1947, men 11 i 1957, hvorfor tallene næppe kan sammenlignes.

Her hører også hele *beklædningsbranchen* hjemme med $64/50 = 128$ med en eneste undtagelse: trikotage, som noterer $53/36 = 147$. Set under ét har beklædningsbranchen imidlertid ikke haft nogen fremgang målt med denne alen. På den anden side er prisindekset for klæder- og fodtøj sgruppen kun steget 34 pct. i tiåret og ikke 49 pct. Årsagen hertil er som før nævnt sikkert den forbrugsomlægning, der har fundet sted, hvor de private husholdninger helt enkelt anvender en mindre procent af indkomsten til tøj.

Endelig falder fra husgerådbranchen hele handelen med *guld, sølv, tin, ure, optik* udenfor hovedgruppens placering, nemlig med tallene $43/45 = 96$. Der er nogen usikkerhed på sammenligneligheden, men aldrig så meget, at indekset blot kan nærme sig 149. Forbrugsstrukturen har åbenbart svigtet denne branche.

De butikker, der er blevet favoriseret af forbrugsomlægninger og brancheglidning (: ændrede købevaners udnyttelse) har kunnet opnå et højere salg pr. butiksenhed, hvad der er betingelsen for et højere salg pr. beskæftiget, idet arbejdskraften kun kan udnyttes bedre, når der overhovedet er mulighed for at afpasse dens størrelse efter belastningsvariationerne. Nærmere forklaret betyder dette, at med et konstant antal butikker og med et konstant antal beskæftigede vil en forbrugsforøgelse af en branches varer give højere salg pr. butik og pr. beskæftiget. Dette har i udstrakt grad været tilfældet, idet forøgelsen af butiksantal har været beskednen, og man kan gå ud fra, at brancher med ekspanderende omsætning først har ansat nye beskæftigede, når kapacitetsgrænsen var godt og vel nået, og kun i det omfang omsætningsudvidelsen kunne bære det. *Andre brancher har derimod end ikke kunnet bevæge sig op til nogen kapacitetsgrænse for størsteparten af butikkernes vedkommende* og er forblevet på en lavere omsætning pr. beskæftiget. Derfor er der megen sandhed i at sige, at det er forbrugsforøgelsen af de udpegede varer samt købevan ændringerne, der primært har skabt forandringerne, selv om naturligvis investeringerne, yderligere har accentueret udviklingen.

II

UDVIKLINGEN I DE ENKELTE BRANCHER

1. Systematik.

I det følgende skal udviklingen gennem de senere år for de enkelte brancher søges fastlagt. Her vil særligt følgende forhold blive undersøgt:

Forretningernes størrelse
Sortimentets udvikling
Udvikling i betjeningsform

Integrationens udvikling

Effektiviteten i forskellige forretningstyper.

Behandlingen vil blive særlig grundig for så vidt angår kolonialområdet, hvilket skyldes, at der foruden oplysninger fra erhvervstællingerne foreligger et fyldigt materiale fra De Samvirkende Købmandsforeningers normtalsundersøgelser og fra Brugsforeningsstatistikken. Tilsva-

rende gode oplysninger foreligger kun i ganske enkelte andre brancher, hvorfor behandlingen af disse må blive mere lapidarisk.

2. Kolonialhandelsområdet.

a. Størrelsesfordeling.

Med 14.700 butikker i 1947 og 15.700 i 1957 er dette den største enkeltbranche. Det kan

Årstal	Antal forretninger	Omsætning i løb. priser kr.	Omsætning i 1961-priser kr.	Omsætning pr. butik i løb. priser kr.	Omsætning pr. butik i 1961-priser kr.
1947	14.761	1.850 mill.	3.150 mill.	126.000	215.000
1957	15.710	4.341 mill.	4.720 mill.	277.000	302.000
1961	ca. 15.500	ca. 6.250 mill.	ca. 6.250 mill.	ca. 400.000	ca. 400.000

Selv om en sådan omregning til fælles prisniveau altid må betragtes med skepsis, er det dog uden for al tvivl, at den gennemsnitlige forretningsstørrelse er vokset kraftigt.

En ting er imidlertid, at den gennemsnitlige forretnings omsætning er vokset, en anden er hvorledes denne stigning er fremkommet. For

ikke undre, da kolonialbutikken har det bredeste sortiment af alle brancher. I tyndere befolkede dele af landet er den den eneste butik ved siden af visse håndværksprægede forretninger (f.eks. slagtere). På grundlag af erhvervstællingerne og offentliggjorte pristal kan udviklingen i forretningsantal og omsætning i henholdsvis løbende priser og i 1961-priser resumeres således:

at belyse dette forhold kan materialet fra erhvervstællingerne om forretningernes størrelse bearbejdes, hvorefter det bliver muligt at beregne den del af den samlede kolonialomsætning, en vis procentdel af forretningerne tegner sig for. Resultatet af disse beregninger kan opstilles på følgende måde:

De 25 pct. mindste forretninger havde i 1947 ca.	7 pct. og i 1957 ca.	6 pct. af omsætningen
De næste 25 pct. forretninger havde i 1947 ca.	14 pct. og i 1957 ca.	13 pct. af omsætningen
De næste 25 pct. forretninger havde i 1947 ca.	31 pct. og i 1957 ca.	21 pct. af omsætningen
De 25 pct. største forretninger havde i 1947 ca.	48 pct. og i 1957 ca.	60 pct. af omsætningen
De 10 pct. største forretninger havde i 1947 ca.	30 pct. og i 1957 ca.	38 pct. af omsætningen
De 5 pct. største forretninger havde i 1947 ca.	18 pct. og i 1957 ca.	25 pct. af omsætningen

Som det vil ses, var der allerede i 1947 en skæv fordeling, således at en fjerdedel af butikkerne dækkede knap halvdelen af hele omsætningen. Men denne fordeling er blevet skævere i 1957, således at disse største butikker nu dækker ca. 60 pct. af omsætningen. Ja det er endog således, at de 5 pct. største af forretningerne dækker en fjerdedel af den samlede omsætning. Beregninger tyder på, at denne udvikling har fortsat, men på grund af usikkerheden på tallene skal disse ikke bringes her.

Et forbehold skal på dette sted tages over for den nævnte konklusion: Kolonialhandelen består af forretninger, som udelukkende handler med butiksvare, og af forretninger, der ved siden af dette handler med grovvarer, dvs. varer til produktive formål som byggeri, landbrugsdrift og lignende. Det er klart, at forretninger med grovvarer ligger på en højere gennemsnitsomsætning end sådanne, der udelukkende sælger butiksvare. Imidlertid er denne specifikation først (delvis) blevet indført i erhvervstællingen i 1957, hvorfor der ikke kan tages hensyn hertil i talopstillingen.

Selv med disse forbehold er det ufarligt at konkludere, at den gennemsnitlige forretnings omsætning er steget kraftigt, og at storbutikkerne har overtaget en større relativ andel af omsætningen.

b. Sortimentsudvikling.

I den her kortlagte periode er det almen viden, at kolonialområdet har udvidet sortimentet i bredden. Vanskeligere stiller det sig imidlertid, når dette skal dokumenteres.

Et vist bevis kan hentes fra den nyligt offentliggjorte rapport fra Erhvervsfonden: Brancheglidning i Danmark, København 1963, hvori det netop understreges, hvorledes forretninger indenfor kolonialområdet fører »branchefremmede« varer i stigende grad. Undersøgelsen beskæftiger sig imidlertid kun med forekomsten af varer og ikke med salgets størrelse og er for det andet den første af sin art her i landet, hvorfor der ikke er materiale til at påvise udviklingen.

Et vist udtryk kan man dog få ved at sam-

menstille udviklingerne i Statistisk Departements detailomsætningsindeks.

Nedenfor er på grundlag af dette materiale vist omsætningsstigningen i forskellige brancher gennem 2 perioder, nemlig 1947-1955 og 1955 til 1961. De bygger på forskellige udsnit af detailbutikker, og indekset med basis i 1955 skulle være en forbedring i forhold til det gamle.

Omsætningsstigning.	1955-1961 i løbende priser	
	1947-1955	
Købmænd og brugsforeninger (kun butiksvarer)	70	49
Bagere	20	32
Ismejerier	36	-
Slagtere og viktualie	32	23
Frugt- og grønthandlere	24	15
Tobakshandlere		29
Øvrige nærings- og nydelses- middelhandel	59	37
I alt N- og N-handel	47	39
Beklædning	25	45
Alle andre forbrugsvarer	50	71
Samtlige forbrugsvarer	42	46

I begge perioder har altså kolonialbutikkerne haft større omsætningsstigning end både levnedsmiddelgruppen under ét og samtlige forbrugsvarer, dog med mindre afstand i den sidste periode. Udviklingen synes især at have ramt *bagere, grønthandlere og tobakshandlere*.

Man kan uddybe denne analyse lidt ved at betragte forbruget af tre varegrupper*), som traditionelt handles gennem specialforretninger i fødevarerektoren: 1) tobak og drikkevarer, 2) mel, gryn, brød, kager m. m. 3) kartofler, grøntsager, grøntsagskonserver, frugt, frugtsaft og frugtkonserver. Til disse varekategorier skulle nogenlunde svare: tobakshandlere, bagere og grønthandlere.

Vare	Branche	Forbrugs- stigning 1953-1959 1953-1959	Branchens omsætnings- stigning 1953-1959
Drikkevarer og tobak i alt	Tobakshandel	36	15
Mel, gryn, brød kager m. m.	Bagere	26	17
Kartofler, grøntsager, grøntkonserver, frugt, frugtsaft, frugtkonserver	Grønthandlere	31	11

*) Iflg. stat. departements forbrugstabeller 1953 til 1959.

Hvis markedsandelene skulle være uændrede, burde specialbranchernes omsætningsstigning have været lige så stor som forbrugsstigningen. Det har den ikke været - resten af stigningen må man rimeligt og uden større forbehold kunne henhøre til kolonialhandelen, selv om også andre mindre salgskanaler og forbrugsmåder optræder (ismejerier, kiosker, restaurationer, marketenderier, egne produkter).

c. Udviklingen i nye butikstyper.

I 1947 var alle danske kolonialbutikker diskbejtede. Udviklingen er siden gået i retning af forskellige grader af selvbetjening.

Udviklingen i antallet af selvbetjeningsbutikker har været som den følgende tabel viser. Den er for størstedelens vedkommende hentet fra Max Kjær-Hansen: Selvbetjeningsbutikkerne i Danmark, København 1960, men suppleret med tal fra Brugsforeningsstatistikken, Beretningen fra DSK's kongres samt direkte henvendelse til flere kæder.

Antal egentlige selvbetjeningsbutikker incl. supermarkeder i Danmark:**)

1954:	117
1955:	207
1956:	301
1957:	375 (= 2,4 pct. af årets kolonialbutikker)
1958:	455
1959:	531
1960:	638
1961:	766
1962:	969
1963:	1.261 (= 8 pct. af butiksbestanden i 1957)

I 1957 kan man skønne SB-butikkernes omsætningsandel af kolonialomsætningen til ca. 10 pct., idet butikkerne ifølge Max Kjær-Hansen gennemsnitlig omsatte 900.000 p. a., dog således at købmændsbutikkerne lå på gennemsnitlig 600.000 kr., brugsforeningsbutikkerne på knap 1 mill. kr. og de private kæders på knap 1,25 mill. kr. Selv om også nogle mindre butikker siden da skulle være omlagt til selvbetjening, må det være rimeligt at ansætte det gennemsnitlige salg pr. selvbetjeningsbutik til mindst 1.400.000 i 1962 (= den gennemsnitlige omsætningsfremskud for købmænd og brugsforeninger ifølge detailomsætningsindeks). På denne baggrund skulle omsætningen gennem SB-butikker i 1962 ikke være under 1750 millioner kr. eller godt 25 pct. af kolonialomsætningen i dette år.

**) Det skal anføres, at butikstallet for de senere år formentlig er minimumstal.

Udover disse egentlige selvbetjeningsforretninger, forstået som butikker med en eller flere udgangssluser med kassedisk, er den tillempede selvbetjening under navn af tempo-butikker eller selvvalgsbutikker trængt igennem i vidt omfang. Foreliggende materiale synes at angive, at der i alt er tale om 6–700 butikker af denne type. Omsætningstal kendes ikke.

d. Udviklingen i integration.

Egentlige kædeforretninger og samarbejde mellem fritstående detailhandlere og grossister er vokset i betydning i den her analyserede periode. Officielt tilgængeligt materiale giver in-

gen mulighed for nærmere at klarlægge disse forhold. De følgende resultater baseres derfor dels på den allerede omtalte undersøgelse over selvbetjeningsbutikkerne i Danmark, som også indeholder visse oplysninger om integrationens betydning, og dels på oplysninger, indhentet fra de enkelte kæder og/eller disses publikationer.

I nedenstående oversigt er resultatet af disse undersøgelser sammenstillet. 1957-tallene er hentet fra Max Kjær-Hansen: Selvbetjeningsbutikkerne i Danmark, København 1960. 1962-tallene er korrigeret på basis af indhentede oplysninger, og den skønnede detailomsætning er opgjort på tilsvarende vis.

Integrerede butikker i kolonialhandelen.

Integrationsform	Navn	Butikker i 1957	Butikker i 1962	Skønnet detailomsætning i 1962, cf. nedentor	
				pr. butik 1000 kr.	ialt mill. kr.
Kooperation og egentl. kæder	Irma	150	170	1770	300
	HB	97	138	2800	388 ²⁾
	Brugsforeninger i øvrigt	2035	2048	410	1259 ²⁾
	Vime	18	70	1165 ⁴⁾	134 ⁴⁾
	Bamba	20			
	Iris	20			
	8 mindre, private kæder	—	45		
		2340	2471	843	2081
Grossistledede kæder	Spar	800 min.	900 ³⁾	400 ⁴⁾	360 ⁴⁾
	Centra	1500 min.	750 ³⁾	400 ⁴⁾	300 ⁴⁾
	Sewo	200 min.	240 ³⁾	300 ⁴⁾	72 ⁴⁾
		2500 min.	1890	387 ⁴⁾	732 ⁴⁾
Indkøbsforeninger	Oceka	350	414	1000 ⁴⁾	414 ⁴⁾
	Hoki	503	628	400 ⁴⁾	251 ⁴⁾
	Dankas	1500	1500	300 ⁴⁾	450 ⁴⁾
	Chr. Kjærgård	800	900	330 ⁴⁾	297 ⁴⁾
	T. C. Oehlenschläger	250	220	330 ⁴⁾	72 ⁴⁾
	Nord. Handelsh.	200 ¹⁾	138	500 ⁴⁾	69 ⁴⁾
	Selas (opr. 1963)	—	54	850 ⁴⁾	46 ⁴⁾
		3603	3854	415 ⁴⁾	1599 ⁴⁾

¹⁾ De foreninger, som senere blev til Nordisk Handelshus.

²⁾ Excl. butiksvare andre end kolonialvarer men incl. grovvarer.

³⁾ Iflg. DSK's købmandstælling sommeren 1962.

⁴⁾ Omsætningstal skønnet i samråd med DSK; aldrig skønnet højere end de respektive organisationers opgivelser, som også er skønsmæssige.

Antallet af butikker under disse tre integrationsformer udgjorde tilsammen i 1957 8.443 og i 1962 mindst 8.215, d.v.s. ingen væsentlige ændringer i butiksantallet. Måler man disse tal med det samlede antal kolonialbutikker i 1957, bliver der tale om ca. 54 pct. af den totale butiksbestand. Omsætningen en detail gennem de på en eller anden måde integrerede butikker opgår ifl. ovenstående til mindst 4,4 milliarder kroner i 1962. Her er tale om et mindste-tal, fordi:

- 1) Omsætningen i indkøbsforeningerne og de grossistledede kæder har kun kunnet skønnes som mindstetal og er forsigtigt ansat.
- 2) Omsætningstal for de private kæder har også kun kunnet opgives som minimumstal, fordi de pågældende virksomheder dels ikke ønskede at opgive tal, dels har måttet underkastes et forsigtigt skøn.

Det bør dog erindres, at kun mellem 25 og

33 pct. af detailomsætningen hos frivillige kæder og indkøbsforeninger tilvejebringes gennem køb hos kædens eller foreningens grossist. Resten købes hos udenforstående fabrikanter eller grossister. Regner man med at kun 30 pct. af detailomsætningen i disse integrationsformer virkelig går gennem eget engrosled, svinder de 4,4 milliarder ind til 2,8 milliarder eller kun ca. 40 pct. af den beregnede kolonialomsætning i 1962, mens de 4,4 milliarder svarer til 63 pct. Altså er den integrerede detailomsætning i kolonialbranchen i snæver forstand omkring to femtedele af totalomsætningen, mens den integrerede detailomsætning i noget videre forstand er på godt tre femtedele.

e. Belligenhed.

På indeværende tidspunkt er de to erhvervstællingers geografiske opdelinger ikke sammenlignelige, idet 1947-tællingens resultater er of-fentliggjort for amter og byer, medens 1957-tællingens resultater er fordelt på handelsområder og -distrikter. En sammenlægning af disse sidste, således at sammenlignelighed blev opnået, var nok mulig. Imidlertid vil forskydningerne være så små, at de til nærværende formål skønnes uinteressante.

Derimod er man af den opfattelse, at en undersøgelse af den danske befolknings dækning med kolonialbutikker kan være af interesse. Som følge deraf er nedenstående tabel - side 172-173 - udarbejdet. I denne er vist antal husstande i landets 44 handelsområder, antallet af kolonialbutikker, kolonialomsætningen og husstande pr. kolonialbutik i de 44 handelsområder. Kildematerialet er for så vidt angår

folketallet:

Folketællinger 1955 og 1960

Antal kolonialbutikker og kolonialomsætning i 1957:

Erhvervstællingen 1957

Kolonialbutikker 1960/62:

En undersøgelse foretaget af A/S Markeds-Data offentliggjort i publikationen »Markeds-Data«, samt Brugsforeningsstatistikken, og endelig oplysninger indhentet direkte fra de nævnte kæder (kol. VIII).

På grund af det forskellige kildemateriale bør sammenligninger mellem 1957- og 1960/62-tallene foretages med forsigtighed.

Af kolonne X fremgår, at der i 1957 gennemsnitligt for hele landet var 1 kolonialbutik for hver 93 husstande. Der er imidlertid stor spredning omkring dette tal. I 4 handelsområ-

der (Assens, Svendborg, Tønder og Åbenrå) var der således en kolonialbutik for hver 60-65 husstande, medens der i hovedstaden skulle hele 165 husstande til at brødføde én kolonialbutik. Det ville være rart her at kunne fastslå, hvorledes fremvæksten af storbutikker har påvirket disse tal. Flere forhold gør imidlertid en sådan analyse tvivlsom: For det første må det erindres, at et (by) samfund skal have en vis størrelse og koncentration førend specialdetailhandelen har eksistensmuligheder. Dette vil i de mindre byer påvirke kolonialomsætningen i opadgående retning og antal husstande pr. kolonialbutik i nedadgående. For det andet indeholder tallene for kolonialomsætningen grovvareomsætningen, hvorved en ren sammenligning med husstands-tallet vanskeliggøres.

Foretages derimod en forsigtig sammenligning mellem 1957- og 1960/62-tallene, vil det ses, at butikstallet er gået tilbage med ca. 600, hvoraf alene knap 400 i hovedstadens handelsområde. Selv om der gives plads for den fejlkilde, som ligger i forskellige opgørelsesmåder, må der være tale om et vist fald. Kolonne X viser da også, at antallet af husstande pr. kolonialbutik er vokset i 40 af de 44 handelsområder. Det fremgår ligeledes af tabellen, at de områder, hvor antallet af husstande pr. butik er steget mest, samtidig er dem med den største befolkningstilvækst. Her kan muligvis indflydelsen fra nyoprettede storbutikker spores.

l. Effektivitet og udviklingen.

a) Om effektivitetsbegrebet.

Når en udvikling skal beskrives og effektivitetsændringer bedømmes på dette grundlag, er det vigtigt at gøre sig klart, hvad der egentlig skal forstås ved begrebet effektivitet. Uden at prætere at gennemføre denne diskussion fuldstændigt skal der knyttes nogle kommentarer til problemerne ved fastlæggelse af effektivitetsbegrebet for detailhandelen.

Da man ved effektivitetsgrad vil forstå, hvor hensigtsmæssigt et arbejde udføres, eller en erhvervsvirksomhed arbejder, må en målsætning fastlægges. Uden en sådan er begrebet indholdsløst.

Fra et samfundsmæssigt synspunkt kunne man sige, at detailhandelen forøger sin effektivitet jo færre produktionsfaktorer, den beslaglægger. Dette kan kun delvis være rigtig, idet en nedskæring af antallet af produktionsfaktorer - personale og kapital - kan forringe den ydelse, detailhandelen »producerer«. Færre butikker kan betyde lange afstande, og mindre

Forsyningen med kolonialbutikker i 1957 og i 1962 i handelsområder.

Handelsområde	I Husstande 1955	II Husstande 1960	III Kolonial- butikker 1957	IV Kolonial- omsætning 1957 1000 kr.	V Kolonial- butikker 1960/1962	VI Heraf købmænd 1960	VII Heraf brugsforen. 1962	VIII Heraf Irma + Vime + Bamba + Iris 1962	IX Kolonial- omsætning pr. husstand 1957 ²⁾ kr.	X Husstande pr. kolonialbutik 1957 ²⁾ 1962 ³⁾
<i>Sjælland</i>	674.178	708.365	5.473	1.638.510	5.120	4.284	632	204	2.430	123 138
Hovedstaden	488.734	511.189	2.953	857.335	2.568	2.246	138	184	1.750	165 199
Frederikssund	6.392	6.739	79	26.793	94	81	12	1	4.200	81 72
Helsingør	12.606	14.174	124	56.552	125	110	13	2	4.500	102 113
Hillerød	25.196	27.385	323	103.335	297	259	33	5	4.100	78 92
Holbæk	22.839	23.858	338	113.421	325	284	39	2	4.980	68 73
Kalundborg	7.569	8.162	107	28.086	95	79	15	1	3.700	71 86
Køge	14.088	14.851	182	53.764	156	110	45	1	3.800	77 95
Næstved	26.678	27.701	404	110.635	401	334	66	1	3.990	66 69
Ringsted	8.870	9.245	125	37.924	118	99	19	0	4.280	71 78
Roskilde	17.780	20.095	221	62.581	233	207	24	2	3.520	80 86
Slagelse	32.404	33.559	461	144.140	450	366	80	4	4.450	70 75
Stege	4.775	4.751	71	24.722	62	48	13	1	5.175	67 77
Vordingborg	6.247	6.656	85	19.222	76	61	15	0	3.080	74 88
<i>Lolland-Falster</i>	43.299	43.973	606	155.027	570	451	114	5	3.580	71 77
Maribo	9.064	9.109	132	40.299	130	105	24	1	4.450	69 70
Nakskov	12.125	12.281	185	39.151	154	135	18	1	3.220	66 80
Nykøbing F.	22.110	22.583	289	75.577	286	211	72	3	3.420	77 79
<i>Bornholm</i>	15.504	15.664	167	63.640	165	130	29	6	4.100	93 95
<i>Fyn</i>	128.639	135.589	1.824	411.881	1.708	1.494	214	0	3.200	71 79
Assens	4.754	4.860	77	15.905	66	57	9	0	3.340	62 74
Fåborg	6.069	6.260	86	22.299	93	86	13	0	3.680	71 67
Nyborg	7.615	7.926	93	24.949	84	70	14	0	3.280	82 94
Odense	83.050	88.787	1.122	272.736	1.058	916	142	0	3.280	74 84
Svendborg	27.151	27.756	446	75.992	407	371	36	0	2.800	61 68

Forsyningen med kolonialbutikker i 1957 og i 1962 i handelsområder.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	
Handelsområde	Husstande 1955	Husstande 1960	Kolonial- butikker 1957	Kolonial- omsætning 1957 1000 kr.	Kolonial- butikker 1960/1962	Heraf købmænd 1960	Heraf brugsforen. 1962	Heraf Irma+ Vime+ Bamba+ Iris 1962	Kolonial- omsætning pr. husstand 1957 ²⁾ kr.	Husstande pr. kolonialbutik 1957 ²⁾ 1962 ³⁾	
Jylland	604.334	643.916	7.640	2.071.883	7.607	6.301	1.301	5	3.430	79	85
Esbjerg	31.264	33.790	330	99.230	312	241	71	0	3.180	95	108
Fredericia	10.519	11.420	98	25.969	93	87	6	0	2.600	107	123
Frederikshavn	11.590	12.666	145	40.568	123	105	18	0	3.500	80	93
Haderslev	19.717	20.763	277	64.378	308	295	12	1	3.260	71	67
Herning	24.058	26.419	307	88.919	318	284	34	0	3.700	78	83
Hjørring	21.682	23.380	307	91.204	315	269	46	0	4.200	71	74
Holstebro	32.858	34.645	425	143.171	453	379	74	0	4.355	77	76
Horsens	29.469	30.737	410	94.191	392	305	87	0	3.200	72	78
Kolding	27.198	28.929	292	80.516	299	239	60	0	2.960	93	97
Nykøbing Mors	8.675	8.988	113	38.959	114	86	28	0	4.490	77	79
Randers	48.098	49.640	618	160.362	628	490	138	0	3.330	78	79
Silkeborg	17.656	18.496	245	53.283	242	201	42	0	3.020	72	76
Skive	13.881	14.531	174	54.955	179	134	45	0	3.960	80	81
Sønderborg	17.118	19.796	214	48.503	217	193	23	1	2.830	80	91
Thisted	14.311	14.458	215	59.249	213	182	31	0	4.140	67	68
Tønder	11.083	11.388	173	36.221	163	149	13	1	3.265	64	70
Varde	13.124	13.678	156	57.473	159	111	48	0	4.370	84	86
Vejle	34.421	36.730	439	114.302	422	332	90	0	3.320	78	87
Viborg	16.804	17.637	225	62.195	221	182	39	0	3.700	75	80
Åbenrå	13.601	14.468	210	59.943	202	188	12	2	4.400	65	72
Ålborg	94.637	100.347	1.229	341.001	1.187	973	214	0	3.600	77	85
Århus	92.570	101.010	1.038	257.285	1.038	876	171	0	2.780	89	97
Hele landet	1.465.954	1.547.507	15.710	4.340.941	15.068	12.660	2.170	238 ¹⁾	2.960	93	103

Obs.: Kolonne V er sammenlagt af tre kolonner, hvoraf købmændene (kolonne VI) vedrører 1960, mens de øvrige to vedrører 1962.

1) I kolonne VIII forekommer 18 butikker i provinsen med ukendt fordeling på handelsområder.

2) Husstandene fra 1955.

3) Husstandene fra 1960.

personale kan medføre lange ventetider. Så længe ydelsen er den samme, er det imidlertid klart, at fald i mængden af produktionsfaktorer betyder en stigning i effektiviteten.

Fra den enkelte handlendes side kunne man sige, at hans forretning blev drevet effektivt, hvis han fik sin målsætning opfyldt. Hvis han tjener så meget, at han kan fortsætte som selvstændig, bliver den drevet effektivt. Et sådant kriterium kommer dog nemt i konflikt med for eksempel det samfundsmæssige synspunkt.

Man kunne sige, at detailhandelen blev drevet effektivt fra forbrugers synspunkt, hvis denne fik sine varer til de lavest mulige priser. Men her opstår igen konflikt, idet de lavest mulige priser kan tænkes at medføre, at der bliver ydet mindre service, og at for eksempel afstanden til forretningerne forøgedes.

Disse eksempler er tilstrækkelige til at illustrere, dels at ønskerne til detailhandelen kan være forskellige, og dels at den ydelse, som detailhandlerne producerer, er sammensat: Detailhandlerne kan udbyde et sortiment, som er bredt og fladt eller smalt og dybt; detailhandlerne kan tage lave priser og ikke yde nogen service, eller tage højere priser og yde forskellige former for service; detailhandlerne kan anvende billig arbejdskraft, men til gengæld yde prisreduktioner, eller de kan anvende bedre kvalificeret og dermed dyrere arbejdskraft, og så til gengæld beregne sig højere priser.

En entydig fastlæggelse af ydelsen er derfor ikke mulig. Dette forhold er så meget vigtigere at understrege i denne fremstilling, da den tilgængelige statistik kun giver mulighed for at fastlægge ganske enkelte sider af effektivitetsbegrebet. En ensidig fremhævelse af omsætning pr. beskæftiget og omsætning pr. forretning som afgørende for effektiviteten, kan være misvisende.

Intet erhverv - heller ikke detailhandelen — kan bedømmes ud fra et par enkelte, kvantitative kriterier. Detailhandelen, som i vareproduktionen er sidste led inden forbrugeren, skal opfylde mange forbrugerønsker. En voldsom fremvækst af enhedsprisforretninger kunne fra et prisbillighedssynspunkt bedømmes som en effektivitetsforøgelse. Imidlertid ville dette helt klart medføre sådanne konsekvenser for sortiment og afstand, at det kun vanskeligt som helhed kunne bedømmes som en effektivitetsforbedring.

Det eneste, der er sikkert, er, at man kan tale om en effektivitetsforbedring, hvis den samme ydelse gennemføres ved færre produktionsfak-

torer end hidtil. Et samarbejde mellem grossist og detailhandler om faste leveringsterminer, faste bestillingsnormer og fast leveringsdag, vil være et af de eksempler, som kommer nærmest betingelsen om, at ydelsen skal være den samme før og efter ændringen.

Det understreges imidlertid, at det forhold, at visse kvantitative mål er det nærmeste, vi efter det foreliggende materiale kan komme effektivitetsmålinger, kan medføre, at disse kun fortæller en del af sandheden - og måske for lille en del.

b) Effektivitetsudviklingen bedømt på grundlag af erhvervstællingerne.

Vi har allerede tidligere anført udviklingen i antal butikker, omsætning og omsætning pr. beskæftiget. Tallene, hentet direkte fra erhvervstællingerne, skal kun gentages her som et oplæg til effektivitetsundersøgelserne.

	1947	1957
Antal forretninger	14.761	15.710
Omsætning i alt (årets priser)	mill. kr.: 1.850	mill. kr.: 4.340
Antal beskæftigede	38.500	45.800
	kr.:	kr.:
Omsætning pr. forretning ...	127.000	276.000
Omsætning pr. beskæftiget...	48.000	95.000

Som allerede nævnt viser kolonialbranchen en betragtelig stigning i såvel omsætning pr. beskæftiget som pr. forretning, hvorfor der er tale om en effektivitetsforbedring ud over prisstigningernes indflydelse på de nævnte tal.

Som antydte tidligere er størrelsesfordelingen også blevet ændret i retning af større forretninger i ti-året, hvorfor det kan være af interesse at undersøge, hvorledes omsætningen pr. beskæftiget bevæger sig for virksomheder af forskellig omsætningsstørrelse.

Salg pr. beskæftiget.

Forretningens omsætningsstørrelse (årets priser)		1947	1957
kr.		kr.	kr.
0— 25.000	11.000	} 39.000	
25— 50.000	23.000		
50— 100.000	36.000		
100— 200.000	49.000	} 66.000	63.000
200— 300.000			82.000
300— 500.000			104.000
500— 1.000.000	84.000	} 156.000	
1.000.000	104.000		

Selv om antallet af observationer for 1957 er færre end for 1947, viser tallene med ønskelig

tydelighed, at der i denne branche er tale om betydelige effektivitetsstigninger med hensyn til arbejdskraften.

Denne branche er dog et godt eksempel på, hvor vanskeligt det kan være at bedømme forholdene på totale branchetal alene. Inden for samme branchebegreb rummes virksomheder med højst forskelligartede sortimenter, hvorved sammenligningsgrundlaget forrykkes. For kolonial-området er det imidlertid muligt at bringe oplysninger, der giver et vist indtryk af denne »brancheforvirrings« betydnung for tallene.

I 1957 bringer erhvervstællingen specificerede tal for de kolonialforretninger - men ikke for de brugsforeninger - som handler med grovvarer. Disse forretninger er gennemsnitligt større end sådanne, der kun udbyder butikshandelsvarer. Da samtidig grovvarerne omsættes i større beløb ad gangen, påvirker disse forretningers tilstedeværelse omsætningstallene pr. beskæftiget. Forholdene kan illustreres ved nedenstående oversigt:

Omsætning pr. beskæftiget 1957

Omsætningsstr. (årets priser) kr.	Kolonial- forretninger u/grovvarer kr.	Kolonial- forretninger m/grovvarer kr.	Brugs- foreninger kr.
0-100.000	39.000		
100-200.000	63.000	79.000	80.000
200-300.000	78.000	93.000	110.000
300-500.000	92.000	110.000	126.000
500.000	141.000	167.000	156.000

Når det erindres, at brugsforeninger med grovvarer indgår i brugsforeningernes tal, fremgår det klart, at omsætningen pr. beskæftiget påvirkes af growareomsætningen. I de rene butiksvareforretninger er der dog tale om en pæn effektivitetsstigning med hensyn til arbejdskraften, idet hver ansat i den højeste omsætningsgruppe sælger 250 pct. mere end den, der arbejder i en forretning fra den laveste gruppe.

c) Effektiviteten bedømt på grundlag af branchernes egen statistik.

For så vidt angår brugsforeningerne og købmændene, er man i den heldige situation, at der for begge disse grupper foreligger en mere detaljeret statistik, udarbejdet af de to hovedorganisationer.

Blandt de mest tilgængelige og mest talende af effektivitetstallene har man her valgt at illustrere stordriftens indflydelse ved at sammenstille tallene for omsætning pr. kvadratmeter og

omsætningen pr. beskæftiget. Dette er sket i den hosstående tabellariske oversigt. Den øverste halvdel vedrører omsætning pr. kvadratmeter og den nederste omsætningen pr. beskæftiget. Inden for de enkelte afsnit gives først resultaterne for visse kategorier af købmænd og senere for brugsforeningerne.

Af tallene for omsætning pr. kvadratmeter butiksareal ses flere forhold: Omsætningen pr. kvadratmeter stiger med omsætningsens størrelse eller sagt på en anden måde: De større forretninger sælger også mere pr. enhed butiksareal. Forskydningen fra 1957 til 1961 manifesterer sig ved, at forskellen mellem de små og de store forretninger bliver større. Effektivitetsforskydningen mod de større forretninger ses altså også i disse tal. Brugsforeningstallene for 1961 giver et indtryk af, hvorledes selvbetjeningen påvirker dette effektivitetskriterium. Hovedkonklusionen er, at selvbetjeningsbutikkerne som helhed omsætter mindre pr. kvadratmeter end betjeningsbutikkerne. Dette kan da heller ikke undre, da én af ideerne med selvbetjeningen jo netop er, at den dyre arbejdsløn erstattes med den (relativt) billigere husleje. (Man kan heller ikke se væk fra, at visse af selvbetjeningsbutikkerne er dimensionerede til omsætningsstørrelser, de endnu ikke har nået). Denne konklusion stemmer da også godt overens med internationale erfaringer på dette område.

Udviklingen i omsætning pr. beskæftiget skal ikke gøres til genstand for særlig omtale. Tallene er bragt for at understøtte de i foregående afsnit meddelte totale tal. Her er der tale om mere homogene grupper, og den samme tendens genfindes overalt: En kraftig stigende omsætning pr. beskæftiget med stigende virksomhedsstørrelse.

Omsætning pr. kvadratmeter i 1000 kr.

Købmænd uden grovvarer,

Landbutikker.

Størrelsesinterval	1957 (diskbetj.)	1961
0-200	4,3	5,2
2-300	5,4	6A
3-400	8,9	7,0
4-600	7,5	8,3
600-1.000		12,4*)

Provins bybutikker

0-200	5,0	5,9
2-300	8,2	8,2
3-400	8,9	9,8
4-600	8,4	10,0
6-1.000		12,4*)

*) Både land og provinsby.

<i>Hovedstadsbutikker</i>	1957 (diskbetj.)	1961
0-200	5,4	5,9
2-300	7,8	9,2
3-400	10,2	10,2
4-600	11,5	14,5
6-1.000	—	16,6

<i>Brugsforeninger på landet</i>	1957 (diskbetj.)	1961 (selvbetj.)
0-200	4,7	5,1
2-300	5,3	3,6
3-400	6,1	4,0
4-500	6,7	4,8
5-700	7,5	5,3
700-opefter	8,1	6,5

<i>Bybrugsforeninger ekskl. HB</i>	1957	1961
0-200	6,5	5,5
2-300		
3-400		
4-500		
5-700	8,6	7,0
700-1.000	8,9	8,1
1-3.000	11,7	9,0
3.000-opefter	11,4	9,0
Hovedstadens Brugsf.	28,8	16,6

Omsætning pr. beskæftiget i 1000 kr.

<i>Landkøbmænd uden grovvarer</i>	1957	1961
0-200	92	101
2-300	114	134
3-400	118	147
4-600	120	161
600-1.000	—	164*)

<i>Købmænd i provinsbyer</i>	1957	1961
0-200	88	98
2-300	102	124
3-400	114	134
4-600	124	152
600-1.000	—	164*)

<i>København købmænd</i>	1957	1961
0-200	82	106
2-300	95	125
3-400	134	150
4-600	137	161
600-1.000	—	189

<i>Brugsforeninger på landet Butikswareoms.</i>	1957	1961
0-200	115	136
2-300	134	167
3-400	144	178
4-500	151	183
5-700	159	197
700-opefter	165	204

<i>Brugsforeninger ekskl. HB</i>	1957	1961
0-300	133	172
3-400	137	
4-500	151	
5-700	152	
7-1.000	159	208
1-3.000	145	200
3.000-opefter		160
Hovedstadens Brugsf.	136	186

*) Både land og provinsby.

d) Driftsøkonomiske undersøgelser af kolonial-handelsområdet.

a Beregningsgrundlag og forbehold.

Når en erhvervsvirksomhed skal bedømmes økonomisk kan man anlægge forskellige målestokke:

En mulighed er at undersøge, hvor stort et økonomisk vederlag regnet i kroner og ører ejeren kan trække ud af virksomheden.

En anden mulighed er at kortlægge, hvor stor en forrentnings procent ejeren har opnået af den investerede kapital.

En tredje mulighed er at beregne, hvor stor en driftsherre gevinst og ejerløn ejeren har opnået, når der er tilregnet den investerede kapital en forrentning.

Denne tilsyneladende besværlige opstilling er det nødvendigt at arbejde med på grund af branchens struktur. To væsentlige forhold præger nemlig kolonialhandelen.

Virksomhederne er af højst forskellig størrelse. Dette betyder, at i de mindste butikker vil en stor del af »nettoavance« bestå af arbejds-løn til ejeren og hans familie. I disse forretninger er det også sandsynligt, at ejeren først og fremmest lægger vægt på, hvor meget han kan trække ud af forretningen årligt og mindre på forrentningsprocenter og andre driftsøkonomiske mål. I større forretninger derimod vil ejeren snarere indtage en stilling, som modsvarer driftsherrebegrebet for eksempel i industrien, hvorfor forrentningsprocenter får større mening.

Den anden vanskelighed ved regnskabsmæssige sammenligninger begrundes i branchens struktur. Som bekendt findes dels selvstændige købmænd og visse egentlige kæder (for hvilke der dog ikke foreligger regnskabsresultater) og dels findes brugsforeningerne. Skal regnskabsoplysningerne gøres sammenlignelige, må hensyn tages til, at den selvstændige købmænds nettofortjeneste opgøres uden fradrag af løn til ham selv eller hans familie. Nettofortjenesten for en selvstændig købmænd vil bestå af såvel hans arbejds-løn som forrentning af egenkapitalen samt en »driftsherregevinst«. Heroverfor står brugsforeningens regnskaber, hvor udde-lønnen er opført som en omkostning, hvorfor brugsforeningernes nettofortjeneste kun består af forrentning af egenkapital og en »driftsher-regevinst«.

Det er ikke muligt at rumme alle disse forhold i ét enkelt tal for det økonomiske udbytte, som giver fuld sammenligningsmulighed. I det

følgende har man derfor valgt at arbejde med *tre begreber*, som når de ses sammen og afvej es mod hinanden skulle give muligheder for at konkludere på tallene.

Der bliver tale om følgende:

1) *Nettoudtræk*: Den i de forskellige regnskaber fastlagte nettofortjeneste. Disse tal er altså vanskelige at sammenligne mellem selvstændige købmænd og brugsforeninger.

2) *Forrentningsprocent*: For at nå til dette tal har man for *købmændenes* vedkommende fradraget 15.000 kroner årligt i alle de betragtede år til dækning af ejerens og familiens arbejdskraft. Dette beløb er selvfølgelig arbitrært fastsat. Der kunne være tale om at lade det være højere de senere år end i de foregående, ligesom det kunne tænkes at variere med forretningens størrelse. For ikke at indføre for mange varierende forudsætninger er det imidlertid valgt at fastholde det samme beløb for alle forretninger og for alle betragtede år. Der ved opnås, at det er nemmere at holde opgørelsesmetoden – og dens fejlkilder – i hovedet. For købmændenes vedkommende er det derefter fremkomne beløb sat i pct. af egenkapitalen.

For *brugsforeningernes* vedkommende dækker dette begreb ganske enkelt over nettoudtrækket i procent af egenkapitalen. Uddelerlønnen optræder jo allerede på lønningskontoen.

3) *Driftsherre gevinst og ejerløn*: Som et modstykke til forrentningsprocenten anvendes

det her omtalte begreb. Forrentningsprocenten fortæller, hvilken forrentning ejeren får af sin virksomhed, når hans arbejdskraft betragtes som en omkostning. »Driftsherregevinsten og ejerlønnen« skal fortælle, hvor meget ejeren får til sig selv - i form af arbejds løn og gevinst - når kapitalen opfattes som en investering, der skal belastes med omkostninger. Der er for alle år regnet med en rentefod på 8 pct. Begrebet er altså defineret som: Nettoudtræk i kroner ÷ 8 pct. af egenkapitalen.

For *brugsforeningernes* vedkommende vil dette beløb alene dække »driftsherregevinsten«, da uddelerlønnen jo optræder i lønningsregnskabet som en omkostning.

De offentliggjorte brugsforeningsregnskaber og normtalsrapporter fra De Samvirkende Købmandsforeninger giver oplysning om omkostninger og indtægter. Imidlertid mangler talmateriale om egenkapitalens størrelse, hvilket er nødvendigt for at gennemføre de foranstående beregninger.

Desværre foreligger ikke kontinuerte og detaljerede oplysninger om kapitalforholdene som tilfældet var for driftsforholdene. Brugsforeningsregnskaberne giver en samlet balance for henholdsvis foreninger i landdistrikter og i provinsbyer, men ikke opdelt på størrelsesgrupper. Købmændenes normtal indeholder kun for året 1960 anvendelige oplysninger for omsætningsgruppen 3-400.000 kroner fordelt geografisk. Resultatet af disse to sæt oplysninger kan opstilles således:

	Købmænd (3-400.000 i omsætning 1960)				Alle brugsforeninger (1960)	
	København kr.	Provinsbyer kr.	Land u/grovv. kr.	Land m/grovv. kr.	Provinsbyer kr.	Land kr.
Gennemsn. omsætning	348.000	355.000	359.000		746.000	618.000
Gennemsn. balance	83.000	134.000	142.000	163.000	246.000	216.000
<i>Aktiver. Procentfordeling</i>						
Kasse, bank, giro	8	9	9	8	3	3
Debitorer	8	9	12	17	14	30
Varelager	37	22	23	23	21	25
Faste aktiver	47	60	56	52	62	42
<i>Passiver. Procentfordeling</i>						
Varegæld	24	17	20	19	13	17
Bank- og anden gæld	26	18	14	16	} 42	32
Prioriteter	8	25	21	17		
Egenkapital	42	40	45	48	45	51
Egenkapital i kr. ca.	35.000	54.000	64.000	78.000	110.000	110.000
Egenkapital i pct. af oms. ca.	10	15	18	22	15	18

Det kan synes dristigt at ville anvende dette spinkle materiale til en fastlæggelse af egenkapitalens størrelse i forskellige virksomhedsstørrelser på forskellige tidspunkter. Vi må nem-

lig gå ud fra, at egenkapitalen ikke vokser proportionalt med stigende størrelse, og vi må også regne med, at formuens omsætnings hastighed er vokset gennem tiden - hvorfor egenkapitalen

som procent af omsætningen skulle være faldende.*)

Her har det imidlertid igen været magtpåliggende ikke at gøre beregningerne mere forudsætningsfyldte og mere komplicerede end nødvendigt. De følgende udregninger er derfor gennemført på følgende forudsætninger om egenkapitalens størrelse i forhold til den årlige omsætning:

Egenkapitalen i % af den årlige omsætning

Private købmænd:	
København, uden grovvarer	10
Provinsbyerne, uden grovvarer	15
Landet, uden grovvarer	19
Landet, med grovvarer	22
Hele landet, uden grovvarer (skønnet)	13
Brugsforeninger:	
Provinsbyerne med og uden grovvarer	17
Landet med og uden grovvarer	18

Tabel β, 1.

A. Nettoudtræk: Absolut og i pct. af omsætningen.

1961: Købmænd u/grovvarer

Omsætningsinterval kr.	København		Provinsbyer		Land	
	kr.	%	kr.	%	kr.	%
0- 200.000	12.900	8,6	12.000	8,0	11.500	7,7
200- 300.000	19.000	7,6	18.500	7,4	18.200	7,3
300- 400.000	22.000	6,3	23.100	6,6	22.400	6,4
400- 600.000	—	—	—	—	—	—
600-1.000.000	40.500	5,4	34.500**)			4,6**)

B. Forrentningsprocent.

kr.	%	%	%
0- 200.000	÷ 14	÷ 14	÷ 13
200- 300.000	16	10	7
300- 400.000	20	16	11
400- 600.000	—	—	—
600-1.000.000	32		12 pct.**)

C. Driftsherreevinst + ejerløn.

kr.	kr.	kr.	kr.
0- 200.000	11.700	10.200	9.300
200- 300.000	17.000	15.500	14.400
300- 400.000	19.200	18.900	17.100
400- 600.000	—	—	—
600-1.000.000	34.500		21.500**)

*) Til belysning af den fejlkilde, der ligger i at regne med sådanne faste, gennemsnitlige procenter, skal det nævnes, at et typisk udtræk i en købmandsforretning ligger på 6-7 pct. af omsætningen. Formålet med egenkapitalens beregning er at vise, hvor meget der bliver tilbage, når denne belastes med 8 pct.s forrentning. Regnes der med, at egenkapitalen udgør 15 pct. af omsætningen, vil en forrentning af egenkapitalen i en forretning med et udtræk på 6,5 pct. af omsætningen medføre, at »driftsherreevinst og driftslederløn« beregnes til 5,3 pct. af omsætningen. Lad nu egenkapitalansættelsen være gal, idet egenkapitalen tænkes rent faktisk at udgøre 20 pct. af omsætningen - altså en meget kraftig afvigelse (33 pct. større egenkapital). I så fald burde driftsherreevinst og driftslederløn være ansat til 4,9 pct. af omsætningen. Heraf fremgår, at selv et så stort udsving i egenkapitalen kun medfører en fejlangivelse på ca. 8 pct. af det tal, vi er interesseret i. Dette ræsonnement turde vise, at selv om fejlkilderne er til stede, vil de næppe få nogen betydning for konklusionerne.

β. Sammenligninger mellem driftsresultater for forskellige virksomhedstyper.

Tre problemer vil blive behandlet i det følgende:

- 1) Sammenligninger mellem kolonialforretninger af forskellig størrelse (baseret på købmandsnormtallene).
- 2) Udviklingen i virksomhedernes driftsøkonomi for årene 1947 (1950), 1957 og 1961.
- 3) Sammenligninger mellem forretninger, som er medlem af en kæde og sådanne, som ikke er det.

Tallene er ikke nødvendigvis de i brugsforeningsregnskaberne og DSK's normtal offent-

**) Her dog med 5-25 pct. grovvarer. De opgivne tal vedrører både provinsbyer og land.

liggjorte, idet man i visse tilfælde har valgt at anvende de fra disse kilder kendte avance- og omkostningsprocenter på typiske omsætninger.

ad 1) Til illustration af de driftsøkonomiske resultater for virksomheder af forskellig størrelse er foranstående tabel B, 1 udarbejdet.

Det vil ses, at nettoudtrækket i procent af omsætningen overalt er faldende med stigende omsætning. Samtidig fremgår det, at de små butikker giver et meget beskedent udbytte, hvilket må indicere, at fragang fra erhvervet er sandsynlig her, med mindre andre forhold spiller ind: (Forretningen drives eventuelt af en gift kvinde, som derved supplerer mandens arbejdsindtægt, eller indehaveren er blevet ældre, således at alternative beskæftigelsesmuligheder ikke synes tillokkende).

Hvis ejerne af forretninger i de forskellige størrelser tillægges 15.000 kr. i arbejds løn ses det, at de små forretninger giver en negativ forrentningsprocent. Derefter vokser forrentningen af egenkapitalen kraftigt for at nå høje

værdier for de store forretninger i København. Forrentningsprocentens forløb med forretningernes størrelse vil være det samme uanset den tilregnede arbejds løns højde, så længe denne fastholdes til samme beløb for alle forretninger. Et højere beløb vil kun medføre, at forrentningsprocenterne ligger på et lavere plan.

Supplerer vi disse resultater med oversigten over »driftsherregavinst og ejerløn« — hvor omkostningskontoen er blevet belastet med 8 pct. af egenkapitalen i forretning — får vi en mere behersket udvikling. Her afspejles igen nettoudtrækkets faldende relative del af omsætningen. En lidt kraftigere stigning ville dog fremkomme, hvis vi havde taget højde for, at egenkapitalen falder med stigende omsætning. Ved beregningen forudsættes jo en konstant egenkapital *procent*.

Alt i alt viser disse sammenligninger, at de større forretninger giver deres indehavere både absolut og relativt bedre eksistensmuligheder, selv om nettoudtrækket falder målt som procent af omsætningen.

Tabel B, 2.

Nettoudtræk: Absolut og i pct. af omsætningen.

København u/ grovvarer

Omsætning		1947/50		1957		1961	
		kr.	%	kr.	%	kr.	%
200— 300.000	} (1950)	19.600	5,6	23.100	6,6	29.100	6,3
300— 400.000							
400— 500.000							
600—1.000.000	(1947)	33.000	4,4			40.500	5,4

Landkøbmænd u/ grovvarer

	1957		1961	
	kr.	%	kr.	%
0—200.000	12.300	8,3	11.500	7,7
200—300.000	16.800	6,7	18.200	7,3
300—400.000	21.700	6,2	22.400	6,4

Provinsbyer u/ grovvarer

0—200.000	11.400	7,6	12.000	8,0
200—300.000	18.000	7,2	18.500	7,4
300—400.000	21.400	6,1	23.100	6,6

København u/ grovvarer

0—200.000	13.500	8,9	12.900	8,6
200—300.000	18.250	7,3	19.000	7,6
300—400.000	23.100	6,6	22.000	6,3

Brugsforeninger, landet

0—300.000 (maks. 10 pct. grovvarer)	5.400	3,6	6.600	4,4
300—500.000 (maks. 10 pct. grovvarer)	14.000	3,5	16.800	4,2

Brugsforeninger, byer

0—300.000 (maks. 10 pct. grovvarer)	2.400	1,6	—	—
300—500.000 (maks. 10 pct. grovvarer)	11.200	2,8	—	3,2*)

*) Beregnet på grundlag af resultaterne for gruppen: Bybrugsforeninger 0—500.000 kr.

ad 2) Udviklingen i virksomhedernes drifts-økonomi fra 1947 (1950) til 1961 fremgår af foranstående tabel B, 2. I tabellens øverste halvdel er vist normtalsresultater for købmænd i 1950 og 1961. I den øvrige del af tabellen er vist driftsresultater i form af nettoudtræk for mere homogene grupper, nemlig købmænd i forskellige områder med forskellig urbaniseringsgrad og for brugsforeninger i tilsvarende områder.

Hovedkonklusionen af disse oplysninger synes at være, at der ikke er nogen væsentlig forskydning i driftsresultaterne i det beskrevne femår. Hvis man vurderer enkelte promiller som afvigelser i denne henseende, er hovedindtrykket en vis stigning i nettoudtrækkets størrelse. Dette synes særligt at gælde for brugsforeningerne. Man må derfor konkludere, at de private købmænd i den betragtede femårsperiode har alment stigende eller konstante netto-udtræk, mens brugsforeningerne har en stigning, som må anses for signifikant på det foreliggende materiale.

Ved bedømmelsen af dette resultat må det erindres, at perioden 1957 til 1961 måske netop har været den mest progressive periode for kolonialhandelen. Selv om branchen allerede i begyndelsen af 1950'erne havde påbegyndt sine rationaliseringsbestrebelse, var det først i den sidste del af ti-året, at udviklingen tog fart. Kolonialforretningerne blev rationaliseret og »branchefremmede« varer optoges i sortimentet i rask takt. Det fald i nettoudtrækket, som den stigende konkurrence skulle tilsige, er altså blevet opvejet af disse forretningers »progressivitet« og sortimentsudvidelser.

ad 3) Materiale til sammenligning mellem forretninger, der er selvstændige og sådanne, som er medlem af en kæde, foreligger kun, hvis man opfatter brugsforeningerne som en kæde, og lader købmændsnormtallene fra De samvirkende Købmændsforeninger repræsentere selvstændige forretninger.

Hvorvidt de enkelte brugsforeninger på grundlag af samarbejdet gennem F. D. B. kan kaldes for egentlige kædemedlemmer eller ej, vil i høj grad være et terminologisk spørgsmål, som ikke skal debatteres her. I det følgende opfattes brugsforeningerne som en integreret detailhandelsform. Med hensyn til købmændene skal der gøres den bemærkning, at en række af normtalsrapportørerne er medlemmer af frivillige kæder og af indkøbsforeninger, hvorfor købmandstallene ikke kan stå som rene eksponenter for selvstændige, uafhængigt arbejdende

købmænds driftsresultater. Selv med dette forbehold synes der dog at være en sådan forskel mellem brugsforeningerne og købmændene, at det kan være tilladeligt at bruge materialet på denne måde. I hvert fald er det den eneste mulighed for at fremskaffe et talmateriale.

I de to hosstående tabeller er derefter sammenstillet driftsresultater for så homogene forretningskategorier som muligt for henholdsvis 1957 og 1961. Materialet er i begge år dels opdelt efter omsætningsstørrelse og dels regionalt.

I tabellerne bringes alle de tre tidligere gennemgående udtryk for det driftsøkonomiske resultat, nemlig nettoudtrækket, forrentningsprocent og driftsherregvinst og ejerløn. Det tal, som egner sig bedst til sammenligning mellem brugsforeninger og købmænd er »forrentningsprocenten«. Dette tal fremkommer, som nævnt for købmændenes vedkommende, ved at fra-drage 15.000 kr. fra nettoudtrækket som vederlag for købmandens arbejde, og derefter sætte restbeløbet i procent af de tidligere forudsatte egenkapitalstørrelser. For brugsforeningernes vedkommende fremkommer beløbet ved at sætte nettoudtrækket direkte i forhold til egenkapitalen, da uddelerens løn jo allerede figurerer på omkostningskontoen. De øvrige mål er dog medtaget for fuldstændighedens og kontrollens skyld.

Som vi allerede ved fra det foregående, møder den laveste omsætningsgruppe for købmændene med en negativ forrentningsprocent, hvorimod gruppen med 200-300.000 kr. i årlig omsætning giver en forrentning, der ligger omkring almindelig bankrente, hvorefter størrelsesgruppen 300-400.000 kroner vokser op i forrentningsprocenter på 10-16 pct. Fra tidligere ved vi, at denne stigning fortsætter i de efterfølgende omsætningsintervaller. Som allerede påvist, må udviklingen fra 1957 til 1961 karakteriseres ved en konstans eller en beskedent stigning.

Sammenligningen med brugsforeningsresultaterne besværliggøres af en anden omsætningsinddeling. Bedømmer man direkte på tallene, vil man nå til det resultat, at brugsforeningerne møder med alment højere forrentningsprocenter. I hvilket omfang de modsvares af, at uddelerne har en lavere indkomst end de forudsatte 15.000 kroner vederlag til købmændene vides ikke. Endvidere må det erindres, at brugsforeningernes laveste gruppe strækker sig op til 300.000 kr. i omsætning og deres højeste

medtagne gruppe til 500.000 kr., hvilket selvfølgelig påvirker gennemsnitsresultaterne i opadgående retning.

Selv med disse forbehold synes der dog at være en tendens i retning af højere forrentningsprocenter i brugsforeningerne. Denne forskel kan have mange begrundelser, men én af dem er formentlig den højere grad af integration, som præger brugsforeningerne.

Tabel β, 3.

Driftsresultater i 1957 for købmænd og brugsforeninger

LANDFORRETNINGER:

Købmænd

u/ grovvarer

kr.	Nettoudtræk		Forrentningsprocent	Driftsherregævinst og ejerløn kr.
	kr.	%		
0-200.000	12.300	8,3	÷ 10	10.100
200-300.000	16.800	6,7	4	13.000
300-400.000	21.700	6,2	10	16.400

Brugsforeninger

(maks. 10 pct. grovvarer)

0-300.000	5.400	3,6	20	3.300
300-500.000	14.000	3,5	20	8.300

PROVINSBYER:

Købmænd

u/ grovvarer

0-200.000	11.400	7,6	÷ 16	9.600
200-300.000	18.000	7,2	8	15.000
300-400.000	21.400	6,1	12	17.200

Brugsforeninger

(maks. 10 pct. grovvarer)

0-300.000	2.400	1,6	9	300
300-500.000	11.200	2,8	16	5.700

Driftsresultater i 1961 for købmænd og brugsforeninger.

LANDFORRETNINGER:

Købmænd

u/ grovvarer

kr.	Nettoudtræk		Forrentningsprocent	Driftsherregævinst og ejerløn kr.
	kr.	%		
0-200.000	11.500	7,7	÷ 13	9.300
200-300.000	18.200	7,3	7	14.400
300-400.000	22.400	6,4	11	17.100

Brugsforeninger

(maks. 10 pct. grovvarer)

0-300.000	6.600	4,4	25	4.300
300-500.000	16.800	4,2	23	11.000

PROVINSBYER:

Købmænd

u/ grovvarer

kr.	Nettoudtræk		Forrentningsprocent	Driftsherregævinst og ejerløn kr.
	kr.			
0-200.000	12.000	8,0	-4-14	10.200
200-300.000	18.500	7,4	10	15.500
300-400.000	23.100	6,6	16	18.900

Brugsforeninger

(maks. 10 pct. grovvarer)

0-500.000*)	-	3,2	19	-

3. Øvrige brancher.

a. Systematik.

Som tidligere anført er det tilgængelige materiale for kolonialhandelen det mest detaljerede takket være offentliggørelsen af brugsforeningsregnskaberne og af De Samvirkende Købmænds foreningers normtal. For de øvrige brancher er materialet i det store og hele begrænset til erhvervstablingerne. Oplysningerne for disse brancher er derfor mere summariske. Det er her valgt at supplere gennemgangen af udviklingen i kolonialbranchen med tal fra følgende brancher:

Mælk, brød
Frukt, grønt
Tobak
Møbler og tæpper
Isenkram
Manufaktur
Herrekonfektion og -ekvipering
Skotøj
Trikotage.

For at gøre fremstillingen sammenlignelig fra branche til branche er der for hver af disse udarbejdet en tabellarisk oversigt med følgende indhold:

1) *Branchens udvikling:* Her vises for henholdsvis 1947 og 1957 antallet af forretninger i branchen, den samlede omsætning, den gennemsnitlige omsætning pr. forretning og endelig den gennemsnitlige omsætning pr. beskæftiget. For 1947 gives der for en del af brancherne to sæt oplysninger, nemlig dels den, der direkte fremgår af erhvervstællingen og dels de korrigerede tal efter bilagstabel 3. Som tidligere anført er disse ændringer gennemført for at

*) For denne gruppe er kun angivet nettoudtræk i pct af omsætningen og forrentningsprocenten, da de absolutte tal på grund af det store omsætningsinterval vil være misvisende.

gøre 1947-tallene for så vidt angår totalomsætning og antal forretninger mere sammenlignelige med 1957-tallene, som jo i modsætning til erhvervstællingstallene fra 1947 inkluderer en del håndværksvirksomheder.

2) *Forretningernes størrelsesfordeling.* Denne afdeling er baseret på erhvervstællingsresultaterne direkte, hvorfor sammenligneligheden visse steder kan være begrænset. I denne afdeling gives oplysning om forretningernes procentvise fordeling på omsætningsstørrelser, og om den del af branchens omsætning, forretninger med forskellig omsætningsstørrelse repræsenterer. Tallene gives for såvel 1947 som 1957, hvorfor ændringer i størrelsesfordelingen kan aflæses. Det må dog understreges, at opgørelserne er foretaget i løbende priser, hvorfor allerede prisstigninger vil medføre, at fordelingerne er forskudt mod større forretninger. Det er derfor først og fremmest den relative fordeling mellem det procentvise antal forretninger i en størrelsesgruppe og gruppens andel af brancheomsætningen, som kan anvendes til konklusioner.

3) *Visse effektivitetskriterier.* Også her er det de rene erhvervstællingsresultater, som er lagt til grund. For 1947 og 1957 bringes oplysninger om den gennemsnitlige omsætning i forretninger med forskellige omsætningsstørrelser. Disse tal giver i første række en yderligere idé om størrelsestordelingens udseende. For 1947 og 1957 bringes derefter oplysninger om salget pr. beskæftiget i forskellige omsætningsgrupper. Her er det primære formål at give udtryk for, hvorledes arbejdskraften udnyttes i virksomheder af forskellig størrelse. Det normale vil være, at omsætningen pr. beskæftiget stiger med stigende omsætning. Men det interessante er, *hvor kraftig* denne stigning er, og *hvornår* den *flader ud*.

Inden gennemgangen af de følgende brancher skal det fremhæves, at der i flere tilfælde er tale om uensartede forretninger, der er slået sammen under samme branchebegreb. For det første er der som sagt i tallene for 1957 medtaget håndværksvirksomheder, som var udelukkede i 1947. Men for det andet vil der i det enkelte år være tale om virksomheder med forskelligt bredt og dybt sortiment i samme branche. Det er derfor ikke givet, at tallene er så

sammenlignelige, som tabeloversigterne giver udtryk for. Materialet tillader imidlertid ikke yderligere nedbrydninger, hvorfor de må anvendes i den foreliggende form.

b. Mælk, brød (i 1947: brød og ismejerier).

Denne branche omfatter brødsalg og ismejerier og i 1957 formentlig nogle få bagere med en beskeden produktion af brød. Disse ville i 1947 være rubriceret under fremstillingsvirksomhed.

Selv om butiksbestanden således pr. definition er blevet udvidet, er branchens andel i den totale detailomsætning faldet fra 4,3 pct. til 3,7 pct. i tiåret 1947-1957 (beregnet på den korregerede 1947-tælling). I absolutte tal steg omsætningen i samme periode fra godt 300 mill. kr. til 500 mill. kr. 57-tællingen opgiver et lidt lavere butikstal end 47-tællingen, nemlig 4.272 mod 4.493 i 47, altså en tilbagegang i butikstal, der reelt må være større, eftersom branchen i 1957 fik tilført nogle bagerforretninger med lidt håndværksproduktion.

Som følge af tilbagegangen i butikstal steg omsætningen pr. butik i gennemsnit med knap 70 pct., hvad der er pænt, målt med prisstigningerne på branchernes varer (ca. 56 pct). Salget pr. beskæftiget holdt derimod ikke trit med salg pr. butik, idet der kun opnåedes 50 pct. stigning i tiåret, altså en jævn udvikling i effektiviteten, når den måles på denne måde.

Variationen i salg pr. beskæftiget med omsætningsstørrelsen er ret særpræget. Der synes at være tre tærskler i strukturen: Småbutikkerne under 100.000 i omsætning i 1957 sælger for 36.000 pr. beskæftiget, hele den store mellemgruppe 100.000 til 500.000 sælger i gennemsnit for 57-60.000 pr. beskæftiget, og først storbutikkerne over $\frac{1}{2}$ mill. i omsætning opnår et væsentligt højere salg pr. beskæftiget.

Her er tale om en branche med udpræget smådrift: knap 85 pct. af butikkerne solgte i 1957 for under 200.000 p. a. Koncentrationen af omsætningen er da heller ikke høj: de 25 pct. af butikkerne, der er størst, har en omsætningsandel, der er beregnet til 50 pct. i 1947 og 47 pct. i 1957, - med andre ord en faldende eller højst konstant grad af koncentration.

Integrationsfænomener optræder i denne branche praktisk taget ikke.

Som påvist andet steds, må tilbagegangen i omsætningsandel i væsentlig grad tilskrives kolonialbranchens »brancherov«.

Branche: Mælk, brød.

1. Branchens udvikling:

	1947 Erhvervstællings- resultater direkte	1947 Korrigerede tal - se bilagstabel 3	1957 Erhvervstællings- resultater direkte
Antal forretninger	4.493	Ingen korrektioner	4.272
Omsætning i alt	311.000.000 kr.	Ingen korrektioner	502.000.000 kr.
Omsætning pr. forretning	69.000 kr.	—	118.000 kr.
Omsætning pr. beskæftiget	34.000 kr.	—	51.000 kr.

2. Forretningernes størrelsesfordeling (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Procentvis antal forretninger med denne omsætning		Disse forretningers procentvise andel af branchens samlede omsætning	
	1947 %	1957 %	1947 %	1957 %
0— 100.000	77	48	50	21
100— 200.000	20	36	40	43
200— 500.000	3	16	10	35
500—1.000.000	—	(0,2)	—	1
1.000.000—	—	—	—	—

3. Visse effektivitetskriterier (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse kr.	Salg pr. forretning med denne omsætning (årets priser)		Salg pr. beskæftiget i forretninger med denne omsætning (årets priser)	
	1947 kr.	1957 kr.	1947 kr.	1957 kr.
0— 25.000	12.500	51.000	10.000	36.000
25— 50.000	34.000		23.500	
50— 100.000	71.000		37.000	
100— 200.000	134.000	140.000	42.500	57.000
200— 300.000	248.000	238.000	48.500	57.000
300— 500.000		350.000		60.000
500—1.000.000		575.000		78.000
1.000.000—	—	—	—	—

c. *Frugt, grønt.*

Frugt- og grøntbranchen skulle ligesom kolonialhandelen og tobaksbranchen være nogenlunde jævnførbar mellem de to foreliggende erhvervstællinger. I lighed med brødudsalgene og ismejerierne har denne branche i et vist omfang afgivet sine varer til kolonialbranchen. Således faldt nemlig frugt- og grøntbranchens omsætningsandel fra 1947 til 1957 fra 2,4 til 2,1 pct. af den totale detailomsætning. I absolutte tal steg omsætningen fra 174 mill. kr. til 284 mill. d. v. s. godt 60 pct.

Denne ringe omsætningsstigning er også af andre grunde bemærkelsesværdig, thi i det samme tiår udvidedes butiksbestanden fra godt 2800 til knap 3600 butikker, hvorved forbrugernes kontaktmuligheder med denne specialbranche kraftigt øgedes. Ikke desto mindre er omsætningsandelen gået tilbage.

Dette kan naturligvis også aflæses i det gennemsnitlige salg pr. butik: fra 61.000 til 79.000 på de ti år fra 1947 til 1957, eller kun knap

30 pct. d. v. s. langt under den gennemsnitlige prisstigning for levnedsmidler i perioden: 56 pct.

Effektiviteten målt på salg pr. beskæftiget har vist samme langsomme udvikling, nemlig fra 29.000 til 35.000 kr. om året pr. beskæftiget, der også må vurderes ud fra de 56 pct-prisstigning.

Der er store strukturelle forskelle i branchen. Dette fremgår af, at salget pr. beskæftiget i gruppen over 500.000 i salg pr. år er tre gange så stort som i butikkerne under 100.000 i årsomsætning (tallene gælder stadig 1957). Når der bortses fra småbutikkerne, d. v. s. butikker under 100.000 kr. salg p. a., stiger salget pr. beskæftiget kun langsomt med butiksstørrelsen. Der er med andre ord en væsentlig tærskel mellem på den ene side sidegadernes små grønthandlere og på den anden de større strøgs mere eller mindre specialiserede frugthandlere samt forretningerne med bredt, næsten kolonialliggende sortiment, hvad angår effektiviteten.

Her er tale om en branche med ret lette etableringsforhold, stor til- og afgang, og ingen integrationsbestrebelse af nogen betydning.

80 pct. af forretningerne sælger for under 200.000 p. a., altså en ringe grad af koncentra-

tion. De gennemførte beregninger viser, at de største 25 pct. af butikkerne i 1957 havde ca. 54 pct. af omsætningen mod 53 pct. i 1947, altså en koncentrationsgrad nogenlunde på niveau med brødsalgerne og uden ændringer.

Branche: Frugt, grønt.

1. Branchens udvikling:

	1947 Erhvervstællings- resultater direkte	1947 Korrigerede tal - se bilagstabel 3	1957 Erhvervstællings- resultater direkte
Antal forretninger	2.833	Ingen korrektioner	3.858
Omsætning i alt	174.000.000 kr.	Ingen korrektioner	284.000.000 kr.
Omsætning pr. forretning	61.000 kr.	—	79.000 kr.
Omsætning pr. beskæftiget	29.000 kr.	—	35.000 kr.

2. Forretningernes størrelsesfordeling (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Procentvis antal forretninger med denne omsætning		Disse forretningers procentvis andel af branchens samlede omsætning	
	1947 %	1957 %	1947 %	1957 %
0— 100.000	83	72	57	42
100— 200.000	15	22	32	38
200— 500.000	2	5	10	18
500—1.000.000	(0,1)	(0,3)	1	2
1.000.000—	—	—	—	—

3. Visse effektivitetskriterier (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Salg pr. forretning med denne omsætning (årets priser)		Salg pr. beskæftiget i forretninger med denne omsætning (årets priser)	
	1947 kr.	1957 kr.	1947 kr.	1957 kr.
0— 25.000	13.000	46.000	10.000	26.000
25— 50.000	36.000		21.000	
50— 100.000	71.000		30.000	
100— 200.000	132.000	135.000	40.000	42.000
200— 300.000	264.000	238.000	55.000	53.000
300— 500.000		360.000		58.000
500—1.000.000	640.000	620.000	83.000	77.000
1.000.000—	1.200.000	1.019.000	170.000	

d. Tobak (i 1947 tobak, vin).

Branchen skulle trods navneforandringen omfatte nogenlunde de samme butikker i 1947 og 1957, thi i begge år eksisterer en Specialbranche for vinhandel, og Stat. Departement har oplyst, at tobaksbranchen omfatter praktisk taget samme slags butikker i begge erhvervstællingsår.

Omsætningsudviklingen har tilsyneladende været gunstig: fra 343 mill. til 614 mill. kr. på 10 år.

Men omsætningsandelen er alligevel faldet fra 4,8 pct. til 4,5 pct. i tiåret 1947-1957. Ydermere burde denne branches omsætningsudvikling ansues udfra et specielt beregnet prisindeks, der tog hensyn til de mange punktskat-

teforhøjelser, der i periodens løb har ramt de tobakshandlere. En vurdering udfra 56 pct.-prisstigningen, der i øvrigt er anvendt på levnedsmiddelbrancherne, vil give en forkert og for gunstig konklusion. Et højere tal burde anvendes.

Butiksantallet steg med 350 på de ti år til 3.870, og omsætningen pr. butik kunne derfor knap og nap følge med prisniveauets stigning; salget pr. butik steg nemlig kun fra 97.000 til 159.000, mens salget pr. beskæftiget var i afgjort ugunstig udvikling, nemlig fra 61.000 kr. til kun 86.000 (40 pct.).

Ligesom for de to foregående brancher gælder det, at det er kolonialhandelen, der har

taget omsætningsstigningen fra Specialbranchen. Forholdet er nemlig det (og dette er påvist fra anden side), at siden begyndelsen af halvtredserne sælges ca. halvdelen af branchens hovedvare, cigaretterne, gennem kolonialhandelen - et led i den købevaneomlægning, der har fundet sted.

Effektiviteten målt ved salg pr. beskæftiget stiger ret stærkt og uden særlige spring med

øgende omsætning pr. forretning, til over det tredobbelte fra småbutikkerne under 100.000 p. a. til storbutikkerne, over 500.000 p. a.

Graden af koncentration af branchens salg på storbutikkerne er ikke høj. Her som for de andre fødevarebrancher, bortset fra kolonialhandelen, ligger niveauet omkring de 50 pct. Faktisk havde de 25 pct. største tobakshandlere i 1947 51 pct. af omsætningen og i 1957 52 pct. - også praktisk taget uændret.

Branche: Tobak (i 1947: tobak, vin).

1. Branchens udvikling:

	1947 Erhvervstællings- resultater direkte	1947 Korrigerede tal - se bilagstabel 3	1957 Erhvervstællings- resultater direkte
Antal forretninger	3.528	Ingen korrektioner	3.871
Omsætning i alt	343.000.000 kr.	Ingen korrektioner	614.000.000 kr.
Omsætning pr. forretning	97.000 kr.	—	159.000 kr.
Omsætning pr. beskæftiget	61.000 kr.	—	86.000 kr.

2. Forretningernes størrelsesfordeling (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Procentvis antal forretninger med denne omsætning		Disse forretningers procentvise andel af branchens samlede omsætning	
	1947 %	1957 %	1947 %	1957 %
0— 100.000	67	36	37	14
100— 200.000	26	40	35	36
200— 500.000	7	22	19	38
500—1.000.000	(0,7)	2	5	8
1.000.000—	(0,2)	(0,3)	4	4

3. Visse effektivitetskriterier (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Salg pr. forretning med denne omsætning (årets priser)		Salg pr. beskæftiget i forretninger med denne omsætning (årets priser)	
	1947 kr.	1957 kr.	1947 kr.	1957 kr.
0— 25.000	15.000	60.000	12.000	45.000
25— 50.000	38.000		25.000	
50— 100.000	72.000		50.000	
100— 200.000	135.000	140.000	72.000	82.000
200— 300.000	274.000	240.000	113.000	103.000
300— 500.000		373.000		116.000
500—1.000.000	646.000	650.000	165.000	168.000
1.000.000—	1.525.000	2.830.000	180.000	

e. Møbel- og tæppeforretninger.

Dette er en af de brancher, hvor en jævnføring mellem de to erhvervstællinger er vanskelig, idet der i tallene fra 1957 er medtaget en del håndværksvirksomheder under detailhandel. Tidligere - se bilagstabel 3 - fastlagdes en korrigeret detailhandelsomsætning i 1947 på ca. 205 millioner kroner eller knap 3 pct. af den beregnede detailomsætning. Denne omsætning var i 1957 ca. 335 millioner kroner eller

svarende til knap 2,5 pct. af detailomsætningen i dette år. Antallet af virksomheder har på det nærmeste været konstant på godt og vel 1000. Den gennemsnitlige omsætning pr. forretning er således blevet 50 pct. større, hvilket stort set svarer til den registrerede prisstigning for branchens varer. Salg pr. beskæftiget er imidlertid kun steget med 30 pct. i gennemsnit — et forhold som måske kan forklares ved det større antal håndværksvirksomheder i 1957.

I denne branche findes kun meget små kæder og indkøbsforeninger.

Også her gælder det, at omsætningen pr. beskæftiget varierer med butikkens størrelse. I 1947 var omsætningen pr. beskæftiget godt 11.000 kr. årligt i de mindste butikker, og henholdsvis 91.000 kr. og 76.000 kr. i de største. Dette forhold genfindes i 1957, hvor variationen er fra 33.000 kr. årligt i de mindste til 98.000 kr. årligt i de største forretninger.

Undersøger man branchens struktur med hensyn til forretningernes størrelsesfordeling og søger at fastlægge, hvor stor en del af branchens

samlede omsætning, der ligger på de 25 pct. største forretninger, når man ved lineær interpolation til, at disse i 1947 tegnede sig for ca. 73 pct. af den samlede omsætning. Det tilsvarende tal i 1957 kan beregnes til 66 pct. Dette forhold tillader næppe en konklusion om, at branchens koncentrationsgrad er aftagende. Endnu engang må de ny tilkomne håndværksvirksomheder bære skylden for en vanskelig sammenligning. Det sikreste vil være at gå ud fra, at branchen har samme koncentration ved begge opgørelser.

Branche: Detailhandel med møbler og tæpper.

1. Branchens udvikling:

	1947 Erhvervstællings- resultater direkte	1947 Korrigerede tal - se bilagstabel 3	1957 Erhvervstællings- resultater direkte
Antal forretninger	658	ca. 1.075	1.060
Omsætning i alt	126.000.000 kr.	ca. 205.000.000 kr.	335.000.000 kr.
Omsætning pr. forretning	192.000 kr.	—	316.000 kr.
Omsætning pr. beskæftiget	64.000 kr.	—	84.000 kr.

2. Forretningernes størrelsesfordeling (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Procentvis antal forretninger med denne omsætning		Disse forretningers procentvis andel af branchens samlede omsætning	
	1947 %	1957 %	1947 %	1957 %
0— 100.000	53	29	12	5
100— 200.000	23	26	16	12
200— 500.000	17	29	27	28
500—1.000.000	4	11	15	23
1.000.000—	3	5	30	32

3. Visse effektivitetskriterier (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Salg pr. forretning med denne omsætning (årets priser)		Salg pr. beskæftiget i forretninger med denne omsætning (årets priser)	
	1947 kr.	1957 kr.	1947 kr.	1957 kr.
0— 25.000	14.000	50.000	11.000	33.000
25— 50.000	36.000		26.000	
50— 100.000	71.000		43.000	
100— 200.000	140.000	145.000	58.000	65.000
200— 300.000	300.000	244.000	84.000	83.000
300— 500.000		375.000		87.000
500—1.000.000	640.000	680.000	91.000	98.000
1.000.000—	2.130.000	2.000.000	76.000	

1. Isenkram, kokkenudstyr og porcelæn.

Der er her tale om en branche, som sortimentsmæssigt har undergået mange forandringer. Isenkræmmerne har, fra at føre et sortiment, som samlede sig om varer fremstillet af metaller, **alt** efter beliggenhed og kundekreds, udviklet sig i retning af køkkenudstørsforretning-

ger, hobbyforretninger og andre specielle former. Det er derfor en heterogen branche, som her skal sammenlignes.

Forstået i erhvervstællingens forstand - jfr. dog stadig bilagstabel 3 for revisioner - omsatte denne branche 195 millioner kr. i 1947 og 327 millioner kr. i 1957, hvilket betyder, at bran-

chens andel af den samlede detailomsætning faldt fra 2,7 pct. til 2,4 pct. fra 1947 til 1957. Antallet af butikker har ikke ændret sig væsentligt, idet det både i 1947 og i 1957 lå på godt 1.000.

Den gennemsnitlige forretningsstørrelse har derfor bevæget sig parallelt med totalomsætningen ved at stige fra 192.000 kroner i 1947 til 310.000 i 1957 - en stigning på godt og vel 60 pct. Ser vi imidlertid på omsætningen pr. beskæftiget har denne ikke ændret sig mere end fra 42.000 kr. til 61.000 kr. årligt. Dette svarer kun til prisstigningerne for branchens varer.

I denne branche findes 3 egentlige kæder og 4 indkøbsforeninger.

Disse kæder har deres væsentligste betydning for de isenkramforretninger, der ligger mellem det oprindelige isenkrammerbegreb og køkkenudstyrsforretningen. De tre egentlige kæder er: Importøren, Dansk-Svensk Stål samt Cyclekompagniet, hvoraf de to første tilsammen har

knap 40 udsalg i hovedstadsområdet. De fire indkøbsforeninger er Difa, Insa, Imerco og Mifas. De første 2 tæller i alt ca. 225 butikker blandt deres medlemmer. Selv om intet vides om de enkelte forretningers indkøbsprocenter hos kædegrossisten, findes altså en del integreret omsætning i denne branche, som i alt tæller ca. 1000 forretninger.

Også her stiger omsætningen pr. beskæftiget med forretningens størrelse, men knap så voldsomt som i andre brancher. Her skal kun fremdrages, at i 1947 var omsætningen pr. beskæftiget i størrelsesgruppen 200-500.000 kr. 44.000 kroner årligt, hvilket tal kun steg til 57.000 kr. årligt for forretninger med over 1 million i omsætning.

De 25 pct. største forretninger havde i 1947 ca. 61 pct. af omsætningen, hvilket tal i 1957 var ca. 62 pct. I dette tilfælde kan tallene direkte sammenlignes, men der synes ikke at have fundet nogen koncentration sted på bedriftsstørrelser.

Branche: Isenkram, glas og porcelæn.

1. Branchens udvikling:

	1947 Erhvervstællings- resultater direkte	1947 Korrigerede tal - se bilagstabel 3	1957 Erhvervstællings- resultater direkte
Antal forretninger	1.019	Ingen korrektioner	1.054
Omsætning i alt	195.000.000 kr.	Ingen korrektioner	327.000.000 kr.
Omsætning pr. forretning	192.000 kr.	—	310.000 kr.
Omsætning pr. beskæftiget	42.000 kr.	—	61.000 kr.

2. Forretningernes størrelsesfordeling (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Procentvis antal forretninger med denne omsætning		Disse forretningers procentvis andel af branchens samlede omsætning	
	1947 ‰	1957 ‰	1947 ‰	1957 ‰
0— 100.000	43	22	13	4
100— 200.000	30	30	22	14
200— 500.000	20	35	30	34
500—1.000.000	5	8	19	19
1.000.000—	2	5	16	29

3. Visse effektivitetskriterier (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Salg pr. forretning med denne omsætning (årets priser)		Salg pr. beskæftiget i forretninger med denne omsætning (årets priser)	
	1947 kr.	1957 kr.	1947 kr.	1957 kr.
0— 25.000	15.000	60.000	12.000	32.000
25— 50.000	40.000		24.000	
50— 100.000	73.000		32.000	
100— 200.000	143.000	145.000	38.000	48.000
200— 300.000	292.000	247.000	44.000	58.000
300— 500.000		375.000		64.000
500—1.000.000	670.000	690.000	49.000	70.000
1.000.000—	1.730.000	2.000.000	57.000	

g. Detailhandel med radio og fjernsyn.

Som det ses af tabellen er de korrektioner, som er fundet nødvendige i 1947-tallene meget kraftige. Da korrektionerne ifølge sagens natur er skønsmæssige, må tallene ikke tages for mere end angivende størrelsesordenen.

At branchens omsætning er steget kraftigt kan ikke undre, når sammenligningen baseres på et år med knaphed med branchens varer og et år med fuldt sortiment, som oven i købet er blevet suppleret med fjernsynsapparater. Dette manifesterer sig også i, at branchens andel af den samlede detailomsætning har bevæget sig fra skønsmæssig 0,5-1 pct. og helt op til 1,5 pct. Den gennemsnitlige omsætning pr. forretning er også steget eksplosivt, og omsætningen pr. beskæftiget er fordoblet. Selv om alle forbehold tages på tallene fra 1947, er det utvivlsomt, at der er tale om en branche med kraftig vækst.

Branchen er præget af en del mellemstore og 3 store private kæder, nemlig Fona,

Bjørn-Selandia og Fredgård. Da der ikke foreligger materiale til belysning af disse kæders regnskabsmæssige forhold, skal de ikke gøres til genstand for dybere omtale, men det er formentlig ufarligt at mene, at kæderne repræsenterer en betydelig del af branchens omsætning, samtidig med at det i høj grad er de større forretninger, som tilhører kæderne.

Sammen med møbelforretningerne er dette en af de brancher, i hvilke omsætningen pr. beskæftiget stiger kraftigt. Fra de mindste til de største forretninger i 1957 er der således tale om omtrent en firedobling af omsætningen pr. beskæftiget.

Beregnes på sædvanlig måde ved lineær interpolation i størrelsesfordelingen et tal for koncentrationsgraden, fremgår det, at de 25 pct. største forretninger i 1947 havde ca. 65 pct. af omsætningen, og det samme resultat nås for 1957. Koncentrationen i branchen er derfor næppe sket via virksomhedsstørrelsen, men snarere ved hjælp af kædedannelserne.

Branche: Detailhandel med radio og fjernsyn.

1. Branchens udvikling:

	1947 Erhvervstællings- resultater direkte	1947 Korrigerede tal - se bilagstabel 3	1957 Erhvervstællings- resultater direkte
Antal forretninger	166	933	600
Omsætning i alt	14.000.000 kr.	ca. 73.000.000 kr.	199.000.000 kr.
Omsætning pr. forretning	83.000 kr.	—	330.000 kr.
Omsætning pr. beskæftiget	43.000 kr.	—	86.000 kr.

2. Forretningernes størrelsesfordeling (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Procentvis antal forretninger med denne omsætning		Disse forretningers procentvise andel af branchens samlede omsætning	
	1947 ‰	1957 ‰	1947 ‰	1957 ‰
0— 100.000	73	28	32	4
100— 200.000	17	24	29	10
200— 500.000	10	29	32	29
500—1.000.000	1	13	7	27
1.000.000—	—	6	—	30

3. Visse effektivitetskriterier (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Salg pr. forretning med denne omsætning (årets priser)		Salg pr. beskæftiget i forretninger med denne omsætning (årets priser)	
	1947 kr.	1957 kr.	1947 kr.	1957 kr.
0— 25.000	10.000	52.000	9.000	31.000
25— 50.000	35.000		25.000	
50— 100.000	67.000		39.000	
100— 200.000	140.000	142.000	54.000	58.000
200— 300.000	277.000	246.000	68.000	76.000
300— 500.000		393.000		84.000
500—1.000.000	997.000	685.000	100.000	115.000
1.000.000—	—	1.600.000	—	

b. Manufakturforretnin ger.

Denne branche har kun haft en begrænset udvikling. Selv om antallet af forretninger på det nærmeste er konstant, er omsætningen blot steget fra 584 mill. kr., til 711 mill. kr., hvilket betyder, at den gennemsnitlige forretning er vokset med godt 25 pct. Salget pr. beskæftiget er steget noget lignende, medens et prisindeks for branchens varer er steget ca. 34 pct. Her synes ikke at være nogen effektivitetsstigning.

Kæder og indkøbsforeninger forekommer, men er ikke særlig store.

Omsætningen pr. beskæftiget stiger kraftigt for de små forretninger, men en udfladning sætter ret hurtigt ind. I 1957 steg omsætningen fra de mindste til de største forretninger således kun med godt og vel 100 pct. pr. beskæftiget — et forløb som ikke viser nogen overvældende effektivitetsstigning med øget butiksstørrelse.

De 25 pct. største forretninger omsatte i 1947 ca. 71 pct. og i 1957 ca. 70 pct. af branchens omsætning. Der er tale om en ganske høj koncentrationsgrad, men altså ingen ændring i den her betragtede periode.

Branche: Manufakturforretninger.

1. Branchens udvikling:

	1947 Erhvervstællings- resultater direkte	1947 Korrigerede tal - se bilagstabel 3	1957 Erhvervstællings- resultater direkte
Antal forretninger	2.282	Ingen korrektioner	2.201
Omsætning i alt	584.000.000 kr.	Ingen korrektioner	711.000.000 kr.
Omsætning pr. forretning	255.000 kr.	—	324.000 kr.
Omsætning pr. beskæftiget	53.000 kr.	—	66.000 kr.

2. Forretningernes størrelsesfordeling (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Procentvis antal forretninger med denne omsætning		Disse forretningers procentvise andel af branchens samlede omsætning	
	1947 %	1957 %	1947 %	1957 %
0— 100.000	46	33	9	5
100— 200.000	22	25	12	11
200— 500.000	21	27	25	26
500—1.000.000	6	9	16	18
1.000.000—	5	6	38	40

3. Visse effektivitetskriterier (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Salg pr. forretning med denne omsætning (årets priser)		Salg pr. beskæftiget i forretninger med denne omsætning (årets priser)	
	1947 kr.	1957 kr.	1947 kr.	1957 kr.
0— 25.000	14.000	53.000	11.000	33.000
25— 50.000	36.000		22.000	
50— 100.000	72.000		35.000	
100— 200.000	140.000	142.000	46.000	53.000
200— 300.000	310.000	243.000	57.000	62.000
300— 500.000		380.000		67.000
500—1.000.000	670.000	666.000	62.000	72.000
1.000.000—	2.230.000	2.120.000	63.000	

i. Detailhandel med herrekonfektion og -ekvipering.

Antallet af forretninger ligger nogenlunde konstant på ca. 1.000, medens omsætningen er steget fra ca. 255 mill. kr. til 378 mill. kr., hvilket betyder, at branchens andel af den samlede detailomsætning er faldet fra ca. 3,5 pct. til knap 3 pct.

Gennemsnitlig omsætning pr. forretning er steget knap 50 pct., og salget pr. beskæftiget med knap en tredjedel - eller omtrent det samme som prisstigningerne for branchen.

Egentlige kæder er meget små, og om indkøbsforeninger kan det nævnes, at den største er Sambekas. Denne har 91 medlemmer og en årlig omsætning på ca. 105 millioner kr. en

detail. Det må således være større forretninger, som er medlemmer af denne kæde.

Salg pr. beskæftiget vokser som vanligt, og i dette tilfælde er der i 1957 tale om en stigning på ca. 150 pct. fra laveste til højeste omsætningsgruppe. Branchen ligger så at sige »i midten«, hvad angår effektivitetsforskelle m. h. t. arbejdskraftens udnyttelse ved varierende butiksstørrelse.

De 25 pct. største forretninger tegnede sig i 1947 for ca. 57 pct. og i 1957 for ca. 63 pct. af branchens omsætning. Men endnu engang er vi i den situation, at vi ikke ved, hvorvidt der er tale om en øget koncentration i branchen, eller om hele forklaringen ligger i de ændrede opgørelsesmetoder ved de to erhvervstællinger.

Branche: Herrekonfektion og -ekvipering.

1. Branchens udvikling:

	1947 Erhvervstællings- resultater direkte	1947 Korrigerede tal - se bilagstabel 3	1957 Erhvervstællings- resultater direkte
Antal forretninger	783	ca. 1.000	1.035
Omsætning i alt	195.000.000 kr.	ca. 255.000.000 kr.	378.000.000 kr.
Omsætning pr. forretning	248.000 kr.	—	365.000 kr.
Omsætning pr. beskæftiget	65.000 kr.	—	84.000 kr.

2. Forretningernes størrelsesfordeling (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Procentvis antal forretninger med denne omsætning		Disse forretningers procentvis andel af branchens samlede omsætning	
	1947 %	1957 %	1947 %	1957 %
0— 100.000	31	21	7	4
100— 200.000	30	27	17	11
200— 500.000	28	33	35	28
500—1.000.000	8	13	23	24
1.000.000—	3	6	18	33

3. Visse effektivitetskriterier (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Salg pr. forretning med denne omsætning (årets priser)		Salg pr. beskæftiget i forretninger med denne omsætning (årets priser)	
	1947 kr.	1957 kr.	1947 kr.	1957 kr.
0— 25.000	16.000	63.000	15.000	39.000
25— 50.000	36.000		25.000	
50— 100.000	73.000		49.000	
100— 200.000	144.000	145.000	54.000	64.000
200— 300.000	300.000	245.000	71.000	78.000
300— 500.000		380.000		81.000
500—1.000.000	670.000	660.000	80.000	100.000
1.000.000—	1.740.000	1.950.000	77.000	

k. Detailhandel med skotøj.

Denne branche fastholder sin andel af den samlede detailomsætning med en stigning fra ca. 130 mill. kroner i 1947 til 247 mill. kr. i 1957. Imidlertid er antallet af butikker samtidig steget kraftigt - formentlig en følge af oprettelser af skotøj sbutikker i beboelseskvarterer. Dette medfører, at omsætningen pr. forretning kun stiger med ca. 30 pct., og omsætningen pr. beskæftiget med knap en tredjedel -

samtidig med en prisstigning på branchens normale sortiment på godt en tredjedel. Regnet fra gennemsnitstallene er der altså ingen effektivitetsforbedring.

Ifølge Skohandlerforeningens oplysninger eksisterer 2 kæder med over 5 butikker samt 2 indkøbsforeninger på tilsammen 70 medlemmer. Herudover foreligger ingen oplysninger om disse.

Salget pr. beskæftiget stiger selvfølgelig med

omsætningen, men forløbet er dog behersket. Fra mindste til største omsætningsgruppe er der i 1957 kun tale om en fordobling, hvilket hører til blandt de dårligste udviklinger.

Omsætningsandelen for de 25 pct. største for-

retninger er faldet fra godt 78 pct. til knap 65 pct. Her kan de tilkomne håndværkere igen tænkes at påvirke tallene, men resultaterne om effektiviteten ved større forretninger kan måske underbygge en konklusion om faldende koncentration i branchen.

Branche: Skotøj.

1. Branchens udvikling:

	1947 Erhvervstællings- resultater direkte	1947 Korrigerede tal - se bilagstabel 3	1957 Erhvervstællings- resultater direkte
Antal forretninger	619	ca. 690	1.015
Omsætning i alt	117.000.000 kr.	ca. 130.000.000 kr.	251.000.000 kr.
Omsætning pr. forretning	189.000 kr.	—	247.000 kr.
Omsætning pr. beskæftiget	50.000 kr.	—	66.000 kr.

2. Forretningernes størrelsesfordeling (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Procentvis antal forretninger med denne omsætning		Disse forretningers procentvis andel af branchens samlede omsætning	
	1947 %	1957 %	1947 %	1957 %
0— 100.000	48	37	10	8
100— 200.000	25	27	19	16
200— 500.000	20	26	32	33
500—1.000.000	5	7	18	18
1.000.000—	2	3	21	25

3. Visse effektivitetskriterier (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Salg pr. forretning med denne omsætning (årets priser)		Salg pr. beskæftiget i forretninger med denne omsætning (årets priser)	
	1947 kr.	1957 kr.	1947 kr.	1957 kr.
0— 25.000	12.000	56.000	10.000	35.000
25— 50.000	35.000		23.000	
50— 100.000	74.000		38.000	
100— 200.000	146.000	145.000	50.000	58.000
200— 300.000	294.000	246.000	58.000	69.000
300— 500.000		380.000		73.000
500—1.000.000	710.000	690.000	57.000	80.000
1.000.000—	2.470.000	1.860.000	59.000	

1. Trikotagehandlere.

Denne branche skulle være defineret ens ved de to erhvervstællinger.

Med en omsætningsstigning fra 141 mill. kr. til 243 mill. kr. holder den omtrent sine 2 pct. af den samlede detailomsætning fra 1947. Virksomhedsantallet er stort set konstant omkring 1800, hvorfor omsætningen pr. forretning stiger med godt og vel 50 pct. Omsætningen pr. beskæftiget stiger med knap 50 pct. Da prisstig-

ningerne ligger på godt en tredjedel, er der i denne branche tale om en bedre udnyttelse af forretningerne og af personalet.

Stigningen i omsætning pr. beskæftiget hører til i det gennemsnitlige leje. Dette svarer også godt til, at koncentrationen tilsyneladende er faldet. De 25 pct. største forretninger havde i 1947 ca. 70 pct., hvilket er faldet til godt 66 pct. Branchens gode tider er også kommet de mindre forretninger tilgode.

Branche: Trikotage.

1. Branchens udvikling:

	1947 Erhvervstællings- resultater direkte	1947 Korrigerede tal - se bilagstabel 3	1957 Erhvervstællings- resultater direkte
Antal forretninger	1.794	Ingen korrektioner	1.832
Omsætning i alt	141.000.000 kr.	Ingen korrektioner	243.000.000 kr.
Omsætning pr. forretning	79.000 kr.	—	133.000 kr.
Omsætning pr. beskæftiget	36.000 kr.	—	53.000 kr.

2. Forretningernes størrelsesfordeling (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Procentvis antal forretninger med denne omsætning		Disse forretningers procentvise andel af branchens samlede omsætning	
	1947 %	1957 %	1947 %	1957 %
0— 100.000	78	63	32	20
100— 200.000	13	18	23	19
200— 500.000	8	15	27	32
500—1.000.000	1	5	11	14
1.000.000—	(0,3)	1	7	15

3. Visse effektivitetskriterier (Kilde: De to erhvervstællinger direkte).

Omsætnings- størrelse (årets priser) kr.	Salg pr. forretning med denne omsætning (årets priser)		Salg pr. beskæftiget i forretninger med denne omsætning (årets priser)	
	1947 kr.	1957 kr.	1947 kr.	1957 kr.
0— 25.000	13.000	42.000	11.000	29.000
25— 50.000	35.000		23.000	
50— 100.000	69.000		31.000	
100— 200.000	138.000	140.000	43.000	53.000
200— 300.000	290.000	240.000	54.000	62.000
300— 500.000		378.000		69.000
500—1.000.000	680.000	644.000	62.000	79.000
1.000.000—	1.540.000	1.690.000	65.000	

III

SAMMENFATTENDE SAMMENLIGNING AF DE UNDERSØGTE BRANCHER.

I hosstående oversigt er forsøgt givet en sammenfattende vurdering af de undersøgte branchers struktur og udvikling. Som ved alle sammenfatninger af denne art forsvinder en række detaljer. Hvad der opnås i overblik, spildes i grundighed.

Man har valgt på tabellen at koncentrere sig om 4 nøgletal, der kan belyse struktur og udvikling:

1) Branchens *koncentrations grad* i 1957 udtrykt ved den procent af branchens omsætning, som går gennem de 25 pct. af forretningerne, der er størst.

2) Stordriftsfordele ved arbejdskraftens anvendelse udtrykt ved et procenttal som for 1957 angiver omsætningen pr. beskæftiget i den højeste omsætningsgruppe i procent af omsætning pr. beskæftiget i den laveste omsætningsgruppe. Med dette tal skulle der gives et udtryk for, hvorledes arbejdskraften udnyttes i virksomheder af forskellig størrelse. Forløbet af funktionen angives ikke, men derimod dens slutpunkt udtrykt som en procent af dens startpunkt.

3) Udviklingen i forretningernes omsætning udtrykt ved stigningen i den gennemsnitlige omsætning pr. forretning fra 1947 til 1957.

4) Udviklingen i arbejdskraftens udnyttelse udtrykt ved den procentvise stigning i gennemsnitlig omsætning pr. beskæftiget fra 1947 til 1957.

Inden konklusionerne forudskikkes den bemærkning, at tallene for radiodetailhandelen kun er vanskeligt jævnførbare fra 1947 til 1957. De er dog medtaget af hensyn til fuldstændigheden.

På forhånd ville man forvente at møde den største koncentrationsgrad i udvalgsvarerbrancherne. Dagligvareforretningerne er i højeste grad spredt ud over beboelseskvartererne, hvilket skulle trække i retning af mindre forretninger, hvorimod udvalgsforretninger - og måske netop de større af disse — ligger i de indre bydele, og trækker kunder langvejs fra. Denne forhåndsforventning bekræftes af materialet, idet manufakturforretninger som udvalgsvarerbranche møder med en koncentrationsgrad på omkring 70 pct. Øvrige udvalgsvarerbrancher ligger omkring en koncentrationsgrad på 60-65 pct.

Bemærkelsesværdigt er det dog, at kolonialhandelen ene blandt dagligvareforretningerne kan møde med en omtrent lige så stor koncentrationsgrad, nemlig 60 pct. Underopdelinger, hvor man delvis tager hensyn til grovvarenes forekomster, viser dog, at kolonialhandelen har en typisk dagligvare-koncentrationsgrad, d. v. s. omkring 50 pct. De tre øvrige dagligvarebrancher møder med koncentrationsgrader omkring 50-55 pct., og er altså i betydelig grad præget af mange, nogenlunde lige store forretninger.

Omsætningsudviklingen pr. beskæftiget - udtrykt ved det her valgte nøgletal - er vanskeligere at rumme i en enkelt formel. Meget arbejdskrævende brancher for alle omsætningsstørrelser synes ismejerierne, isenkramforretninger, manufakturforretninger og skotøjsforretninger at være. Selv om de selvfølgelig har en kraftig vækst i omsætning pr. beskæftiget, så

ledes at hver ansat i de store forretninger omsætter godt og vel det dobbelte af, hvad hans kollega i den lille forretning sælger, ligger dette dog på branchens minimum.

Det næste leje domineres af grøntforretninger, møbel- og tæppeforretninger samt trikotageforretninger. Det er svært at se nogen fællesnævner for disse forretningstyper. Der er formentlig snarere tale om, at de små forretninger i disse brancher har en meget dårlig udnyttelse af arbejdskraften.

Ledende og med den største forskel mellem små og store forretninger finder vi kolonialhandelen og radio- og fjernsynshandelen. De sidste karakteriseret ved varer med stor enhedspris.

Stigningen i omsætning pr. forretning fra 1947 til 1957 er - som allerede anført - stærkest for kolonialhandelen, som — bortset fra radioforretningerne, hvor sammenligneligheden mellem tallene er dårlig - alene blandt alle brancher har fordoblet omsætningen. Fremvæksten i »one-stop«-forretningstypen samt brugsforeningernes og købmændenes ekspansive politik over for specialforretningerne har båret frugt.

Manufaktur-, skotøjs- og grøntforretningerne er så tydeligt i den anden ende brancher med så stor og let adgang, at den gennemsnitlige forretning har svært ved at hævde sig ved omsætningsstigning.

Et omtrent parallelt billede genfindes, når man betragter stigningen i det gennemsnitlige salg pr. beskæftiget fra 1947 til 1957. Her er særligt grønthandelen dårlig stillet med kun 20 pct.'s stigning, men såvel manufaktur- som herreekviperingsvirksomheder følger ikke ret langt efter. Hovedindtrykket er, at mange brancher - når man bedømmer efter gennemsnitstal - stadig er så kraftigt præget af smådriftsvirksomheder, at egentlige effektivitetsforbedringer som helhed savnes.

Oversigtens tal er afrundede	Kolo- nial- handelen Ialt	Kolo- nial uden grovvarer	Kolo- nial med grov- varer	Brugs- forenin- ger	Mælk- og brød- forret- ninger	Frugt- og grønt- forret- ninger	Tobaks- forret- ninger	Møbel- og tæppe- forret- ninger	Isen- kram- forret- ninger	Radio- og fjernsyns- forret- ninger	Manu- faktur- forret- ninger	Herre- konfek- tions- forret- ninger	Skotøjs- forret- ninger	Triko- tage- forret- ninger
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
De 25 pct. største forretningers andel af branchens omsætning i 1957	60	52	57	44	50	55	50	65	60	65	70	65	65	65
Omsætning pr. beskæftiget i 1957 i virk- somhederne i største omsætningsgrup- pe (over 500.000 kr.)	400	—	—	—	220	300	370	300	220	370	220	255	230	270
i pct. af laveste gruppe (0–100.000 kr.)														
Procentvis stigning fra 1947 til 1957 i gennemsn. omsætning pr. forretning...	120	—	—	—	70	30	65	65	70	300	25	45	30	70
Procentvis stigning fra 1947 til 1957 i gennemsn. omsætning pr. beskæftiget	100	—	—	—	50	20	40	30	45	100	25	30	30	45

Extra-
ordinær
dårlig
jævnfor-
barhed
fra 1947
til 1957

Sammenligneligheden mellem de to erhvervstællinger, butikshandelsbegrebet og beregninger af hovedtal for udviklingen fra 1947 til 1957.

1. Hovedresultaterne af en direkte sammenligning mellem erhvervstællingsresultaterne fra 1947 og 1957 er vist i bilagstabel 1 og 2. I begge disse er branchegrupperingen og -nummereringen fra erhvervstællingen i 1957 anvendt.

Efter disse fastlæggelser skulle *detailhandelsomsætningen* være steget fra 6,4 milliarder til 13,7 milliarder, *virksomhedstallet* fra omkring 53.000 til knap 61.000 og antallet af *beskæftigede* fra ca. 143.000 til ca. 191.000. Imidlertid må der tages væsentlige forbehold med hensyn til jävnførbarheden mellem disse tal, idet der er anvendt forskellige opdelingskriterier ved de to tællinger, hvorfor visse brancher ikke behandles ens i 1947 og i 1957. Det gælder sådanne områder, som karakteriseres ved, at handelsomsætning kombineres med håndværk eller anden egenproduktion. Som eksempel kan bagerbranchen nævnes. I 1947 blev bagere henført til rubrikken »Fremstillingsvirksomhed«, blot de i ubetydeligt omfang havde salg af egenproduktion ved siden af salg af fremmede varer (handelsvarer). Resultatet var, at ingen bagere blev medtaget under »Detailhandel«. I 1957 blev bagere imidlertid blot henført til rubrikken »Fremstillingsvirksomhed«, såfremt mindst 25 pct. af totalomsætningen stammede fra salg af egenproduktion; ellers blev de rubriceret under detailhandel. Konsekvensen heraf er den, at 1947-tallene for detailhandel er for små i sammenligning med 1957-tallene, hvis man bruger samme definition for begge erhvervstællinger, som man brugte i 57. Sagt på en anden måde, burde der i 1947 være medtaget de butikker i detailhandelen, som havde op til 25 pct. håndværksandel i deres totalomsætning. Derfor er 47-tallene især for beklædningsbranchen, radio- og TV-branchen, bilbranchen, guld- og

sølvsmede, urmagere og optikere, samt et par mindre brancher, for lave sammenlignet med 1957-tallene.

2. Foretages disse omgrupperinger, bliver resultatet, at *detailomsætningen* er steget fra ca. 7,2 til 13,7 milliarder, *butiksansallet* fra ca. 58.000 til 60.600 og *personindsatsen* fra ca. 160.000 til 191.000. Det skal dog straks siges, at 47-tallene er maksimumsskøn, hvorved udviklingens hovedtræk kan formuleres således: *Detailomsætningen er steget med mindst 6,3 milliarder kr. i tiåret, butiksansallet med mindst 2.600, og personindsatsen med over 31.000 mennesker.*

Beregningerne er foretaget således, at der for de brancher, hvori håndværksindslaget betyder noget, er beregnet en omsætning i 1947 udfra 1957-omsætningen og detailomsætningsindekset for pågældende branche. Ved brug af dette indeks tages der imidlertid ikke hensyn til nyetableringen af butikker, hvorved indekstallet for branchens omsætningsfremgang er for lavt og den beregnede 47-omsætning (kalkuleret efter formlen for 1957-omsætning) følgelig bliver for høj.*)

Butiks- og persontal er beregnet ved at dividere indeks 1947 = 100 med det fra erhvervstællingen 1947 kendte salg pr. butik og pr. beskæftiget i detailhandelen op i den totale kalkulerede 47-omsætning. Dette er givetvis grove beregninger, og de kan ikke bruges ved analysen af den enkelte branches udvikling i butikstal og omsætning, men til vurdering af hovedtallene må metoden være forsvarlig — særlig når konklusionen formuleres som et mindsteskøn (Se bilagstabel 3 vedr. de nærmere beregninger).

*) cf. side 201.

Bilagstabel nr. 1.

Branchegruppe	Omsætning 1000 kr.	%	Butikker	%	Personel	%	Salg pr. butik 1000 kr.	Salg pr. besk. 1000 kr.
1957								
Nærings- og nydelsesmidler*)	7.405.608	54,0	37.955	62,5	101.845	53,5	195	73
Stormagasiner	421.436	3,1	11	—	6.864	3,6	38.300	61
Tekstil og beklædning	1.822.064	13,3	7.245	12,0	28.449	14,9	251	64
Læder og lædervarer	48.268	0,3	300	0,5	853	0,4	160	57
Møbler m. v.	367.398	2,7	1.537	2,5	4.800	2,5	249	77
Husgeråd m. v.	769.590	5,6	3.427	5,7	13.023	6,8	224	59
Bøger og papirvarer	308.116	2,2	2.333	3,8	7.611	4,0	132	40
Brændsel	484.833	3,5	1.443	2,4	3.809	2,0	336	127
Transportmidler	1.626.564	11,9	2.427	4,0	13.998	7,3	670	116
Andre varer	471.257	3,4	3.975	6,6	9.614	5,0	119	49
<i>Detailhandel i alt</i>	13.725.134	100,0	60.653	100,0	190.866	100,0	226	72
1947								
Nærings- og nydelsesmidler	3.724.225	58,6	35.913	67,8	85.556	60,0	104	44
Stormagasiner	206.785	3,2	6	—	3.418	2,4	34.400	60
Tekstil og beklædning	1.153.168	18,1	6.161	11,6	22.914	16,1	184	50
Læder og lædervarer	18.336	0,3	120	0,2	337	0,2	153	54
Møbler m. v.	171.962	2,7	1.701	3,2	3.708	2,6	101	46
Husgeråd m. v.	273.182	4,3	1.831	3,4	6.636	4,6	149	41
Bøger og papirvarer	202.753	3,2	2.448	4,6	7.570	5,3	83	27
Brændsel	320.461	5,0	1.385	2,6	4.535	3,2	230	71
Transportmidler	74.340	1,2	460	0,9	947	0,7	162	79
Andre varer	217.260	3,4	3.017	5,7	6.992	4,9	72	31
<i>Detailhandel i alt**)</i>	6.362.472	100,0	53.042	100,0	142.613	100,0	120	45

*) Ekskl. iskiosker.

**) Ekskl. brancher, som i 1957 ville være blevet anbragt under engroshandel og efter overføring af samtlige slagterforretninger under håndværk til detailhandel, som det er gjort i 1957.
Efter en skønsmæssig korrektion af 1947-tallene efter 1957-principper, cf. bilagstabel nr. 2, er de nogenlunde jävnførbare summer således:

Omsætning i 1000 kr.	Butiksantal	Beskæftigede
7.200.000	58.000	160.000

NB: De to tabeller er ikke fuldt jävnførbare på grund af forskellig definition af håndværk og handel i 1957 og i 1947, se herom i bilagstabel 3.

3. Hidtil har detailhandelen været defineret som ved erhvervstællingerne d. v. s. at ingen eller kun en del af omsætningen måtte hidrøre fra egenproduktion. Det vil dog være af betydning, at knytte forbindelsen til det private forbrug, sådan som det blev opgjort foran. Der vil derfor blive gennemført en opgørelse, hvor der ikke tages hensyn til, hvorvidt virksomhedernes salg består af egenproduktion eller fremmedvarer. Dette betyder, at der medtages brancher, som handler med de endelige forbrugere, d. v. s. *via butik*. Disse virksomheder bør dog have en vis omsætning af varer og ikke alene af reparationer eller andre tjenesteydelser. Dermed har vi fastlagt et begreb, man kunne kalde *butikshandelen*. Det kan siges at omfatte sådanne

virksomheder, der af forbrugerne opleves som steder, hvor man både kan få varer og ofte visse tjenester udført,

Butikshandelen er altså et lidt bredere begreb end 1957-tællingens detailhandelsbegreb, og dermed er dets tal for omsætning noget nærmere det totale private forbrug. Der vil dog stadig mangle al omsætning fra servicenæringerne og detailomsætning gennem producentvirksomheder og engroshandelsforetagender m. m. Begrebet butikshandel har dog afgjort interesse, nemlig ved en vurdering af hvor stor del af det private forbrug der effektueres gennem virksomheder, der i nogen og i stigende grad karakteriseres af, at de har en handelsom-

sætning, til vurdering af distributionsnettets udstrækning, finansieringsbehov etc.

De brancher, hvis omsætning, butikstal og beskæftigelse vi vil lægge til detailhandelen for at komme til butikshandelen, er følgende: Bagerforretninger med og uden servering, værksteder med reparation af radio og TV, cykelreparationsværksteder, cykelværksteder med reparation af radioer, urreparationsværksteder, guld- og sølvmedeværksteder, skotøj reparationsværksteder, møbelpolstrerforretninger og skrædderforretninger. Det fremgår af bilagstabel nummer 4, hvor store tal der skal lægges til for hver branche.

4. Resultaterne af de 3 sammenstillinger kan resumeres således:

1) *Detailhandelen forstået formelt* efter de

Hovedtallene for disse 3 handelsbegreber er følgende:

	Omsætning 1000 kr.	1957 Virk- somh.	Beskæf- tignede	Omsætning 1000 kr.	1947 Virk- somh.	Beskæf- tignede
1) Detailhandel efter årets definition (bilagstabel 2)	13-725.134	60.653	190.866	6.362.472	53.042	142.613
2) Detailhandel efter 1957-definition (bilagstabel 3)	13.725.134	60.653	190.866	7.200.000	58.000	160.000
3) Butikshandel..... (bilagstabel 4 + bilagstabel 2)	14.642.103	73.544	229.109	7.322.382	72.045	198.744

Angående butikshandelsbegrebet må det bemærkes, at for de overførte branchers vedkommende er al omsætning og alle butikker og beskæftigede overført fra håndværket til dette begreb. Derved foretages visse dobbeltregninger, thi de anførte omsætningstal er total omsætningstal, hvori indgår både engrossalg og detailsalg i ukendt omfang. Kun branchernes benævnelse og en vis sum detailsalg af fremmedvarer indikerer, at det er rimeligt at anføre dem i et butikshandelsbegreb. I disse branchers omsætningstal, såvel som i de salgstal der vedrører detailhandelen efter de snævrere begreber 1) og 2), er der tale om, at en vis engrosomsætning indgår. Det er muligt nogenlunde at regne den

to erhvervstællinger og ikke jävnförbar, men også uden forstyrrende skönsmässige beregninger.

2) *Detailhandelen forstået som i 1937.* Skönsmässige korrektioner af 1947-tællingen, hvorved jävnförbarhed opnås for hovedtallenes vedkommende. Nogenlunde homogene virksomhedsgrupper.

3) *Butikshandelen*, som ved en opsummering af detailhandelen efter respektive års definitioner og af de ovennævnte håndværksprægede brancher gør de to erhvervstællinger jävnförbare i formen, men til gengæld omfatter mere heterogene masser af virksomheder i henseende til driftsstruktur.

fra for den egentlige detailhandels vedkommende, men man kan ikke sige, at man får noget sandere billede af *detailhandelen forstået som butikker, der hovedsagelig sælger til de endelige forbrugere.*

På den anden side er *omsætningen i butikshandelen* et bedre udtryk for, hvor stort privatforbrug der effektueres gennem handels- og kombinerede handels- og håndværksvirksomheder, fordi vi har indkorporeret en langt større del af det salg, som går direkte til de endelige forbrugere. På grund af erhvervstællingernes opdelingsmetoder for totalomsætningen er man imidlertid blevet tvunget til at medtage en del engrosomsætning.

Bilagstabel nr. 2.

Hovedoversigt over erhvervstøllingerne 1957 og 1947.

Erhvervstøllingen 1957.

Branchebetegnelse 1957	Omsætning 1000 kr.	Omsætning andel %	Butikker	Butiks- andel %	Beskæf- tignede	Besk. andel %	Salg pr. butik	Salg pr. besk.
1 Kolonialforretn. o. l. ...	2.313.147	16,9	12.424	20,5	31.507	16,5	186	74
2 Brugsforeninger	1.258.180	9,2	2.132	3,5	8.823	4,6	590	142
3 Kød, flæsk, viktualier...	1.212.298	8,8	5.543	9,1	20.318	10,7	219	52
4 Kolonialforr. m. grovv.	769.614	5,6	1.154	1,9	5.465	2,9	666	141
5 Tobak	614.181	4,5	3.871	6,4	7.158	3,8	159	86
6 Mælk, brød	502.423	3,7	4.272	7,0	9.821	5,2	118	51
7 Frugt, grønt	283.861	2,1	3.585	5,9	8.196	4,3	79	35
8 Konfekturer	122.435	0,9	1.421	2,3	2.911	1,5	86	42
9 Fisk, vildt, fjerkræ	95.581	0,7	1.425	2,3	2.495	1,3	67	38
10 Blomster	81.258	0,6	1.128	1,8	2.829	1,5	72	29
11 Ost	61.769	0,4	643	1,1	1.244	0,7	96	50
12 Kaffe, the	54.237	0,4	291	0,5	734	0,4	186	74
13 Vin	36.624	0,3	66	0,1	344	0,2	554	106
14 Iskiosker (udeladt)								
I alt nærings- og nydelsesm.	7.405.608	54,0	37.955	62,4	101.845	53,5	195	73
15 Stormagasiner	421.436	3,1	11	—	6.864	3,6	38.300	61
16 Manufaktur	710.818	5,3	2.201	3,6	10.858	5,7	324	66
17 Herrekønf. og -ekvip....	377.777	2,8	1.035	1,7	4.480	2,3	365	84
18 Skotøj	251.430	1,8	1.015	1,7	3.798	2,0	247	66
19 Trikotage	243.281	1,8	1.832	3,0	4.617	2,4	133	53
20 Dame-, børnekønf., -lingeri	212.525	1,6	626	1,0	3.661	1,9	340	58
21 Broderier	10.499	0,1	200	0,3	434	0,2	53	24
22 Damehatter, modevarer .	6.705	0,1	161	0,3	313	0,2	42	21
23 Handsker	3.285	—	29	0,1	71	—	113	46
24 Andre tekstilvarer	5.744	—	146	0,2	217	0,1	39	26
I alt tekstil og beklædning	1.822.064	13,3	7.245	12,0	28.449	14,9	259	64
25 Lædervarer	36.881	0,3	245	0,4	683	0,4	150	54
26 Læder	11.387	0,1	55	0,1	170	0,1	207	67
I alt læder og lædervarer .	48.268	0,3	300	0,5	853	0,4	160	57
27 Møbler	307.014	2,2	990	1,6	3.775	2,0	310	81
28 Kunst, antikviteter	31.810	0,2	477	0,8	806	0,4	67	39
29 Tæpper	28.574	0,2	70	0,1	219	0,1	407	130
I alt møbler m. v.	367.398	2,7	1.537	2,5	4.800	2,5	249	77
30 Isenkr.kø.kudst. porcel. .	327.072	2,4	1.054	1,7	5.323	2,8	310	61
31 Radio, fjernsyn	198.654	1,5	600	1,0	2.311	1,2	330	86
32 Guld, sølv, tin	68.447	0,5	382	0,6	1.282	0,7	184	53
33 Ure, optik, guld, sølv, tin	45.752	0,3	427	0,7	1.233	0,6	107	37
34 Ure, optik	40.775	0,3	360	0,6	1.055	0,6	113	39
35 Musikinstrumenter m. v.	25.060	0,2	175	0,3	412	0,2	143	61
36 Optik	13.159	0,1	101	0,2	378	0,2	130	35
37 Andet husgeråd m. v. ...	50.671	0,4	328	0,5	1.029	0,5	154	49
I alt husgeråd m. v.	769.590	5,6	3.427	5,7	13.023	6,8	224	59
38 Bøger, papir, noder	211.747	1,5	1.149	1,9	4.426	2,3	184	48
39 Aviskiosker	96.369	0,7	1.184	1,9	3.185	1,7	81	30
I alt bøger og papirvarer ...	308.116	2,2	2.333	3,8	7.611	4,0	132	40

Branchebetegnelse 1957	Omsætning 1000 kr.	Omsætning andel %	Butikker	Butiks- andel %	Beskæf- tiggede	Besk. andel %	Salg pr. butik	Salg pr. besk.
40 Kul, koks, brænde o. l. .	194.031	1,4	485	0,8	1.406	0,7	400	138
41 Olie, benzin	271.744	2,0	810	1,3	2.147	1,1	336	127
42 Flaskegas	19.058	0,1	148	0,2	256	0,1	129	74
I alt brændsel	484.833	3,5	1.443	2,3	3.809	2,0	336	127
43 Biler, motorcykler, -dele*)	1.466.297	10,7	903	1,3	11.014	5,8	1.620	133
44 Cykler, barnevogne	116.181	0,9	1.302	2,1	2.301	1,2	89	51
45 Cykler, radio	44.086	0,3	222	0,4	683	0,4	198	64
I alt transportmidler	1.626.564	11,9	2.427	4,0	13.998	7,3	670	116
46 Sæbe, parfume sygeplejeartikler	182.152	1,3	1.790	3,0	3.683	1,9	102	50
47 Farver, tapeter	133.395	1,0	701	1,1	2.526	1,3	190	53
48 Galanterivarer, leget. o.l.	40.656	0,3	502	0,8	1.130	0,6	81	36
49 Støbegods	28.977	0,3	114	0,2	387	0,2	254	75
50 Fotografiske artikler ...	32.825	0,2	192	0,3	615	0,3	171	53
51 Jagt- og sportsartikler...	23.277	0,2	96	0,2	328	0,2	242	71
52 Ligkistemagasiner	8.376	0,1	104	0,2	189	0,1	84	44
53 Anden detailhandel	21.599	0,2	476	0,8	756	0,4	45	29
I alt anden detailhandel ...	471.257	3,4	3.975	6,6	9.614	5,0	119	49
<i>Detailhandel i alt iflg. 1957-definitionen .....</i>	13.725.134	100,0	60.653	100,0	190.866	100,0	226	72

*) Under fremstillingsvirksomhed står i samme år en omsætning på 418 mill. kr., 1.936 virksomheder og 9.194 beskæftigede.

Bilagstabel nr. 2.
Erhvervstællingen 1947.

Branchebetegnelse 1947	Omsætning 1000 kr.	Omsætning andel %	Butikker	Butiks- andel %	Beskæf- tignede	Besk. andel %	Salg pr. butik	Salg pr. besk.
1, 2, 4 Kolonialforretninger, hørkram o. l.	1.850.129	29,1	14.761	27,8	38.504	27,0	127	48
3 Kød og viktualier	749.105	11,8	5.579	10,5	16.853	11,9	134	45
5 Tobak, vin	342.630	5,4	3.528	6,7	5.615	3,9	97	61
6 Brød + ismejerier	310.841	4,9	4.493	8,5	9.205	6,5	69	34
7 Frugt, grønt	173.674	2,7	2.833	5,3	6.023	4,2	61	29
8 Sukkervarer, konfekture	54.029	0,9	824	1,6	1.486	1,0	66	36
9 Fisk, vildt, fjerkræ	78.335	1,2	1.741	3,3	2.915	2,0	45	27
10 Blomster	60.504	1,0	1.090	2,1	2.594	1,8	56	23
11 Smør, æg, ost + smør, kaffe	67.208	1,1	761	1,4	1.580	1,1	88	43
12 Kaffe, the m. m.	9.854	0,1	206	0,4	373	0,3	48	26
13 Vin	27.916	0,4	97	0,2	408	0,3	288	68
14 Ingen tilsvarende								
I alt nærings- og nydelsesm.	3.724.225	58,6	35.913	67,8	85.556	60,0	104	44
15 Stormagasiner	206.785	3,2	6	—	3.418	2,4	34.400	60
16 Manufaktur u. nær. ang.	583.518	9,2	2.282	4,3	11.009	7,7	255	53
17 Herrekonf., ekv.-ling. ...	194.510	3,1	783	1,4	2.985	2,1	248	65
18 Skotøj	116.962	1,8	619	1,2	2.347	1,6	189	50
19 Trikotage	141.365	2,2	1.794	3,4	3.933	2,8	79	36
20 Dame- og børnekonfekt.	69.893	1,1	155	0,3	1.368	1,0	450	51
21, 22, 23 Ingen tilsvarende								
24 Andre indenf. beklædn.	46.920	0,7	528	1,0	1.272	0,9	89	37
I alt tekstil og beklædning .	1.153.168	18,1	6.161	11,6	22.914	16,1	184	50
25 + 26 Læder	18.336	0,3	120	0,2	337	0,2	153	54
27 Møbler, tæpper o. l. (29)	126.450	2,0	658	1,2	1.977	1,4	192	64
28 Marskandisere	20.348	0,3	574	1,1	869	0,6	35	23
29 Andre indenf. møbl. o. l.	25.164	0,4	469	0,9	862	0,6	54	29
I alt møbler og indbo	171.962	2,7	1.701	3,2	3.708	2,6	101	46
30 Glas, porcelæn, isenkram	195.723	3,1	1.019	1,9	4.669	3,3	192	42
31 Radioapparater	13.803	0,2	166	0,3	322	0,2	83	43
32, 33, 34, 36, Guld, sølv, tin, ure, optik	37.284	0,6	277	0,5	820	0,6	135	45
35 Musikinstrumenter	6.046	0,1	100	0,2	200	0,1	60	30
37 Andre indf. husger. m. v.	20.326	0,3	269	0,5	625	0,4	75	32
I alt husgeråd m. v.	273.182	4,3	1.831	3,4	6.636	4,6	149	41
38 Papir, bøger, noder	150.206	2,4	1.256	2,4	5.036	3,5	119	30
39 Aviser, kiosker, bill. bur.	52.547	0,8	1.192	2,2	2.534	1,8	44	21
I alt bøger og papirvarer ...	202.753	3,2	2.448	4,6	7.570	5,3	83	27
40 Kul, koks, tørv o. l.	279.292	4,4	1.032	1,9	3.925	2,8	271	71
41 Olie, benzin	41.169	0,6	353	0,7	610	0,4	117	67
42 Ingen tilsvarende								
I alt brændsel	320.461	5,0	1.385	2,6	4.535	3,2	230	71

Branchebetegnelse 1947	Omsætning 1000 kr.	Omsætning andel %	Butikker	Butiks- andel %	Beskæf- tigede	Besk. andel %	Salg pr. butik	Salg pr. besk.
43 Biler, motorcykler, fly*)	57.210	0,9	196	0,4	471	0,3	292	122
44 + 45 Cykler, radio, barnevogne	17.130	0,3	264	0,5	476	0,3	66	34
I alt transportmidler	74.340	1,2	460	0,9	947	0,7	162	79
46 Sæbe, parfume	87.116	1,4	1.573	3,0	2.869	2,0	55	32
47 Farver, tapeter, material	80.403	1,3	577	1,1	2.120	1,5	140	38
48 Galanteriv., legetøj, pib.	18.599	0,3	364	0,7	739	0,5	51	25
49 Ingen tilsvarende								
50 Fotografiske artikler ...	11.790	0,2	202	0,4	659	0,5	58	18
51 + 52 Ingen tilsvarende								
53 Anden detailhandel	19.352	0,3	301	0,6	605	0,4	64	32
I alt anden detailhandel ...	217.260	3,4	3.017	5,7	6.992	4,9	72	31

*Detailhandel i alt iflg.
1947-definitionen**) ...* 6.362.472 100,0 53.042 100,0 142.613 100,0 120 45

*) Under fremstillingsvirksomhed står i 1947 442 mill. kr. i omsætning, 2.232 virksomheder og 14.364 beskæftigede.

**) Ekskl. brancher, som i 1957 er rubriceret under engroshandel. Summerne er m. a. o. mindre end de originale slutsummer i erhvervstællingen 1947. Det skal bemærkes, at samtlige slagterforretninger, som i 1947 var registreret under håndværket, også er overført til detailhandelen efter samme princip som i 1957.

Bilagstabel nr. 3-

Korrektion af erhvervstællingen 1947

med henblik på at skabe jævnførbarhed
med 1957-tællingen.

Da man i 1957 har givet begrebet detailhandel et noget videre indhold end i 1947, er det nødvendigt i 1947 at overføre en del virksomheder fra gruppen fremstillingsvirksomhed til gruppen detailhandel. I 1947 blev nemlig enhver virksomhed med blot en smule egenproduktion rubriceret under kategorien fremstillingsvirksomhed, mens en virksomhed i 1957 skulle have mindst 25 pct. af sin totalomsætning i form af salg af egenproduktion, før den blev rubriceret under fremstillingsvirksomhed; havde den under 25 pct. egenproduktionsandel i totalomsætningen, blev den i 1957 anbragt under detailhandel.

De følgende bestræbelser går derfor ud på efter bedste skøn at overføre et passende antal virksomheder med håndværksomsætning fra kategorien fremstillingsvirksomhed til detailhandel. Det sker udelukkende med henblik på at gøre de to erhvervstællingers slutsummer mere jævnførbare. At sammenligne de enkelte bran-

cher på dette grundlag ville være yderst let-sindigt.

Den metode, hvorefter der skønnes over det antal virksomheder, omsætning og beskæftigelse, der bør flyttes fra håndværk til detailhandel i 47-tællingen, belyses bedst ved et eksempel.

I 1957 omsatte branchen: herrekonfektion og herreekviperer for 377 mill. kr. Fra 1947 til 1957 viser detailomsætningsindekset for herre- og damekonfektion en stigning fra 100 til 148. Altså skulle herrekonfektionsbranchen i 1947 have omsat for:

$$\frac{377 \text{ mill.}}{148} \times 100 = 255 \text{ mill. kr.}$$

Detailomsætningsindekset viser imidlertid kun omsætningsfremgangen i et udvalg af bestående forretninger, og belyser ikke den omsætningsfremgang, der finder sted i og med, at nye butikker etableres gennem perioden. Altså viser indekstallet 148 for 1957 ikke den totale omsætningsfremgang for herrekonfektionsbranchen. Indekstallet er for lavt, og derfor bliver den beregnede 1947-omsætning, 255 mill. kr., for høj, altså et maksimums skøn.

Med dette maksimumsskøn over herrekonfektionsbranchens omsætning i 1947 går vi videre, idet vi antager, at de 255 mill. kr. netop var den omsætning, som herrekonfektionsdetailhandelen, når den defineres som i 1957, havde i 1947, selv om vi godt ved, det er et højeste-udtryk. I 1947 omsatte herrekonfektionsbutikkerne afgrænset efter årets snævre detailhandelsbegreb faktisk for 194,5 mill. kr. Forskellen mellem 255 mill. og 194,5 mill. bliver derfor igen et højeste-udtryk for, hvor megen omsætning, der bør overføres fra håndværket til detailhandelen, for at de to erhvervstællinger skal være blot nogenlunde sammenlignelige. Her bliver overførslen: $255 \div 194,5 = 60,5$ mill. kr.

Det antal butikker og antal beskæftigede, der skal overføres, beregnes ved at dividere de tal for salg pr. butik og salg pr. beskæftiget, som vi kender fra 1947-tællingens detailhandel, op i de 60,5 mill., hvorved fremkommer et butiktal og et beskæftigelsesantal. I dette tilfælde var omsætningen pr. butik i 1947 248.000 og pr. beskæftiget 65.000 kr. Derfor bliver de kalkulerede butiks- og beskæftigelsesantal henholdsvis

$$\frac{60.500.000}{248.000} \text{ og } \frac{60.500.000}{65.000} = 244 \text{ virksomheder og } 934 \text{ personer.}$$

Da omsætningsoverførslen, 60,5 mill. var et afgjort maksimumsskøn, bliver de beregnede

butikstal, 244, og beskæftigelsen, 934 personer, også et maksimumsskøn, men lidt nærmere virkeligheden hvis de butikker, vi overfører fra håndværket, er lidt mindre end de gennemsnitlige detailhandelsbutikker efter 1947-definitionen.

Ved disse beregninger af butikstal og beskæftigelsestal er der med andre ord to fejlkilder: den overførte omsætning, der altid er et maksimumstal, og den fejl, der ligger i at bruge omsætningstal for den gennemsnitlige handelsvirksomhed efter 1948-tællingen som divisor ved beregning af, hvor mange håndværksvirksomheder og beskæftigede der skal overføres. Når den gennemsnitlige handelsvirksomhed er større end den gennemsnitlige håndværksvirksomhed målt med omsætningen, trækker den sidste fejl i modsat retning af den første, og det maksimumsskøn, der skyldes beregningen af omsætningen, bliver i mindre grad maksimalt.

Når derimod den gennemsnitlige handelsvirksomhed er mindre end den gennemsnitlige håndværksvirksomhed, bliver overførslen af virksomheder og beskæftigede for stor, *bade* på grund af en for lille divisor og på grund af maksimumsskøn over omsætningen.

På samme måde er der beregnet hvor megen omsætning og hvor mange butikker og personer, der bør overføres i andre brancher med et islæt af håndværk. De overførsler, vi har skønnet nødvendige for at gøre 1947-tællingens hovedtal mest muligt jävnførbare med 1957-tællingen, fremgår af nedenstående tabel.

Detailhandel i alt iflg. 1947 definition, se bilagstabel 1	Omsætning 1000 kr.	Butikstal	Beskæftigelse
+ Overførsler fra håndværket efter 1947-definitionen: ca.-tal:	6.362.472	53.042	142.613
Konfekturer	25.000	380	695
Herrekonfektion	60.500	244	934
Skotøj	13.000	69	260
Dame- og børnekonfektion	74.000	165	1.450
Lædervarer og læder	17.000	111	390
Møbler, tæpper	79.500	415	1.240
Radio, TV (afgjort max.)	59.000	767	1.937
Guld, sølv, tin, ure, optik	86.000	637	1.910
Musikinstrumenter	4.500	75	150
Biler, motorcykler, dele dertil, afgjort max. (særlig usikkert)	305.000	1.045	6.000
Cykler, barnevogne	62.000	940	1.820
Cykler, radio	7.200	124	400
Fotografiske artikler			
Detailhandel efter 47-definition + overførsler = maksimumsskøn jävnførbart med 1957-tællingen:	7.200.000	58.000	160.000

Bilagstabel nr. 4.

Beregning af den danske *butikshandels*
omfang i 1957 og 1947.

Vedr. definitionen af butikshandel, se side 162.

Nedenstående tabeller omfatter de tillæg, der
gøres til detailhandelen, sådan som det fremgår
at bilagstabel nr. 1, for at komme frem til be-
grebet butikshandel.

1957	Omætning totalt 1000 kr.	Antal virksomheder	Antal beskæftigede
Bagerforretninger	552.189	4.109	20.756
Bagerforretninger med servering	57.617	283	2.530
Værksteder med reparation af radio og TV	18.817	349	714
Cykelreparationsværksteder	34.155	1.197	1.569
Do. med rep. af radioer	2.483	46	74
Urreparationsværksteder	12.479	457	697
Guld- og sølvsmedeværksteder	10.138	262	539
Skotøjsreparationsværksteder	44.122	2.524	3.301
Skrædderforretninger	71.526	1.896	4.042
Møbelpolsterforretninger	113.443	1.768	4.021
I alt butikshandel ÷ detailhandel 1957 = ...	916.969	12.891	38.243

I tillæg til detailhandelen efter 1947-definitionen kommer tallene for følgende brancher:

1947	Omsætning 1000 kr.	Antal virksomheder	Antal beskæftigede
Bagerforretninger	357.343	3.895	18.934
Bagerforretninger med servering	64.778	489	3.705
Reparation af radio	59.093	767	1.937
Reparation af cykler	74.325	3.081	4.600
Reparation af cykler og radio	28.027	412	1.016
Reparation af ure og optik	23.120	735	1.517
Guld- og sølvsmede	69.484	482	3.201
Skotøjsreparationsforretninger	78.389	4.515	6.849
Skrædderforretninger	129.605	3.385	10.376
Møbelpolsterforretninger	75.746	1.242	3.976
I alt butikshandel ÷ detailhandel 1947 = ...	959.910	19.003	56.111

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Næringslovkommissionens nedsættelse.....	5
Tilrettelæggelsen af kommissionens arbejde.....	
I. Næringsretlige problemers hidtidige behandling.	
Litteratur - Retspraksis.....	10
Næringsloven af 1857.....	10
Næringslovkommissionen af 1890.....	11
Næringslovkommissionen af 1921.....	11
II. Næringsloven — Næringsbrevet.	
Området for en ny næringslov.....	12
Næringsbrevet — Næringsområdet.....	18
De almindelige betingelser for personers erhvervelse af næringsbrev.	19
Betingelserne for selskabers erhvervelse af næringsbrev.....	22
Næringsbrevets bortfald - Næringsrettens ophør.....	23
Næringsbrevet.....	26
Forretningsstedet.....	26
Automater.....	27
Frihandel — Frihåndværk - Friindustri.....	27
III. En-Butik systemet og afsætningsretten.....	29
IV. Bestillingsoptagelse, omførsel, torvehandel m. v.	
Bestillingsoptagelse.....	35
Personlige henvendelser.....	35
Bestillingsoptagelse for udenlandsk regning.....	39
Omførsel.....	40
Vandrebrev.....	41
Stadepenge.....	44
Opkøb ved omvandring.....	44
Torve, markeder og dyrskuer.....	45
Købestævner og udstillinger.....	46
Auktion.....	47
V. Mesterbetegnelsen — Grossererbetegnelsen.	
Mesterbetegnelsen og næringsloven.....	49
Håndværkets forslag om mesterbetegnelsen.....	50
Mesterbetegnelseens erhvervsmæssige betydning.....	52
Grossererbetegnelsen.....	54
Grosserer-Societetet.....	54
VI. Speditør — Vognmand — Auktionsholder — Vekselerer — Ejendomshandler.	
Speditører.....	58

	Side
Stevedorer.....	58
Vognmænd.....	58
Auktionsholdere.....	60
Vekselerere.....	61
Ejendomshandlere.....	64

VII. Den ny retstilstand.

Næringsloven.....	66
Lovbestemmelser, der slutter sig til næringslovens bestemmelser.....	66
EFTA-konventionen og EEC-traktaten.....	71

B I L A G.

1. Udkast til forslag til næringslov.....	73
Bemærkninger til lovforslaget.....	77
2. Beretning af 4. marts 1964 fra næringslovkommissionens udvalg vedrørende ejendomsmæglere og ejendomshandlere.....	83
Underbilag 1 til bilag 2. - Flertallets udkast til forslag til næringslovens bestemmelser om ejendomsmæglere og ejendomshandlere.....	90
Underbilag 2 til bilag 2. - Mindretallets udkast til forslag til næringslovens bestemmelser om ejendomsmæglere og ejendomshandlere.....	92
3. Hovedpunkter af næringslovgivningen i andre lande.	
Norge.....	93
Sverige.....	95
Finland.....	97
Island.....	98
England.....	99
Holland.....	100
Vesttyskland.....	101
Østrig.....	102
Schweiz.....	103
4. Notat fra handelsministeriet om etableringsbestemmelserne i de to europæiske markedsområder.	
EEC's etableringsregler.....	105
EFTA's etableringsregler.....	107
5. Monopoltilsynets skrivelse af 15. juni 1961 vedrørende mesterbetegnelsen	109
6. Skrivelse af 14. maj 1954 fra Københavns Slagterlaug, Slagtermesterforeningen for København og Omegn og Danske Slagtermestres Landsforening ...	112
7. Skrivelse af 15. november 1954 fra Dansk Kvindesamfund.....	113
8. Skrivelse af 31. j anuar 1956 fra Motorbranchens Fællesraad.....	114
9. Skrivelse af 14. november 1956 fra højesteretssagfører Bent Jacobsen som advokat for en række symaskinefirmaer.....	116
10. Skrivelse af 13. december 1956 fra Forlaget Fremad.....	119
11. Skrivelse af 14. december 1956 fra Den danske Forlæggerforening.....	120
12. Skrivelse af 17. december 1956 fra landsretssagfører Erik Pontoppidan som advokat for Gyldendal.....	122
13. Skrivelse af 19- december 1956 fra Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark.....	124
Underbilag til bilag 13. — Henvendelse til næringslovkommissionen fra medlemmer af Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark ...	125

	Side
14. Skrivelse af 21. januar 1957 fra Landsforeningen Danske Vognmænd	126
15. Skrivelse af 10. april 1957 fra »Bymæssige Kommuner«	128
16. Skrivelse af 20. juni 1957 fra landsretssagfører Feodor Nielsen som advokat for Foreningen af Leverandører af Gartnerartikler ved Københavns Engros Grønttorv	129
17. Skrivelse af 27. august 1957 fra Kunsthandlerforeningen af 1943	130
18. Skrivelse af 6. november 1957 fra landsretssagfører S. Heltberg som advokat for Bladhandler-Forbundet	131
19. Skrivelse af 26. april 1958 fra Havefrøhandlerforeningen for Danmark	132
Underbilag til bilag 19. - Afskrift af Fredericia rets dom af 13. oktober 1953	134
20. Skrivelse af 28. april 1958 fra Danmarks Detail-Grossist Sammenslutning af 1933	135
Underbilag 1 til bilag 20. - Skrivelse af 22. februar 1957 fra Danmarks De- tail-Grossist Sammenslutning af 1933	136
Underbilag 2 til bilag 20. - Afskrift af skrivelse af 26. maj 1951 fra Dan- marks Detail-Grossist Sammenslutning af 1933	137
Underbilag 3 til bilag 20. - Afskrift af skrivelse af 23. november 1948 fra Danmarks Detail-Grossist Sammenslutning af 1933	138
21. Skrivelse af 8. maj 1958 fra Fællesrepræsentationen for Danske Bladhand- lere	139
22. Skrivelse af 9. februar 1961 fra indenrigsministeriet	141
Underbilag 1 til bilag 22. — Skrivelse af 6. december 1960 fra sundhedssty- relsen til indenrigsministeriet	142
Underbilag 2 til bilag 22. - Skrivelse af 24. juli 1958 fra Sundhedsstyrelsen til indenrigsministeriet	143
Underbilag 3 til bilag 22. — Skrivelse af 16. juni 1958 fra Foreningen af Sundhedskommissioner i Københavns amt til indenrigsministeriet	145
23. Skrivelse af 24. januar 1962 fra A/S Københavns Telefon-Kiosker	147
24. Skrivelse af 10. september 1962 fra Landsorganisationen af Danmarks Detail- fiskehandlere	149
25. Skrivelse af 26. april 1963 fra højesteretssagfører Felix Vang som advokat for Foreningen for rejsende Uldhandlere i Danmark	150
Underbilag til bilag 25. — Skrivelse af 19. januar 1957 fra højesteretssagfører Felix Vang	151
26. Skrivelse af 22. januar 1964 fra Landsforeningen for Bedre Hørelse	153
27. Skrivelse af 14. april 1964 fra Statens Husholdningsråd og Forbrugerrådet	154
28. Skrivelse af 14. april 1964 fra Den danske Forlæggerforening	156
29. Skrivelse af 14. april 1964 fra Repræsentantskabet for Fondsbørsens Med- lemmer	158
30. Responsum fra professor ved Handelshøjskolen i København, ekon. dr. Arne Rasmussen: Udviklingen i visse detailhandelsbranchers struktur og effektivitet	160
I. A. Baggrund for udviklingen	161
B. Hovedtræk af udviklingen i omsætning, antal virksomheder og antal be- skæftigede	162
C. Bedømmelse af udviklingen i hovedbrancheområder	163
II. Udviklingen i de enkelte brancher	
1. Systematik	167
2. Kolonialhandelsområdet	
a. Størrelsesfordeling	168

	Side
b. Sortimentsudvikling	168
c. Udviklingen i nye butikstyper	169
d. Udviklingen i integration	170
e. Beliggenhed	171
f. Effektivitetsudviklingen	171
a) Om effektivitetsbegrebet	171
b) Effektivitetsudviklingen bedømt på grundlag af erhvervstællingerne	174
c) Effektiviteten bedømt på grundlag af branchernes egen statistik	175
d) Driftsøkonomiske undersøgelser af kolonialhandelsområdet	176
α Beregningsgrundlag og forbehold	176
(3 Sammenligninger mellem driftsresultater for forskellige virksomhedstyper	178
3. Øvrige brancher	181
a. Systematik	181
b. Mælk, brød	182
c. Frugt, grønt	183
d. Tobak	184
e. Møbler og tæpper	185
f. Isenkram	186
g. Radio og fjernsyn	188
h. Manufaktur	189
i. Herrekonfektion	189
k. Skotøj	190
1. Trikotage	191
III. Sammenfattende sammenligning af de undersøgte brancher	192
Underbilag til bilag 30. - Sammenligneligheden mellem de to erhvervstællinger, butikshandelsbegrebet og beregninger af hovedtal for udviklingen fra 1947 til 1957	
	195

